

RUCH DROGOWY. CZĘŚĆ OGÓLNA

PRACA ZBIOROWA

**SŁUPSK 2017
SZKOŁA POLICJI W SŁUPSKU**

Publikacja stanowi materiał dydaktyczny przeznaczony do użytku wewnętrznego Policji. Materiał może być reprodukowany przez policjantów przygotowujących się do realizacji zadań służbowych. Nie wolno go reprodukować ani wykorzystywać w innych celach lub dla innych podmiotów zewnętrznych bez zgody Wydawcy.

Według stanu prawnego na kwiecień 2017 r.

Autorzy rozdziałów:

Kwalifikacja prawna zdarzeń drogowych: Dariusz Sochacki

Zabezpieczanie miejsca zdarzenia drogowego: Rafał Nowakowski

Ślady kryminalistyczne na miejscu wypadku drogowego: Henryk Grzywna

Oględziny miejsca zdarzenia drogowego i pojazdu: Henryk Grzywna

Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji: Dariusz Sochacki

Zbieg przepisów ustawy i zbieg wykroczeń: Dariusz Sochacki

Postępowanie mandatowe: Dariusz Sochacki

Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji: Dariusz Sochacki

Wniosek o ukaranie: Dariusz Sochacki

Postępowanie administracyjne: Rafał Fortuński

Etyka i kultura pracy policjanta ruchu drogowego: Ewa Pietruczuk

Doskonalenie umiejętności w zakresie udzielania pierwszej pomocy: Michał Kurdziel

Przykłady protokołów: Łukasz Hołtyn

Opracowanie DTP, korekta: Grażyna Szot

Projekt okładki: Marcin Jedynak

Szkoła Policji w Słupsku

76–200 Słupsk, ul. Kilińskiego 42

www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl

e-mail: spslupsk@spslupsk.policja.gov.pl

Słupsk 2017

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Rozdział I. Kwalifikacja prawna zdarzeń drogowych	7
Rozdział II. Zabezpieczanie miejsca zdarzenia drogowego	9
Rozdział III. Ślady kryminalistyczne na miejscu wypadku drogowego	13
Etapy postępowania ze śladem kryminalistycznym	14
Rodzaje śladów kryminalistycznych	22
Zasady opisu położenia obiektów i śladów	33
Rozdział IV. Oględziny miejsca zdarzenia drogowego i pojazdu	41
Cele i podstawy prawne oględzin oraz zasady ich przeprowadzania	41
Etapy (stadia) i fazy oględzin	50
Zasady dokumentowania oględzin	53
Rozdział V. Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji	65
Rozdział VI. Zbieg przepisów ustawy i zbieg wykroczeń	73
Rozdział VII. Postępowanie mandatowe	76
Rodzaje mandatów karnych	78
Wysokość grzywny nakładanej w drodze mandatu karnego	79
Rozdział VIII. Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji	81
Rozdział IX. Wniosek o ukaranie	84
Konkluzja	85
Rozdział X. Postępowanie administracyjne	89
Podstawy prawne i cele postępowania administracyjnego	89
Podmioty występujące w postępowaniu administracyjnym. Pozycja prawna strony tego postępowania	90
Wybrane zasady postępowania administracyjnego	92
Zakres postępowania dowodowego i sposoby dokumentowania czynności	97
Rozstrzygnięcia zapadające w ogólnym postępowaniu administracyjnym	99
Budowa decyzji administracyjnej	101
Terminy występujące w postępowaniu administracyjnym	102
Doręczenia, wezwania i zawiadomienia	108
Środki zaskarżania	115

Rozdział XI. Etyka i kultura pracy policjanta ruchu drogowego	124
Korupcja jako główny problem etyczny w pionie ruchu drogowego	127
Udzielanie informacji mediom	132
Rozdział XII. Doskonalenie umiejętności w zakresie udzielania pierwszej pomocy	137
Postępowanie na miejscu wypadku oraz wstępna ocena stanu osoby poszkodowanej	137
Zadławienie i resuscytacja krążeniowo-oddechowa w różnych grupach wiekowych	139
Postępowanie z poszkodowanym po urazie	141
Postępowanie z poszkodowanym w wyniku działania czynników niebezpiecznych oraz w pourazowych stanach zagrożenia życia i zdrowia	143
Załączniki	146
Wykaz rycin	155
Wykaz tablic	155
Bibliografia	156

WSTĘP

Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym od kilku lat jest priorytetem działań Policji w całym kraju. Pomimo to w dalszym ciągu występuje zbyt wiele zdarzeń, w których uczestnicy ruchu drogowego ponoszą wysoką cenę w postaci utraty zdrowia lub nawet życia.

Istotnym elementem poprawy bezpieczeństwa na polskich drogach jest systematyczna nowelizacja przepisów i zaostrzenie sankcji dla kierujących, w rażący sposób naruszających przepisy ruchu drogowego. Nie mniej ważna jest umiejętność podejmowania działań nie tylko w stosunku do ujawnionych sprawców wykroczeń i przestępstw drogowych, ale również na miejscu kolizji i wypadków drogowych.

Niniejszy podręcznik podejmuje zasadnicze kwestie ruchu drogowego w celu przybliżenia czytelnikom zadań wykonywanych przez funkcjonariusza Policji, związanych z likwidowaniem skutków zdarzeń drogowych. Wśród poruszanych zagadnień znalazły się m.in. prawidłowe zabezpieczenie miejsca zdarzenia – bezpośrednio wpływające na zapewnienie bezpieczeństwa innym uczestnikom ruchu i wykonującym czynności policjantom, ujawnienie i zabezpieczenie śladów w sposób kryminalistyczny i procesowy – przyczyniające się do właściwej oceny przebiegu zdarzenia, a także czynności procesowe wykonywane na miejscu zdarzenia drogowego – przekładające się na efektywny proces wykrywczy i ułatwiające prowadzenie postępowania przygotowawczego lub wyjaśniającego. Ponadto znaczącą część opracowania stanowi udzielanie informacji mediom oraz udzielanie pierwszej pomocy – niewątpliwie ważne elementy postępowania na miejscu zdarzenia drogowego.

Opracowanie jest przeznaczone przede wszystkim dla uczestników kursu specjalistycznego w zakresie ruchu drogowego – część ogólna oraz słuchaczy innych kursów, w tym podstawowych, realizowanych w Szkole Policji w Słupsku.

A. Gadomski

Rozdział I

KWALIFIKACJA PRAWNA ZDARZEŃ DROGOWYCH

Zdarzenia w ruchu drogowym ze względu na odpowiedzialność karną można kwalifikować jako przestępstwa lub wykroczenia. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji zostały określone w *Ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny* (rozdział XXI), natomiast wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji w *Ustawie z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń* (rozdział XI). Ze zdarzeń kwalifikowanych na gruncie kodeksu karnego na pierwsze miejsce wysuwa się wypadek komunikacyjny określony w art. 177 k.k. Artykuł ten (§ 1 i 2) zakreśla ramy definicji wypadku komunikacyjnego.

wypadek komunikacyjny – to zdarzenie w ruchu lądowym wodnym lub powietrznym, powstałe w wyniku chociażby nieumyślnego naruszenia zasad bezpieczeństwa w tym ruchu, którym inna osoba niż sprawca odnosi obrażenia ciała w postaci:

- 1) średniego uszczerbku na zdrowiu (określonego w art. 157 § 1 k.k.)
- 2) ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (określonego w art. 156 § 1 k.k.) albo
- 3) śmierci

Z podanej definicji wynika, że wypadek komunikacyjny nie obejmuje swym skutkiem powstałych w wyniku zdarzenia strat materialnych (np. w pojazdach uczestników, infrastrukturze drogowej) czy też skutku w postaci obrażeń ciała polegających na naruszeniu czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwającego poniżej siedmiu dni. Jak wynika z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 1998 r. (I KZP 16/98), nie popełnia przestępstwa, kto naruszając, chociażby nieumyślnie, zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym powoduje nieumyślnie wypadek, w którym inna osoba odniosła obrażenia ciała lub rozstrój zdrowia trwające nie dłużej niż siedem dni¹.

Zdarzenia, w których występują wyżej wskazane skutki, będziemy określać mianem kolizji drogowych.

kolizja w komunikacji – to zdarzenie w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym spowodowane przez chociażby nieumyślne naruszenie zasad bezpieczeństwa obowiązujących w tym ruchu, którego skutkiem są straty materialne

Z ww. artykułu kwalifikujemy zdarzenia drogowe, w wyniku których jeden z uczestników (inny niż sprawca) doznał naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwającego poniżej siedmiu dni, mimo że przepis ten nie określa w swych znamionach lekkiego uszczerbku na zdrowiu. Z prawnego punktu widzenia kolizja jako zdarzenie, którego skutkiem jest naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu drogowym, będzie kwalifikowana jako wykroczenie z art. 86 k.w.

¹ OSNKW 1998/11–12/48, OSP 1999/2/37, „Prokuratura i Prawo”, wkł. 1999/1/4, M.Prawn. 1999/2/7, M.Prawn. 1999/1/8, Biul.SN 1998/11/10, Wokanda 1999/1/14.

Jeszcze innym zagadnieniem prawnym związanym z wypadkiem komunikacyjnym jest spowodowanie katastrofy w komunikacji określonej w art. 173 k.k.

przestępna katastrofa w komunikacji – to zdarzenie w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, w którym wiele osób doznało obrażeń ciała lub powstała poważna szkoda w mieniu, a ponadto zagraża ono życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach²

Użyte w przepisie określenie „wiele osób” jest określeniem ocennym. W literaturze podkreśla się, że liczba co najmniej 10 osób (nie licząc sprawcy) pozwala stwierdzić, że jest to wiele osób. Za przyjęciem takiej liczby, mającej oczywiście charakter umowny, przemawia w zakresie tego przestępstwa m.in. to, że aby doszło do zagrożenia życia lub zdrowia co najmniej 10 osób, muszą uczestniczyć w zdarzeniu minimum trzy pojazdy. W większości samochodów osobowych liczba przewożonych osób nie może przekraczać pięciu i po odliczeniu kierowcy, będącego sprawcą, aby uzyskać liczbę 10 osób, w grę muszą wejść co najmniej trzy takie samochody. Przyjmowana dotychczas w orzecznictwie i w literaturze liczba sześciu osób jako wskazująca na spełnienie wymagania powszechności zagrożenia musi być odrzucona (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 1970 r., IV KR 32/70, OSNPG 1970, nr 9–10, poz. 125; K. Buchała, *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji drogowej*, Warszawa 1973, s. 66)³.

Brak w kodeksie karnym wyrażenia „mienie w wielkich rozmiarach”. Głównym argumentem decydującym o bycie przestępstwa jest wartość zagrożonego mienia, jednak należy zwrócić uwagę, że w art. 173 k.k. chodzi nie tylko o wartość mienia, ale także o rozległość, przestrzenne rozmiary, które stanowią kryterium uzupełniające. Przy czym pod uwagę bierze się zarówno mienie cudze, jak i mienie własne sprawcy⁴.

Między wypadkiem komunikacyjnym a zagrożeniem bezpieczeństwa w ruchu drogowym jest związek. W postanowieniu z dnia 12 stycznia 2001 r., III KKN 504/98, Sąd Najwyższy – Izba Karna postawił tezę, że „nic nie stoi na przeszkodzie ukarania (skazania) sprawcy wypadku drogowego za wykroczenie spowodowania zagrożenia w ruchu drogowym (art. 86 § 1 k.w.), mimo iż to samo zachowanie (ten sam czyn) nosi znamiona przestępstwa określonego w art. 177 k.k.” (LexPolonica nr 351731, OSP 2001, nr 9, poz. 126).

Jeszcze inną kategorią zdarzeń mających miejsce w ruchu drogowym są zdarzenia cywilnoprawne, które nie mają znamion przestępstw czy wykroczeń, a stanowią jedynie czyny niedozwolone, kwalifikowane na gruncie kodeksu cywilnego. Nie będzie zdarzeniem wyczerpującym znamion czynu będącego wykroczeniem zdarzenie, które nie powoduje zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym, a więc takie, które nie naraża na niebezpieczeństwo uczestniczących w nim osób. Takie zdarzenie będzie jedynie zdarzeniem cywilnoprawnym. Typowym przykładem jest stłuczka parkingowa, w czasie której kierujący pojazdem otarł drugi zaparkowany pojazd, w którym nie było żadnych osób.

² O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 498.

³ Zob. tamże, s. 498.

⁴ Strona internetowa: <http://prawoity.pl>, dostęp: 27.11.2016 r.

Rozdział II

ZABEZPIECZANIE MIEJSCA ZDARZENIA DROGOWEGO

Zabezpieczanie miejsca zdarzenia drogowego jest jedną z najważniejszych czynności wykonywanych przez policjanta na miejscu. Obowiązkiem policjanta jest podjęcie działań mających na celu udzielenie pomocy ofiarom i prawidłowe zabezpieczenie miejsca tego zdarzenia. Od prawidłowego sposobu postępowania może zależeć zdrowie lub życie ludzi, a także w dalszej perspektywie przebieg postępowania przygotowawczego.

Podstawowym aktem prawnym regulującym sposób postępowania policjanta na miejscu wypadku i kolizji drogowej są *Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2007 r. w sprawie postępowania policjantów na miejscu zdarzenia drogowego*, z którego wynika, że policjant po uzyskaniu informacji o zdarzeniu drogowym powinien udokumentować w notatniku służbowym źródło i czas jej uzyskania oraz niezwłocznie udać się na miejsce zdarzenia. Jeżeli jako pierwszy podjął informację o zdarzeniu, powinien o tym poinformować dyżurnego jednostki Policji. W przypadku zagrożenia życia lub zdrowia uczestników zdarzenia bądź innych osób, jak również poważnych utrudnień drogowych, dojazd na miejsce zdarzenia może odbywać się przy użyciu sygnałów uprzywilejowania w ruchu.

Policjant, który pierwszy przybył na miejsce zdarzenia drogowego, ustawia pojazd służbowy w sposób zapewniający bezpieczeństwo własne oraz uczestników ruchu drogowego oraz informuje dyżurnego jednostki o rozpoczęciu czynności. Włącza niebieskie światła błyskowe oraz stosuje urządzenia techniczne służące do zabezpieczenia miejsca zdarzenia drogowego (np. zestaw Zapora), jeżeli posiada je na wyposażeniu.

Uwaga! Policjant może odstąpić od stosowania niebieskich świateł błyskowych oraz urządzeń technicznych do zabezpieczenia miejsca zdarzenia, jeżeli pojazdy uczestniczące w zdarzeniu znajdują się poza jezdnią, a wykonywane czynności nie stwarzają zagrożenia bezpieczeństwa dla policjanta i innych uczestników ruchu drogowego.

Po przybyciu na miejsce zdarzenia drogowego policjant podejmuje czynności polegające na:

- 1) dokonaniu wstępnej oceny zdarzenia i przekazaniu informacji dyżurnemu jednostki, w szczególności o konieczności przybycia innych służb ratowniczych,
- 2) zapewnieniu porządku i bezpieczeństwa na miejscu zdarzenia oraz współdziałaniu z innymi służbami ratowniczymi w celu zminimalizowania skutków zdarzenia,
- 3) udzieleniu pierwszej pomocy ofiarom wypadku,
- 4) zabezpieczeniu miejsca zdarzenia dla przeprowadzenia dalszych czynności procesowych, w szczególności poprzez ochronę śladów kryminalistycznych przed ich utratą bądź zniekształceniem, w tym również przez służby ratownicze i techniczne,
- 5) podjęciu pościgu, jeżeli sprawca zbiegł z miejsca zdarzenia, a pościg rokuje powodzenie jego zatrzymania,
- 6) ustaleniu i rozpytaniu osób uczestniczących w zdarzeniu oraz jego świadków, a także odnotowaniu ich danych personalnych,

- 7) uzyskaniu informacji od zespołu medycznego o obrażeniach osób poszkodowanych oraz miejscu ich hospitalizacji,
- 8) poddaniu, w miarę możliwości, badaniu na zawartość w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu kierującego (kierujących) pojazdem oraz innej osoby, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że mogła kierować pojazdem uczestniczącym w wypadku drogowym.

Na funkcjonariuszu realizującym te czynności ciąży wiele dodatkowych obowiązków: powinien udzielić osobie ранnej niezbędnej pomocy poprzez wydobycie lub uwolnienie jej z pojazdu, udzielić pierwszej pomocy, wezwać pomoc medyczną, a także w razie potrzeby wezwać inne służby specjalistyczne (np. straż pożarną). Do jego zadań należy organizowanie ruchu drogowego w nowo powstałej sytuacji oraz zabezpieczenie miejsca zdarzenia przed kolejnym wypadkiem lub kolizją. Policjant realizuje czynności poprzez ustawienie w odpowiednich miejscach znaków lub urządzeń ostrzegawczo-zabezpieczających, ustalenie form współpracy z innymi podmiotami biorącymi udział w likwidacji skutków wypadku, usunięcie z rejonu zdarzenia osób postronnych. Powiadamia dyżurnego jednostki o czasowym zamknięciu lub ograniczeniu ruchu w celu poinformowania uczestników ruchu drogowego o objazdach przy wykorzystaniu lokalnych mediów oraz zgłasza dyżurnemu konieczność zorganizowania objazdu przez zarządcę drogi.

Policjant także zabezpiecza ujawnione ślady kryminalistyczne pod względem technicznym i procesowym przed ich utratą lub zniekształceniem, w tym również przez służby ratownicze i techniczne. Ustala dane personalne uczestników i świadków wypadku. Poddaje badaniu na zawartość w organizmie alkoholu lub środka działającego podobnie do alkoholu kierującego (kierujących) pojazdem oraz inną osobę, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że mogła kierować pojazdem w wypadku. Ustala wstępnie przebieg i istotne okoliczności wypadku na podstawie rozmowy z uczestnikami i świadkami obecnymi na miejscu i innych dowodów, sprawdza uczestników wypadku i pojazdy w systemie informatycznym – w razie ustalenia osoby lub pojazdu poszukiwanego powinien powiadomić dyżurnego jednostki Policji. Ustala miejsce hospitalizacji uczestnika wypadku odwiezionego do szpitala, a jeżeli jest to osoba poszukiwana, powiadamia o tym dyżurnego. W przypadku ucieczki uczestnika wypadku podejmuje, w porozumieniu z dyżurnym, czynności zmierzające do ujęcia osoby. Przeprowadza w razie potrzeby oględziny miejsca, rzeczy i osób. W przypadkach niecierpiących zwłoki dokonuje zewnętrznych oględzin zwłok. Przeprowadza inne czynności procesowe zgodnie z kodeksem postępowania karnego (np. zabezpieczenie pojazdu i odzieży do dalszych badań). Sporządza dokumentację z przeprowadzonych czynności procesowych, a w szczególności notatkę urzędową, kartę zdarzenia drogowego, szkic miejsca wypadku drogowego w skali, dokumentację fotograficzną, a w razie potrzeby i możliwości dokonuje rejestracji wideo.

Policjant realizujący czynności na miejscu zdarzenia drogowego powinien powiadomić o zdarzeniu za pośrednictwem dyżurnego jednostki Policji dyżurnego prokuratora w przypadku, gdy następstwem wypadku jest śmierć osoby lub osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa jest sędzia, prokurator, funkcjonariusz Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Służby Celnej lub Centralnego Biura Antykorupcyjnego. Taki obowiązek ma również, gdy następstwem wypadku jest ciężki uszczerbek na zdrowiu, a osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa znajduje się w stanie nietrzeźwości oraz wypadek wyczerpuje znamiona katastrofy komunikacyjnej.

Ponadto powinien poinformować dyżurnego jednostki Policji o konieczności wezwania biegłego na miejsce zdarzenia i w udokumentowany sposób zabezpieczyć miejsce uczestników wypadku, jeżeli sami nie są w stanie tego uczynić.

Dodatkowo wykonuje inne czynności zlecone przez prokuratora lub dyżurnego jednostki. Ustala, czy zdarzenie zostało zarejestrowane przez kamerę monitoringu, zatrzymuje w uzasadnionych przypadkach dokumenty (np. paszport, prawo jazdy, dowód rejestracyjny, tarcze tachografów lub dane z tachografów cyfrowych), informuje uczestników wypadku o dalszej procedurze postępowania w sprawie.

W przypadkach niecierpiących zwłoki (np. potrzeba zastosowania środka zapobiegawczego, udział w zdarzeniu osoby czasowo tylko przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub zamieszkującej w znacznej odległości od miejsca wypadku) policjant przesłuchuje lub kieruje na przesłuchanie świadków i uczestników wypadku. W uzasadnionych przypadkach dokonuje zatrzymania osoby.

W końcowym etapie zabezpieczenia miejsca zdarzenia drogowego wykonuje czynności związane z przywróceniem ruchu drogowego w miejscu wypadku poprzez zarządzenie usunięcia pojazdu, zgłoszenie dyżurnemu jednostki konieczności wezwania właściwych służb do porządkowania i uprzątnięcia miejsca zdarzenia, usunięcie urządzeń ostrzegawczo-zabezpieczających oraz przywraca ruch do stanu pierwotnego.

Policjant zgłasza dyżurnemu jednostki konieczność powiadomienia właściwego przedsiębiorcy odpowiedzialnego za ładunek o potrzebie jego zabezpieczenia. Jeżeli w wypadku jest osoba zabita lub osoba, która odniosła ciężkie obrażenia ciała i znajduje się w stanie nieprzytomnym, bądź gdy poszkodowanym jest nieletni, powiadamia dyżurnego jednostki Policji o konieczności zawiadomienia osoby najbliższej ofierze zdarzenia, a w przypadku cudzoziemca – odpowiedniego przedstawiciela państwa obcego.

Powiadamia dyżurnego o zakończeniu czynności na miejscu wypadku, niezwłocznie sporządza stosowną dokumentację z wykonanych czynności i wraz z zabezpieczonymi dokumentami przekazuje ją dyżurnemu lub innemu policjantowi wyznaczonemu przez kierownika jednostki Policji.

Jeżeli do zdarzenia doszło z udziałem pojazdu przewożącego towary niebezpieczne, funkcjonariusz realizując czynności, powinien ustawić pojazd służbowy w bezpiecznej odległości oraz podjąć próbę ustalenia rodzaju przewożonego ładunku bez zbliżania się do pojazdu. Czynności te powinien realizować, zbliżając się do miejsca zdarzenia od strony nawietrznej na odległość umożliwiającą ustalenie rodzaju przewożonych towarów. Musi także podjąć działania zmierzające do odizolowania terenu skażenia, unikać kontaktu z uwolnioną substancją. Wszystko to do czasu przybycia jednostki straży pożarnej lub służby ratownictwa chemicznego.

Po przybyciu na miejsce zdarzenia drogowego załogi obsługi zdarzeń drogowych lub grupy operacyjno-procesowej policjant, który przybył pierwszy, przekazuje dowódcy patrolu lub grupy informację o wykonywanych czynnościach, dokonanych ustaleniach i pozostaje do jego dyspozycji.

Wszelkie czynności na miejscu powinny być wykonywane ze zwróceniem uwagi na bezpieczeństwo własne. Pomóc w tym może właściwe wykorzystanie urządzeń technicznych służących do zabezpieczania miejsca zdarzenia drogowego. Policja jest wyposażona w zestawy Zapora – są to walizki, w których powinny znajdować się (w zależności od producenta) znak drogowy A-30 z napisem „Wypadek” o boku 400 mm, znak drogowy B-33 określający ograniczenie prędkości do 30 km/h o średnicy 400 mm, znak drogowy uniwersalny o symbolu C-9 lub C-10 o średnicy 400 mm (dwie sztuki), znak drogowy B-32e z napisem „Kontrola policyjna” lub „Uwaga. Wypadek” o średnicy

400 mm, taśma z napisem „Policja”, lampa ostrzegawcza błyskowa obustronnie z baterią i uchwytem, pachołki drogowe biało-czerwone o wysokości 500 mm, płaszcze odbłaskowe na ww. pachołki, uniwersalne stojaki do znaków oraz race ostrzegawcze.

Zabezpieczając miejsce zdarzenia drogowego, elementy zestawu Zapora należy umieścić zgodnie z przepisami dotyczącymi ustawiania znaków i sygnałów drogowych. Należy przy tym wziąć pod uwagę ukształtowanie drogi, warunki atmosferyczne, sposób usytuowania pojazdów i wszystkie inne okoliczności mające wpływ na widoczność miejsca zdarzenia. Jeżeli warunki zastane na miejscu zdarzenia na to nie zezwalają, policjant powinien je ustawić w sposób jak najbardziej widoczny i czytelny dla innych uczestników ruchu drogowego.

Fot. Zestaw Zapora służący do technicznego zabezpieczenia miejsca zdarzenia drogowego
Źródło: Rafał Nowakowski

Rozdział III

ŚLADY KRYMINALISTYCZNE NA MIEJSCU WYPADKU DROGOWEGO

miejsce zdarzenia – to obszar (przestrzeń), na którym doszło do przestępczego działania człowieka lub zaistniało jakieś zjawisko, w wyniku którego zaistniały zmiany w obiektywnie istniejącej rzeczywistości – powstały ślady kryminalistyczne

Miejscem zdarzenia jest zatem:

- 1) miejsce dokonania (popelnienia) przestępstwa,
- 2) miejsce zaistnienia jakiegoś skutku (np. śmierci człowieka, uszkodzenia ciała, pożaru, zaboru mienia, kolizji drogowej bądź wypadku drogowego),
- 3) teren (obszar) przyległy, otaczający miejsce popelnienia przestępstwa,
- 4) droga przyścia i odejścia sprawcy z miejsca przestępstwa,
- 5) miejsce ukrycia się osoby (sprawcy),
- 6) miejsce ukrycia zwłok,
- 7) miejsce porzucenia lub ukrycia przedmiotów (narzędzi) użytych do popelnienia przestępstwa lub przedmiotów pochodzących z przestępstwa,
- 8) miejsce, gdzie czyniono przygotowania do popelnienia przestępstwa, itp.

Używanie ogólnego określenia „miejsce zdarzenia” uzasadnione jest względami praktycznymi, ponieważ z chwilą przybycia na miejsce trudno jest określić, z jakiego rodzaju zdarzeniem mamy do czynienia, oraz czy jest ono przestępstwem. Dopiero w wyniku pierwszych czynności, szczegółowego badania miejsca zdarzenia i jego okoliczności można to stwierdzić. Po ustaleniu rodzaju przestępstwa lub zdarzenia należy używać szczegółowych określeń (np. „miejsce wypadku drogowego”, „miejsce kradzieży z włamaniem”, „miejsce zabójstwa”, „miejsce znalezienia nieznanego zwłok”).

Wraz z przestępstwem powstaje ślad kryminalistyczny. W przypadku przestępstw kryminalnych nie ma przestępstw bezśladowych. Dlatego przestępstwo doskonałe, rozumiane jako takie, które nie pozostawia śladów, jest wyłącznie teoretyczną dążnością przestępcy. Rzeczywistością pozostaje przestępstwo niewykryte z powodu niedoskonałości środków technicznych, braku sposobów efektywnej pracy dochodzeniowej lub innych czynników niezależnych od człowieka.

ślady w znaczeniu kryminalistycznym – to wszelkie zmiany w obiektywnej rzeczywistości, które jako spostrzegalne znamiona po zdarzeniach będących przedmiotem postępowania mogą stanowić podstawę do odtworzenia tych zdarzeń zgodnie z rzeczywistością⁵

Elementy (istota) śladu kryminalistycznego:

- 1) zmiana,
- 2) obiektywna rzeczywistość,

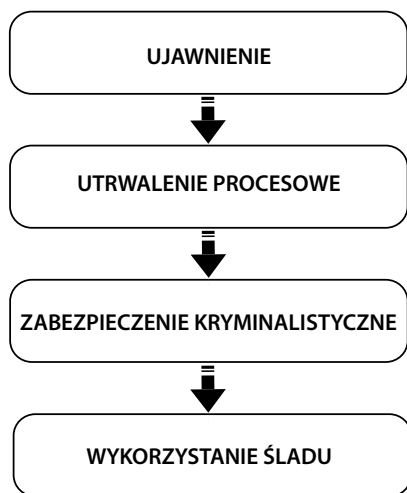
⁵ J. Sehn, *Ślady kryminalistyczne*, [w:] *Z zagadnień kryminalistyki*, t. 1, Warszawa 1960, s. 25.

- 3) spostrzegalność,
- 4) łączność z przedmiotem postępowania.

Wiedza o rodzajach występujących śladów na miejscu zdarzenia stanowi podstawę do ich ujawniania, a właściwe ich zabezpieczenie pod względem procesowym i kryminalistycznym na miejscu zdarzenia w trakcie oględzin jest podstawą do bezspornego udowodnienia sprawstwa osobie podejrzanej. Z tego też względu każdy policjant powinien posiadać wiedzę i umiejętności w zakresie ujawniania i zabezpieczenia śladów.

ETAPY POSTĘPOWANIA ZE ŚLADEM KRYMINALISTYCZNYM

Zabezpieczenie śladów pod względem procesowo-kryminalistycznym (przed ich zniszczeniem, zniekształceniem i utratą) dokonuje się podczas oględzin miejsca zdarzenia, osoby lub rzeczy. Ślad, aby zabezpieczyć, należy wpierw ujawnić. *Ujawnienie* ma na celu odnalezienie śladów występujących na miejscu zdarzenia, a czasem również poprawienie ich widoczności.

Ryc. 1. Etapy postępowania ze śladem
Źródło: opracowanie własne

UJAWNIENIE. Jednym z kryteriów wyróżnienia metod ujawniania śladów jest rodzaj zastosowanej techniki ujawniania⁶.

PODSTAWOWE METODY UJAWNIANIA ŚLAĐÓW KRYMINALISTYCZNYCH

1. Optyczna.
2. Fizyczna (mechaniczna).
3. Chemiczna.
4. Kombinowana.

Metoda optyczna polega na wzrokowym ujawnieniu śladów. Wzrok można wspomóc lupą, światłem latarki bądź światłem o innej długości fali (np. światłem

⁶ Zob. M. Goc, J. Moszczyński (red.), *Ślady kryminalistyczne. Ujawnianie, zabezpieczanie, wykorzystanie*, Warszawa 2007, s. 22.

ultrafioletowym). W praktyce najczęściej wykorzystanie tej metody sprowadza się do ujawniania śladów:

- 1) okiem nieuzbrojonym,
- 2) okiem uzbrojonym w lupę,
- 3) za pomocą lupy i bocznego oświetlenia,
- 4) przez użycie promieni (UV lub podczerwieni).

Metoda fizyczna (mechaniczna) polega na stosowaniu środków oddziałujących fizycznie na ślad w celu jego ujawnienia bądź poprawienia widoczności (np. wykorzystanie wykrywacza metalu, zastosowanie proszków daktyloskopijnych). Odpowiedni proszek daktyloskopijny posypuje się lub rozpyla na powierzchnię, gdzie występują ślady. Proszek przykleja się do substancji tworzącej ślad, powodując, że staje się on lepiej widocznym. Wykorzystuje się tu lepkość substancji tworzącej ślad (np. substancji potowo-tłuszczowej, krwi, farby). Proszki daktyloskopijne możemy podzielić m.in.:

- 1) ze względu na kolor – na jasne lub ciemne,
- 2) ze względu na strukturę – na drobnoziarniste lub gruboziarniste.

Proszki nanosi się za pomocą pędzla z włosia naturalnego (wiewiórczy, bobrowy), pędzla z włókna szklanego, pędzla magnetycznego, pędzla z puchu marabuta, a na podłożu papierowym – przez przetaczanie po powierzchni kartki (metoda bezpośrednia). Przed zastosowaniem odpowiedniego proszku należy doświadczalnie sprawdzić, czy w konkretnych warunkach daje on pozytywne rezultaty.

Najczęściej stosowane proszki daktyloskopijne to:

- 1) argentorat,
- 2) grafit,
- 3) sadza angielska,
- 4) tlenki metali (cynku, ołowiu, miedzi, magnezu),
- 5) ultramaryna,
- 6) proszki fluorescencyjne,
- 7) proszki ferromagnetyczne,
- 8) sproszkowany lak,
- 9) proszki antystatyczne.

Metoda chemiczna jest stosowana przede wszystkim do bezbarwnych śladów pozostawionych na różnych podłożach (np. ślady w postaci plam krwi starte przez sprawcę), ale także wtedy, gdy ślady daktyloskopijne są stosunkowo stare, wyschnięte i proszki nie chcą się już do nich przyklejać. W tym przypadku środki służące do ujawniania wchodzi w reakcję chemiczną z substancją tworzącą ślad, czyniąc go lepiej widocznym.

W ramach tej metody stosuje się m.in. środki:

- 1) roztwór ninhydryny,
- 2) pary jodu,
- 3) pary klejów cyjanoakrylowych,
- 4) luminol i inne.

ZASADY UJAWNIANIA ŚLADÓW

1. Zasada ostrożności.
2. Zasada stosowania odpowiedniej metody, sposobu i środka.
3. Zasada kontrastowości.

Wstępną metodą ujawniania jest metoda optyczna, a dopiero potem stosuje się określone metody fizyczne i chemiczne.

ZABEZPIECZENIE KRYMINALISTYCZNE. Podstawą prawną zabezpieczania śladów kryminalistycznych jest art. 207, 209, 228 i 308 k.p.k.

W teorii i praktyce kryminalistyki przyjęto dwa **podstawowe sposoby zabezpieczenia śladów kryminalistycznych:**

- 1) procesowe (utrwalenie formalnoprosesowe),
- 2) kryminalistyczne (techniczne, materialne).

zabezpieczenie procesowe – to nadanie śladowi „ochrony prawnej” w rozumieniu prawa procesowego; dokumentacyjne związanie śladu z miejscem zdarzenia

METODY PROCESOWEGO ZABEZPIECZENIA ŚLADÓW KRYMINALISTYCZNYCH

1. Dokumentacja podstawowa:

- 1) opis śladu w protokole oględzin (powinien zawierać lokalizację śladu, właściwości nośnika śladu, metodę ujawnienia, właściwości śladu, oznaczenie liczbowe śladu, metodę zabezpieczenia technicznego śladu),
- 2) opis śladu na metryczce śladowej.

Metryczki po wypełnieniu trwale mocuje się ze śladem (w zależności od rodzaju śladu metryczka może być np. przyszyta do folii daktyloskopijnej bądź woreczka foliowego – końce nitki lakuje się i opieczętowuje referentką; w przypadku odlewów gipsowych końce sznurka, którym przyszyta jest metryczka, topi się w masie gipsowej przed jej związaniem).

Elementy metryczki:

- 1) l.dz.,
- 2) nr śladu,
- 3) nr sprawy (L.dz., RSD),
- 4) jednostka prowadząca,
- 5) rodzaj i przedmiot czynności procesowej,
- 6) miejsce prowadzenia i data,
- 7) miejsce ujawnienia śladu,
- 8) charakterystyka śladu,
- 9) opis sposobu ujawnienia i zabezpieczenia technicznego,
- 10) imię i nazwisko oraz podpis osoby dokonującej zabezpieczenia technicznego,
- 11) podpis osoby prowadzącej czynność.

2. Dokumentacja uzupełniająca:

- 1) dokumentacja fotograficzna,
- 2) szkic i plan z umiejscowieniem śladu,
- 3) zapis na nośnikach informacji w postaci wideo lub audio (nośniki cyfrowe lub analogowe).

FUNKCJE ZABEZPIECZENIA PROCESOWEGO ŚLADU

1. Uniemożliwia zamianę śladów.
2. W razie zaginięcia lub zniszczenia podczas badania stanowi dowód istnienia i ujawnienia śladów.

3. Zapobiega pominięciu śladów przy tworzeniu wersji i rekonstrukcji zdarzenia.
4. Pozwala odtworzyć wygląd miejsca zdarzenia z chwili oględzin.

zabezpieczenie kryminalistyczne (techniczne) – to fizyczne zabezpieczenie śladu przed zatarciem, zniszczeniem, zniekształceniem lub podmianą

METODY KRYMINALISTYCZNEGO ZABEZPIECZENIA ŚLADÓW KRYMINALISTYCZNYCH

1. Zabezpieczenie w postaci naturalnej:

- 1) zebranie śladu z podłoża bez podłoża – postępowanie stosowane w przypadku takich śladów, jak: ślady użycia broni (np. łuska, pocisk – w pudełku kartonowym wyłożonym ligniną), ślady w postaci różnych przedmiotów (np. łom – po zabezpieczeniu końcówki roboczej można zawinąć w papier pakowy, samochód uczestniczący w wypadku – odholowany na parking jednostki prowadzącej sprawę, zapachy – w postaci konserwy zapachowej),
- 2) zebranie śladu z podłożem lub jego częścią – sposób wykorzystywany przy zabezpieczaniu mikrośladów (np. zabezpieczenie całej odzieży lub fragmentów ubrania), śladów biologicznych (np. zeskrobiny zaschniętych zacieków krwi w fiolce szklanej), śladów użycia broni (wycięcie fragmentu framugi drzwi z tkwiącym w niej pociskiem).

2. Zabezpieczenie poprzez odwzorowanie:

- 1) przeniesienie śladu na folię (np. daktyloskopijną) – sposób wykorzystywany podczas zabezpieczenia śladów linii papilarnych, mikrośladów, odbitek obuwia,
- 2) modelowanie, czyli wykonanie odlewu śladu za pomocą np. masy silikonowej, gipsu – metoda stosowana do takich śladów, jak: ślady narzędzi w postaci rys, wgłębione ślady obuwia, odciski użębenia,
- 3) sfotografowanie śladu⁷.

Ślady muszą być tak opakowane, aby nie uległy uszkodzeniom. Do zewnętrznego opakowania śladu najlepiej jest wykorzystać kartonowe pudełka, szklane słoiki, pojemniki z tworzywa sztucznego, worki z folii polietylenowej (najczęściej z zipem strunowym) lub metalowej.

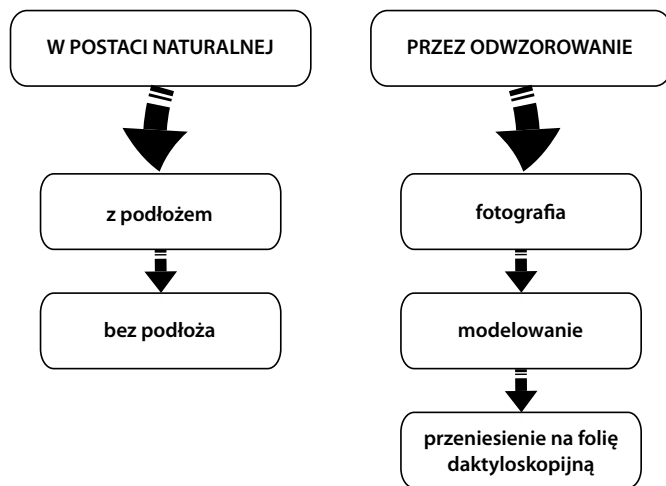
Zewnętrzne opakowanie śladu pozwala na:

- 1) ochronę cech identyfikacyjnych śladu przed wpływem naturalnych czynników zewnętrznych,
- 2) unieruchomienie śladu z uwagi na transport,
- 3) izolację śladu od różnych warunków przechowywania.

Zewnętrzne opakowanie śladu powinno być jednorazowe. Konstrukcja zamknięcia opakowania powinna być taka, aby każda próba otwarcia powodowała nieodwracalne i widoczne uszkodzenie opakowania.

Dobór metody zabezpieczenia technicznego zależy od rodzaju, barwy, wielkości i innych właściwości śladu oraz podłoża, od posiadanych środków technicznych oraz umiejętności manualnych, wiedzy i doświadczenia osoby zabezpieczającej.

⁷ Tamże, s. 23–26.

Ryc. 2. Kryminalistyczne zabezpieczenie śladów
Źródło: opracowanie własne

Uwaga! Różnicę między ujawnieniem śladów a ich zabezpieczeniem procesowym i kryminalistycznym powinien znać każdy policjant. Wiedza i umiejętności w tym zakresie stanowią podstawę do prawidłowego wykonywania czynności na miejscu zdarzenia w trakcie oględzin i w konsekwencji umożliwiają udowodnienie winy sprawcy przestępstwa.

WYKORZYSTANIE ŚLADÓW – możliwe jest dzięki funkcjom, jakie mogą pełnić. Możliwe kierunki kryminalistycznego wykorzystania śladów przedstawił Kolečki⁸. W literaturze przedmiotu wyróżnia się takie funkcje śladów, jak:

- 1) identyfikacyjna,
- 2) dowodowa,
- 3) organizacyjna,
- 4) rekonstrukcyjna,
- 5) wersyjna,
- 6) typująca,
- 7) weryfikacyjna,
- 8) rejestracyjna,
- 9) kojarząco-reaktywująca,
- 10) profilaktyczna (zapobiegawcza)⁹.

Realizując powyższe funkcje, ślady – będące rzeczowym źródłem informacji – mogą nam dostarczyć odpowiedzi na siedem złotych pytań kryminalistyki: co? gdzie? kiedy? jak? czym? dlaczego? kto? Z możliwością uzyskania odpowiedzi na te pytania wiąże się pojęcie **okoliczności negatywnych**, które mogą wystąpić na miejscu zdarzenia. Wbrew nazwie nie należy przez to pojęcie rozumieć okoliczności negatywnie wpływających na ślad (np. niesprzyjających warunków atmosferycznych, kiedy to opady deszczu rozmywają ślad biologiczny w postaci plamy krwi lub opady śniegu zasypują wgłębiony ślad obuwia).

⁸ Por. H. Kolečki, *Funkcje śladów kryminalistycznych. Kierunki wykorzystania treści informacyjnej śladów*, „Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych” 1980, z. 27, s. 115–126.

⁹ Por. J. Kasprzak, B. Młodziejowski (red.), *Kryminalistyka*, Warszawa 2006, s. 54–63; B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Warszawa 2010, s. 592–601.

okoliczności negatywne – to sytuacje:

- 1) w których ślad powinien wystąpić, a nie występuje (np. brak opiłków metalu przy przepiłowanym pałku kłódki na miejscu kradzieży z włamaniem)
- 2) w których ślad występuje, a nie powinno go być (np. ślad w postaci odcisków szczęk imadła na korpusie kłódki z przepiłowanym pałkiem i występujących opiłkach)

Okoliczności negatywne wskazują na możliwość upozorowania zdarzenia, o czym policjant badający miejsce, osobę lub rzecz powinien wiedzieć. Po spełnieniu określonych warunków ślad może stać się dowodem w sprawie.

Uwaga! Ślad ujawniony i zabezpieczony pod względem procesowo-kryminalistycznym podczas oględzin miejsca, osoby lub rzeczy staje się rzeczowym źródłem dowodowym (funkcja dowodowa)¹⁰.

materiał dowodowy – to ślady lub przedmioty ujawnione podczas czynności procesowych i zabezpieczone zgodnie z wymogami techniki kryminalistycznej¹¹

materiał porównawczy – to ślady lub przedmioty uzyskane lub wykonane na zlecenie organu procesowego w celu wykorzystania podczas badań identyfikacyjnych¹²

Na podstawie powyższych pojęć, wypracowanych przez teorię i praktykę kryminalistyczną, można wskazać **cztery podstawowe kierunki wykorzystania śladów kryminalistycznych**:

- 1) wnioskowanie (na podstawie śladów),
- 2) eliminację,
- 3) identyfikację,
- 4) rejestrację.

wnioskowanie – to rozumowanie polegające na tym, że z przesłanek uznanych za prawdziwe, na podstawie reguł logicznych, wyprowadzane są nowe treści

Rodzaje wnioskowania:

- 1) wstępne,
- 2) na podstawie pojedynczego śladu,
- 3) kompleksowe.

wnioskowanie wstępne – przeprowadzane jest już na etapie zabezpieczania miejsca zdarzenia, kiedy w wyniku penetracji tego miejsca policjanci ujawniają wzrokowo dobrze widoczne ślady (np. ślady krwi, ślady traseologiczne), przedmioty bądź ich części itp.

¹⁰ J. Kasprzak, B. Młodziejowski (red.), *Kryminalistyka...*, dz. cyt., s. 61.

¹¹ *Zarządzenie nr 10 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie sposobu postępowania z materiałem badawczym oraz trybu tworzenia i sposobu prowadzenia zbiorów kryminalistycznych w laboratoriach kryminalistycznych Policji* (Dz.Urz. KGP z dnia 8 maja 2015 r., poz. 30), § 2 ust. 2.

¹² Tamże, § 2 ust. 3.

wnioskowanie na podstawie pojedynczego śladu – polega na szczegółowej analizie pojedynczego śladu, która może przynieść wiele informacji pozwalających wyciągnąć odpowiednie wnioski (np. właściwości śladu traseologicznego w postaci wyraźnej odblaskowej buta mogą udzielić odpowiedzi na pytania: jakiego rodzaju jest to obuwie, jaki jest stopień jego zużycia, w jakiej pozycji znajdowała się osoba, a nawet jakiego jest wzrostu)

wnioskowanie kompleksowe – polega na wyciąganiu wniosków w oparciu o wszystkie ujawnione na miejscu zdarzenia ślady. Pozwala odtworzyć przebieg zdarzenia, ocenić role osób w nim uczestniczących, jakimi narzędziami dysponowały itp. Daje więc możliwość udzielenia odpowiedzi na większość bądź na wszystkie z siedmiu złotych pytań

eliminacja – to proces, w wyniku którego następuje usuwanie lub selekcja pewnych, zbędnych elementów spośród innych

eliminacja wstępna – to pierwsze czynności eliminacyjne dokonywane przez policjanta prowadzącego oględziny bądź wykonującego inne czynności procesowe

Przykładem eliminacji jest sytuacja, gdy na miejscu kradzieży z włamaniem ujawniono i zabezpieczono odblask linii papilarnych (materiał dowodowy). W celu stwierdzenia, czy odblask została pozostawiona przez domownika, należy go zdaktyloskopować (materiał porównawczy) i zarządzić badania porównawcze. Jeśli okaże się, że materiał dowodowy ma cechy takie same jak materiał porównawczy, wyłącza się go z materiału dowodowego. W tym sensie eliminacja pełni funkcję porządkującą.

identyfikacja – to proces badawczy mający na celu wyszukiwanie, porównywanie i analizowanie ilości i jakości cech swoistych dla danej osoby, zwierzęcia lub rzeczy w celu ustalenia ich tożsamości jako jednostki bądź grupy

Rodzaje identyfikacji:

- 1) grupowa,
- 2) indywidualna.

identyfikacja grupowa – to proces badawczy oparty na cechach badanego śladu, mający na celu stwierdzenie, że określona osoba/zwierzę/rzecz należy do określonej rodziny, gatunku, zbioru lub rodzaju/grupy obiektów (np. ustalenie typu broni, typu samochodu lub przynależności śladu krwi do grupy w układzie ABO)¹³

identyfikacja indywidualna – ma na celu wskazanie konkretnego obiektu jednostkowego, który dany ślad pozostawił¹⁴ (np. konkretnej osoby, której krew zabezpieczono na miejscu zdarzenia, konkretnego narzędzia, którym przecięto przewód elektryczny – szczypce uniwersalne albo konkretne szczypce do cięcia drutu). Innymi słowy identyfikacja indywidualna daje odpowiedź na pytanie, czy dany ślad pochodzi tylko od danej osoby/zwierzęcia/rzeczy

Zarządzenie badań identyfikacyjnych stanowi ważny etap w realizacji funkcji dowodowej śladów.

¹³ Por. B. Hołyst, *Kryminalistyka...*, dz. cyt., s. 610.

¹⁴ Tamże, s. 609.

Rejestracja – ślady z uwagi na swoje właściwości (np. odznaczające się trwałością cech) lub pochodzenie mogą być włączone do odpowiednich zbiorów, by następnie służyć za materiał porównawczy czy wzorzec w dalszych badaniach w przypadku ujawnienia podobnych śladów w przyszłości.

zbiór kryminalistyczny – to zbiór materiałów badawczych, gromadzonych w celu wyznaczania związków pomiędzy przestępstwami, identyfikacji przedmiotów mających związek z przestępstwem oraz typowania osób mogących mieć związek z przestępstwem¹⁵

Rejestracji podlegają m.in.:

1. Ślady biologiczne:
 - 1) Baza danych DNA (GENOM).
2. Ślady daktyloskopijne:
 - 1) Registratura daktyloskopijna AFIS,
 - 2) Europejski System Identyfikacji Daktyloskopijnej Uchodźców i Nielegalnych Imigrantów (EURODAC).
3. Ślady broni palnej:
 - 1) Automatyczny System Identyfikacji Broni ARSENAŁ,
 - 2) Krajowy Zbiór Łusek i Pocisków,
 - 3) Zbiory Wzorców Broni i Amunicji,
 - 4) Centralna Kartoteka Broni Utraconej.
4. Dokumenty:
 - 1) Kartoteka Dokumentów Anonimowych,
 - 2) kartoteka pseudonimów,
 - 3) kartoteka ustalonych wykonawców,
 - 4) Zbiór Wzorów Czczonek Maszyn do Pisania,
 - 5) Zbiór Wzorców Dokumentów i Banknotów.
5. Pojazdy:
 - 1) Europejski Zbiór Samochodowych Powłok Lakierniczych (EUCAP),
 - 2) Baza Numerów Identyfikacyjnych Pojazdów (VIN).
6. Ślady mechanoskopijne:
 - 1) Zbiór złamanych wkładek do zamków drzwiowych.
7. Ślady traseologiczne:
 - 1) Katalog spodów obuwia.

Zgodnie z *Zarządzeniem nr 10 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie sposobu postępowania z materiałem badawczym oraz trybu tworzenia i sposobu prowadzenia zbiorów kryminalistycznych w laboratoriach kryminalistycznych Policji* zbiory kryminalistyczne tworzy się w zależności od potrzeb (np. laboratoria wojewódzkie prowadzą banki zapachów, w których przechowywane są konserwy zapachowe zabezpieczone na miejscach zdarzeń położonych w obszarze właściwości terytorialnej danej komendy wojewódzkiej Policji).

¹⁵ *Zarządzenie nr 10 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie sposobu postępowania z materiałem...*, dz. cyt., § 2 ust. 9.

RODZAJE ŚLADÓW KRYMINALISTYCZNYCH

Z punktu widzenia potrzeb kryminalistyki ślady można podzielić według różnych kryteriów:

- 1) zorganizowania materii, która jest nośnikiem śladu:
 - a) ślady materialne (rzeczowe),
 - b) ślady idealne (psychiczne, pamięciowe, świadomości),
- 2) wielkości obiektów materialnych:
 - a) mikroślady,
 - b) makroślady,
- 3) działa wiedzy (przyrodniczej, technicznej, kryminalistycznej), którego metody badawcze zastosowano w analizie śladów:
 - a) daktyloskopijne,
 - b) mechanoskopijne,
 - c) traseologiczne,
 - d) pisma,
 - e) fonoskopijne,
 - f) biologiczne,
 - g) zapachowe,
 - h) chemiczne itp.¹⁶

Ze względu na specyfikę zdarzenia drogowego do najczęściej występujących zalicza się ślady:

- 1) kół pojazdów – ślady traseologiczne (np. toczenia/jazdy, hamowania, blokowania, znoszenia, zarzucania),
- 2) zarysowania nawierzchni – powstają w wyniku stykania się z podłożem obręczy kół pozbawionych ciśnienia, uszkodzonych elementów nadwozia pojazdów wielośladowych bądź przewróconych pojazdów jednośladowych,
- 3) wleczenia – ślady w postaci zarysowań, smug krwi lub otarć powstałe w wyniku wleczenia za pojazdem ciała ludzkiego, zwierzęcia lub przedmiotu,
- 4) sunięcia – zarysowania lub smugi substancji związane z przemieszczaniem się ciała lub przedmiotu po zderzeniu,
- 5) ślady biologiczne w postaci tkanek, wydaliny bądź wydzieliny (np. krew, zęby, wymiociny),
- 6) płynów eksploatacyjnych (np. płyn chłodniczy, płyn hamulcowy, olej przekładniowy, etylina, elektrolit, olej z zawieszenia pojazdu),
- 7) elementy odzieży lub przedmioty,
- 8) odłamki szyb, kloszy lamp bądź inne oderwane i pofragmentowane elementy nadwozia¹⁷.

Ślady występujące w obrębie podwozia i nadwozia pojazdów uczestniczących w zdarzeniu drogowym w zdecydowanej większości mają postać śladów mechanoskopijnych, związanych z uszkodzeniami tych elementów (odłamanie, wgniecenie, odkształcenie, pęknięcie, zarysowanie itp.). Ślady te, głównie w związku z ich rodzajem, rozmiara-

¹⁶ M. Goc, J. Moszczyński, *Ślady kryminalistyczne...*, dz. cyt., s. 19–21.

¹⁷ Por. J. Ukraiński, *Postępowanie przygotowawcze w sprawie o wypadek drogowy. Część techniczna*, Rzeszów 1992, s. 54–63; D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu wypadku drogowego z udziałem motocykla*, „Kwartalnik Policyjny” 2013, nr 1.

mi i umiejscowieniem, są opisywane w odrębnych protokołach oględzin, sporządzanych dla każdego pojazdu z osobna. W niektórych sytuacjach, gdy rozstrzygnięcie co do sprawstwa będzie zależeć od wyjaśnienia kwestii użycia oświetlenia pojazdu (np. kierunkowskazów), należy rozważyć zabezpieczenie odpowiednich żarówek z tego pojazdu.

Należałoby też wspomnieć o jeszcze innych rodzajach śladów kryminalistycznych, takich jak ślady dermatoskopijne, biologiczne czy osmologiczne, których ujawnienie na miejscu wypadku drogowego może się okazać niezbędne, w szczególności gdy nie jest znana tożsamość sprawcy zdarzenia – ich zabezpieczenie leży w kompetencjach technika kryminalistyki¹⁸.

RODZAJE I CHARAKTERYSTYKA ŚLADÓW KÓŁ POJAZDÓW¹⁹. Ślady kół pojazdów dostarczają informacji nie tylko o torach poruszania się, ale także o dynamicznych warunkach ich ruchu. Jest zatem rzeczą ważną, aby dokonując oględzin miejsca wypadku, prawidłowo te ślady rozpoznać, nazwać i udokumentować ich charakter. Dokumentacja taka powinna zawierać:

- 1) opis śladów charakteryzujący ich cechy (w protokole oględzin),
- 2) rysunek (na szkicu ogólnym) przedstawiający długość śladów (z uwzględnieniem ewentualnych przerw w ich ciągłości) oraz ich rzeczywisty kształt,
- 3) komplet zdjęć przedstawiający ślady w ogólnym ujęciu perspektywicznym oraz wykonanych z góry w zbliżeniach pokazujących szczegółowo wygląd śladu.

Czyste, ogumione koło pojazdu toczące się swobodnie po suchej i twardej nawierzchni drogi nie pozostawia żadnych widocznych śladów. Jeśli na takiej nawierzchni pojawia się **widoczny ślad tarcia**, to oznacza to, że na koło działały siły styczne do nawierzchni jezdni, pochodzące od znacznej wartości sił wzdłużnych (hamujących lub napędzających koło) lub poprzecznych (np. reakcji na siłę odśrodkową na łuku). Możliwa jest również wypadkowa tych dwóch sił.

Pojawienie się śladu tarcia koła jest zawsze dowodem na to, że jego ruch odbywał się na granicy przyczepności lub że granica ta została przekroczona. Opona trze wówczas intensywnie o jezdnię, co powoduje wydzielanie znacznych ilości ciepła, działających destrukcyjnie zarówno na materiał opony, jak i nawierzchni. Produkty tych procesów tworzą na jezdni mniej lub bardziej wyraziste ciemne, smugowate ślady.

Generalnie należy rozróżniać następujące ślady pochodzące od kół pojazdów:

- 1) ślady jazdy (toczenia) pojazdu,
- 2) ślady hamowania lub przyspieszania,
- 3) ślady blokowania kół,
- 4) ślady bocznego znoszenia,
- 5) ślady zarzucania.

Ślady jazdy toczących się swobodnie kół (tj. niehamowanych i nieprzyspieszanych intensywnie) dają się ujawnić zasadniczo na podłożach miękkich. Na twardej i suchej nawierzchni wyjątkiem jest przejazd po plamie rozlanej wody, farby oleju itp. Ślad taki

¹⁸ M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy – wybrane aspekty obsługi zdarzenia drogowego*, „Kwartalnik Policyjny” 2011, nr 4, www.kwartalnik.csp.edu.pl/kp/archiwum-1, dostęp: 27.11.2015 r.

¹⁹ J. Unarski i in., *Opis i rekonstrukcja wypadków drogowych*. Materiały szkoleniowe dla uczestników studiów podyplomowych *Diagnostyka, mechatronika, rzeczoznawstwo samochodowe i ubezpieczenia*, Warszawa 2006, s. 16–19.

jest zazwyczaj krótki (czasem przerywany), gdyż opona tocząc się, ulega oczyszczeniu i ślad stopniowo zanika. Cechą charakterystyczną śladów jazdy jest to, że obraz rzeźby bieżnika jest jego wiernym odwzorowaniem, tj. bez zniekształceń odległości pomiędzy elementami rzeźby i samych elementów.

ślady hamowania – to ślady tarcia pozostawione przez koło intensywnie hamowane, ale toczące się z prędkością kątową mniejszą niż wynikającą z przebycia drogi przez pojazd

Intensywne hamowanie powoduje charakterystyczną zmianę odległości pomiędzy elementami rzeźby bieżnika odwzorowanymi w śladzie, które ulegają wydłużeniu w stosunku do rzeczywistych odległości tych elementów w bieżniku. Cechą tych śladów zatem jest to, że zachowany jest w nich zarys rzeźby bieżnika, ale jest on rozciągnięty. Natomiast w przypadku **intensywnego przyspieszenia** pojazdu mogą powstawać podobne ślady, ale będą się charakteryzować „skróceniem” – zagęszczeniem rysunku bieżnika w stosunku do rzeczywistego.

Ślady blokowania kół są również formą śladów hamowania, ale pozostawionych przez koła nie obracające się, lecz sunące po jezdni w pewnym poślizgu. Ślad blokowania na nawierzchniach bitumicznych charakteryzuje się podłużnymi smugami pochodzącymi od segmentów rzeźby bieżnika, przy całkowitej nieczytelności rysunku rzeźby. Przy oponach o drobnej i zawilej rzeźbie bieżnika ślad taki może mieć charakter jednolitej smugi, bez dostrzegalnego podziału na segmenty.

Ślady bocznego znoszenia kół i ślady zarzucania pojazdu charakteryzują się innego rodzaju zniekształceniami. W obu przypadkach, obok ruchu potoczystego wykonywanego w płaszczyźnie koła, występuje równocześnie prostopadła do tej płaszczyzny składowa ruchu o charakterze poślizgu bocznego. O znoszeniu mówimy wtedy, gdy koło toczy się, a poślizg boczny jest stosunkowo niewielki i jest na granicy odkształceniowego poślizgu w strefie kontaktu opony z jezdnią. W efekcie wektor prędkości wypadkowej środka koła odchyła się od płaszczyzny koła w kierunku działania siły bocznej o pewien kąt, zwany kątem znoszenia koła. Zniekształcenia na śladzie niehamowanego koła polegają na poprzecznym rozciągnięciu i rozmazaniu rysunku elementów rzeźby bieżnika.

W przypadku **znoszenia koła hamowanego** (ale toczącego się) kierunek deformacji rysunku rzeźby bieżnika staje się skośny. W miarę wzrostu względnego bocznego poślizgu koła zjawisko bocznego znoszenia może się przemienić w pełny poślizg boczny, przy którym składowa poprzeczna ruchu staje się dominująca. Jeśli zjawisko takie wystąpi na kołach tylnej osi pojazdu, wówczas następuje tzw. zarzucanie, którego istotą jest obrót pojazdu (jego osi podłużnej) względem pierwotnego kierunku jazdy. Cechą charakterystyczną takich śladów jest to, że początkowo pokrywające się ślady kół przednich i tylnych jednego boku wskutek obrotu rozdzielają się, a sam ślad kół będących w poślizgu, o charakterze smugowym, zwiększa swoją szerokość w miarę wzrostu kąta obrotu pojazdu.

ŚLADY WSKAZUJĄCE NA MIEJSCE ZAISTNIENIA ZDARZENIA DROGOWEGO²⁰. Nieodzownym warunkiem możliwości dokonania rekonstrukcji wypadku drogowego jest ustalenie miejsca kolizji. Na wyznaczenie miejsca kolizji pozwalają różne ślady i dowody rzeczowe pozostawione na tym miejscu po zdarzeniu. Duże znaczenie mają przy tym ślady pochodzące od twardych elementów pojazdów. Chodzi tu o ślady utworzone na

²⁰ Tamże, s. 19.

podłożu przez takie części pojazdu, jak silnie odkształcone w zderzeniu elementy zawieszki i obdachowania, krawędź otwartych drzwi samochodu osobowego, podnózek i kierownica motocykla. Ich charakter i wygląd mogą być różne, toteż trudno podać ich uniwersalny opis. Śladów tych należy starannie poszukiwać na miejscu kolizji, przy równoczesnym odszukaniu ich replik na pojazdach, tj. na tych elementach pojazdu, których uszkodzenia odpowiadają tym śladom.

W czasie wypadku ulegają rozbiciu elementy wyposażenia pojazdu (np. szyby nadwozia, szkła reflektorów i klosze lamp), a ich odłamki rozsypują się. Niekiedy też, szczególnie w poważniejszych zderzeniach, w rejonie miejsca wypadku pozostają rozrzucone drobne części wyposażenia pojazdów (np. fragmenty zderzaków, wycieraczki szyb, ramki reflektorów), a nieraz i elementy układu napędowego i zawieszki pojazdów. W najprostszym wypadku, w miejscu kolizji (zestknięcia się) pojazdów pozostają na nawierzchni grudki błota odpadłe od zdeformowanego błotnika wskutek wstrząsu.

Wszystkie te ślady należy starannie zinwentaryzować, ponieważ mogą być ważne dla ustalenia miejsca kolizji i wzajemnego usytuowania pojazdów w chwili zderzenia. Zwłaszcza **prawidłowe udokumentowanie położenia odłamków rozbitego szkła szyb czołowych lub reflektorów umożliwia ustalenie zarówno prędkości pojazdu, jak i miejsca kolizji** – w szczególności w wypadkach potrącenia pieszego.

Uwaga! Dokumentując ślady odłamków szkła, należy koniecznie dążyć do ustalenia, czy są to odłamki szyby czołowej czy reflektorów, wymierzyć dokładnie długość i szerokość pola pokrytego tymi odłamkami oraz ustalić położenie (podać współrzędne) początku, końca i środka ciężkości tego pola.

Przedmioty te mają wartość identyfikacyjną w przypadkach ucieczki pojazdu z miejsca wypadku. Ich zabezpieczenie jako dowodów rzeczowych umożliwia późniejszą identyfikację indywidualną, jeśli „podejrzany” pojazd zostanie odnaleziony.

W przypadkach potrącenia pieszego przez pojazd należy intensywnie poszukiwać charakterystycznego śladu tarcia podeszwy buta pieszego o jezdnię (niestety drobnego, a więc łatwego do przeoczenia), który to ślad jest wyznacznikiem miejsca, gdzie znajdował się pieszy w chwili potrącenia. Udokumentowaniu muszą też podlegać ślady na odzieży uczestników wypadku, co jest szczególnie istotne w przypadkach przejechania ofiary.

ŚLADY I DOWODY RZECZOWE BĘDĄCE PODSTAWĄ WYZNACZENIA PRĘDKOŚCI POJAZDU²¹. Ślady pozostawione na miejscu zdarzenia drogowego w połączeniu ze skutkami wypadku pozwalają z reguły na wyznaczenie prędkości pojazdów biorących w nim udział. Istnieje wiele metod i sposobów wyznaczania prędkości pojazdów uczestniczących w kolizji lub wypadku drogowym. **Najdokładniejsze oszacowanie tej prędkości uzyskuje się na podstawie długości śladów hamowania lub blokowania kół pojazdu.**

Uwaga! Prędkość zderzających się pojazdów można oszacować, znając odległości i sposób ich przemieszczenia się z miejsca kolizji do położenia powypadkowego oraz zakres odkształceń powstałych w wyniku zderzenia.

Znając odległość, sposób i kierunki przemieszczenia się pojazdów po kolizji oraz kierunki torów ich ruchu bezpośrednio przed kolizją, można wyznaczyć ich prędkości

²¹ Tamże, s. 20.

kolizyjne, bez szacowania energii pochłoniętej na powstałe odkształcenia, tzw. metodą wektorową.

Sposób wyznaczania prędkości poruszania się samochodu w wypadkach polegających na potrąceniu pieszego zależy od znajomości miejsca potrącenia i śladów pozostawionych na miejscu wypadku. W zależności od posiadanych danych prędkość w chwili uderzenia pieszego można wyznaczyć na podstawie:

- 1) długości śladu hamowania pojazdu,
- 2) odległości odrzutu uderzonego pieszego,
- 3) odległości odrzutu odłamków szkła stłuczonej szyby czołowej,
- 4) odległości odrzutu odłamków szkła reflektora,
- 5) wielkości rozwinięcia pieszego na pokrywie przedniej samochodu,
- 6) metody graficznej prof. Slibara,
- 7) zakresu obrażeń ciała uderzonego pieszego.

Metoda Slibara opiera się na przedstawieniu funkcji drogi w zależności od takich czynników, jak prędkość hamowania, odległość odrzutu pieszego czy też parametrów pola odłamków szkła szyby czołowej i reflektorów. Wszystkie te funkcje przedstawia się na wykresie, gdzie zbiorem argumentów jest droga, a wartości prędkość. Fragmenty wymienionych funkcji tworzą tzw. trójkąt ufności, którego boki nie są liniowe. Wewnątrz trójkąta znajduje się zbiór punktów, których skrajne wartości są granicami prawdopodobieństwa interesującej nas prędkości kolizyjnej i miejsca wypadku²². Obecnie wprowadzanie zmian w wyposażeniu pojazdów (np. szyby klejone, plastikowe lampy główne, układy optymalno-poślizgowe) powoduje brak śladów, które jeszcze do niedawna występowały na miejscu zdarzenia, dlatego na łamach prasy fachowej prowadzi się dyskusję na temat możliwości adaptacji innych zależności związanych z potrąceniem pieszego lub jednoślada niż metody prof. Slibara²³.

ŚLADY I DOWODY POZWALAJĄCE NA USTALENIE OSOBY KIERUJĄCEJ POJAZDEM PODCZAS WYPADKU²⁴. Ustalenie osoby kierującej pojazdem w chwili wypadku jest zagadnieniem trudnym i nie zawsze prowadzącym do jednoznacznych rozwiązań. Wpływ na to ma bardzo wiele czynników, gdyż pomimo licznych podobieństw każdy przypadek jest zdarzeniem indywidualnym. Opieramy się przy tym zarówno na materiale osobowym, jak i rzeczowym. Najczęściej dopiero suma informacji z obu tych źródeł może wskazać osobę kierującą pojazdem z odpowiednim prawdopodobieństwem.

Dla celów ustalenia osoby kierowcy, na podstawie materiałów rzeczowych należy określić tor ruchu samochodu przed wypadkiem i w jego trakcie. Bowiem istotne jest, z jakimi elementami podłoża kontaktował się pojazd i z którą jego częścią oraz w jakiej fazie zdarzenia, jakie elementy pojazdu i kiedy z niego wypadły oraz jakie było ich bezpośrednie położenie powypadkowe. Położenie tych elementów może bowiem wskazywać na kierunki sił działających na osoby w pojeździe w danej fazie zderzenia. Kierunki sił działających na osoby znajdujące się wewnątrz pojazdu zależą od toru i charakteru ruchu pojazdu w czasie zderzenia (np. uderzenie pojazdu jadącego w pojazd stojący powoduje przemieszczenie się osób siedzących w kierunku, z którego nadjechał pojazd uderzający).

²² Zob. P. Świder, *Nowe możliwości wykorzystania metody Slibara w rekonstrukcji wypadku drogowego*, „Paragraf na Drodze”, Kraków 2008, nr 5.

²³ Por. P. Świder, *Rozszerzone możliwości zastosowania metody prof. Alfreda Slibara*, www.cyborgidea.com.pl/downloads/EVU2007_Slibar_PL.pdf, dostęp: 27.11.2015 r.

²⁴ J. Unarski i in., *Opis i rekonstrukcja wypadków...*, dz. cyt., s. 20–21.

Na ustalenie osoby kierującej pojazdem w czasie wypadku pozwalają obrażenia ciała doznane przez osoby w nim się znajdujące oraz ślady biologiczne pozostawione w pojeździe. Praktycznie jednoznacznie określają kierowcę pojazdu obrażenia klatki piersiowej, pochodzące od zapiętego pasa bezpieczeństwa oraz kończyn dolnych pochodzących od uderzenia o pedały sprzęgła i hamulca. Podobnie jest w przypadku odwzorowania rzeźby nakładki pedału hamulca na podeszwie buta osoby kierującej pojazdem.

Śladami biologicznymi pozwalającymi na identyfikację osoby kierującej m.in. są:

- 1) włosy zakleszczone w popękanej szybie czołowej,
- 2) badania DNA śladów pozostawionych na kierownicy,
- 3) cząstki tkaniny odzieży przeniesione na elementy sterowania pojazdu z tworzyw sztucznych,
- 4) ślady pomadki odwzorowane na wyzwolonej poduszce powietrznej.

ZAPISY KART TACHOGRAFÓW I REJESTRATORÓW WYPADKOWYCH (UDS)²⁵. Z punktu widzenia rekonstrukcji wypadków najbardziej interesujące informacje niesie ze sobą mikroskopowy odczyt zabezpieczonych **kart tachografów** pojazdów uczestniczących w wypadkach drogowych. Na ich podstawie można prześledzić ruch pojazdu przed zderzeniem (tj. prędkość, przyspieszenie, hamowanie, zatrzymanie), a także ustalić moment zderzenia i prędkość kolizyjną. Precyzja uzyskania wyników zależy przede wszystkim od jakości i stanu tachografu, ale również od prawidłowości odczytu. Konieczne jest tu posiadanie specjalistycznego mikroskopu oraz odpowiedniego przeszkolenia. Uzyskanie analogicznych wyników domowymi sposobami nie jest możliwe. Precyzja zapisu osiągnięta jest przez kreślenie dużo cieńszej linii wygniatanej przez rysik na dnie rowka, ale do jej dostrzeżenia konieczny jest specjalny rodzaj oświetlenia i specjalizowany stolik mikroskopowy. Zapis taki pozwala ustalić prędkość pojazdu w chwili wypadku i ujawnić błąd w zachowaniu się kierowcy przed zderzeniem (np. polegający na braku reakcji hamowania).

Zapis powstający w trakcie zderzenia, mający wygląd nieregularnych kresek przy opadającej prędkości, jest wynikiem drgań pokrywy tachografu wraz z zamocowaną kartą w stosunku do rysika. Posiadanie w pojeździe urządzenia rejestrującego przebieg jazdy skłania mniej sumiennych kierowców do prób ingerencji w jego zapis. Można jednak stwierdzić, że urządzenie to jest skutecznie zabezpieczone przed znakomitą większością możliwych w praktyce manipulacji.

W celu ścisłego odtworzenia sposobu jazdy pojazdu w chwili poprzedzającej kolizję oraz w jej trakcie zbudowano specjalne urządzenie rejestrujące – **rejestrator wypadków (UDS)**, które w sposób nieprzerwany zapisuje stan ruchu pojazdu oraz działanie jego poszczególnych urządzeń. Wyniki pracy takiego urządzenia mogą być przydatne zarówno dla potrzeb procesu karnego, jak i postępowań odszkodowawczych. Urządzenie to (skrót UDS pochodzi od niemieckiej nazwy wypadkowego rejestratora danych) pamięta ostatnie 30 sekund ruchu pojazdu, a w przypadku wystąpienia kolizji – 15 sekund po jej zaistnieniu. „Zamrożenie” danych w pamięci urządzenia następuje automatycznie po zaistnieniu kolizji lub też po ręcznym wybraniu takiego momentu. Odczyt danych może być dokonany wyłącznie za pomocą specjalistycznego programu, który nie jest w posiadaniu kierowcy. Na bieżąco notowane są następujące dane ruchu i zdarzenia:

- 1) czas,
- 2) uruchomienie zapłonu,

²⁵ Tamże, s. 21–25.

- 3) użycie hamulca, prędkość pojazdu,
- 4) użycie kierunkowskazu: oddzielnie lewego i prawego,
- 5) fakt zapalenia świateł głównych i pozycyjnych pojazdu,
- 6) przyspieszenie ruchu pojazdu: poprzeczne i wzdłużne,
- 7) rotacja pojazdu (obrót po wпадnięciu w poślizg).

Po wypadku wszystkie zarejestrowane dane mogą być odzyskane i przetworzone w komputerze na odpowiednie wykresy, tak aby stać się bazą do prowadzenia analizy przebiegu zdarzenia. Tą drogą można uzyskać szereg parametrów ruchu pojazdu (tj. prędkość minimalną, przyspieszenie i prędkość), które obrazują parametry ruchu samochodu przed kolizją, w jej trakcie oraz po jej zaistnieniu.

ŚLADY KRYMINALISTYCZNE POCHODZĄCE OD MOTOCYKLA:

1. **Ślady na drodze (ze szczególnym uwzględnieniem jezdni) i tzw. elementach infrastruktury przydrożnej.**

Ślady rozpędzania (gwałtownego przyspieszania) – zerwanie przyczepności tylnego koła, które napędza motocykl, będące efektem zazwyczaj dużej mocy silnika, powoduje, że na nawierzchni powstają ślady tarcia, na początku czarne, mocno wysyczone, stopniowo coraz bledsze, z możliwym do odczytania wzorem bieżnika. Bardzo często zerwanie przyczepności przy ruszaniu kończy się pozostawieniem przez tylne koło śladu biegnącego po łuku, o skośnym przebiegu zatarć, którego środkiem bywa wsparta o ziemię noga (but) motocyklisty, podpierająca pojazd w chwili startu. Pojawienie się takiego śladu może oznaczać, że start zakończył się upadkiem motocyklisty lub przynajmniej przewróceniem pojazdu na podłoże²⁶.

Ślady hamowania przedniego koła – powstają raczej rzadko, zwykle są krótkie, ponieważ często po ich wystąpieniu następuje upadek motocykla. Ślady te ciągną się w kierunku, w którym upadł pojazd, i mają charakterystyczny, rozszerzający się profil, który później gwałtownie się urywa²⁷.

Ślady blokowania tylnego koła – są to ślady najczęściej ujawniane na miejscu zdarzeń drogowych. Wynika to z tego, że mniej wprawni kierowcy hamują z ostrożności wyłącznie tylnym hamulcem, co łatwo prowadzi do zablokowania tylnego koła, gdyż w procesie hamowania zostaje ono odciążone. Wówczas ślady te wyglądają jak długie, łagodne „S”, układające się zwykle na początku zgodnie ze spadkiem poprzecznym drogi, a następnie zmieniające się adekwatnie do umiejętności kierowcy, usiłującego skorygować zakłócony kierunek jazdy. W przypadku użycia obydwu hamulców najczęściej utrwalają się ślady tylnego koła. Są one najczęściej proste, a na końcu mogą się zakrzywiać, zgodnie z nachyleniem powierzchni jezdni. Specyficzna konstrukcja hamulców motocykli, pozwalająca na używanie dowolnej ich kombinacji, powoduje, że rozkład sił hamowania na koła przednie i tylne może być zmienny i wynosić od 60/40 proc. do 70/30 proc. (pierwsza liczba odnosi się do koła przedniego).

Należy tutaj nadmienić, że coraz powszechniejsze staje się wprowadzanie przez producentów motocykli systemów technicznych zapewniających stabilność prowadzenia i skuteczność hamowania w ekstremalnych sytuacjach na drodze, korygujące

²⁶ Zob. D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu wypadku drogowego z udziałem motocykla*, „Kwartalnik Policyjny” 2013, nr 1.

²⁷ J. Unarski, *Analiza wypadków drogowych z udziałem pojazdów jednośladowych (część 2)*, „Paragraf na Drodze” 2000, nr 7, s. 45–46; D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

niebezpieczne zachowania wynikające z małego doświadczenia prowadzącego pojazd (ABS – system zapobiegający blokowaniu się kół podczas hamowania, Dual CBS – układ zwiększający kontrolę stabilności)²⁸.

Ślady zadrapań i starć (żłobienia) – powstają najczęściej w wyniku kontaktu metalowych części motocykla z powierzchnią jezdni (podłoża). Tworzą je rączki kierownicy, dźwignie sprzęgła, hamulca koła przedniego i zmiany biegów, podnóżki, elementy ochronne podzespołów pojazdu (np. tzw. crash pady, gmole) i inne części oraz wyposażenie pojazdu (np. kufry boczne). Na jezdni mogą znajdować się także przeszczepienia lakieru ze zbiornika paliwa lub osłon motocykla. Rozkład tych śladów na jezdni tworzy zwykle mozaikę o różnokierunkowym przebiegu. Dzieje się tak dlatego, że motocykl po przewróceniu się na podłoże i kontakcie z częściami różnie rozmieszczonymi w stosunku do swego środka ciężkości z reguły obraca się wielokrotnie, mimo że w zasadzie środek ciężkości pojazdu porusza się po torze zbliżonym do prostoliniowego. Często zauważalne są ślady w postaci nawarstwionej substancji barwy odpowiadającej barwie buta, który trze o nawierzchnię podłoża – w przypadku utraty pozycji pionowej przez kierującego. Sunące ciało po podłożu może pozostawiać ślady pochodzące od ubioru ochronnego motocyklisty (śląd tarcia pasa ochronnego – lędźwiowego)²⁹.

Rozdzielone części motocykla, które przed kolidowaniem stanowiły całość – występują w różnych miejscach zdarzenia drogowego, w zależności od wielu czynników, które zaistniały w sytuacji wypadkowej. Należy poszukiwać takich elementów, jak:

- 1) części z tworzywa sztucznego (owiewki, osłony itp.),
- 2) szkło reflektorów,
- 3) drobiny bądź większe części lakieru,
- 4) oderwane rury ochronne (lewa lub prawa strona pojazdu),
- 5) masa plastyczna koloru pomarańczowego (elementy kierunkowskazów),
- 6) dźwignie, podnóżki, stopki boczne, lusterka,
- 7) inne³⁰.

Płyny eksploatacyjne – na skutek uszkodzeń poszczególnych części i podzespołów wyznaczają najczęściej miejsce, w którym motocykl osiągnął położenie powypadkowe (np. po sunięciu po jezdni lub poboczu). Zdarza się, że po przybyciu Policji na miejsce zdarzenia pojazd jest postawiony (z różnych przyczyn, przez inne osoby) na centralnym lub bocznym podnóżku. Najczęściej występujące na podłożu plamy o nieregularnych kształtach utworzone będą przez:

- 1) płyn chłodniczy,
- 2) płyn hamulcowy,
- 3) olej przekładniowy,
- 4) etylinę,
- 5) elektrolit,
- 6) olej z zawieszenia pojazdu³¹.

²⁸ System EC – ABS w motocyklach klasy Super Sport, www.autoflesz.pl/artykuly/2078system_ECABS_w_motocyklach_klasy_Super_Sport.html, dostęp: 27.11.2015 r.; D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

²⁹ D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

Plamy koloru czerwonego – najczęściej będą to ślady krwi ludzkiej, występujące na podłożu (np. jezdni), o nieregularnych kształtach, których usytuowanie będzie zależec od mechanizmu urazu, zachowania ciała motocyklisty bądź pasażera w chwili fizycznego kolidowania oraz powypadkowej pozycji. Na miejscu zdarzenia drogowego ujawnia się przede wszystkim plamy krwi, które powstają na skutek uszkodzenia naczyń krwionośnych³². Tych śladów należy poszukiwać na jezdni, na poboczu oraz na obszarze przyległym do miejsca zdarzenia z uwagi na możliwość przemieszczenia zwłok lub osoby rannej. Obserwacja terenu powinna być skoncentrowana na podłożu, jak również powinna obejmować pnie drzew i inne przeszkody w obrębie drogi, gdzie mogą wystąpić ślady biologiczne – krew, tkanki miękkie, włosy. Należy zaznaczyć, że nie wszyscy motocykliści oraz ich pasażerowie stosują kaski ochronne i ubrania zabezpieczające ciało przy upadku i przemieszczeniu po jezdni (kombinezony, rękawice, ochraniacze, odpowiednie obuwie). W takich przypadkach może dojść do rozległych uszkodzeń ciała, a tym samym do uwidocznienia śladów biologicznych na znacznej długości drogi, po której następowało sunięcie motocyklisty. W niektórych sytuacjach, w razie wątpliwości (np. czy to jest krew ludzka), należy przeprowadzić stosowne badania.

Trzeba pamiętać o właściwej terminologii używanej w protokołach (np. „plama jasnoczerwona”, „plama ciemnoczerwona o nieregularnych kształtach”) oraz o odpowiednim zabezpieczeniu ochronnym (rękawiczki ochronne jednorazowego użytku, okulary ochronne, maseczki, fartuchy itp.)³³.

Kaski ochronne – ustalenie powypadkowych położzeń kasków ochronnych i innych przedmiotów pochodzących od jadących motocyklem jest kwestią bardzo ważną. Szczególnej staranności wymaga ujawnienie uszkodzeń na elementach kasku bądź kasków ochronnych, ustalenie, czy uczestnicy zdarzenia mieli je zapięte, czy też nie, który kask do którego uczestnika należał, czy mieli je w chwili wypadku na głowie, czy kaski spadły same, czy zostały zdjęte po zdarzeniu³⁴.

Powypadkowe położenie motocykla – w tym przypadku najistotniejsze jest stwierdzenie, w jakiej pozycji znajduje się motocykl – na lewym boku, na prawym boku, oparty o drzewo, latarnię uliczną, znak drogowy, stoi na podnóżku itd. Trzeba również pamiętać o lokalizacji pojazdu – jego umiejscowieniu (np. na jezdni, na którym pasie, na poboczu, na chodniku, przodem skierowany w stronę pobocza)³⁵.

Powypadkowa lokalizacja osób – pozwala stwierdzić, z dużym prawdopodobieństwem, kto był kierowcą, a kto pasażerem motocykla. Usytuowanie, ułożenie, ubiór to niezwykle ważne elementy brane pod uwagę przy rekonstrukcji wypadku drogowego³⁶.

Obiekty przydrożne – należy tu wymienić słupy latarni oświetleniowych, elewacje budynków, znaki drogowe, urządzenia bezpieczeństwa drogowego, drzewa, reklamy itp. Przydrożne drzewa, będące najczęstszym miejscem kontaktu pojazdu z przeszkodą terenową, dzięki zewnętrznej korze okrywającej pień pozwalają bardzo dokładnie odczytać rodzaj i wielkość impulsu siły uderzenia pojazdu³⁷. Badając inne elementy infra-

³² J. Mazepa (red.), *Vademecum technika kryminalistyki*, Warszawa 2009, s. 163; D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

³³ D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ R. Zahorski, *Dowody w rekonstrukcji wypadku drogowego*, Warszawa 2012, s. 38; D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

struktury przydrożnej, należy zwracać uwagę na ubytki, zarysowania, wygięcia elementów konstrukcyjnych, przeszczepy lakieru z pojazdu. Próby lokalizacji śladów w obrębie drogi powinny dotyczyć także krawężników, które niejednokrotnie są przyczyną wywracania się motocykli po najechaniu głównie przednim kołem (charakterystyczne czarne otarcia o różnym stopniu wysycenia). Poszukiwanie przyczyn utraty stateczności ruchu motocykla powinno skoncentrować się na dokładnych oględzinach drogi, szczególnie na odcinku poprzedzającym miejsce wywrócenia się pojazdu.

Niebezpieczne dla jednośladów na jezdni są wyrwy, ubytki, nierówności, studzienki kanalizacyjne, nawierzchnie pokryte (zanieczyszczone różnymi substancjami), ubytki przy krawężnikach, płyny techniczne, znaki poziome, tory tramwajowe³⁸.

2. Ślady na motocyklu³⁹.

Przednie koło – najczęściej podlega uszkodzeniu w wyniku czołowego najechania na zderzak pojazdu lub przeszkodę. Dostrzegalne są zgniecenia i zmiany profilu obręczy oraz wygięcia szprych lub też pęknięcia obręczy odlewanej. Brzeg obręczy może wykazywać ślady zadrapań. Silniejsze uderzenie powoduje zgniecenie obręczy z przodu (od przeszkody) i z tyłu (dobicie koła do silnika lub ramy). Bok opony może nosić ślady uszkodzeń bądź posiadać naniesienie drobin betonu, asfaltu lub trawy.

Przedni widelec – przy uderzeniu czołowym zazwyczaj następuje uszkodzenie przedniego koła – opony, obręczy, a także zagięcie do tyłu przedniego widelca, a w następstwie często uszkodzenie rur wydechowych (w zależności od konstrukcji danego motocykla), które mogą być umiejscowione w tym rejonie. Uwarunkowane to może być różną prędkością kolizyjną. Uderzenie skośne może spowodować, że amortyzatory przedniego widelca ulegną skręceniu, zgodnie z kierunkiem zadziałania siły.

Rączki kierownicy i gumowe lub metalowe podnóżki – po wywróceniu pojazdu ulegają silnemu starciu i odkształceniu, co wskazuje, który bok kontaktował się (przemieszczał) z powierzchnią podłoża.

Zbiornik paliwa – często występują na nim ślady zarysowań i wgnieceń pochodzących od kolan kierującego; mogą powstać ślady odcisnięcia odzieży lub jej fragmentów, które są szczególnie przydatne do identyfikacji osoby kierowcy. Często ramię kierownicy (lewe lub prawe) jest dociskane do zbiornika i powoduje jego deformacje w postaci zagięć. Kierownica staje się też przyczyną obrażeń kolan motocyklisty – te informacje są niezwykle przydatne w zestawieniu z wynikami badań medycznych lub mekani-skopijnych.

Rura wydechowa – głównie kontaktuje się z podłożem po wywróceniu się motocykla. Znajdujące się na niej zadrapania i zarysowania świadczą o kierunku przemieszczania się pojazdu po jezdni.

Tylne koło – może wystąpić przesunięcie śrub mocujących koło do wahacza (niewłaściwe zamocowanie). Koło takie niekiedy jest przyczyną wypadku poprzez skręcenie płaszczyzny koła w stosunku do płaszczyzny łańcucha napędowego i zablokowanie jego ruchu. Zawieszenie tylnego koła może również świadczyć o kierunku uderzenia – w przypadku kolizji od tyłu. Ustalenie wzajemnego położenia pojazdów w chwili kolidowania stanowi jeden z najistotniejszych etapów rekonstrukcji zdarzenia. Dokonuje się tego głównie na podstawie kryminalistycznego porównania śladów i źródeł ich powstania oraz poprzez przyporządkowanie odkształceń pojazdów.

³⁸ D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

³⁹ Tamże.

Należy zwracać uwagę szczególnie na następujące ślady:

- 1) przeniesienie śladów gumy z kół motocykla i rączek kierownicy lub podnóżków na inny pojazd,
- 2) zadrapania lakieru pojazdu od dźwigni i przedniego widelca (nakrętki osi),
- 3) przeniesienie lakieru z pojazdu na oponę przedniego koła motocykla,
- 4) wgniecenia od uderzającego pojazdu lub przeszkody (razem ze śladami kontaktowymi różnych substancji – farby, lakieru, tynku, kory z drzewa itp.).

Uwaga! Brak śladów uszkodzeń na motocyklu mającym brać udział w wypadku może świadczyć o wywróceniu się pojazdu przed ewentualnym kontaktem z przeszkodą.

3. Ślady na osobach jadących motocyklem.

Wypadki motocyklowe charakteryzują się tym, że zarówno kierowca, jak i pasażer tracą kontakt z pojazdem w następstwie kolizji lub wywrócenia się jadącego pojazdu. W mechanizmie uderzenia motocykla o przeszkodę można stworzyć schemat, który obejmuje następujące elementy:

- 1) zderzenie następuje czołowo lub prawie czołowo,
- 2) wielkość ujemnego przyspieszenia powoduje gwałtowne przemieszczanie się ciał kierowcy i pasażera do przodu i jednocześnie nieco ku górze (podnoszący się tył motocykla i ukształtowanie zbiornika paliwa),
- 3) upadek ciał pasażera i kierowcy następuje na poziomie jezdni lub pobocza.

Najwięcej obrażeń stwierdza się w okolicach głowy i kończyn dolnych. W przypadku kolizji z nieruchomą przeszkodą dochodzi do szybkiego przemieszczania się pasażera po ciele kierowcy. Kierowca przemieszcza się w drugiej kolejności i z reguły porusza się krótszą drogą, gdyż:

- 1) trzyma się kierownicy,
- 2) opiera nogi (przytrzymuje) o boczne powierzchnie zbiornika paliwa,
- 3) w momencie kolizji jego ruch jest chwilowo blokowany przez ciało przemieszczającego się pasażera⁴⁰.

Analiza przebiegu wypadku motocyklowego ma na celu m.in. odpowiedzieć na pytanie, kto prowadził pojazd. Przyjęło się założenie, że kierowca doznaje obrażeń mniejszych niż pasażer i że śmiertelność wśród prowadzących pojazd jest stosunkowo mniejsza, nie może to jednak stanowić podstawy do wyciągania wniosków. Przy wskazywaniu osoby kierowcy duże znaczenie ma porównanie miejsca upadku obu ofiar (domniemanego kierowcy i pasażera). Uważa się, że kierowca pada bliżej niż pasażer. Oczywiście jest to tylko duże prawdopodobieństwo. Powypadkowe pozycje osób związane są z formułowaniem hipotez i nie mogą być tzw. pewnikiem. Należy dodać, że u kierowców występują częściej sińce na przednich powierzchniach kończyn dolnych, rzadziej zaś obrażenia czaszkowo-mózgowe oraz urazy kręgosłupa w postaci złamania w odcinku szyjnym, będącego konsekwencją upadku, w którym głowa jako pierwsza uderza o podłoże⁴¹.

⁴⁰ W. Garbatowski, C. Żaba, *Wybrane zagadnienia mechaniczno-medyczne kolizji motocykla z nieruchomą przeszkodą*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminalistyki” 1994, XLIV; D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

⁴¹ J. Wierciński, A. Reza (red.), *Wypadki drogowe. Vademecum biegłego sądowego*, Kraków 2004, s. 187; D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

Ubiór kierowcy motocykla (pasażera) może być nośnikiem śladów kryminalistycznych. Szczególnej troski oględzinowej wymagają:

- 1) rękawice ochronne,
- 2) pas główny (ochronny),
- 3) zabezpieczenie klatki piersiowej,
- 4) kask ochronny,
- 5) kombinezon motocyklisty,
- 6) buty⁴².

ZASADY OPISU POŁOŻENIA OBIEKTÓW I ŚLADÓW

Zarządzenie nr 25 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym określa sposób ewidencjonowania i przechowywania dowodów rzeczowych oraz śladów kryminalistycznych.

ZASADY OPISU POŁOŻENIA OBIEKTÓW I ŚLADÓW

1. Wyznaczanie stałych odniesienia i punktów pomiarowych.
2. Oznaczanie śladów.

WYZNACZANIE STAŁYCH ODNIESIENIA I PUNKTÓW POMIAROWYCH. Położenie śladów i innych przedmiotów na miejscu zdarzenia ma istotne znaczenie dla procesu wnioskowania o zdarzeniu oraz o osobach, które brały w nim udział. Dokładne umiejscowienie śladów i przedmiotów, podawane w protokole oględzin i na szkicu kryminalistycznym, wymaga dokonania pomiarów na miejscu zdarzenia. Do prawidłowego i później odtwarzalnego wymiarowania są niezbędne dwa warunki:

- 1) obranie stałych odniesienia, w stosunku do których wykonuje się pomiary,
- 2) oznaczenie punktów pomiarowych na różnych obiektach miejsca zdarzenia.

stała odniesienia – to obiekt, którego nie można w łatwy sposób przemieścić, zmienić lub zniszczyć; może nią być:

- 1) przedmiot – punkt (np. hydrant, słup telefoniczny, słup telegraficzny, narożniki budynków)
- 2) płaszczyzna (np. ściana budynku, ściana pomieszczenia)
- 3) krawędź – linia (np. linia przecięcia podłogi i ściany bocznej w pomieszczeniu, linia styku budynku z podłożem, linie stanowiące przedłużenie krawędzi ścian budynków, krawędzie jezdni czy chodników)

Powinny to być obiekty trwale związane z gruntem lub nawierzchnią, na której się znajdują, co do których istnieje domniemanie, że ich położenie zostało zewidencjonowane geodezyjnie⁴³.

Przed przystąpieniem do wymiarowania śladów **należy bezwzględnie wybrać stały punkt odniesienia** (SPO) oraz obowiązujący w czasie całych oględzin kierunek patrzenia pokrywający się z kierunkiem opisu śladów. Istotne jest przyjęcie SPO, który po

⁴² D. Kulikowski, K. Zaranek, *Ślady kryminalistyczne na miejscu...*, dz. cyt.

⁴³ M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.

kilku latach będzie znajdował się w tym samym miejscu i będzie łatwy do identyfikacji. Często nawet po kilku latach prowadzi się na miejscu wypadku wizje lokalne i eksperymenty. Wówczas odtworzenie sytuacji wypadkowej możliwe jest jedynie, gdy poszczególne wymiary można odmierzyć od SPO.

Uwaga! Jako SPO nie należy przyjmować słupków hektometrowych czy znaków drogowych, których położenie jest stosunkowo często zmieniane.

Ponieważ ślady wymiaruje się na miejscu wypadku w układzie współrzędnych prostokątnych, dlatego oprócz SPO należy przyjąć dwie stałe linie odniesienia SLO1 i SLO2. W klasycznym przypadku początkiem układu X, Y powinien być SPO. Za oś X układu (odpowiadającą SLO2) najlepiej przyjąć krawędź jezdni. Wymiarowanie polega na podaniu dwóch współrzędnych, tj. odległości od SLO1 i SLO2, dla każdego wymiarowanego punktu⁴⁴. Podczas pomiaru między SLO a linią pomiarową należy zachować kąt prosty.

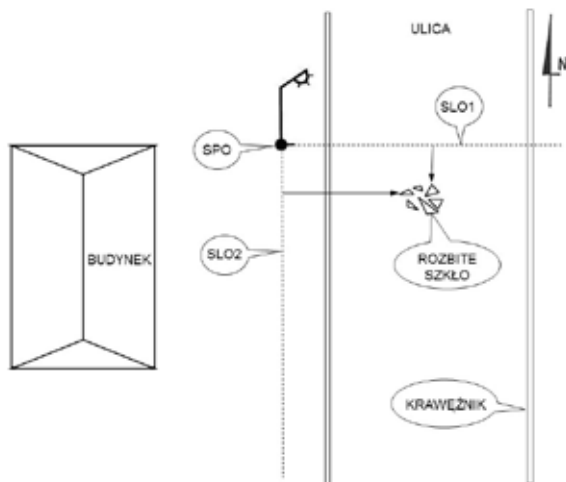
Stale odniesienia powinny się znajdować możliwie blisko obiektów, których położenie podlega oznaczeniu. Jeżeli nie można oznaczyć położenia wszystkich obiektów wobec dwu obranych stałych odniesienia, można obrać więcej stałych odniesienia, podając taką informację w protokole oględzin. Jeżeli obszar oględzin ma kształt prostokąta, przy czym jeden bok jest niewspółmiernie dłuższy od drugiego (np. droga), za jedną stałą odniesienia można przyjąć krawędź bocznej drogi, natomiast drugą stałą wyznacza się jako prostą prostopadłą do krawędzi bocznej przechodzącą przez stały punkt, spełniający warunki obiektu trudnego do zniszczenia, przemieszczenia lub uszkodzenia w sposób łatwy (np. słup telefoniczny).

Poza wybraniem stałego punktu odniesienia drugim warunkiem właściwego dokonania pomiarów jest **ustalenie punktów pomiarowych na obiektach znajdujących się na miejscu zdarzenia** (śladach i innych przedmiotach). Są to punkty, do których prowadzi się pomiary od stałych odniesienia. Położenie każdego ustalonego punktu podaje się do każdej z dwóch stałych odniesienia.

Jeżeli powierzchnia zetknięcia śladu lub innego przedmiotu z podłożem jest niewielka lub rzut (poziomy, pionowy) śladu na podłoże ma kształt koła, wystarczy ustalenie jednego punktu pomiarowego. Najlepiej, aby taki punkt znajdował się w środku śladu lub w środku rzutu. Gdy jednak ślad jest większy (tutaj trudno określić, jak duży, ocena wielkości należy do prowadzącego oględziny) i ma skomplikowany kształt, należy ustalić przynajmniej dwa punkty pomiarowe, w niektórych zaś sytuacjach nawet większą ich liczbę. Dwa punkty wystarczają, jeżeli kształt śladu jest regularny, łatwy do określenia albo obiekt jest powszechnie znany (np. apteczka, gaśnica). Gdy obiekt ma kształt nieregularny, ustala się tyle punktów pomiarowych, aby można było jednoznacznie określić jego położenie⁴⁵.

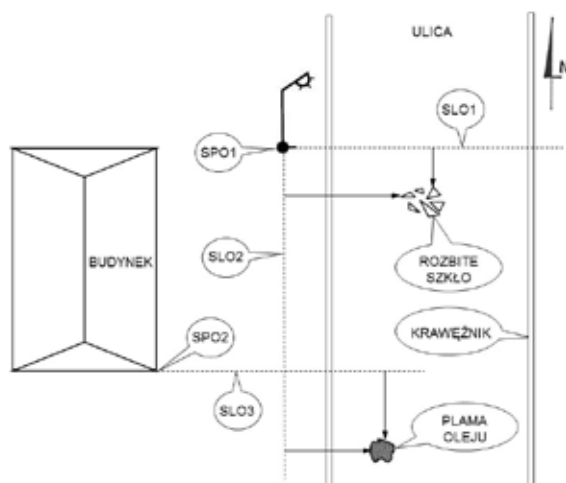
⁴⁴ J. Unarski i in., *Opis i rekonstrukcja wypadków...*, dz. cyt., s. 6–8.

⁴⁵ W. Kędzierski (red.), *Technika kryminalistyczna*, Szczytno 2007, t. 1 (2), s. 107; M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.

Ryc. 3. Przykład doboru SPO i wyznaczenia SLO

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 4. Przykład doboru dodatkowego SPO i wyznaczenia kolejnej SLO

Źródło: opracowanie własne

Do nazwania punktów pomiarowych często jest niezbędne określenie strony przedniej lub tylnej obiektu. Obiekt ma przód, tył oraz boki: prawy i lewy. Stroną przednią jest zawsze użytkowa strona obiektu (np. stroną przednią telewizora jest płaszczyzna z ekranem, strona przednia biurka jest tam, gdzie są drzwiczki szafek, krzesła – w miejscu do siadania). Jeżeli przyjąć tak zobiektywizowane umiejscowienie strony przedniej i automatycznie strony tylnej, natychmiast okaże się, że rzecz ma ściśle określone strony, prawą i lewą, niezależnie od tego, z której strony prowadzący oględziny na obiekt patrzy.

Najbardziej przekonujące przykłady zastosowania takiego schematu to człowiek i samochód. Każda osoba ma swoją określoną stronę – prawą i lewą i nikt się nie zgodzi z tym, że jest to zależne od pozycji obserwatora. Bo czy jest prawdą, że jeżeli obserwator stoi przodem do obserwowanej osoby, która również stoi przodem w kierunku obserwatora, to prawa strona osoby jest po lewej stronie? Inaczej, jej prawa ręka jest lewą? Podobnie jest z samochodem. Fotel kierującego pojazdem może się znajdować (w zależności od konstrukcji) po prawej lub lewej stronie samochodu, czyli że samochód ma

zawsze w jednych i tych samych miejscach stroną prawą i lewą, ponieważ ma ściśle określoną stronę przednią.

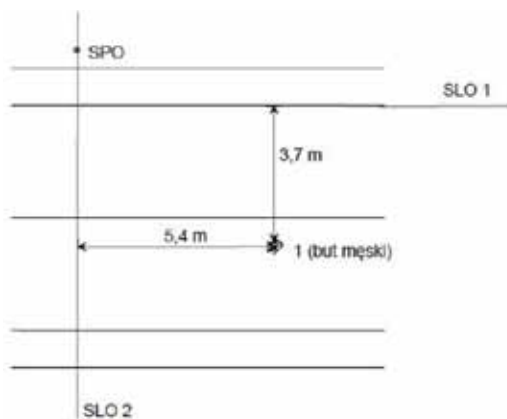
Opisując płaszczyzną poziomą przedmiotu, określa się jej przód i tył, natomiast płaszczyzną pionową – górę i dół. Tak przyjęte zasady określania strony przedniej i pozostałych na obiekcie ułatwiają opisywanie przedmiotów, śladów, ich elementów oraz umiejscowienia.

Miejsce zdarzenia jest zawsze najbogatsze w ślady zdarzenia, lecz jest też bogate w inne obiekty, które muszą być ujęte w protokole oględzin. Jednak inne przedmioty oględzin (osoba, rzecz, zwłoki) są równie ważne i przy ich oględzinach i opisie stosuje się większość wytycznych z oględzin miejsca zdarzenia. Większość, ponieważ wymiarowo, objętościowo i liczbowo są to obiekty mniejsze⁴⁶.

ZASADY WYMIAROWANIA

1. Przy wymiarowaniu położenia pojazdów należy określić współrzędne dwóch punktów leżących jak najdalej od siebie, tj. punktów styku opon z jezdnią albo narożników.
2. W przypadku przemieszczenia kół jednej osi (wskutek odkształceń) wymiarów nie wolno odnosić do kół tej osi, lecz do kół drugiej osi.
3. W przypadku wymiarowania przyczep ze skręconymi kołami wymiary należy odnosić do narożników przyczepy.
4. Jednoznaczne zwymiarowanie leżącego pojazdu jednośladowego polega na określeniu współrzędnych osi kół.
5. W przypadku odkształcenia koła wymiary należy odnosić do nieodkształconej części pojazdu.
6. Wymiarowanie położenia śladów hamowania pojazdu polega na podaniu dwóch współrzędnych – początku i końca każdego z ujawnionych śladów⁴⁷.

Uwaga! Nie jest konieczne wymiarowanie samych pojazdów, o ile nie zostały one zdeformowane, a ich dane katalogowe (długość, szerokość) są powszechnie dostępne; nie dotyczy to pojazdów niestandardowych, w tym naczip – ich wymiary powinny zostać określone i odnotowane⁴⁸.

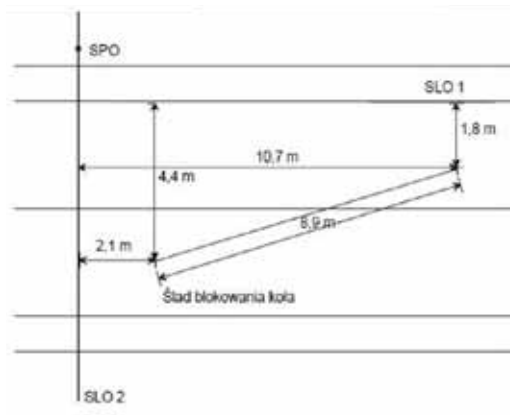
Ryc. 5. Wymiarowanie położenia śladu o nie-wielkich rozmiarach na prostym odcinku drogi

Źródło: M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy – wybrane aspekty obsługi zdarzenia drogowego*, „Kwartalnik Policyjny” 2011, nr 4

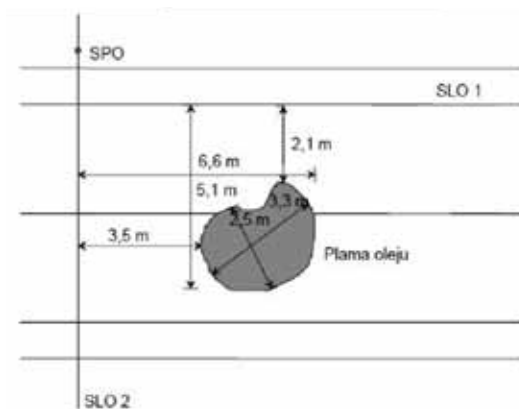
⁴⁶ W. Kędziński (red.), *Technika...*, dz. cyt., s. 107–108.

⁴⁷ J. Unarski i in., *Opis i rekonstrukcja wypadków...*, dz. cyt., s. 8.

⁴⁸ M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.

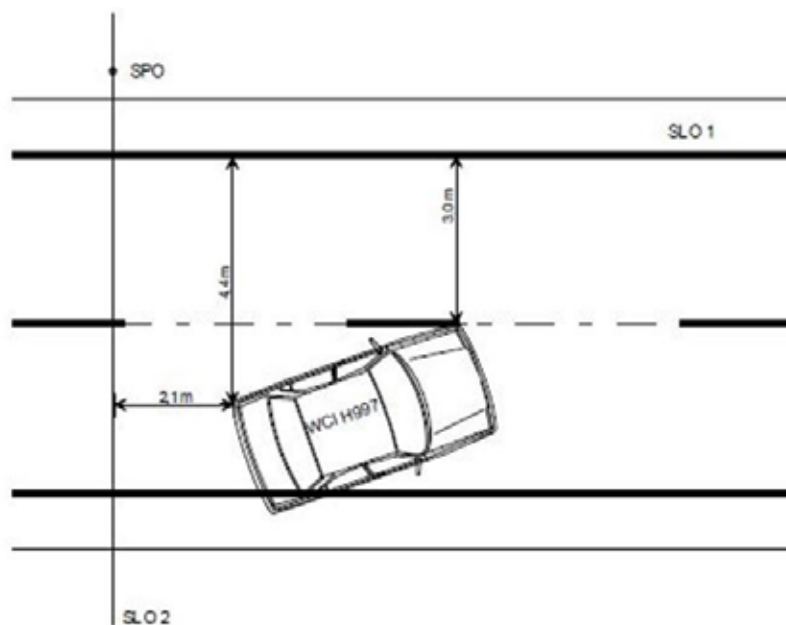
Ryc. 6. Wymiarowanie położenia śladu prostoliniowego (np. śladu blokowania koła) na prostym odcinku drogi
Źródło: tamże

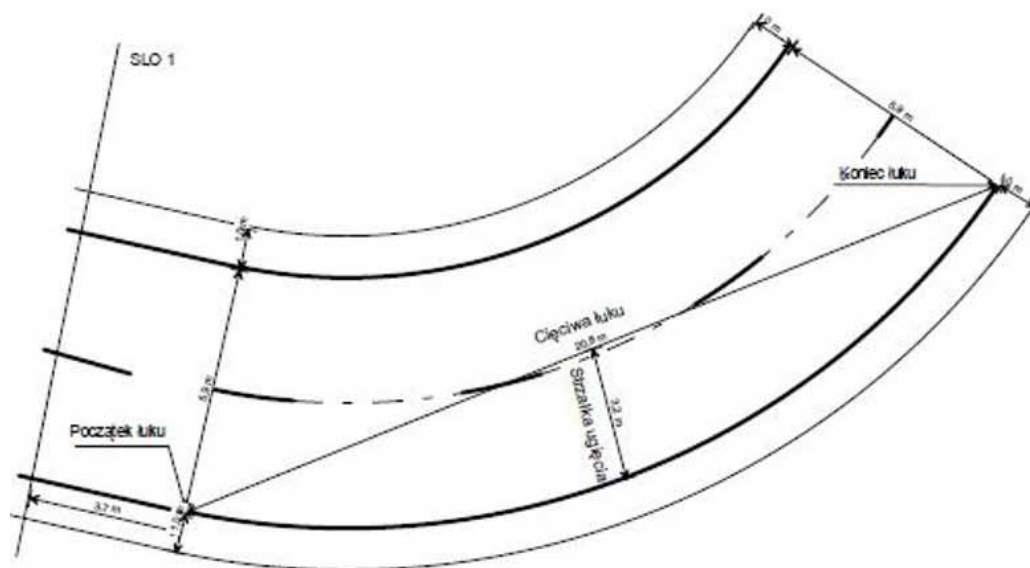
Ryc. 7. Wymiarowanie położenia śladu powierzchniowego na prostym odcinku drogi
Źródło: tamże

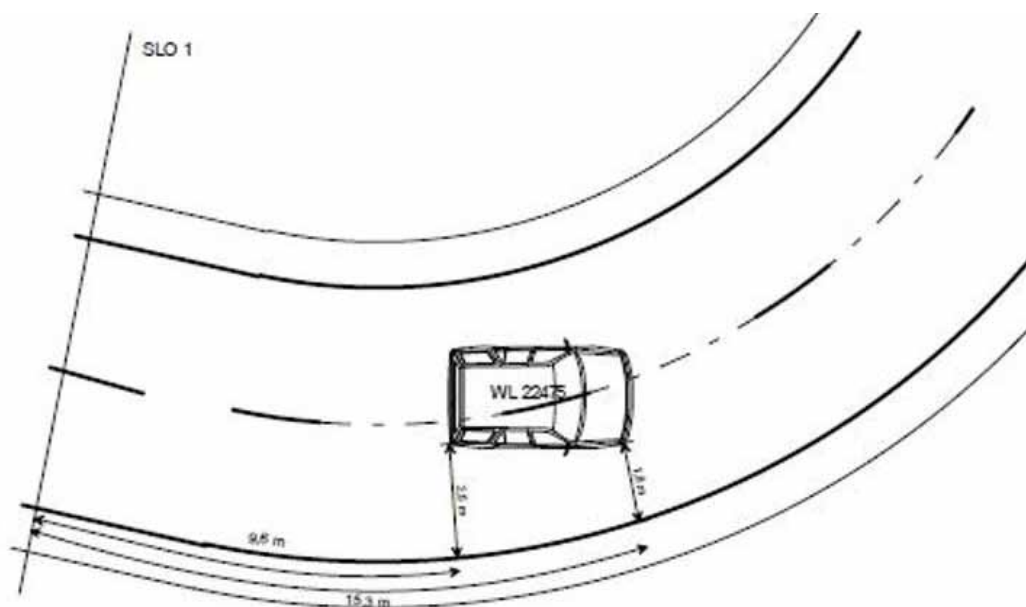
Ryc. 8. Wymiarowanie położenia śladu krzywoliniowego (np. śladu zarzucania) na prostym odcinku drogi
Źródło: tamże

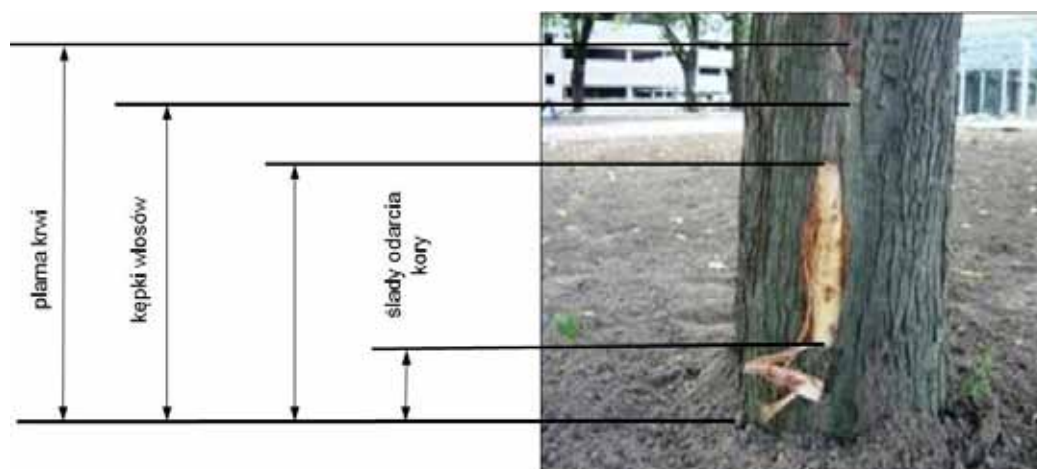
Ryc. 9. Wymiarowanie położenia samochodu osobowego na prostym odcinku drogi
Źródło: tamże

Ryc. 10. Wymiarowanie łuku drogi metodą pomiaru jego cięciwy i strzałki ugięcia
Źródło: tamże

Ryc. 11. Wymiarowanie położenia samochodu osobowego na łuku drogi
Źródło: tamże

Ryc. 12. Sposób wymiarowania śladów powypadkowych na przeszkodzie
Źródło: opracowanie własne

OZNACZANIE ŚLADÓW. Ślady kryminalistyczne ujawnione podczas oględzin muszą być oznaczone w sposób zindywidualizowany. Jest to zasada, według której oznaczenie każdego śladu musi być jednostkowe dla danego śladu ujawnionego podczas określonej czynności. Jedno oznaczenie może być umieszczone wyłącznie na jednym śla-

dzie. Oznaczeniem śladu najczęściej jest liczba lub kombinacja liczby i litery alfabetu łaćcińskiego.

Uwaga! Oznaczeniu podlegają tylko ślady. Nie wolno w taki sam sposób oznaczać miejsca ujawnienia śladu – oznacza się je przez podanie wymiarów od stałych odniesienia.

Ślady ujawnione podczas oględzin numeruje się według kolejności ujawniania, w zależności od metody prowadzenia oględzin i sposobu poruszania się po miejscu oględzin. Numer nadaje się każdemu obiektowi uznanemu za ślad.

MOŻLIWE TRZY SCENARIUSZE POWSTANIA ŚLADU

1. Na skutek kontaktu przedmiotu tworzącego ślad z podłożem będącym stałym elementem miejsca zdarzenia powstaje ślad w postaci odwzorowania, plamy lub jeden z grupy innych śladów. Wtedy podłoże jest tylko nośnikiem śladu i dla istoty postępowania nie ma ono znaczenia; oznaczeniu podlega wyłącznie ślad (np. ślad linii papilarnych na zbiorniku paliwa motocykla).
2. Na skutek swoich działań przestępca pozostawia na miejscu zdarzenia przedmiot, który jest śladem, wtedy numer zostaje nadany pozostawionemu przedmiotowi.
3. Na miejscu zdarzenia ujawniono czapkę, która nie jest własnością pokrzywdzonego, zatem pozostawił ją przestępca. Jest ona śladem, lecz może być również nośnikiem śladów⁴⁹, ponieważ na czapce mogą występować ślady biologiczne (np. włosy). Wówczas, aby pokazać łączność między wymienionymi śladami, czapkę należy oznaczyć numerem w postaci cyfry arabskiej (np. 4), a włosy numerem podwójnym składającym się z cyfry arabskiej i litery alfabetu łaćcińskiego (np. 4A). Taka sytuacja występuje, jeżeli nośnik śladu też jest śladem⁵⁰.

Szczegółowy sposób numeracji śladów określają *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów* (§ 45 ust. 2), gdzie czytamy:

w toku oględzin dokumentuje się w protokole zastany stan miejsca, osoby lub rzeczy, opisując umiejscowienie ujawnionych śladów przestępstwa, ich nośników oraz rzeczy mogących mieć związek z przestępstwem. Ujawnione ślady przestępstwa, ich nośniki oraz rzeczy oznacza się kolejno numerami od 1, stosując cyfry arabskie, a w przypadku śladów przestępstwa ujawnionych i zabezpieczonych z przedmiotu (nośnika śladu) wprowadza się oznaczenie tych śladów jako numer zabezpieczonego nośnika oraz kolejną wielką literę alfabetu łaćcińskiego, rozpoczynając od A (np. 2A). W przypadku oględzin miejsca znalezienia zwłok ludzkich nie oznacza się zwłok numerem, a jedynie opisuje się w protokole ich umiejscowienie. Jeżeli znaleziono więcej niż jedno zwłoki ludzkie lub gdy w wyniku zdarzenia zwłoki zostały rozkałkowane, oznacza się zwłoki lub ich części kolejnymi literami alfabetu łaćcińskiego.

⁴⁹ W. Kędzierski (red.), *Technika...*, dz. cyt., s. 110–111.

⁵⁰ Tamże.

Rozdział IV

OGŁĘDZINY MIEJSCA ZDARZENIA DROGOWEGO I POJAZDU

CELE I PODSTAWY PRAWNE OGŁĘDZIN ORAZ ZASADY ICH PRZEPROWADZANIA

kryminalistyczne (śledcze) badanie miejsca zdarzenia – to zespół czynności taktycznych i technicznych, procesowych i pozaprocessowych, których celem jest uzyskanie maksymalnych informacji o zdarzeniu i osobach w nim uczestniczących. Inaczej mówiąc, jest to dokładne poznanie określonej części przestrzeni, w której coś się wydarzyło, za pomocą metod kryminalistycznych, naukowej analizy⁵¹

kryminalistyczne (śledcze) badanie miejsca zdarzenia – to zespół różnorodnych czynności podejmowanych na miejscu zdarzenia w związku z zaistniałym przestępstwem

W istocie chodzi tu o takie czynności, jak:

- 1) zabezpieczenie miejsca zdarzenia do czasu oględzin,
- 2) kryminalistyczne oględziny miejsca zdarzenia,
- 3) penetracja terenu połączona z przeprowadzeniem rozmów dotyczących zdarzenia,
- 4) zorganizowanie bezpośredniego pościgu za sprawcą (sprawcami),
- 5) użycie psa tropiącego,
- 6) przeszukanie,
- 7) zatrzymanie osoby,
- 8) odtworzenie na podstawie ujawnionych śladów i zebranych informacji prawdopodobnego przebiegu zdarzenia (budowanie wstępnych wersji),
- 9) eksperyment śledczy,
- 10) przesłuchanie świadka, podejrzanego,
- 11) powtórne (kontrolne) zbadanie miejsca zdarzenia i przyległego terenu,
- 12) organizacja pułapek kryminalistycznych lub zasadzki na miejscu zdarzenia,
- 13) zabezpieczenie dopływu informacji z miejsca zdarzenia (ustalenie świadków, pokrzywdzonych, domniemyanych sprawców, ewentualnie ich wyglądu zewnętrznego),
- 14) działania operacyjne, polegające na praktycznym zastosowaniu odpowiednich metod pracy operacyjnej.

W skład kryminalistycznego badania miejsca zdarzenia wchodzi czynności:

- 1) procesowe (np. oględziny, przesłuchanie),
- 2) operacyjno-rozpoznawcze (np. wywiad),
- 3) techniczne (np. instalacja łączności, penetracja terenu),

⁵¹ Tamże, s. 95.

czyli zespół różnych czynności wykonywanych lub zleczanych przez organ procesowy na miejscu zdarzenia⁵². Przedstawiony zakres śledczego badania miejsca zdarzenia nie wyczerpuje katalogu czynności możliwych do wykonania na miejscu zdarzenia. Realizacja tych zadań jest uzależniona w dużej mierze od rodzaju i charakteru zdarzenia, sił i środków będących do dyspozycji danej jednostki oraz wiedzy, umiejętności i zawodowego doświadczenia policjanta.

grupa operacyjno-procesowa – to doraźna struktura organizacyjna Policji powołana przez kierownika jednostki Policji lub upoważnionego przez niego policjanta w razie ujawnienia przestępstwa o skomplikowanym charakterze procesowym, kryminalistycznym i taktycznym; składa się z policjantów lub pracowników służb: kryminalnej, prewencyjnej i wspomagającej

Zadaniem grupy operacyjno-procesowej jest zorganizowanie, przeprowadzenie i udokumentowanie wszelkich czynności zmierzających do:

- 1) ustalenia i wyjaśnienia okoliczności popełnienia przestępstwa,
- 2) wykrycia i zatrzymania jego sprawcy lub sprawców oraz
- 3) ujawnienia, zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dowodów osobowych, rzeczowych i dowodów z dokumentów⁵³.

W ramach doraźnej grupy operacyjno-procesowej, w zależności od potrzeb, można wyodrębnić następujące zespoły: zabezpieczający, prewencyjny, oględzinowy, operacyjny, procesowy, analityczny, logistyczny i zespół do spraw kontaktów z dziennikarzami. Realizują one następujące zadania:

- 1) **zespół zabezpieczający** – ochrona miejsca zdarzenia przed zmianami oraz dostępem osób nieuprawnionych i ograniczanie skutków przestępstwa,
- 2) **zespół prewencyjny** – organizowanie i wykonywanie pościgów, działań blokadowych i innych w ramach interwencji, akcji i operacji policyjnych,
- 3) **zespół oględzinowy** – zorganizowanie i dokonanie oględzin miejsca lub miejsc zdarzeń. Do oględzin miejsc zdarzeń o skomplikowanym stanie faktycznym i prawnym kieruje się zespół oględzinowy złożony z policjantów komórki dochodzeniowo-śledczej, laboratorium kryminalistycznego lub techniki kryminalistycznej, wspomaganych w miarę potrzeby przez biegłych,
- 4) **zespół operacyjny** – zorganizowanie, przeprowadzenie i udokumentowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz samodzielnie, albo we współdziałaniu z policjantami zespołu procesowego, prowadzenie i dokumentowanie czynności procesowych,
- 5) **zespół procesowy** – organizowanie i dokonanie czynności procesowych w niezbędnym zakresie, z wyłączeniem oględzin miejsca zdarzenia,
- 6) **zespół analityczny** – gromadzenie i przetwarzanie informacji z poszczególnych zespołów oraz przekazywanie przetworzonych informacji kierownikowi doraźnej grupy w celu podejmowania przez niego decyzji,
- 7) **zespół logistyczny** – zapewnienie policjantom odpowiednich warunków materiałowych i socjalnych,

⁵² Tamże, s. 94.

⁵³ *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i przeprowadzania oględzin miejsca przestępstwa*, Warszawa 2001, załącznik do pisma Komendanta Głównego Policji nr Ad-1078/2001 z dnia 7 sierpnia 2001 r., rozdział 1, pkt 1.4 i 1.5.

8) **zespół do spraw kontaktów z dziennikarzami** – gromadzenie informacji przekazywanych przez kierujących poszczególnymi zespołami i bieżące przekazywanie przetworzonych informacji przedstawicielom środków społecznego przekazu, z zastrzeżeniem, że rodzaj i zakres informacji nie mogą utrudniać osiągnięcia celów postępowania karnego⁵⁴.

Grupę operacyjno-procesową można powołać w jednostkach Policji na stałe, przy czym określenie liczby i rodzaju wyodrębnionych zespołów, a także ich składu osobowego, pozostaje w kompetencji kierownika jednostki Policji⁵⁵.

Skład grupy operacyjno-procesowej, w tym jej zespołów, w każdym przypadku należy dostosować do rodzaju przestępstwa, obszaru albo obiektu, na lub w którym ujawniono przestępstwo, zakresu i rodzaju przewidywanych do wykonania czynności dochodzeniowo-śledczych, operacyjno-rozpoznawczych, administracyjno-porządkowych, techniczno-kryminalistycznych, analitycznych i logistycznych oraz do innych specyficznych dla danego przestępstwa okoliczności.

W przypadku ujawnienia przestępstwa o nieskomplikowanym charakterze zadania przewidziane dla grupy operacyjno-procesowej lub poszczególnych jej zespołów mogą wykonywać pojedynczy policjanci lub jeden policjant⁵⁶.

W *Wytycznych nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów* (§ 49) mówi się, że:

w zależności od właściwości miejsca zdarzenia oraz rodzaju przestępstwa, obszaru oględzin, liczby i rodzaju śladów przestępstwa mogących wystąpić na miejscu zdarzenia oględziny dokonywane są przez policjantów służby kryminalnej, służby śledczej lub odpowiedniej komórki służby prewencyjnej, jeżeli oględzin nie dokonuje osobiście prokurator.

Na miejscu wypadku drogowego czynności wykonują skierowani przez dyżurnego jednostki Policji policjanci komórek ruchu drogowego lub inni policjanci, zgodnie z przepisami określającymi postępowanie policjantów na miejscu zdarzenia drogowego. Natomiast oględzin miejsca wypadku drogowego dokonują policjanci wyznaczeni do obsługi zdarzeń drogowych lub policjanci, o których mowa w ww. wytycznych (§ 49). Jeżeli czynności wykonują policjanci, o których mowa w wytycznych (§ 49), oględzin pojazdu dokonuje policjant komórki ruchu drogowego mający odpowiednie przeszkolenie specjalistyczne lub inny policjant z udziałem biegłego.

Jeżeli przeprowadzenie oględzin pojazdu nie jest możliwe z uwagi na brak udziału w nich uprawnionych osób, to pojazdy uczestniczące w wypadku, po ich przemieszczeniu, przechowuje się w miejscu i warunkach zapewniających ich prawidłowe zabezpieczenie procesowe i techniczno-kryminalistyczne⁵⁷.

ogłędziny – to celowa i szczegółowa obserwacja przeprowadzana przez człowieka za pomocą zmysłów i z wykorzystaniem środków technicznych (w rozumieniu kryminalistycznym)⁵⁸

⁵⁴ Tamże, rozdział 1, pkt 1.7.

⁵⁵ Tamże, rozdział 1, pkt 1.6 i 1.8.

⁵⁶ Tamże, rozdział 1, pkt 1.9.

⁵⁷ *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów* (Dz.Urz. KGP, poz. 59), § 56.

⁵⁸ S. Czerw, *Kryminalistyczne badanie miejsca zdarzeń*, [w:] W. Kędzierski (red.), *Technika kryminalistyczna*, Szczytno 1993, t. 1 (1), s. 74; B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Warszawa 2000, s. 381.

ogłędziny – to czynność procesowo-kryminalistyczna polegająca na spostrzeganiu stanu obiektu ogłędzin⁵⁹

Biorąc pod uwagę kryterium przedmiotowe, na podstawie art. 207 § 1 k.p.k. i art. 209 k.p.k. ogłędziny można podzielić na:

- 1) ogłędziny miejsca,
- 2) ogłędziny osoby,
- 3) ogłędziny rzeczy,
- 4) ogłędziny zwłok.

Podstawowym **celem** ogłędzin jest obiektywna rekonstrukcja przebiegu zdarzenia oraz zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla potrzeb postępowania karnego. Osiągnięcie tego celu możliwe jest dzięki realizacji celów częściowych, które określa tzw. reguła siedmiu złotych pytań kryminalistyki. Ponadto, jak wynika z ww. wytycznych, celem ogłędzin jest ujawnienie i zabezpieczenie śladów przestępstwa lub ich nośników znajdujących się na miejscu zdarzenia, osobie lub rzeczy mogących mieć związek z przestępstwem, które mogą służyć jako źródła dowodowe w toku postępowania⁶⁰.

Do **zadań** ogłędzin zalicza się w szczególności ustalenie:

- 1) drogi dotarcia do miejsca zdarzenia i oddalenia się z niego poszczególnych osób,
- 2) kierunków poruszania się poszczególnych osób na miejscu zdarzenia (np. gdzie były, co penetrowały),
- 3) czasu pobytu tych osób na miejscu zdarzenia,
- 4) zachowania się poszczególnych osób na miejscu zdarzenia,
- 5) czy pozostawiono ślady (a jeżeli tak, to należy je ujawnić, wstępnie zbadać i zabezpieczyć pod względem kryminalistyczno-procesowym jako rzeczowe środki dowodowe),
- 6) czy istnieją tzw. okoliczności negatywne (należy je również utrwalić w formie kryminalistyczno-procesowej),
- 7) zastanego obrazu miejsca zdarzenia i utrwalenie go za pomocą protokołu ogłędzin, zdjęć kryminalistycznych, szkiców, filmów wideo,
- 8) czy pozostawione ślady są dziełem jednego sprawcy, czy też większej liczby osób,
- 9) punktu „szczytowego” zdarzenia (np. położenie ciała ofiary wypadku),
- 10) skąd można było widzieć zdarzenie lub słyszeć jego odgłosy,
- 11) kto mógł je widzieć lub słyszeć,
- 12) wstępnych wersji przebiegu zdarzenia i jego sprawcy (sprawców), tzn. wersji problemowych i osobowych.

Wśród prawnych podstaw czynności ogłędzinowych można wyróżnić:

- 1) art. 207 § 1 k.p.k. – ogłędziny miejsca, osoby, rzeczy,
- 2) art. 209 § 1 k.p.k. – ogłędziny i otwarcie zwłok,
- 3) art. 228 § 1 k.p.k. – ogłędziny przedmiotów wydanych lub znalezionych w trakcie przeszukania,
- 4) art. 308 § 1 k.p.k. – możliwość przeprowadzenia ogłędzin w ramach tzw. czynności w niezbędnym zakresie,

⁵⁹ W. Kędziński (red.), *Technika...*, dz. cyt. (2), s. 88.

⁶⁰ *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania...*, dz. cyt., § 42 ust. 1.

- 5) art. 74 § 2 k.p.k. – oględziny zewnętrzne ciała oraz inne badania oskarżonego (podejrzanego),
- 6) art. 74 § 3 k.p.k. – oględziny zewnętrzne ciała oraz inne badania osoby podejrzanej,
- 7) art. 192 § 1 k.p.k. – oględziny pokrzywdzonego,
- 8) art. 192 § 4 k.p.k. – oględziny ciała świadka,
- 9) art. 43 k.p.ow. – prowadząc oględziny w sprawach o wykroczenia, stosuje się odpowiednio art. 207 k.p.k.

W obowiązującym aktualnie ustawodawstwie karnym **podstawą prawną do przeprowadzenia oględzin jest art. 207 § 1 k.p.k.**, w którym stwierdza się, że w razie potrzeby dokonuje się oględzin miejsca, osoby lub rzeczy. Z zapisu tego wynika, że jest to czynność fakultatywna. O potrzebie dokonania oględzin decyduje policjant prowadzący postępowanie lub realizujący czynności niecierpiące zwłoki, chyba że decyzję podejmie prokurator. Oględzin, poza wypadkami niecierpiącymi zwłoki, powinien dokonywać policjant prowadzący postępowanie, chyba że oględzin dokonuje prokurator⁶¹.

Uwaga! Obligatoryjność przeprowadzania oględzin i otwarcia zwłok wynika z art. 209 k.p.k. w każdym przypadku, jeżeli zachodzi podejrzenie przestępczego spowodowania śmierci.

Artykuł 74 § 2 i 3 k.p.k. nakłada obowiązek poddania się oględzinom ciała przez oskarżonego (podejrzanego, osobę podejrzaną), jeśli badania nie są połączone z naruszeniem integralności ciała.

Artykuł 192 § 1 k.p.k. nakłada obowiązek poddania się oględzinom ciała przez pokrzywdzonego, jeśli karalność czynu zależy od stanu jego zdrowia. Ponadto, zgodnie z § 4 tego artykułu dla celów dowodowych można poddać oględzinom ciało świadka, przy czym warunkiem jest uzyskanie jego zgody na przeprowadzenie tej czynności.

W art. 228 § 1 i 2 k.p.k. ustawodawca określił, że przedmioty wydane lub znalezione w czasie przeszukania w toku postępowania karnego oraz przedmioty znalezione podczas tej czynności, ale mogące stanowić dowód innego przestępstwa podlegają przypadkowi lub przedmioty, których posiadanie jest zabronione, należy poddać oględzinom.

Podstawowa zasada brzmi, że wykonywanie czynności procesowych możliwe jest dopiero po wydaniu postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego, jednakże w granicach koniecznych dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa można dokonywać oględzin nawet przed wszczęciem postępowania przygotowawczego na mocy art. 308 § 1 k.p.k. w ramach tzw. czynności w niezbędnym zakresie.

Problematykę oględzin reguluje również artykuł 43 k.p.ow., który informuje, że przy przeprowadzaniu oględzin w sprawach o wykroczenia należy stosować odpowiednio przepisy art. 207, 208, 211 i 212 k.p.k.

Oględziny, jako czynność procesowa, muszą być dokonywane zgodnie z zasadami obowiązującymi w prawie karnym procesowym oraz z zastosowaniem reguł i metod wypracowanych przez kryminalistykę.

ZASADY OGŁĘDZIN

1. **Zasada wszechstronności** – wszystkie działania w czasie oględzin powinny być prowadzone wielokierunkowo. W myśl tej zasady prowadzący oględziny powinien skrupulatnie ujawniać wszystkie ślady i tzw. okoliczności negatywne, a następnie

⁶¹ Tamże, § 43 ust. 1 i 2.

dokładnie je oceniać i starannie zabezpieczać pod względem procesowo-kryminalistycznym.

2. **Zasada planowości** – wszystkie czynności powinny być zaplanowane. Jest to niewątpliwie jedna z istotnych czynności na miejscu zdarzenia, która przez swą faktyczną niepowtarzalność stawia przed prowadzącym oględziny wysokie wymagania. Prowadzący oględziny powinien wiedzieć, co na miejscu zdarzenia będzie wykonywane i w jakiej kolejności. Planowość działań pozwala uniknąć chaosu i wielokrotnego powtarzania tych samych czynności.
3. **Zasada indywidualności** – do każdego oględzin należy podchodzić w sposób jednostkowy. Praktyka dowodzi, że każde zdarzenie jest inne, chociaż z pozoru wydaje się podobne do tych, z którymi wcześniej stykał się policjant prowadzący czynności oględzinowe.
4. **Zasada efektywności** – w myśl tej zasady działania na miejscu zdarzenia podporządkowane są celom, jakie należy osiągnąć; sprawnie działa ten, kto działa skutecznie, czyli osiąga rezultat zamierzony jako cel działania.
5. **Zasada szybkości** – oględziny należy przeprowadzić niezwłocznie po zgłoszeniu zdarzenia; zwłoka powoduje często nieodwracalne skutki w postaci zniszczenia lub zatarcia śladów przestępstwa.
6. **Zasada aktywności** – prowadzący oględziny powinien zachowywać się czynnie. Od jego aktywnego zachowania, sprawności organizacyjnej, koncentracji uwagi, energicznego wykonawstwa podejmowanych działań zależy dodatni wynik oględzin.
7. **Zasada obiektywizmu** – to nakaz, by prowadzący oględziny utrwał w sporządzanej dokumentacji stan zgodny z rzeczywistym. Natomiast zasada obiektywności oznacza, że oględziny należy przeprowadzić bezstronnie.
8. **Zasada pisemności** – przebieg oględzin musi być spisany. Prowadzący oględziny musi utrwalić zgodnie z wymaganiami procesowymi w protokole oględzin i dokumentach pomocniczych przebieg i wyniki oględzin (art. 143 § 1 pkt 3, art. 147 § 1, art. 148 § 1 k.p.k.).
9. **Zasada ekonomiczności** – oględziny należy przeprowadzać racjonalnie i oszczędnie. Zasada ta to postulat racjonalizacji czasu działania, oszczędnego gospodarowania siłami i środkami w zależności od wagi i skutków zdarzenia.
10. **Zasada tajności** – wyniki oględzin są niejawne. Zasada ta to postulat zakazujący ujawniania osobom postronnym efektów oględzin, a zwłaszcza metod działania sprawców, skutków przestępstwa, źródeł informacji, rodzaju uzyskanego materiału dowodowego itp.
11. **Zasada jednoosobowego kierownictwa** – wszystkimi czynnościami w czasie oględzin kieruje jeden policjant, który ponosi odpowiedzialność za koordynację i wyniki pracy grupy⁶².

Uwaga! *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i przeprowadzania oględzin miejsca przestępstwa* określają również pewne zasady organizowania i prowadzenia oględzin (rozdział 11).

Oględzinom rzeczy poddaje się:

- 1) każdy nośnik śladów przestępstwa ujawniony podczas oględzin miejsca zdarzenia,

⁶² St. Kozdrowski, *Oględziny miejsca zdarzenia*, Słupsk 1988, cz. I, s. 30–33; por. też W. Kędziński (red.), *Technika...*, dz. cyt. (2), s. 97–102.

- 2) każdą rzecz znalezioną lub wydaną w trakcie przeszukania miejsca, pomieszczenia lub osoby,
- 3) każdą rzecz wydaną lub odebraną w trakcie zatrzymania rzeczy⁶³.

Od oględzin rzeczy odstępuje się i dołącza ją do akt postępowania, jeśli brak podstaw do uznania rzeczy za nośnik śladów przestępstwa, została ona zidentyfikowana, jej wygląd i cechy charakterystyczne zostały opisane w protokole zatrzymania rzeczy albo protokole przeszukania. Ponadto odstępuje się od oględzin zabezpieczonej rzeczy, jeżeli będzie ona przedmiotem badań w celu ujawnienia znajdujących się na niej śladów i wydania opinii biegłego⁶⁴.

Jeżeli oględziny rzeczy są przeprowadzane bezpośrednio na miejscu zdarzenia, opisuje się ich przebieg w protokole oględzin tego miejsca. Można sporządzić odrębny protokół oględzin rzeczy.

Gdy zachodzi potrzeba wyłączenia z czynności oględzinowych przedmiotu lub dokumentu ujawnionego na miejscu zdarzenia, w protokole oględzin miejsca zdarzenia zamieszcza się odpowiednią wzmiankę o przyczynie i celu wyłączenia. Z oględzin tego przedmiotu lub dokumentu sporządza się odrębny protokół oględzin⁶⁵.

W sytuacji gdy na miejscu zdarzenia znajdują się pojazdy w nim uczestniczące, wymagane jest przeprowadzenie odrębnych oględzin tych pojazdów, przy użyciu stosownych formularzy.

Uwaga! Oględziny pojazdów należy rozpocząć po formalnym zakończeniu oględzin miejsca bądź przydzielić do ich prowadzenia odrębny zespół oględzinowy.

Oględziny miejsca zdarzenia polegają na dokonaniu czynności taktycznych i techniczno-kryminalistycznych zmierzających do poznania przebiegu zdarzenia, przeprowadzanych w sposób planowy, z uwzględnieniem właściwości obszaru (przestrzeni zamkniętej lub otwartej) oraz klasyfikacji różnych grup śladów przestępstwa lub ich nośników albo rzeczy, ich położenia, właściwości, stanu i cech indywidualnych⁶⁶.

Jeżeli policjant uzna, że na miejscu zdarzenia nie ma możliwości ujawnienia i zabezpieczenia śladów przestępstwa lub ich nośników, odstępuje od dokonania oględzin miejsca i:

- 1) dokumentuje przyczynę odstąpienia – w notatce urzędowej oraz
- 2) zapisuje opis podany ustnie przez osobę zawiadamiającą – w protokole, o którym mowa w art. 304a k.p.k. lub w protokole przesłuchania świadka⁶⁷.

W przypadku zdarzeń stanowiących przestępstwa, w odniesieniu do których właściwym do prowadzenia śledztwa jest prokurator, o ujawnieniu zdarzenia i o podjętych czynnościach dyżurny jednostki Policji niezwłocznie powiadamia właściwego miejscowo prokuratora, ustala, czy prokurator będzie obecny na miejscu zdarzenia, i informuje o tym policjantów skierowanych na miejsce zdarzenia celem przeprowadzenia oględzin.

⁶³ Wytoczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania..., dz. cyt., § 59 ust. 1.

⁶⁴ Tamże, § 59 ust. 3–4.

⁶⁵ Procedury postępowania Policji podczas organizowania i..., dz. cyt., rozdział 12, pkt 12.3.

⁶⁶ Wytoczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania..., dz. cyt., § 42 ust. 2.

⁶⁷ Tamże, § 43 ust. 3.

Jeżeli prokurator podjął decyzję o osobistym dokonaniu oględzin lub ich kontynuowaniu bądź wykonaniu innych czynności, policjanci współdziałają z nim. Są oni obowiązani wykonywać polecenia prokuratora w zakresie przedsięwzięć zmierzających do zabezpieczenia miejsca zdarzenia oraz podejmowanych czynności, w tym techniczno-kryminalistycznych.

W razie odstąpienia przez prokuratora od przybycia na miejsce zdarzenia policjant dokonujący uzgodnień z prokuratorem dokumentuje ten fakt w notatce urzędowej z podaniem sposobu i czasu powiadomienia oraz decyzji i poleceń wydanych przez prokuratora. Notatkę urzędową dołącza się do akt postępowania⁶⁸.

Przestrzeń poddawaną oględzinom określa policjant wykonujący tę czynność, uwzględniając rodzaj przestępstwa i wstępnie ustalony lub domniemany sposób jego popełnienia, chyba że określi ją prokurator⁶⁹.

Uwaga! W toku oględzin dokumentuje się zastany stan rzeczy, ujawnia i zabezpiecza ślady przestępstwa i przedmioty mogące mieć z nim związek.

Badanie śladów i przedmiotów w czasie oględzin powinno zmierzać do ustalenia, które z nich mają związek z przestępstwem, a które nie mają, a także do udokumentowania ich rozmieszczenia i położenia względem siebie. W miarę możliwości oględzin powinien dokonać policjant, który prowadzi lub będzie prowadził postępowanie.

Wśród **metod przeprowadzania oględzin** wymienić należy dwie, które najczęściej opisywane są w literaturze przedmiotu: metodę obiektywną i metodę subiektywną. **Metoda obiektywna** polega na szczegółowym, systematycznym i stopniowym badaniu wszystkich elementów miejsca zdarzenia, bez względu na ich przypuszczalny związek ze zdarzeniem, natomiast **metoda subiektywna** – na skierowaniu czynności oględzinowych tylko na te elementy miejsca zdarzenia, których związek z badanym zdarzeniem jest oczywisty i widoczny⁷⁰. W praktycznym działaniu jednostek terenowych najszerze zastosowanie ma subiektywna metoda przeprowadzania oględzin. Stosowanie jej wymaga od przeprowadzającego oględziny dużej wiedzy i doświadczenia zawodowego.

Znajomość zasad oględzin i stosowanie wybranej metody zapobiegają chaotycznemu poruszaniu się po obiekcie oględzin, określają kolejność czynności, wprowadzają porządek w numerowaniu śladów lub innych przedmiotów, fotografowaniu całego obiektu oraz fragmentów, zapobiegają pominięciu śladów. W sytuacji gdy obiekt poddany oględzinom jest rozległym terenem i zostaje podzielony na sektory, w każdym sektorze może być stosowana inna metoda prowadzenia oględzin.

Dobór metody oględzin jest uzależniony przede wszystkim od rodzaju zdarzenia i terenu, na którym zdarzenie nastąpiło. Na przykład teren zamknięty to pokój, hala produkcyjna, stodoła, wolno stojący domek, a teren otwarty – pole, las. Punktem centralnym mogą być zwłoki, ognisko pożaru, stół na środku pokoju. Jeżeli oględzinami objęto teren otwarty i zamknięty, w różnych obiektach można stosować różne metody oględzin (np. w mieszkaniu w jednym pokoju stosuje się metodę dośrodkową, w drugim pomieszczeniu – metodę odśrodkową). Podczas oględzin należy obierać metodę i postępować zgodnie z taką, która jest w danym obiekcie wygodniejsza i zapewnia większą szybkość i sprawność wykonywanej pracy.

⁶⁸ Tamże, § 48.

⁶⁹ Tamże, § 50.

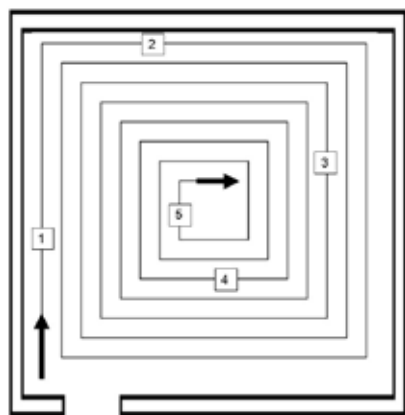
⁷⁰ Zob. B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Warszawa 2010, s. 473.

Sposób poruszania się po miejscu oględzin ma wpływ na ilość ujawnionego i zabezpieczonego materiału dowodowego. Zapobiega również działaniom nieskoordynowanym, pozwala na racjonalne wykorzystanie sił i środków. Zależy on od wielu czynników, w tym od:

- 1) charakteru zdarzenia (kradzież z włamaniem, wypadek drogowy, zabójstwo),
- 2) specyfiki terenu, na którym zdarzenie zaistniało (teren otwarty, pomieszczenie),
- 3) liczby funkcjonariuszy wchodzących w skład grupy operacyjno-procesowej (ewentualnie zespołu oględzinowego).

W praktyce najczęstszymi sposobami poruszania się na miejscu oględzin są:

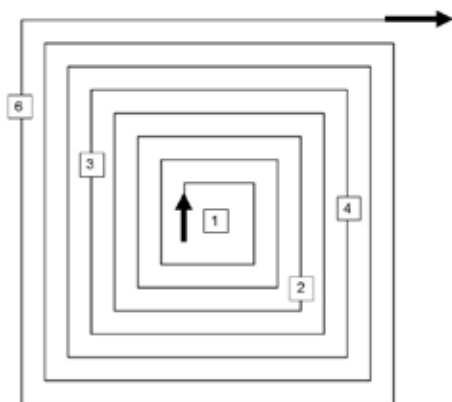
- 1) **poruszanie się po miejscu zdarzenia spiralnie dośrodkowo** – sposób stosowany najczęściej podczas oględzin miejsc zdarzeń w pomieszczeniach, gdzie prowadzący oględziny rozpoczyna czynności od obranego punktu zewnętrznego (wejścia głównego do pomieszczenia), a kończy je w punkcie centralnym,

Ryc. 13. Schemat poruszania się po miejscu zdarzenia spiralnie dośrodkowo

Źródło: opracowanie własne

- 2) **poruszanie się po miejscu zdarzenia spiralnie odśrodkowo** – sposób stosowany najczęściej podczas oględzin miejsc zdarzeń w terenie otwartym, gdzie przyjmuje się tzw. centralny punkt miejsca zdarzenia, a oględziny prowadzone są w kierunku na zewnątrz od tego punktu⁷¹.

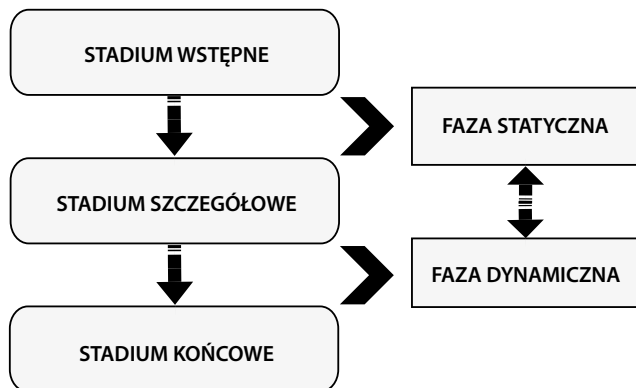
Ryc. 14. Schemat poruszania się po miejscu zdarzenia spiralnie odśrodkowo

Źródło: opracowanie własne

⁷¹ Zob. tamże, s. 473; W. Kędzierski (red.), *Technika...*, dz. cyt. (2), s. 105–106.

ETAPY (STADIA) I FAZY OGŁĘDZIN

Z organizacyjnego punktu widzenia czynności oględzinowe na miejscu zdarzenia można podzielić na stadia i fazy. Ilustruje to poniższy schemat.

Ryc. 15. Stadia i fazy oględzin
Źródło: opracowanie własne

Stadia i fazy oględzin w praktyce mają charakter umowny. Wskazany podział nakreśla ogólne ramy organizacyjne dla każdego rodzaju oględzin. Konkretyzacja czynności oględzinowych w poszczególnych stadiach i fazach następuje w określonych warunkach działania.

1. Stadium wstępne oględzin.

stadium wstępne oględzin – to czynności polegające głównie na dokonaniu ogólnego przeglądu miejsca zdarzenia w celu nakreślenia planu przeprowadzania oględzin

Kierujący zespołem oględzinowym po przybyciu na miejsce zdarzenia dokonuje wspólnie z prokuratorem, jeżeli w tym czasie jest obecny, i z koordynatorem czynności techniczno-kryminalistycznych sprawdzenia prawidłowości czynności wykonanych przed jego przybyciem, koryguje sposób ich dokonania i obejmuje nadzór nad dalszymi czynnościami. Kierujący zespołem oględzinowym w szczególności:

- 1) sprawdza prawidłowość wyznaczenia i zabezpieczenia obszaru miejsca zdarzenia,
- 2) sprawdza prawidłowość zabezpieczenia obszaru oględzin przed zanieczyszczeniem lub utratą materiału dowodowego,
- 3) określa stopień i rodzaj zagrożeń życia lub zdrowia albo mienia, jeżeli jest to możliwe bez wchodzenia na wyznaczony obszar oględzin,
- 4) wyznacza stanowisko kierowania oględzinami poza zabezpieczonym obszarem, a także wyznacza miejsce dla stanowiska wsparcia logistycznego oględzin i informuje o ich położeniu wszystkich uczestników oględzin,
- 5) wyznacza policjanta odpowiedzialnego za prowadzenie ewidencji osób wchodzących na wyznaczony teren oględzin.

Po dokonaniu czynności kierujący zespołem oględzinowym, prokurator, jeżeli w tym czasie jest obecny, i koordynator czynności techniczno-kryminalistycznych wchodzi na obszar oględzin i dokonują wstępnej oceny jego stanu i zakresu koniecznych działań. Podejmują dodatkowe czynności zmierzające do jak najlepszego zabezpieczenia dowodów rzeczowych, w tym śladów kryminalistycznych, dbając, by wszelkie

podejmowane przez nich działania w zakresie zachowania i zabezpieczenia dowodów były dokładnie udokumentowane. Przede wszystkim mogą skorygować drogę poruszania się po miejscu zdarzenia, wcześniej wyznaczoną przez policjanta służby prewencyjnej albo innego policjanta, lub wyznaczyć alternatywne drogi poruszania się.

Podczas wstępnej oceny stanu miejsca zdarzenia należy:

- 1) dokładnie rozpoznać miejsce przestępstwa, jego strukturę i właściwości – uściślić położenie miejsca i jego granice,
- 2) ujawnić i wstępnie zbadać szczególnie wyraziste, nadające się do natychmiastowego ujawnienia ślady kryminalistyczne i dowody rzeczowe, w szczególności te, które mogą ograniczać swobodne poruszanie się po miejscu przestępstwa,
- 3) dokonać wstępnej rekonstrukcji przebiegu przestępstwa i ocenić ślady kryminalistyczne oraz dowody rzeczowe pod kątem możliwości ich natychmiastowego wykorzystania w procesie wykrywczym,
- 4) ustalić, które zmiany spowodował sprawca (lub sprawcy) przestępstwa, a które są wynikiem działania innych osób,
- 5) ustalić plan i program oględzin oraz dokonać podziału zadań,
- 6) przyjąć odpowiednią metodę badań szczegółowych⁷².

W ramach stadium wstępnego oględzin podejmowany jest cały szereg czynności również w odniesieniu do śladów kryminalistycznych. Z uwagi na specyfikę tych czynności nazywa się je fazą statyczną.

Faza statyczna oględzin polega na utrwalaniu miejsca zdarzenia i wstępnym badaniu za pomocą metod obserwacyjnych – bez dokonywania zmian w zastanym układzie. W tej fazie nie dokonuje się żadnych manipulacji z ujawnionymi śladami, ale należy utrwalić zastaną sytuację, co w zależności od rodzaju przestępstwa polega na:

- 1) wykonaniu zdjęć fotograficznych ogólnie ilustrujących wygląd miejsca przestępstwa lub nagrania wideo,
- 2) sporządzeniu odręcznego szkicu miejsca oględzin,
- 3) oznaczeniu wyrazistych dowodów rzeczowych i śladów kryminalistycznych kolejnymi numerami,
- 4) dobraniu stałych punktów odniesienia,
- 5) wykonaniu zdjęć sytuacyjnych obrazujących wzajemne położenie względem siebie i usytuowanie już oznaczonych numerami zwłok, dowodów rzeczowych, śladów kryminalistycznych i przedmiotów występujących na miejscu przestępstwa albo względem stałych punktów odniesienia,
- 6) wykonaniu szczegółowych zdjęć zwłok, poszczególnych dowodów rzeczowych, śladów kryminalistycznych i innych przedmiotów⁷³.

2. Stadium szczegółowe oględzin.

etap oględzin szczegółowych – to zespół czynności taktycznych i techniczno-kryminalistycznych, zmierzających do odtworzenia przebiegu zdarzenia, przeprowadzanych w sposób planowy z uwzględnieniem właściwości miejsca, przestrzeni zamkniętej lub otwartej oraz szczegółowe badanie różnych grup śladów kryminalistycznych i przedmiotów, ich położenia, właściwości, stanu i cech indywidualnych

⁷² *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i...*, dz. cyt., rozdział 11, pkt 11.13.

⁷³ Tamże, rozdział 11, pkt 11.13.

W stadium szczegółowym oględzin można wyodrębnić **fazę dynamiczną oględzin**, która polega na aktywnym badaniu podstawowych właściwości ujawnionych śladów i odpowiednim ich zabezpieczeniu pod względem procesowo-kryminalistycznym. W tej fazie ślady można dotykać, przemieszczać, oglądać ze wszystkich stron, poszukiwać na nich innych śladów.

W fazie dynamicznej oględzin szczegółowych należy:

- 1) ujawnić w miejscach i na przedmiotach wszelkie ślady, zwłaszcza:
 - a) linii papilarnych,
 - b) biologiczne,
 - c) nieorganiczne,
 - d) mikroślady,
- 2) dokonać:
 - a) udokumentowania procesowego śladów i przedmiotów poprzez:
 - umieszczenie ich położenia na szkicu,
 - opisanie w protokole oględzin ich usytuowania, rozmieszczenia, właściwości, cech i oznaczeń, wskazanie numeru, pozycji na szkicu, fotografii,
 - opis w metryczce śladowej,
 - b) technicznego zabezpieczenia śladów i przedmiotów w ten sposób, aby uchronić je przed wszelkimi zmianami⁷⁴.

3. Stadium końcowe oględzin.

W razie prowadzenia oględzin na obszarze otwartym w nocy, we mgle, podczas opadów, w celu zapewnienia możliwości powtórnego przeprowadzenia czynności należy zabezpieczyć miejsce przed dostępem osób postronnych i jeśli to możliwe, przed niekorzystnym wpływem czynników atmosferycznych oraz ponowić oględziny w lepszych warunkach.

Kierujący zespołem oględzinowym wspólnie z prokuratorem, jeżeli jest obecny, i z koordynatorem czynności techniczno-kryminalistycznych bezpośrednio po wykonaniu wszystkich czynności wchodzących w zakres oględzin, a przed podjęciem decyzji o opuszczeniu tego miejsca dokonują kontrolnego przeglądu obszaru oględzin. Celem przeglądu jest sprawdzenie, czy podczas gromadzenia materiału dowodowego nie pominięto czegokolwiek. W przypadku stwierdzenia, że pominięto dowody rzeczowe, w tym ślady kryminalistyczne, należy dokonać oględzin uzupełniających. Kierownik zespołu oględzinowego jest odpowiedzialny za usunięcie opakowań i przedmiotów jednorazowego użytku pozostawionych przez osoby dokonujące czynności.

Kierujący zespołem oględzinowym wspólnie z prokuratorem, jeżeli jest obecny, i z koordynatorem czynności techniczno-kryminalistycznych ustalają dalszą taktykę wykorzystania materiału dowodowego poprzez określenie kolejności prowadzenia specjalistycznych badań kryminalistycznych – ze wskazaniem specjalności biegłych, instytucji naukowych albo specjalistycznych.

Dokonane ustalenia dokumentuje się w notatce urzędowej, którą podpisuje kierownik doraźnej grupy. Notatkę dołącza się do akt kontrolnych postępowania. W planowanych działaniach uwzględnia się wyniki pracy zespołów wchodzących w skład doraźnej grupy operacyjno-procesowej, w szczególności zespołu operacyjnego i procesowego.

Po zakończeniu oględzin kierujący zespołem oględzinowym składa kierownikowi doraźnej grupy operacyjno-procesowej szczegółową relację z ich przebiegu i wyników,

⁷⁴ Tamże, rozdział 11, pkt 11.15 i 11.16.

a następnie przekazuje miejsce do jego dyspozycji. Kierownik doraźnej grupy w porozumieniu z prokuratorem podejmuje decyzję co do dalszego sposobu dysponowania tym miejscem: pozostawienie prokuraturze lub Policji, oddanie pod dozór lub przekazanie do użytkowania dysponentowi miejsca⁷⁵.

ZASADY DOKUMENTOWANIA OGŁĘDZIN

Rodzaje dokumentów i podstawy prawne dokumentowania oględzin wynikają z kodeksu postępowania karnego i kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Każda czynność procesowa (dowodowa) powinna być udokumentowana. W myśl art. 143 § 1 pkt 3 k.p.k. przeprowadzenie oględzin wymaga spisania **protokołu**, który jest podstawowym dokumentem odzwierciedlającym przebieg oględzin. Niezależnie od protokołu czynność tę można udokumentować dodatkowo w inny sposób, tj. przez **fotografowanie, filmowanie, nagrywanie głosu na taśmę magnetofonową lub wykonanie szkiców miejsca zdarzenia**⁷⁶.

Ponadto, zgodnie z *Procedurami postępowania Policji podczas organizowania i przeprowadzania oględzin miejsca przestępstwa* (pkt 11.21) i *Wytycznymi nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów* (§ 53 ust. 4) dokonane w trakcie oględzin ustalenia dotyczące dalszego sposobu wykorzystania materiału dowodowego poprzez określenie kolejności prowadzenia specjalistycznych badań kryminalistycznych dokumentuje się w **notatce urzędowej**, którą podpisuje kierownik doraźnej grupy operacyjno-procesowej. Notatkę dołącza się do akt kontrolnych postępowania. Dokument ten jest bardzo pomocny dla prowadzącego postępowanie przygotowawcze.

Należy zatem przyjąć, że oprócz protokołu oględzin – stanowiącego podstawową formę dokumentowania czynności oględzinowych – wskazane jest:

- 1) sporządzenie tablic poglądowych ze zdjęciami fotograficznymi,
- 2) wykonanie szkiców (planów) miejsca zdarzenia lub jego fragmentów,
- 3) sporządzenie metryczek do śladów,
- 4) utrwalenie czynności oględzinowych w formie wideo lub audio, co stanowi dokumentację techniczną⁷⁷.

Do utrwalania przebiegu i wyników oględzin należy wykorzystywać przeznaczone do tego celu urządzenia i środki techniczne służące do utrwalania obrazu lub dźwięku

⁷⁵ Tamże, rozdział 11, pkt 11.18 i 11.20; *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania...*, dz. cyt., § 53 ust. 5.

⁷⁶ Por. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1749 z późn. zm.), art. 147 § 1; *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2012 r. w sprawie rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych oraz sposobu ich przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisów* (Dz.U. z dnia 2 października 2012 r., poz. 1090); *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i...*, dz. cyt., pkt 12.7; *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania...*, dz. cyt., § 45 ust. 1; *Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1713 z późn. zm.), art. 37 § 1 i 3.

⁷⁷ *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania...*, dz. cyt., § 45.

ku, w tym urządzenia mechaniczne i elektroniczne typu analogowego lub cyfrowego, w szczególności aparaty fotograficzne, kamery filmowe, kamery wideo, magnetofony, dyktafony. Nośnik z nagraniem lub fotografia stanowią załącznik do protokołu oględzin.

Uwaga! O rodzaju wizualnej dokumentacji sporządzanej podczas oględzin miejsca zdarzenia decyduje prokurator albo kierujący zespołem oględzinowym.

Przed przystąpieniem do przemieszczania i zabezpieczania dowodów rzeczowych, w tym śladów kryminalistycznych, należy sporządzić **plany** lub **szkice** ukazujące ich wzajemne położenie. Kierujący zespołem oględzinowym określa, jak szczegółowe mają być plany i szkice niezbędne dla udokumentowania stanu miejsca oględzin.

Dodatkowa dokumentacja z oględzin powinna zawierać w szczególności:

- 1) wykaz osób uczestniczących w oględzinach, z określeniem ich indywidualnych zadań oraz czasu wejścia i opuszczenia miejsca oględzin, a także opis wymuszonych wejść na obszar oględzin osób spoza zespołu oględzinowego i innych osób, o których mowa w § 47 ust. 1 pkt 6 ww. wytycznych,
- 2) wstępne informacje o obszarze lub obiekcie oględzin oraz zdarzeniach, jakie zaistniały przed rozpoczęciem oględzin, w tym o przyrzędach do ratowania życia lub zdrowia użytych podczas udzielania pomocy medycznej albo do ratowania mienia⁷⁸.

Za prowadzenie całości dokumentacji z oględzin miejsca zdarzenia, zwłaszcza za jej sporządzanie zgodnie z wymaganiami procedury karnej i przyjętymi uzgodnieniami prowadzenia oględzin, oraz za jej gromadzenie odpowiada kierujący zespołem oględzinowym.

W przypadku zdarzenia drogowego należy, korzystając z odpowiednich formularzy, sporządzać protokoły oględzin miejsca wypadku drogowego, protokoły oględzin pojazdów jedno- i wielośladowych (odrębny dla każdego pojazdu uczestniczącego w zdarzeniu), a w przypadkach, kiedy skutkiem jest śmierć osoby – odrębny protokół oględzin zewnętrznych zwłok na miejscu ich znalezienia. Prawidłowe sporządzenie protokołu oględzin wymaga znajomości podstawowych zasad.

ZASADY SPORZĄDZANIA PROTOKOŁU OGLĘDZIN

1. **Zasada bezpośredniości.** Protokół sporządza się na miejscu oględzin w obecności osób uczestniczących w oględzinach. Jeżeli protokół jest nieczytelny, należy sporządzić jego czytelną kopię i po uwierzytelnieniu oryginał i kopię dołączyć do akt głównych postępowania. W wyjątkowych sytuacjach, jeżeli podczas oględzin miejsca nie ma możliwości prawidłowego sporządzenia protokołu (np. ze względu na warunki atmosferyczne), spisuje się go po dokonaniu czynności, na podstawie zapisków i notatek dokonywanych podczas oględzin oraz dokumentacji technicznej, które stanowią załącznik do protokołu. W protokole należy opisać przyczynę odstąpienia od sporządzenia protokołu podczas oględzin.
2. **Zasada komunikatywności:**
 - 1) protokół musi być jasny i zrozumiały,
 - 2) protokół oględzin musi być tak zredagowany, aby czytający go człowiek, który nie był na miejscu zdarzenia, mógł na jego podstawie łatwo zorientować się co do istotnych właściwości tego miejsca,
 - 3) wszelkie pola protokołu muszą być wypełnione lub zakreślone,

⁷⁸ Tamże.

- 4) należy unikać niepotrzebnych skreśleń i poprawek (poczynione należy opisać).
3. **Zasada zwięzłości opisu:**
- 1) redakcja tekstu powinna być syntetyczna, zwięzła i rzeczowa,
 - 2) należy opisywać fakty istotne, nie przeładowywać treści niepotrzebnym opisem sytuacji,
 - 3) należy odwoływać się do zdjęć, szkiców, stron świata.
4. **Zasada stosowania odpowiednich form gramatycznych:**
- 1) czynności należy opisywać w formie nieosobowej dokonanej (np. „śląd linii papilarnych ujawniono argenteratem”),
 - 2) stan miejsca należy określać w czasie teraźniejszym (np. „na jezdni leży kask”),
 - 3) pismo powinno być czytelne.
5. **Zasada dokładności:**
- 1) w protokole podaje się opis spostrzeżeń wszystkich wykonanych czynności oraz ich wynik,
 - 2) w opisie czynności podejmowanych podczas oględzin należy uwzględnić nie tylko te działania, które dały jakiegokolwiek wyniki, ale wymienić trzeba także wszystko to, co w ogóle zrobiono, tak aby czytający opis nabrał przekonania, że rzeczywiście niczego nie przeoczono lub zaniechano,
 - 3) w treści protokołu należy unikać używania wyrazów wieloznacznych, niezrozumiałych, nieostrych (np. „mniej więcej”, „około”, „przypuszczalnie”, „w pobliżu”, „prawie”, „obok”, „tuż”).
6. **Zasada obiektywizmu:**
- 1) miejsce zdarzenia, przedmioty, dokumenty i ślady kryminalistyczne opisuje się w takim stanie, w jakim je zastano w czasie oględzin,
 - 2) nie wolno zamieszczać wniosków lub przypuszczeń, wnioski powinny nasuwać się same czytającemu protokół,
 - 3) nie wolno podawać nazw substancji (materiałów), jeśli nie ma pewności, co to za substancja.
7. **Zasada zgodności dokumentacyjnej:**
- 1) treść dokumentacji uzupełniającej musi być zgodna z treścią protokołu oględzin,
 - 2) istnienie rozbieżności między protokołem a materiałem fotograficznym i szkicami stawia pod znakiem zapytania ustalenia z oględzin, a w konsekwencji powoduje odrzucenie przez sąd dowodu z oględzin.
8. **Zasada jednolitego nazewnictwa:**
- 1) w treści protokołu należy używać ujednoliconego nazewnictwa opisywanych przedmiotów,
 - 2) w miarę możliwości należy stosować jednolite jednostki miary,
 - 3) redagując tekst protokołu oględzin, należy stosować polski język oficjalny (zakaz stosowania gwary regionalnej lub środowiskowej).
9. **Zasada systematyczności.** W protokole oględzin należy zachować uporządkowaną kolejność opisu, zgodną z przyjętą kolejnością wykonywania czynności oględziny, tj. ślady należy opisywać według kolejności ich oznaczania⁷⁹.

⁷⁹ Wytoczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania..., dz. cyt., § 45 ust. 5; *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i...*, dz. cyt., rozdział 12, pkt 12.3–12.5.

PROTOKÓŁ OGLĘDZIN MIEJSCA WYPADKU DROGOWEGO⁸⁰. Sporządzanie protokołu należy rozpocząć od określenia przedmiotu oględzin, czasu ich rozpoczęcia oraz wymienienia wszystkich uczestników czynności. Kolejną kwestią jest umiejętne obranie stałych odniesienia, tj. stałego punktu odniesienia (SPO) oraz co najmniej dwóch stałych linii odniesienia (SLO). Powinny to być obiekty trwale związane z gruntem lub nawierzchnią, na której się znajdują, co do których istnieje domniemanie, że ich położenie zostało zewidencjonowane geodezyjnie. Jako przykłady pożądaných SPO i SLO można wymienić m.in. słupki hektometrowe, narożniki budynków bądź linie stanowiące przedłużenie krawędzi ich ścian, krawędzie jezdni czy chodników. Należy dążyć do tego, aby w obrębie miejsca zdarzenia został wytworzony wirtualny układ współrzędnych oparty na ww. stałych odniesienia, dzięki któremu można będzie określić położenie wszystkich istotnych elementów topografii miejsca zdarzenia oraz śladów kryminalistycznych⁸¹.

Poza określeniem stałych odniesienia pomocne przy wymiarowaniu jest przyjęcie obowiązującego kierunku patrzenia. Ze względu na specyfikę zdarzenia drogowego szczególnie istotne znaczenie ma opis warunków atmosferycznych i oświetleniowych, związanych z porą doby, pogodą, oświetleniem naturalnym i sztucznym, temperaturą, opadami i widocznością. Należy uwzględnić również warunki drogowe związane m.in. z topografią miejsca zdarzenia, zarówno w miejscu, gdzie do niego doszło (obszar, na którym znajdują się ślady kryminalistyczne), jak i na odcinku bezpośrednio przed i za miejscem zdarzenia. W tej części protokołu oględzin należy określić rodzaj i stan nawierzchni jezdni oraz pobocza, zamieścić informacje na temat funkcjonowania sygnalizacji świetlnej, a następnie opisać oznakowania poziome i pionowe. Dodajmy jeszcze, że w sytuacji, gdy do zdarzenia doszło na łuku drogi, niezbędne staje się dokonanie pomiaru krzywizny tego łuku w sposób umożliwiający wyliczenie jego promienia. Po uwzględnieniu charakterystyki samego miejsca zdarzenia można już przystąpić do opisu śladów oraz określania położenia pojazdów uczestniczących w zdarzeniu.

Ślady występujące w obrębie podwozia i nadwozia pojazdów uczestniczących w zdarzeniu drogowym w zdecydowanej większości mają postać śladów mechanicznych, związanych z uszkodzeniami owych elementów (odłamania, wgniecenia, odkształcenia, pęknięcia, zarysowania itp.). Ślady te, głównie w związku z ich rodzajem, rozmiarami i umiejscowieniem, są opisywane w odrębnych protokołach oględzin, sporządzanych osobno dla każdego pojazdu. W niektórych sytuacjach, gdy rozstrzygnięcie co do sprawstwa będzie zależać od wyjaśnienia kwestii użycia oświetlenia pojazdu (np. kierunkowskazów), należy rozważyć ponadto zabezpieczenie odpowiednich żarówek z tegoż pojazdu.

W zależności od specyfiki śladów opis każdego z nich w protokole oględzin miejsca wypadku drogowego powinien uwzględniać następujące elementy:

- 1) **opis umiejscowienia śladu**, uwzględniający odległości od SLO oraz kierunki dokonywania pomiaru – ten sposób postępowania jest zadowalający w przypadku śladów niewielkich rozmiarowo; ślady powierzchniowe należy wymiarować, określając ich kształty i rozmiary, podając odległości pomiędzy SLO a jego skrajnymi punktami; w przypadku plam można też określić średnicę okręgu, w którym ślad się mieści, a następnie podać odległości pomiędzy SLO a centrum owego okręgu; położenie pojazdów wielośladowych określamy, podając odległości od przynajmniej dwóch narożników; w przypadku pojazdów jednośladowych oraz wielośladowych

⁸⁰ M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.

⁸¹ St. Kozdrowski, *Oględziny miejsca zdarzenia*, cz. II, Legionowo 1991, s. 65–66.

o istotnie zdeformowanym nadwoziu należy wymiarować położenie krańców osi kół; nie jest konieczne wymiarowanie samych pojazdów, o ile nie zostały one zdeformowane, a ich dane katalogowe (długość, szerokość) są powszechnie dostępne; nie dotyczy to pojazdów niestandardowych, w tym nacze – ich wymiary powinny zostać określone i odnotowane; istotnym problemem może być wymiarowanie śladów umiejscowionych na łukach jezdni – w tym przypadku jej krawędź należy przyjąć za stałą odniesienia,

- 2) **określenie rodzaju śladu oraz jego krótką charakterystykę** (wielkość, kształt, barwa, cechy charakterystyczne, oznaczenia indywidualne itp.),
- 3) **metodę ujawnienia śladu** (w przypadku ww. śladów to głównie metoda wzrokowa),
- 4) **kolejny numer śladu** (podawany cyframi arabskimi),
- 5) **metodę technicznego zabezpieczenia śladu** poprzez:
 - a) zabranie z miejsca zdarzenia w całości,
 - b) zabranie wraz z podłożem bądź jego częścią,
 - c) pobranie próbki substancji śladotwórczej,
 - d) wykonanie odwzorowania (np. przy użyciu masy gipsowej),
 - e) fotografię kryminalistyczną⁸².

Opis technicznego zabezpieczania śladu powinien również zawierać informacje co do sposobu opakowania śladu oraz numeru referentki, którą opakowania ze śladami zostały opieczątowane.

PROTOKÓŁ OGLEDZIN POJAZDU⁸³. Układ protokołu oględzin pojazdu zawiera informacje wstępne dotyczące miejsca i czasu prowadzenia czynności, jej uczestników oraz przedmiotu oględzin. W dalszej kolejności są uzupełniane takie elementy, jak pozycja dźwigni zmiany biegów, długość pojazdu ciężarowego (lub odległość pomiędzy osiami w przypadku jednośladow) oraz opis poszczególnych układów pojazdu pod kątem widocznych niesprawności (kierowniczego, hamulcowego, instalacji elektrycznej, w tym stanu oświetlenia, kół pojazdu, tachografu itp.). W protokołach oględzin pojazdów należy uwzględnić opis uszkodzeń widocznych w obrębie nadwozia, zawierający ich charakterystykę oraz zwymiarowanie. Protokołowi powinna towarzyszyć dokumentacja fotograficzna zawierająca zdjęcia ukazujące pojazd widziany z czterech perspektyw (przód, tył i boki) oraz zdjęcia wszystkich widocznych uszkodzeń pojazdu, wykonywane zgodnie z regułami przewidzianymi dla zdjęć szczegółowych.

Do protokołu oględzin powinny zostać załączone wszystkie ujawnione ślady. Po opisaniu ich w protokole (tzw. zabezpieczenie procesowe śladu) powinny zostać zabezpieczone pod względem kryminalistycznym (technicznym).

Jeżeli w toku oględzin miejsca zdarzenia użyto psa służbowego, należy tę czynność traktować jako część składową oględzin i uczynić o tym stosowną wzmiankę w protokole, wpisując miejsce i czas nawęszania. Z użycia w toku oględzin psa służbowego i z wyników jego pracy przewodnik sporządza notatkę służbową, a jeżeli zachodzi potrzeba – szkic ścieżki, po której pies prowadził od miejsca rozpoczęcia do zakończenia tropienia (wzór notatki określają przepisy w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych). Jeżeli przewodnik psa odstępiał od użycia psa służbowego, spo-

⁸² Tamże, s. 8–9.

⁸³ M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.

rządza notatkę służbową, w której dokumentuje przyczynę podjęcia takiej decyzji. Notatkę i szkic, jeżeli został sporządzony, załącza się do protokołu oględzin⁸⁴.

SZKICE KRYMINALISTYCZNE. Przed przystąpieniem do przemieszczania i zabezpieczania dowodów rzeczowych, w tym śladów kryminalistycznych, należy sporządzić plany lub szkice ukazujące ich wzajemne położenie. Kierujący zespołem oględzinowym określa, jak szczegółowe mają być plany i szkice niezbędne dla udokumentowania stanu miejsca oględzin⁸⁵.

szkic (plan) kryminalistyczny – to dokument, który za pomocą znaków kryminalistycznych i topograficznych przedstawia obraz miejsca zdarzenia, a w szczególności wygląd i rozmieszczenie poszczególnych śladów i przedmiotów mających istotne znaczenie dowodowe w sprawie⁸⁶

Szkic należy sporządzić, gdy:

- 1) potrzebne są dokładne wymiary określonego miejsca, przedmiotów lub śladów,
- 2) nie można przedstawić obrazu sytuacji zastanej na miejscu zdarzenia w sposób przejrzysty za pomocą słownego opisu i materiałów poglądowych (zdjęcia, obraz utrwalony na taśmie wideo),
- 3) z różnych przyczyn nie można wykonać zdjęć oględzinowych lub utrwalić obrazu w inny sposób⁸⁷.

Szkice kryminalistyczne sporządza się według trzech podstawowych kryteriów:

- 1) miejsca ich sporządzania – tu należy wyodrębnić szkic roboczy (odręczny, brudnopis) sporządzony na miejscu zdarzenia, który obowiązkowo należy dołączyć do akt sprawy po uprzednim podpisaniu go przez osoby biorące udział w oględzinach, oraz szkic właściwy (czystopis) sporządzany w jednostce z zachowaniem reguł kreślarskich,
- 2) przedmiotu szkicowania – dotyczy zabudowań (tzw. przestrzeni zamkniętej), terenu (przestrzeni otwartej), terenu i zabudowań,
- 3) sposobu przedstawienia szkicowanej przestrzeni – wyróżnia się rodzaje szkiców:
 - a) ogólne – dające obraz znacznej przestrzeni dookoła miejsca zdarzenia (oględzin); szkice ogólne są wykonywane w małych skalach (np. 1:100, 1:200, 1:500, 1:1000),
 - b) szczegółowe – ukazują właściwe miejsce zdarzenia ze szczególnym uwzględnieniem śladów i ich wzajemnego usytuowania; szkice szczegółowe najczęściej są sporządzane w skalach 1:50, 1:25, 1:20, 1:10,
 - c) specjalne (fragmentaryczne) – obrazujące pewien wycinek miejsca zdarzenia lub poszczególne przedmioty (np. miejsce rozpoczęcia hamowania, specyficzne ułożenie śladu). Stanowią one fragmenty (wycinki) szkiców szczegółowych. Sporządzane są w celu przedstawienia korelacji (zależności) między określonymi śladami oraz ukazania ich wielkości, kształtu i układu (rozmieszczenia), co ma istotne znaczenie w rekonstrukcji przebiegu zdarzenia. Szkice fragmentaryczne

⁸⁴ Wytoczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania..., dz. cyt., § 52.

⁸⁵ Procedury postępowania Policji podczas organizowania i..., dz. cyt., rozdział 12, pkt 12.9.

⁸⁶ St. Kozdrowski, *Oględziny miejsca...*, dz. cyt., cz. II, s. 25.

⁸⁷ W. Kędzierski (red.), *Technika...*, dz. cyt. (2), s. 116.

(jeżeli miejsce na to pozwala) mogą być wykonywane na tym samym arkuszu papieru, obok szkicu szczegółowego; najczęściej są sporządzane w skalach 1:5, 1:2, 1:1, 2:1, 5:1.

W zależności od specyfiki zdarzeń, usytuowania śladów lub innych okoliczności – ważnych z punktu widzenia dowodowego – można wykonywać szkice w rzucie poziomym, pionowym lub krzyżowym.

szkic w rzucie poziomym – to szkic, w którym płaszczyzna rzutowania jest pozioma (szkicowane obiekty są przedstawiane z lotu ptaka, ich kształt jest zgodny z kształtem podstawy lub pokrywy – zależnie od wielkości obiektu)⁸⁸

szkic w rzucie pionowym – to szkic, w którym płaszczyzna rzutowania jest pionowa (przedstawiają powierzchnie boczne szkicowanych obiektów). Tego rodzaju szkice są wykonywane np. w celu ukazania położenia przedmiotów i śladów znajdujących się na ścianie pomieszczenia, budynku

szkic w rzucie krzyżowym – to szkic, w którym obiekty są rzutowane jednocześnie na kilka płaszczyzn. Szkice te są sporządzane w sytuacjach, gdy ślady występują na różnych powierzchniach – pionowych, poziomych (np. na ścianach, podłodze, suficie pomieszczenia). Rysunek taki ma postać siatki bryły pomieszczenia z zaznaczonymi na niej rzutami śladów⁸⁹

ZASADY SPORZĄDZANIA SZKICÓW KRYMINALISTYCZNYCH

1. Każdy szkic roboczy (odręczny) trzeba narysować na miejscu zdarzenia w obecności osób uczestniczących w oględzinach (osoby te powinny podpisać szkic).
2. Na podstawie szkicu roboczego sporządza się (w jednostce) szkic właściwy na papierze milimetrowym według wszelkich reguł kreślenia rysunku technicznego.
3. Na szkic powinna być naniesiona pozycja wszystkich śladów i przedmiotów opisywanych w protokole.
4. Na każdym szkicu obrazującym miejsce zdarzenia powinien być oznaczony kierunek północny, niekiedy umieszcza się kierunek i siłę wiatru.
5. W szkicach sporządzanych dla celów procesowych obowiązkowo należy zamieszczać w legendzie objaśnienia wszystkich użytych znaków umownych.
6. Szkic należy rysować środkiem piszącym trwale wiążącym się z podłożem.

Zawartość szkicu roboczego:

1. Oznaczenie jednostki Policji prowadzącej sprawę.
2. Tytuł zawierający określenie:
 - a) rodzaju szkicu,
 - b) wykonywanej czynności,
 - c) miejsca oględzin,
 - d) daty ujawnienia przestępstwa.

⁸⁸ Przykłady szkiców zob.: *Decyzja nr 13 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 stycznia 2008 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Zestawu zasadniczych umówionych znaków operacyjnych właściwych dla komórek organizacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji”* (Dz.Urz. MSW z dnia 18 kwietnia 2008 r. Nr 5, poz. 16).

⁸⁹ Zob. W. Kędziński (red.), *Technika...*, dz. cyt. (2), s. 117–121.

Przykład: Szkic roboczy oględzin miejsca wypadku drogowego w miejscowości Doma-
radz, droga krajowa nr 6, w dniu 5 maja 2015 r.

3. Określenie kierunku północnego.
4. Legenda (objaśnienie elementów występujących na szkicu).
5. Odręczny szkic z zaznaczeniem śladów oraz z podaniem istotnych wymiarów.
6. Wskazanie osoby sporządzającej szkic oraz jej podpis.
7. Podpisy wszystkich osób uczestniczących w oględzinach.

Zawartość szkicu właściwego:

1. Oznaczenie jednostki Policji prowadzącej sprawę.
2. Tytuł zawierający określenie:
 - a) rodzaju szkicu,
 - b) wykonywanej czynności,
 - c) miejsca oględzin,
 - d) daty ujawnienia przestępstwa.

Przykład: Szkic właściwy oględzin miejsca wypadku drogowego w miejscowości Doma-
radz, droga krajowa nr 6, w dniu 5 maja 2015 r.

3. Określenie kierunku północnego.
4. Określenie skali, w jakiej wykonywany jest szkic (np. 1:50).
5. Legenda (objaśnienie elementów występujących na szkicu).
6. Wskazanie osoby sporządzającej szkic oraz jej podpis.
7. Data sporządzenia szkicu.

Szkice należy sporządzić jeszcze przed przystąpieniem do przemieszczania i zabez-
pieczenia śladów kryminalistycznych (faza statyczna), przy czym jak szczegółowe mają
być szkice i plany, określa kierujący zespołem oględzinowym, który decyduje też, czy
wezwać do tej czynności wykwalifikowanego rysownika.

Ze względu na specyfikę wypadków drogowych szkice powinny ponadto zawierać:

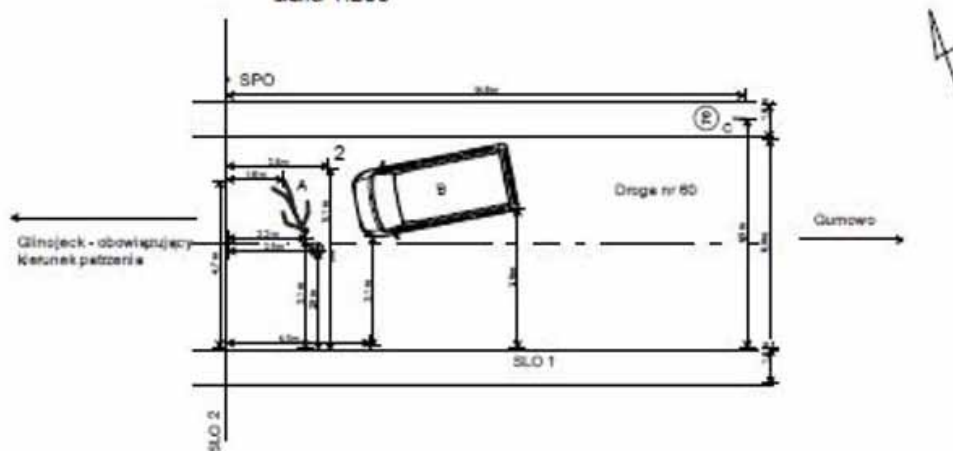
- 1) elementy topografii terenu, na którym doszło do zdarzenia, wraz z podaniem ich
wymiarów i odległości pomiędzy nimi (za pośrednictwem linii wymiarowych/strza-
łek, przy których nanosi się odpowiednie wartości liczbowe),
- 2) umiejscowienie pionowych i poziomych znaków drogowych,
- 3) stałe punkty i stałe linie odniesienia,
- 4) umiejscowienie śladów kryminalistycznych oraz pojazdów uczestniczących w zda-
rzeniu (należy podać odległości od SPO i SLO, korzystając z linii wymiarowych bądź
z tabeli wymiarowej)⁹⁰.

⁹⁰ M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.

Ciechanów, dn. 14.08.2011 r.

Szkic kryminalistyczny dot. oględzin miejsca w wypadku drogowego
zasiadającego na drodze numer 60 w pobliżu miejscowości Głinojeck w dn. 12.08.2011 r.

skala 1:200

Legenda:

SPO - słupki hektometryczne nr 2159

SLO 1 - lewa krawężnikowa

SLO 2 - prosta prostopadła do SLO 1,

przechodząca przez SPO

A - zwłoki nr. męczajary

B - samochód dostawczy marki Ford Transit

nr rej. WA 4073C

C - znak ograniczenia prędkości B-33

1 - ślad w postaci plamy substancji koloru brązowego

2 - ślad w postaci lewego buta męskiego koloru czarnego

Sporządził:

ml. asp. Jan Nowak

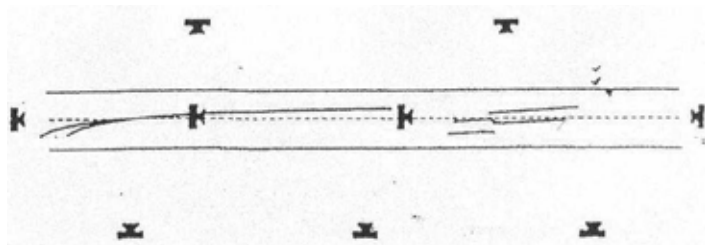
Ryc. 16. Przykład szkicu kryminalistycznego dotyczącego oględzin miejsca wypadku drogowego, wykonanego w skali

Źródło: M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.

MATERIAŁ POGLĄDOWY W POSTACI ZDJĘĆ. W praktyce najczęściej stosowaną dokumentacją poglądową jest dokumentacja fotograficzna (z wykonaniem fotografii wiąże się dokumentowanie wyników oględzin miejsca wypadku drogowego).

W przypadku fotografowania niezbędne jest wykonanie zdjęć, które możemy zaliczyć do trzech kategorii:

- 1) **zdjęcia ogólnoorientacyjne** – ukazujące całokształt sytuacji zastanej na miejscu zdarzenia, z uwzględnieniem warunków drogowych i oznakowania; wykonywane są w fazie statycznej oględzin, z odpowiedniej perspektywy, w miarę możliwości z czterech kierunków, zaś oś optyczna obiektywu aparatu fotograficznego powinna być kierowana równolegle do podłoża; jeżeli uchwycenie całego miejsca zdarzenia w jednym kadrze jest niemożliwe, należy wykonać fotografię panoramiczną (np. w technice panoramy obrotowej),

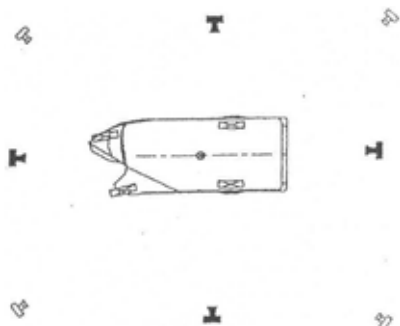

Ryc. 17. Sposób fotograficznego dokumentowania miejsca wypadku rozciągającego się na dużej przestrzeni

Źródło: J. Unarski i in., *Opis i rekonstrukcja wypadków drogowych. Materiały szkoleniowe dla uczestników studiów podyplomowych „Diagnostyka, mechatronika, rzeczoznawstwo samochodowe i ubezpieczenia”*, Warszawa 2006

- 2) **zdjęcia sytuacyjne** – mające ukazać położenie śladów, przedmiotów i pojazdów na miejscu zdarzenia w relacji ze sobą oraz ich najbliższym otoczeniem; w przypadku wykonywania tego rodzaju zdjęć ślady kryminalistyczne powinny być już zlokalizowane i odpowiednio oznaczone kredą (w miarę możliwości) oraz kolejnymi numerami, przydzielanymi im w trakcie trwania czynności; zdjęcia należy wykonywać z czterech kierunków, oś optyczna obiektywu może być kierowana ukośnie w stosunku do podłoża,
- 3) **zdjęcia szczegółowe** – obrazujące każdy ze śladów z osobna; istotne jest, aby tego rodzaju fotografie ukazywały jak najwięcej szczegółów, a więc ślad bądź przedmiot powinien wypełniać kadr w jak najszerszym zakresie, z widocznym przymiarem skalowym oraz numerem śladu, zaś oś optyczna obiektywu powinna być skierowana prostopadle do płaszczyzny, na której ślad się znajduje.

Uszkodzony pojazd należy fotografować z czterech stron, prostopadle do boków (przodu i tyłu), w miarę możliwości z góry (nieco odmiennie jak przy likwidacji szkód, kiedy to zdjęcia wykonuje się po przekątnych pojazdu). Umożliwia to późniejsze wyznaczenie stopnia deformacji i obliczenie energii utraconej na odkształcenie nadwozia, a co za tym idzie – prędkości pojazdów tuż przed zderzeniem⁹¹.

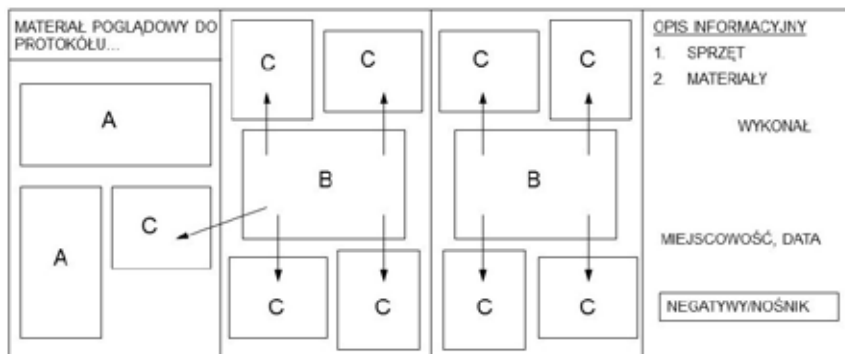

Ryc. 18. Sposób fotografowania uszkodzonego pojazdu

Źródło: tamże

⁹¹ J. Unarski i in., *Opis i rekonstrukcja wypadków...*, dz. cyt.

Na podstawie zdjęć wykonanych w trakcie trwania czynności sporządzany jest materiał poglądowy do protokołu oględzin. Oprócz samych fotografii, uszeregowanych zgodnie z regułą „od ogółu do szczegółu”, powinien on zawierać nagłówki z informacjami dotyczącymi przedmiotu oględzin (miejsce i czas prowadzonej czynności), wykorzystanego aparatu fotograficznego, obiektywu i nośnika (marka, model, numer seryjny), liczby zdjęć umieszczonych w dokumentacji oraz autora dokumentacji. Niezwykle istotne jest naniesienie podpisów pod zdjęciami, informujących o tym, co jest na nich widoczne, jak również określenie, z jakiej perspektywy wykonywano zdjęcia ogólnorientacyjne⁹².

Ryc. 19. Rozmieszczenie zdjęć w dokumentacji fotograficznej: A – zdjęcia ogólnorientacyjne, B – zdjęcia sytuacyjne, C – zdjęcia szczegółowe śladów

Źródło: opracowanie własne

NOTATKA URZĘDOWA DOTYCZĄCA WNIOSKÓW POOGŁĘDZINOWYCH⁹³. Specyficznym dokumentem, który nie zawsze jest doceniany w praktycznym działaniu jednostek terenowych Policji, jest notatka urzędowa dotycząca wniosków pooględzinowych. Dokument ten dołącza się do akt kontrolnych postępowania⁹⁴. Jest to podstawowe źródło planu dochodzenia w danej sprawie, który opracowuje prowadzący postępowanie przygotowawcze.

Notatka dotycząca wniosków pooględzinowych powinna zawierać elementy:

- 1) zwięzły opis przedmiotu oględzin i wykonanych czynności oraz omówienie ich wyników,
- 2) uzasadnione wnioski co do przebiegu zdarzenia, metod działania sprawcy oraz zebranych danych o osobie sprawcy, pokrzywdzonego, świadkach,

⁹² M. Bocian, R. Kobryś, J. Piotrowski, *Wypadek drogowy...*, dz. cyt.; *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i...*, dz. cyt., rozdział 12, pkt 12.7.; *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania...*, dz. cyt., § 45 ust. 7 pkt 2; por. też G. Kędzierska (red.), *Technika kryminalistyczna*, t. 2, Szczytno 2007, s. 259–270 oraz W. Kędzierski (red.), *Technika...*, dz. cyt. (2), s. 138–156.

⁹³ Por. *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania...*, dz. cyt., § 53 ust. 4; *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i...*, dz. cyt., rozdział 11, pkt 11.21.

⁹⁴ *Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania...*, dz. cyt., § 53 ust. 4; *Procedury postępowania Policji podczas organizowania i...*, dz. cyt., rozdział 11, pkt 11.21.

- 3) ocenę informacji uzyskanych w toku działań operacyjnych, penetracyjnych i ich konfrontację z faktami ustalonymi w oględzinach,
- 4) wstępne (problemowe i osobowe) wersje kryminalistyczne,
- 5) ocenę zebranego materiału dowodowego i proponowane sposoby jego wykorzystania,
- 6) propozycje innych czynności i przedsięwzięć do wykonania w danej sprawie.

NAJCZĘŚCIEJ POPEŁNIANE BŁĘDY I ICH SKUTKI. Jako najczęściej występujące uchybienia w czasie przeprowadzania oględzin i sporządzania dokumentacji wymienić należy:

- 1) nieprzestrzeganie obowiązujących zasad oględzinowych (np. zasady planowości, zasady jednoosobowego kierownictwa, zasady szybkości),
- 2) nieprawidłowe określenie przedmiotu i miejsca oględzin,
- 3) brak wyznaczenia granic i charakterystyki terenu objętego oględzinami,
- 4) umieszczanie w opisie przypuszczeń, wniosków, opinii i elementów przesłuchania,
- 5) użycie nieostrych pojęć w opisie punktów stałych, odległości oraz cech przedmiotów i śladów,
- 6) niepowołanie się na materiały ilustracyjne,
- 7) pominięcie opisu sposobu zabezpieczenia śladu,
- 8) brak opisu występujących tzw. okoliczności negatywnych,
- 9) brak zaznaczenia zmian warunków przebiegu czynności i czasu jej zakończenia,
- 10) brak pełnego wykazu ujawnionych i zabezpieczonych śladów i przedmiotów,
- 11) niezgodność opisu z materiałem ilustracyjnym,
- 12) niepoprawny język i układ logiczny treści,
- 13) brak omówienia poprawek i uzupełnień w tekście,
- 14) brak podpisów uczestników czynności.

Oględziny są czynnością procesowo-kryminalistyczną. Od skuteczności i efektywności oględzin zależy jakość wielu późniejszych czynności operacyjnych i dowodowych. Jakikolwiek błąd popełniony przy procesowym zabezpieczeniu śladów kryminalistycznych i utrwalaniu stanu przedmiotu oględzin nie są obojętne dla dalszego postępowania i mogą powodować:

- 1) wyłączenie danego dowodu rzeczowego z zebranego materiału dowodowego,
- 2) pojawienie się wątpliwości i zastosowanie procesowej zasady *in dubio pro reo* (w wypadku wątpliwym należy orzec na korzyść oskarżonego),
- 3) poniesienie odpowiedzialności służbowej przez osobę odpowiedzialną za wadliwe wykonanie czynności procesowej⁹⁵.

Uwaga! Oględziny (jako czynność praktycznie niepowtarzalna) muszą zostać wykonane zgodnie z omówionymi regułami i zaleceniami.

⁹⁵ W. Kędzierski (red.), *Technika...*, dz. cyt. (2), s. 115.

Rozdział V

WYKROCZENIA PRZECIWKO BEZPIECZEŃSTWU I PORZĄDKOWI W KOMUNIKACJI

Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji zostały określone w *Ustawie z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń* (rozdział XI), która chroni dobra w postaci bezpieczeństwa i porządku w komunikacji. Przepisy tej ustawy typizują zachowania polegające na naruszeniu wymagań dotyczących bezpieczeństwa i porządku w komunikacji, najczęściej występujących w *Ustawie z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym* czy w *Ustawie z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych*⁹⁶.

USTAWOWE ZNAMIONA WYBRANYCH WYKROCZEŃ PRZECIWKO BEZPIECZEŃSTWU I PORZĄDKOWI W KOMUNIKACJI

1. Niszczenie znaków – art. 85 k.w.:
 - 1) podmiot – podmiotem wykroczenia określonego w niniejszym artykule może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności na zasadach określonych w kodeksie wykroczeń – pomiot powszechny,
 - 2) strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym oraz nieumyślność w przypadku np. zasłonięcia znaku pojazdem,
 - 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo i porządek w komunikacji spowodowany naruszeniem znaków, sygnałów, urządzeń ostrzegawczych lub zabezpieczających oraz integralność,
 - 4) strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy polega na ustawianiu, niszczeniu, uszkodzaniu, usuwaniu, włączaniu lub wyłączeniu znaku, sygnału, urządzenia ostrzegawczego lub zabezpieczającego albo zmianie ich położenia, zasłanianiu ich lub czynieniu niewidocznymi. Dla bytu tego wykroczenia nie jest wymagany skutek w postaci wystąpienia zagrożenia ani nawet możliwości wystąpienia zagrożenia w ruchu drogowym. Wykroczenie formalne.

2. Powodowanie zagrożenia w ruchu drogowym – art. 86 k.w.:
 - 1) podmiot – powszechny,
 - 2) strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność,
 - 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo ruchu drogowego zagrożone przez nieostrożne zachowanie uczestnika ruchu lub innej osoby,
 - 4) strona przedmiotowa – niezachowanie należytej ostrożności powodujące zagrożenie w ruchu drogowym poprzez nieprzestrzeganie zasad bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

⁹⁶ Zob. M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 561–562.

należyta ostrożność – to zachowanie się uczestników ruchu lub innych osób, które uwzględniając wszystkie istniejące w danej chwili okoliczności, unikają takiego działania lub zaniechania, które mogłoby spowodować zagrożenie bezpieczeństwa lub porządku ruchu

należyta ostrożność – to także szczególna ostrożność w sytuacjach, które takiej ostrożności wymagają

niezachowanie należytej ostrożności – to nieprzestrzeganie reguł określonych w ustawie Prawo o ruchu drogowym oraz wynikających z zachowania się nacechowanego ostrożnością uniknięcia niebezpieczeństwa

Dla bytu wykroczenia określonego w § 1 k.w. niezbędne jest, ażeby wystąpił skutek w postaci zagrożenia konkretnego – cechującego się skutkiem sytuacyjnym, którym jest konkretne i realne zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym⁹⁷. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2000 r. (III KZ 111/2000, OSN Prok. i Pr. 2001, nr 5, poz. 18) czytamy:

wśród znamion art. 86 § 1 k.w. nie ma nieumyślnego uszkodzenia mienia, przepis ten nie określa też w jakikolwiek sposób odpowiedzialności za nieumyślne uszkodzenie mienia.

W § 2 k.w. zawarto typ kwalifikowany w stosunku do § 1 ze względu na fakt, iż sprawca dopuszcza się wykroczenia, będąc w stanie po użyciu alkoholu lub środka działającego podobnie (pojęcia te są opisane w komentarzu do art. 87 k.w.).

3. Prowadzenie pojazdu w stanie po użyciu alkoholu oraz innego pojazdu w stanie nietrzeźwości – art. 87 k.w.:

- 1) podmiot – indywidualny – każdy prowadzący pojazd w § 1 określony jako mechaniczny, a w § 1a i § 2 jako inny pojazd niż określony w § 1,
- 2) strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność (w odniesieniu do stanu po użyciu alkoholu, a nie do prowadzenia pojazdu),
- 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo ruchu lądowego, wodnego, powietrznego,
- 4) strona przedmiotowa – działanie, czyli:
 - a) § 1 – prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka,
 - b) § 1a – prowadzenie innego pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem podobnie działającego środka na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu,
 - c) § 2 – prowadzenie innego pojazdu po drodze publicznej lub w strefie zamieszkania w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka.

pojazd mechaniczny – to pojazd napędzany umieszczonym na nim silnikiem, zdolny do samodzielnego poruszania się po trasach; jest nim samochód, lokomotywa, łódź motorowa, motorower (ale nie rower z silnikiem pomocniczym)

inny pojazd – to pojazd, który nie jest wprawiany w ruch za pomocą silnika stanowiącego jego integralną całość; jest nim rower, pojazd zaprzęgowy, wózek inwalidzki wprawiany w ruch siłą mięśni, żaglówka

⁹⁷ Zob. tamże, s. 597.

W myśl § 1 prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu drogowym nie oznacza, że chodzi tylko o drogę publiczną, gdyż może to być każde miejsce, w którym odbywa się ruch pojazdów. Wykroczenie z § 1a i 2 można popełnić tylko na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu.

droga publiczna – to droga zaliczana do jednej z kategorii dróg, z której korzystać może każdy zgodnie z jej przeznaczeniem, ograniczeniami i wyjątkami określonymi przepisami; ze względu na kategorie drogi dzieli się na krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne

droga wewnętrzna – to taka, która nie zalicza się do żadnej kategorii dróg publicznych; to np. droga w osiedlach mieszkaniowych, droga dojazdowa do zakładów i przedsiębiorstw, place przed dworcami i portami

strefa zamieszkania – to obszar obejmujący drogi publiczne i inne, na którym obowiązują szczególne zasady ruchu drogowego, a wjazd i wyjazd są oznaczone odpowiednimi znakami

strefa ruchu – to obszar obejmujący co najmniej jedną drogę wewnętrzną, na który wjazdy i wyjazdy oznaczone są odpowiednimi znakami drogowymi

Prowadzenie pojazdu – brak definicji legalnej tego pojęcia. Problematyką zajął się Sąd Najwyższy, który w swojej uchwale określił i przyjął, że *jest to wprowadzenie w ruch silnika i pojazdu*. Nie będzie prowadzeniem pojazdu przebywanie w pojeździe osoby, która jest po spożyciu alkoholu, gdy pojazd ten ma uruchomiony silnik, ale nie porusza się, oraz poruszanie się obok niego, pchanie go, ale gdy nie ma on włączonego silnika⁹⁸.

Stan po użyciu alkoholu i stan nietrzeźwości został zdefiniowany w *Ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (art. 46).

stan po użyciu alkoholu zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do:

- 1) stężenia we krwi od 0,2‰ do 0,5‰ alkoholu albo
- 2) obecności w wydychanym powietrzu od 0,1 mg do 0,25 mg alkoholu w 1 dm³

stan nietrzeźwości zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do:

- 1) stężenia we krwi powyżej 0,5‰ alkoholu albo
- 2) obecności w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg alkoholu w 1 dm³

Stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu, czyli środka ogólnie nazwanego narkotycznym (którego dotyczą przepisy ustawy o zwalczaniu narkomanii), a także niektórych środków farmaceutycznych działających na system nerwowy człowieka. Jak wynika z postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2011 r. (V KK 398/10), stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu jest równoznaczny jedynie ze znajdowaniem się tego środka w organizmie. Natomiast jego użycie nie oznacza jeszcze realnego wpływu zażytego środka na zdolności psychomotoryczne kierowcy. Prowadząc ocenę zaburzeń zdolności psychomotorycznych wobec dysponowania tylko

⁹⁸ Zob. tamże, s. 602 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1960 r. (VI KO 64/60, OSNKW 1961, nr 2, poz. 31).

badaniem krwi wykazującym stan stężenia środka zbliżony do stężenia progowego, należy odwołać się do dowodów opisujących wygląd sprawcy, funkcjonowanie określonych jego organów oraz pozwalających na ustalenie sposobu jego zachowania⁹⁹.

4. Prowadzenie pojazdu bez wymaganego przepisami oświetlenia – art. 88 k.w.:

- 1) podmiot – indywidualny (kierowca pojazdu),
- 2) strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym oraz nieumyślność,
- 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo i porządek w komunikacji,
- 4) strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy polega na:
 - a) prowadzeniu pojazdu bez wymaganych przepisami świateł,
 - b) pozostawieniu pojazdu bez wymaganego oświetlenia,
- 5) dla bytu wykroczenia nie jest wymagany skutek – wykroczenie formalne,
- 6) okoliczności modalne – z punktu widzenia odpowiedzialności istotne jest miejsce popełnienia wykroczenia: droga publiczna, strefa zamieszkania.

5. Pozostawienie małoletniego do lat 7 bez opieki na drodze publicznej – art. 89 k.w.:

- 1) podmiot – indywidualny – sprawcą wykroczenia jest osoba mająca obowiązek opieki lub nadzoru nad małoletnim do lat siedmiu. Obowiązek ten nie musi wynikać tylko z przepisów prawa, jak w przypadku rodziców czy opiekunów prawnych (kodeks rodzinny i opiekuńczy), ale może wynikać z umowy o pracę – jak w przypadku nauczycieli przedszkolnych, jak też z faktycznego (choćby krótkotrwałego) powierzenia opieki nad dzieckiem do lat siedmiu konkretnej osobie (np. sąsiadce),
- 2) strona podmiotowa – umyślność w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym, nieumyślność,
- 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo i porządek w komunikacji,
- 4) strona przedmiotowa – zachowanie polega na dopuszczeniu do przebywania małoletniego na drodze publicznej lub torach pojazdu szynowego. Przedmiotem czynności wykonawczej jest małoletni do lat siedmiu.

6. Zanieczyszczanie drogi publicznej – art. 91 k.w.:

- 1) podmiot – powszechny,
- 2) strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność,
- 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo i płynność ruchu na drodze publicznej, które mogą zostać zagrożone przez zachowania w przepisie wskazane,
- 4) strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy polegać może na zanieczyszczeniu drogi publicznej, pozostawieniu na tej drodze pojazdu, innego przedmiotu, zwierzęcia; ale tylko w takich okolicznościach, w których może to spowodować zagrożenie bezpieczeństwa lub stanowić utrudnienie w ruchu drogowym.

Konstrukcyjnie zatem wykroczenie z art. 91 należy do wykroczeń zagrożenia abstrakcyjno-konkretnego. Ustawa nie wymaga, aby zachowania w tym przepisie wymienione już spowodowały niebezpieczeństwo lub stanowiły utrudnienie w ruchu drogowym, konieczne jest natomiast wykazanie, że w danych okolicznościach zachowania te mogły spowodować niebezpieczeństwo lub stanowić utrudnienie w ruchu drogowym. Jeżeli zatem zostanie udowodnione, że np. pozostawienie przedmiotu na drodze nie

⁹⁹ LEX nr 848186.

mogło spowodować niebezpieczeństwa ani stanowić utrudnienia w ruchu, nie ma odpowiedzialności z art. 91 wobec braku znamion¹⁰⁰.

7. Niestosowanie się do znaków i sygnałów drogowych – art. 92 k.w.:

- 1) podmiot:
 - a) § 1 powszechny – każdy uczestnik ruchu drogowego, do kogo odnosi się znak lub sygnał drogowy, sygnał lub polecenie osoby uprawnionej,
 - b) § 2 indywidualny – tylko osoba prowadząca pojazd mechaniczny lub inny,
- 2) strona podmiotowa:
 - a) § 1 – umyślność i nieumyślność, która zachodzi, gdy np. przez roztargnienie nie zauważył znaku lub polecenia,
 - b) § 2 – umyślność w zamiarze bezpośrednim,
- 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo i porządek w ruchu,
- 4) strona przedmiotowa – działanie i zaniechanie działania, do którego sprawca był zobowiązany, polegające na niezastosowaniu się do znaków i sygnałów drogowych lub polecenia osoby uprawnionej do kierowania lub do kontroli ruchu drogowego.

Paragraf 2 jest typem kwalifikowanym ze względu na zachowanie się sprawcy polegające na niezastosowaniu się do sygnału osoby uprawnionej do kontroli ruchu drogowego w celu uniknięcia kontroli¹⁰¹.

8. Prowadzenie pojazdu bez uprawnień – art. 94 k.w.:

- 1) podmiot – powszechny, czyli każdy, kto prowadzi pojazd na drodze publicznej,
- 2) strona podmiotowa – umyślność i nieumyślność,
- 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo ruchu drogowego na drodze publicznej,
- 4) strona przedmiotowa:
 - a) § 1 prowadzenie pojazdu nie posiadając uprawnień.

Wykroczenie z § 1 zachodzi tylko wtedy, gdy kierujący w ogóle nie ma uprawnień albo nie ma uprawnień właściwej kategorii lub też upłynął termin ważności takiego dokumentu. Inaczej wygląda sprawa prowadzenia pojazdów mechanicznych wbrew zakazowi sądowemu. W obowiązującym stanie prawnym tylko sąd może orzec środek karny zakazu prowadzenia pojazdów. Dlatego prowadzenie pojazdu mimo orzeczenia zakazu jest zawsze przestępstwem z art. 244 k.k., a nie wykroczeniem z art. 94 § 1 k.w.¹⁰²

Wykroczenie to jest wykroczeniem o charakterze formalnym – nie ma znaczenia, że osoba jest wytrawnym wysokiej klasy kierowcą, jeżeli nie ma do kierowania pojazdem uprawnień,

- b) § 2 działanie – prowadzenie pojazdu mimo braku dopuszczenia go do ruchu.

Wykroczenie z § 2 zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca kieruje pojazdem niedopuszczonym do ruchu, czyli pojazdem, który nie został zarejestrowany, a w przypadku, gdy nie jest wymagana rejestracja, pojazd ten nie spełnia warunków dla niego określonych.

Wykroczenie formalne – nie ma znaczenia stan techniczny pojazdu.

¹⁰⁰ Zob. M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks...*, dz. cyt., s. 617.

¹⁰¹ W ustawie Prawo o ruchu drogowym ustalono hierarchię ważności znaków i sygnałów drogowych (art. 5) oraz określono, kto jest upoważniony do wydawania poleceń lub sygnałów uczestnikowi ruchu drogowego (art. 6 ust. 1).

¹⁰² Zob. M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks...*, dz. cyt., s. 636–637.

9. Prowadzenie pojazdu bez wymaganych dokumentów – art. 95 k.w.:

- 1) podmiot – indywidualny – tylko osoba kierująca jakimkolwiek pojazdem,
- 2) strona podmiotowa – umyślność lub nieumyślność (zgodnie z regułą wynikającą z art. 5 k.w.),
- 3) przedmiot ochrony – porządek w komunikacji odbywającej się na drogach publicznych (brak dokumentów nie stwarza żadnego zagrożenia bezpieczeństwa),
- 4) strona przedmiotowa – działanie i zaniechanie polegające na prowadzeniu pojazdu i nieposiadaniu przy sobie dokumentów określonych w art. 38 ustawy Prawo o ruchu drogowym.

Zgodnie z art. 95 k.w. kierujący pojazdem jest zobowiązany posiadać przy sobie:

- 1) dokument stwierdzający uprawnienie do kierowania pojazdem,
- 2) dokument stwierdzający dopuszczenie pojazdu do ruchu,
- 3) dokument potwierdzający zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu lub dowód opłacenia składki za to ubezpieczenie,
- 4) zaświadczenie o przeprowadzonym badaniu technicznym z wynikiem pozytywnym w zakresie wyposażenia pojazdu w blokadę alkoholową w przypadku, o którym mowa w art. 13 ust. 5 pkt 7 *Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami*,
- 5) zezwolenie, o którym mowa w art. 106 ust. 1 pkt 5 ww. ustawy o kierujących pojazdami,
- 6) dokument potwierdzający kalibrację blokady alkoholowej, wystawiony przez producenta urządzenia lub jego upoważnionego przedstawiciela,
- 7) inne dokumenty, jeżeli obowiązek taki wynika z odrębnej ustawy.

Popełnia wykroczenie w przypadku, gdy nie posiada przy sobie chociażby tylko jednego z ww. dokumentów.

Uwaga! Odmowa okazania dokumentu stanowi wykroczenie z art. 97 k.w.

10. Dopuszczenie do ruchu – art. 96 k.w.:

- 1) podmiot:
 - a) § 1 pkt 1–6 – indywidualny, może je popełnić jedynie właściciel, posiadacz, użytkownik lub prowadzący pojazd,
 - b) § 2 – indywidualny, odpowiedzialności podlega jedynie osoba oznaczona w dyspozycji komentowanego przepisu,
 - c) § 3 – indywidualny, osoby, na których ciąży prawny obowiązek,
- 2) strona podmiotowa:
 - a) § 1 pkt 1–6 – można je popełnić w sposób zarówno umyślny, jak i nieumyślny,
 - b) § 2 – można je popełnić umyślnie lub nieumyślnie w przypadku czynów określonych w treści art. 96 § 1 pkt 1 i 3–6, natomiast w przypadku dopuszczenia do prowadzenia pojazdu na drodze publicznej przez osobę niemającą wymaganych prawem uprawnień (pkt 2) – tylko nieumyślnie, gdyż umyślne dopuszczenie się tego czynu jest przestępstwem (art. 179 k.k.)¹⁰³,
 - c) § 3 – można je popełnić umyślnie,

¹⁰³ Zob. tamże, s. 656.

- 3) przedmiot ochrony – porządek i bezpieczeństwo w komunikacji na drogach publicznych w strefie zamieszkania lub strefie ruchu,
- 4) strona przedmiotowa – zachowanie się sprawcy – polega na „dopuszczeniu”, czyli działaniu lub jego zaniechaniu polegającym na pozwoleniu, nieprzeszkadzaniu, wyrażeniu zgody, udostępnieniu. Bez znaczenia jest, po czyjej stronie sprawcy czy też innej osoby (np. polecenie przełożonego) była inicjatywa związana z dopuszczeniem do bezprawnego prowadzenia pojazdu (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 33).

W myśl przepisu zachowaniem się sprawcy będzie dopuszczenie:

- 1) do prowadzenia pojazdu osoby niemającej sprawności fizycznej lub psychicznej w stopniu umożliwiającym należyte prowadzenie pojazdu. Braki sprawności wynikające z wieku, zdrowia fizycznego lub psychicznego mogą mieć charakter przejściowy (z wyjątkiem wieku brak ścisłych kryteriów wskazanych ułomności), jednakże zawsze muszą one uniemożliwiać bezpieczne prowadzenie jakiegokolwiek pojazdu na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania,
- 2) do prowadzenia pojazdu osoby niemającej wymaganych uprawnień,
- 3) do prowadzenia pojazdu osoby znajdującej się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka,
- 4) pojazdu do jazdy pomimo braku wymaganych dokumentów stwierdzających dopuszczenie pojazdu do ruchu,
- 5) pojazdu do jazdy, pomimo że pojazd nie jest należycie zaopatrzony w wymagane urządzenia i przyrządy albo pomimo że nie nadają się one do spełnienia swego przeznaczenia,
- 6) do korzystania z pojazdu samochodowego w sposób niezgodny z jego przeznaczeniem.

Czynność sprawcza określona w dyspozycji art. 96 § 2 dotyczy sytuacji określonych w § 1 pkt 1 i 3–6 tego przepisu oraz przypadku nieumyślnego dopuszczenia do prowadzenia pojazdu na drodze publicznej przez osobę niemającą wymaganych prawem uprawnień. Karalne zachowanie dotyczy w tym przypadku jedynie dyspozytora pojazdu lub osoby, do której obowiązków należą jego czynności, a jeżeli takiej osoby nie wyznaczono – kierownika jednostki dysponującej pojazdem.

Kolejna postać zachowania się sprawcy (w § 3) polega na zaniechaniu wskazania wbrew obowiązkowi na żądanie uprawnionego organu, komu powierzono pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie.

11. Wykraczanie przeciwko innym przepisom o bezpieczeństwie ruchu na drogach publicznych i niepublicznych – art. 97 i 98 k.w.:

► art. 97 k.w.:

- 1) podmiot – uczestnik ruchu, osoba znajdująca się na drodze, właściciel lub posiadacz pojazdu – a więc wykroczenie ma charakter indywidualny,
- 2) strona podmiotowa – polega na umyślności lub nieumyślności.

Jest to przepis o charakterze blankietowym i należy traktować go jako przepis dopełniający przepisy poprzednie, które są zawarte w art. od 84 do 96a.

Karalność z art. 97 zachodzi, gdy zachowanie dotyczy bezpieczeństwa i porządku w ruchu i naruszone przepisy dotyczą tylko dróg publicznych,

- 3) przedmiot ochrony – porządek i bezpieczeństwo ruchu na drogach publicznych,

- 4) strona przedmiotowa – polega na wykroczeniu przeciwko innym niż zawarte w kodeksie przepisom o bezpieczeństwie lub o porządku ruchu na drogach publicznych oraz w strefie zamieszkania lub strefie ruchu.

Jest to wykroczenie formalne – popełnione może być zarówno w wyniku działania, jak i zaniechania (w tych przypadkach, gdy z przepisu innej ustawy wynikać będzie obowiązek zachowania w określony sposób),

► **art. 98 k.w.:**

- 1) podmiot – tylko kierujący pojazdem, zarówno mechanicznym, jak i innym.

Jest to wykroczenie indywidualne właściwe – nie można zatem aprobować poglądu, że jest to wykroczenie powszechne, a jego sprawcą może być każdy,

- 2) strona podmiotowa – wykroczenie to może być popełnione zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie,

- 3) przedmiot ochrony – bezpieczeństwo osób poza drogą publiczną, strefą zamieszkania lub strefą ruchu.

Wymagany dla bytu tego wykroczenia skutek w postaci zagrożenia bezpieczeństwa innej osoby przesądza, że chodzi o bezpieczeństwo, a nie – jak w art. 86 § 1 k.w. – bezpieczeństwo ruchu. Bezpieczeństwo ruchu nie jest głównym przedmiotem ochrony, a dodatkowym,

- 4) strona przedmiotowa – czyn – zachowanie sprawcze polega na niezachowaniu należytej ostrożności, w wyniku której dochodzi do zagrożenia bezpieczeństwa innej osoby,

- 5) skutek – wykroczenie to jest wykroczeniem materialnym. Musi wystąpić skutek w postaci zagrożenia bezpieczeństwa innej osoby. Zagrożenie to ma być realne, a nie abstrakcyjne.

Rozdział VI

ZBIEG PRZEPISÓW USTAWY I ZBIEG WYKROCZEŃ

Istotną kwestią z punktu widzenia kwalifikacji prawnej zdarzeń drogowych oraz wdrożenia odpowiedniego postępowania procesowego wobec sprawców zdarzeń drogowych wypełniających znamiona przestępstwa i wykroczenia jest umiejętność rozróżnienia zbiegu przepisów ustawy, zbiegu wykroczeń oraz zbiegu przestępstwa z wykroczeniem określonych w art. 9 i 10 k.w.

W *Ustawie z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń* brak odpowiednika art. 11 k.k., w myśl którego jeden czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo. W literaturze i orzecznictwie nie ma jednak wątpliwości, że reguła taka obowiązuje również na gruncie przyjętej w art. 9 § 1 k.w. konstrukcji eliminacyjnego zbiegu przepisów ustawy i w ten sposób rozstrzyga kwestię zbiegu przepisów ustawy naruszonych tym samym czynem sprawcy. Przepis ten przy tym dotyczy tylko rzeczywistego (realnego) zbiegu przepisów, a nie zbiegu będącego zbiegiem pozornym. Ten natomiast zaistnieje zawsze, gdy za pomocą tzw. reguł kolizyjnych (specjalności, pochłaniania i subsydiarności) można wyeliminować rzekomą wielość ocen (kwalifikacji) prawnych danego zachowania¹⁰⁴.

rzeczywisty zbieg przepisów ustawy – sprawca wykroczenia jednym czynem narusza znamiona określone w dwóch lub więcej przepisach ustawy (art. 9 § 1 k.w.)

Przepis ten jest wytyczną do ukarania sprawcy wykroczenia na podstawie przepisu przewidującego najsurowszą karę. Nie stoi to na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych w tym zbiegu przepisów.

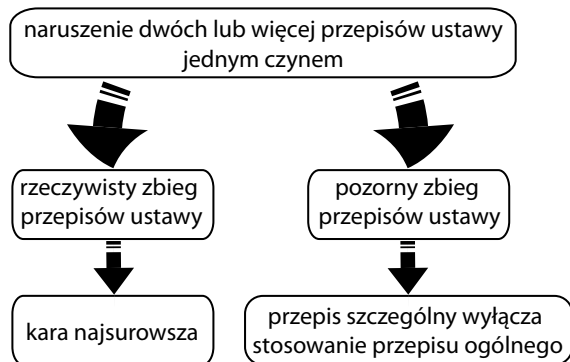
Przykład: Kierujący porusza się pojazdem mechanicznym na drodze publicznej, nie mając do tego uprawnień i znajdując się w stanie po użyciu alkoholu. Mężczyzna jednym czynem wypełnia znamiona art. 94 § 1 k.w. oraz art. 87 § 1 k.w.

Należy mieć na względzie, że czasem sprawca wykroczenia może jednym czynem pozornie naruszać przepisy kilku wykroczeń.

pozorny zbieg przepisów ustawy – czyn wyczerpuje wprawdzie znamiona określone w dwóch lub więcej przepisach, ale na podstawie reguł wykładni prawa właściwa jest kwalifikacja tylko z jednego przepisu

Przykład: Zachowanie sprawcy polega na niszczeniu znaków drogowych. Czyn ten pozornie spełnia ustawowe znamiona z art. 124 k.w. (niszczenie mienia) oraz z art. 85 k.w. (niszczenie znaków). Z uwagi na wykładnię należy przyjąć tutaj kwalifikację prawną czynu z art. 85 k.w., gdyż przepis szczególny, którym jest art. 85, wyłącza stosowanie przepisu ogólnego, którym jest art. 124 k.w.

¹⁰⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2015 r., II KK 62/15 (OSNKW 2015/9/74, LEX nr 1666889, Prok.i Pr.-wkł. 2015/6/7).

Ryc. 20. Różnica między rzeczywistym i pozornym zbiegiem przepisów ustawy
Źródło: opracowanie własne

W eliminacji pozornego zbiegu przepisów ustawy mają zastosowanie następujące **reguły wyłączenia**:

- 1) reguła specjalności – przepis szczególny wyłącza stosowanie przepisu ogólnego. Regułę tę obrazuje ww. przykład drugi (dotyczący niszczenia znaków),
- 2) reguła konsumpcji (pochłaniania) – przepis pochłaniający wyłącza stosowanie przepisu pochłanianego.

Przykład: Kierujący pojazdem mechanicznym na drodze publicznej, który nie posiada w ogóle uprawnień do kierowania pojazdami, pozornie narusza dwa przepisy z kodeksu wykroczeń: kierowanie pojazdem bez wymaganych uprawnień – art. 94 § 1 k.w. i kierowanie pojazdem nie posiadając przy sobie wymaganych dokumentów – art. 95 k.w. Przepisem pochłaniającym, który wyłącza stosowanie przepisu pochłanianego, jest art. 94 § 1 k.w.,

- 3) reguła subsydiarności – przepis główny wyłącza przepis posiłkowy.

Charakter subsydiarny mają przepisy określające formy stadialne w stosunku do formy wcześniejszej (np. odpowiedzialność za usiłowanie jest wyłączona, gdy sprawca wszedł w fazę dokonania).

realny zbieg wykroczeń – sprawca popełnia kilka czynów, które stanowią odrębne wykroczenia¹⁰⁵ (art. 9 § 2 k.w.)

W tym wypadku wymierza się łącznie karę w granicach zagrożenia określonych w przepisie przewidującym najsurowszą karę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów.

Przykład: Kierujący pojazdem dwukrotnie w ciągu dnia, w różnych odstępach czasu, w tym samym miejscu przekroczył dozwoloną prędkość. Wykroczenia te zostały zarejestrowane urządzeniem stacjonarnym typu fotoradar.

zbieg wykroczenia z przestępstwem – czyn jednocześnie spełnia znamiona przestępstwa i wykroczenia (art. 10 k.w.)

Przepis art. 10 k.w., który mówi, że:

w razie uprzedniego wykonania łagodniejszej kary lub środka karnego zalicza się je na poczet surowszych,

¹⁰⁵ Zob. M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks...*, dz. cyt., s. 153.

jasno wskazuje, że istnieje możliwość przy zbiegu wykroczenia z przestępstwem ponoszenia odrębnej odpowiedzialności za wykroczenie i za przestępstwo. Natomiast w przypadku, gdyby orzeczono już karę lub środek karny tego samego rodzaju za dane przestępstwo lub wykroczenie, wykonuje się surowszą karę lub środek karny.

Przykład: Kierujący pojazdem nie zachowuje należytych środków ostrożności, w wyniku czego powoduje zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym (art. 86 § 1 k.w.) i doprowadza w ten sposób do wypadku drogowego (art. 177 k.k.).

W myśl orzecznictwa Sądu Najwyższego:

nic nie stoi na przeszkodzie ukaraniu (skazaniu) sprawcy wypadku drogowego za wykroczenie spowodowania zagrożenia w ruchu drogowym (art. 86 § 1 k.w.), mimo iż to samo zachowanie (ten sam czyn) nosi znamiona przestępstwa określonego w art. 177 k.k.¹⁰⁶

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 27 marca 2014 r. (I KZP 1/14) wskazał, że przestępstwo określone w art. 177 § 1 lub § 2 k.k., popełnione na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu, w następstwie którego inna osoba – niebędąca pokrzywdzonym tym przestępstwem – odniosła obrażenia powodujące naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż siedem dni albo poniosła szkodę w mieniu, zgodnie z art. 10 § 1 k.w., stanowi jednocześnie wykroczenie określone w art. 86 § 1 k.w.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 12 stycznia 2001 r. (III KKN 504/98), LexPolonica nr 351731, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2001, nr 10, poz. 13, OSP 2001/9, poz. 126.

¹⁰⁷ OSNKW 2014/7/54, KZS 2014/5/26, LEX nr 1441242, Prok.i Pr.-wkł. 2014/6/8, OSP 2014/7–8/79, Biul.PK 2014/3/6, Biul.SN 2014/7/15.

Rozdział VII

POSTĘPOWANIE MANDATOWE

Postępowanie mandatowe jest szczególnym postępowaniem o charakterze zastępczym wobec postępowania o wykroczenie prowadzonego przed sądem. Jest podejmowane przez Policję (inny uprawniony organ) jako organ pozasądowy. W każdym przypadku jest ono uzależnione, w zakresie swego rozstrzygnięcia, od woli sprawcy wykroczenia¹⁰⁸.

Jest to najbardziej uproszczona, a przez to najbardziej odformalizowana postać postępowania w sprawach o wykroczenia, oparta na zasadzie szybkości i ekonomiki postępowania. Pozwala załatwić sprawę od ręki w przypadku popełnienia przez sprawcę drobnego wykroczenia, ujawnionego przez Policję lub inny uprawniony organ. Ma zastosowanie w sytuacji, gdy wystarczającą reakcją ze strony Policji i innych uprawnionych organów jest nałożenie grzywny w wysokości od 20 zł do 500 zł, a w przypadku zbiegu przepisów ustawy do 1.000 zł¹⁰⁹.

Podstawą stosowania postępowania mandatowego przez Policję jest art. 95 § 1 k.p.w., który mówi, że

postępowanie mandatowe prowadzi Policja, a inne organy, gdy przepis szczególny tak stanowi.

Dopuszczalność tego postępowania jest uwarunkowana brakiem wystąpienia przesłanek ujemnych wskazanych w art. 5 § 1 k.p.w. oraz dodatkowych warunków stosowania postępowania mandatowego, a jednocześnie brakiem zakazów stosowania tego postępowania.

Warunkami dopuszczalności postępowania mandatowego są:

- 1) schwytanie sprawcy na gorącym uczynku popełnienia lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia (art. 97 § 1 pkt 1 k.p.w.),
- 2) stwierdzenie popełnienia wykroczenia naocznie pod nieobecność sprawcy albo za pomocą urządzenia kontrolnego lub pomiarowego (art. 97 § 1 pkt 2 k.p.w.).

Ponadto stosuje się je, gdy:

- 1) popełniony czyn jest objęty postępowaniem mandatowym, a więc za popełnione wykroczenie może być nałożona grzywna w drodze mandatu karnego,
- 2) sprawca jest objęty postępowaniem mandatowym, tj. ma ukończone 17 lat, jest poczytalny w chwili popełnienia czynu i ukarania, nie korzysta z immunitetów zakra-

¹⁰⁸ Zob. Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców (Dz.Urz. KGP Nr 9, poz. 48 z późn. zm.), § 91.

¹⁰⁹ A. Marek, *Prawo wykroczeń*, Warszawa 2008, s. 216.

jowych czy krajowych materialnoprawnych¹¹⁰, a także wyraża zgodę na przyjęcie lub zapłacenie mandatu karnego¹¹¹.

Zakazy stosowania postępowania mandatowego określają art. 96 § 2 i art. 97 § 2 k.p.w. Nie można nałożyć mandatu karnego w przypadku, gdy:

- 1) za wykroczenie należałoby orzec środek karny,
- 2) wystąpi zbieg przestępstwa z wykroczeniem,
- 3) sprawca jednym czynem naruszył dwa lub więcej przepisów ustawy (zbieg przepisów ustawy określony w art. 9 § 1 k.w.) i chociażby na jeden z nich nie może być nałożona grzywna w drodze mandatu karnego,
- 4) sprawca wykroczenia odmówił przyjęcia mandatu karnego.

Zakaz nałożenia mandatu karnego, gdy za wykroczenie należałoby orzec środek karny, obejmuje dwie sytuacje faktyczne. Pierwsza z nich to sytuacja, gdy w przypadku popełnienia wykroczenia przepis przewiduje obligatoryjne zastosowanie środka karnego. **Przykład:** Ujawnienie kierowania osobie będącej w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka (art. 87 k.w.).

W drugiej sytuacji zakaz stosowania postępowania mandatowego występuje, gdy przepis przewiduje możliwość fakultatywnego orzeczenia środka karnego. W tym przypadku mandatu nie należy stosować, jeżeli z okoliczności zdarzenia wynika, że taki środek sąd może i powinien orzec.

Przykład: Szalbierstwo polegające np. na wyłudzeniu pożywienia w barze (art. 121 k.w.). W przypadku gdy sprawca nie uiści zapłaty za posiłek, konieczne jest orzeczenie środka karnego w postaci obowiązku zapłaty równowartości wyłudzonego mienia celem zadośćuczynienia za wyrządzoną przez sprawcę wykroczenia szkodę, co przewidziane jest w art. 121 § 3 k.w.

W zbiegu przestępstwa z wykroczeniem orzeka się za przestępstwo i za wykroczenie, z tym że jeżeli orzeczono za przestępstwo i za wykroczenie karę lub środek karny tego samego rodzaju, wykonuje się surowszą karę lub środek karny (art. 10 § 1 k.w.). W takim wypadku sprawca może ponieść osobno odpowiedzialność za przestępstwo lub za wykroczenie. Nie ma też znaczenia, z jakim przestępstwem ze względu na tryb ścigania zbiega się wykroczenie. W każdym przypadku zbieg przestępstwa z wykroczeniem podlega rozpoznaniu na drodze sądowej. Również wtedy, gdy mamy do czynienia ze zbiegiem przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego z wykroczeniem¹¹².

W przypadku zbiegu przepisów ustawy, gdy czyn wyczerpuje znamiona wykroczeń określonych w dwóch lub więcej przepisach ustawy (art. 9 § 1 k.w.), postępowanie man-

¹¹⁰ Zob. T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 374.

¹¹¹ W przypadku immunitetów krajowych materialnoprawnych należy zwrócić uwagę na fakt, iż od 19 września 2015 r. obowiązuje *Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, ustawy o ochronie danych osobowych, ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych*, która wprowadziła możliwość przyjęcia mandatów karnych przez osoby korzystające z tych immunitetów za wykroczenia określone w rozdziale XI k.w.

¹¹² Zob. T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 370.

datowe jest możliwe jedynie, gdy jest dopuszczalne w zakresie wszystkich naruszonych przepisów¹¹³.

Przykład: Kierowanie pojazdem samochodowym po drodze publicznej bez włączonych świateł mijania i bez zapiętych pasów bezpieczeństwa – w tym wypadku nie ma przesłanki ujemnej stosowania postępowania mandatowego. Jednak przy założeniu, że kierujący pojazdem będzie znajdował się ponadto w stanie po użyciu alkoholu, występuje zachowanie polegające na zbiegu trzech przepisów, tj. art. 87 § 1 k.w., art. 88 k.w. i art. 97 k.w. w zw. z art. 39 ust. 1 *Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym*, w którym występuje omawiana przesłanka ujemna. Za wykroczenie z art. 87 § 1 k.w. obligatoryjnie orzeka się środek karny w postaci zakazu prowadzenia pojazdu (art. 87 § 3 k.w.), a więc nie można w tym zbiegu ukarać sprawcy wykroczenia mandatem.

Z art. 97 § 2 k.p.w. wynika kolejny zakaz stosowania postępowania mandatowego, gdy sprawca wykroczenia ma prawo odmówić przyjęcia mandatu karnego. Jak wynika z istoty postępowania mandatowego, jest ono uzależnione od woli sprawcy wykroczenia. W takiej sytuacji należy pamiętać, że policjant powinien wystąpić do sądu z wnioskiem o ukaranie.

RODZAJE MANDATÓW KARNYCH

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia przewiduje trzy rodzaje mandatów karnych:

- 1) tzw. gotówkowy – wydawany ukaranemu po uiszczeniu grzywny bezpośrednio funkcjonariuszowi, który ją nałożył,
- 2) kredytowany – wydawany ukaranemu za pokwitowaniem odbioru,
- 3) zaoczny.

Mandatem gotówkowym może być nałożona grzywna jedynie wobec osoby czasowo przebywającej na terytorium RP lub niemającej stałego miejsca zamieszkania albo pobytu. Mandat taki staje się prawomocny z chwilą uiszczenia grzywny funkcjonariuszowi, który ją nałożył. Do kategorii osób, które mogą być ukarane tym mandatem, należy zaliczyć cudzoziemców przebywających czasowo na terytorium RP (np. turyści, cudzoziemcy przejeżdżający przez Polskę tranzytem), obywateli polskich niemających stałego miejsca zamieszkania lub pobytu (np. bezdomni czy posiadający stałe miejsce pobytu za granicą naszego kraju).

Mandatem kredytowanym może być nałożona grzywna jedynie wobec osoby innej niż ww. albo mającej miejsce stałego zamieszkania lub pobytu na terytorium innego niż RP państwa członkowskiego UE. Mandat powinien zawierać pouczenie o obowiązku uiszczenia grzywny w terminie siedmiu dni od daty przyjęcia mandatu oraz o skutkach nieuiszczenia grzywny w terminie. Staje się on prawomocny z chwilą pokwitowania jego odbioru przez ukaranego. W tej kategorii osób będą osoby mające stałe miejsce zamieszkania lub pobytu na terytorium Polski – obywatele polscy i cudzoziemcy mający stałe miejsce zamieszkania lub pobytu w naszym kraju.

Mandatem karnym zaocznym można nałożyć grzywnę w razie stwierdzenia wykroczenia, którego sprawcy nie zastano na miejscu jego popełnienia, gdy nie zachodzi wątpliwość co do osoby tego sprawcy; mandat taki pozostawia się wówczas w takim

¹¹³ Zob. *Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia...*, dz. cyt., art. 96 § 2, zdanie drugie.

miejscu, aby sprawca mógł go niezwłocznie odebrać. Może on być nałożony np. w przypadku parkowania pojazdu w miejscu niedozwolonym, gdy funkcjonariusz Policji widział odchodzącego od samochodu kierującego tym pojazdem, lub w sytuacji, gdy znano go policjantowi dozorczy nieruchomości, który wbrew obowiązkowi nie utrzymuje w należytym stanie sanitarnym nieruchomości, nie zastano na miejscu.

WYSOKOŚĆ GRZYWNY NAKŁADANEJ W DRODZE MANDATU KARNEGO

Podstawowe granice wysokości grzywny nakładanej w drodze mandatu karnego określone są w art. 96 § 1 k.p.w. i art. 24 § 1 k.w. Wysokość ta zawiera się w przedziale od 20 zł (dolna granica) do 500 zł (górną granicą), a w przypadku zbiegu przepisów ustawy do 1.000 zł. Nie oznacza to jednak, że w każdym wypadku ujawnienia wykroczenia funkcjonariusz może nałożyć grzywnę w takim przedziale.

Zgodnie z § 95 Zarządzenia nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców ustalając wysokość grzywny, należy uwzględnić:

- 1) granice grzywny przewidziane w naruszonym przepisie,
- 2) wskazania przepisów wydanych na podstawie art. 95 § 6 k.p.w.,
- 3) w miarę możliwości dyrektywy wymiaru kary określone w art. 24 § 3 i art. 33 § 1–4 k.w.

Na wysokość górnej granicy grzywny nałożonej w drodze mandatu karnego wpływa wysokość grzywny przewidziana w konkretnym przepisie karnym. Wysokość grzywny niższa niż górna granica, wskazana m.in. w art. 96 § 1 k.p.w., przewidziana jest np. w przepisach: art. 55 k.w. – kąpiel w miejscu niedozwolonym, art. 64 k.w. – nieoznakowanie nieruchomości, art. 77 k.w. – nieostrożność przy trzymaniu zwierząt, art. 95 k.w. – prowadzenie pojazdu bez wymaganych przy sobie dokumentów czy art. 123 k.w. – kradzież ogrodowa, gdzie górna granica grzywny wynosi 250 zł.

Ograniczenia wysokości grzywny wynikają też z wydanego na podstawie art. 95 § 6 k.p.w. załącznika do Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie wysokości grzywien nakładanych w drodze mandatów karnych za wybrane rodzaje wykroczeń, potocznie zwanego taryfikatorem.

Artykuł 24 § 3 i art. 33 k.w. określają tzw. dyrektywy wymiaru kary, które skierowane są do organów orzekających w sprawach o wykroczenia, a więc przede wszystkim do sądów, a nie Policji i innych organów uprawnionych do nakładania grzywny w drodze mandatów karnych. Jednak trudno sobie wyobrazić sytuację, w której policjant podejmuje decyzję o ukaraniu mandatem karnym, a więc karą grzywny, nie stosując się do ogólnych dyrektyw wymiaru kary czy okoliczności łagodzących i obciążających, wpływających na wymiar kary, wskazanych w art. 33 k.w.

W sprawach, w których oskarżycielem publicznym jest organ Państwowej Inspekcji Pracy, można nałożyć grzywnę w wysokości do 2.000 zł, a nawet do 5.000 zł (art. 96 § 1a pkt 1 i art. 96 § 1b k.p.w.).

W przypadku naruszeń przestrzegania obowiązków lub warunków przewozu drogowego wymienionych w załączniku nr 1 i 2 do Ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym, w których oskarżycielem publicznym jest właściwy organ Inspekcji

Transportu Drogowego lub Policji, można nałożyć grzywnę w wysokości do 2.000 zł (art. 96 § 1a pkt 2 k.p.w.).

W postępowaniu mandatowym, w sprawach o czyny określone w art. 54–56 i art. 57a *Ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych* można nałożyć grzywnę w wysokości 2.000 zł (art. 96 § 1aa. k.p.w.).

W przypadku karania sprawcy wykroczenia, który dopuścił się dwóch lub więcej wykroczeń stanowiących odrębne czyny, za każdy z tych czynów policjant powinien nałożyć grzywnę w drodze odrębnych mandatów karnych. Suma grzywien nałożonych tymi mandatami może przekroczyć 1.000 zł.

Pewne problemy natury praktycznej może nastęrczać stosowanie mandatów i określanie ich wysokości wobec cudzoziemców. O ile w przypadku cudzoziemców niemających stałego miejsca zamieszkania lub pobytu na terytorium Polski i UE nie ma problemu, gdyż stosujemy wobec nich mandat gotówkowy, o tyle wobec cudzoziemców, bez względu na narodowość, którzy mają stałe miejsce zamieszkania lub pobytu na terytorium jakiegokolwiek z państw członkowskich UE, powinniśmy stosować mandat karny kredytowany – art. 98 § 3 k.p.w. Jednak należy przyjąć, że kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia nie preferuje wobec cudzoziemców mających stałe miejsce zamieszkania lub pobytu w UE stosowania mandatu karnego kredytowanego czy mandatu karnego gotówkowego. Wobec tych cudzoziemców można stosować oba rodzaje mandatów, przy czym preferencje, z praktycznego punktu widzenia, ma mandat karny gotówkowy, a w drugiej kolejności kredytowany (chodzi o ścigalność mandatu).

Przepisy unijne¹¹⁴ określają, że uprawniony organ w postępowaniu egzekucyjnym może domagać się od odpowiedniego organu państwa obcego ściągnięcia grzywny nałożonej na cudzoziemca w Polsce mandatem kredytowanym, który nie został uiszczony przez tego cudzoziemca w naszym kraju, jeżeli wysokość grzywny wynosi nie mniej niż równowartość 70 € (około 300 zł). Sugeruje to, by wysokość mandatu kredytowanego w przypadku konieczności nałożenia go na cudzoziemca określonego w art. 98 § 3 k.p.w. wynosiła nie mniej niż 300 zł, ponieważ grzywna w mniejszej kwocie może być z mocy przepisów państwa obcego nieściągalna w tamtym państwie. Nie oznacza to jednak, że nie można w drodze mandatu karnego kredytowanego nałożyć na cudzoziemca określonego art. 98 § 3 k.p.w. grzywny w niższej kwocie niż 300 zł.

¹¹⁴ *Decyzja ramowa Rady 2005/214/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania kar o charakterze pieniężnym* (Dz.Urz. UE L76/16 z dnia 22 marca 2005 r.), art. 7 ust. 2 lit. h.

Rozdział VIII

CZYNNOŚCI WYJAŚNIAJĄCE W SPRAWACH O WYKROCZENIA PRZECIWKO BEZPIECZEŃSTWU I PORZĄDKOWI W KOMUNIKACJI

Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia poprzedzają wystąpienie oskarżyciela publicznego z wnioskiem o ukaranie do sądu. Czynności te odgrywają podobną rolę jak postępowanie przygotowawcze w postępowaniu karnym, jednak nie stanowią etapu postępowania w sprawie o wykroczenie i nie powinny być tak sformalizowane jak postępowanie przygotowawcze.

Podstawą prawną przeprowadzenia tych czynności są **art. 54–56 k.p.w.**, w których ustawodawca sprecyzował podstawowe cele, zakres i czas trwania czynności wyjaśniających oraz organy uprawnione do ich realizacji. Czynności wyjaśniające mogą też być przeprowadzone w postępowaniu mandatowym. Podstawę prawną stanowi tu **art. 97 § 1 k.p.w.**

czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia – to zorganizowane i obowiązkowe działania organów ścigania wykroczeń, podejmowane przed wszczęciem postępowania, sprowadzające się do czynności wykrywczych (operacyjnych) i dowodowych (procesowych) w zakresie określonym przez kodeks, których celem jest ustalenie istnienia podstaw do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie i zebrania danych niezbędnych do sporządzenia takiego wniosku albo na żądanie sądu uzupełnienia bądź sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie skierowanym przez samoistnego oskarżyciela posiłkowego¹¹⁵

Są one realizowane w ściśle określonych celach, tj.:

- 1) ustalenia, czy istnieją podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie,
- 2) zebrania niezbędnych danych do sporządzenia takiego wniosku oraz
- 3) uzupełnienia lub sprawdzenia faktów podanych we wniosku o ukaranie skierowanym do sądu przez samodzielnego oskarżyciela posiłkowego.

Pierwsze dwa cele wynikają z art. 54 § 1 k.p.w. Ustalenie istnienia podstawy do wystąpienia z wnioskiem o ukaranie to uzyskanie odpowiedzi na kilka pytań: czy czyn będący przedmiotem prowadzonych czynności jest wykroczeniem, a więc czy wyczerpał znamiona czynu określonego w ustawie jako wykroczenie, kto jest jego sprawcą, czy postępowanie w sprawie o wykroczenie jest dopuszczalne oraz czy nie zachodzą przesłanki ujemne wyłączające dopuszczalność postępowania, określone w art. 5 k.p.w.

¹¹⁵ Zob. T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 250. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w ramach czynności wyjaśniających policjant wykonuje także czynności administracyjno-porządkowe, np. legitymowanie osoby, kontrolę pojazdu, zob. § 13 *Zarządzenia nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych...*, dz. cyt.

Zebranie danych niezbędnych do sporządzenia wniosku o ukaranie to w istocie ustalenie danych wskazanych w art. 57 § 2–4 k.p.w. Będą to informacje o sprawcy i okolicznościach czynu będącego przedmiotem postępowania oraz o źródłach dowodowych (osobowych i rzeczowych) dostarczających tych informacji. Do źródeł takich należą osoby mające wiedzę na temat wykroczenia (np. pokrzywdzony, świadkowie) i rzeczy mające związek z wykroczeniem (np. służące do jego popełnienia, noszące ślady wykroczenia czy będące przedmiotem czynu).

Uzupełnienie lub sprawdzenie faktów podanych we wniosku o ukaranie skierowanym przez samodzielnie oskarżyciela posiłkowego wynikają z treści art. 55 § 1 k.p.w. i są realizowane na polecenie sądu, a ich zakres i czas realizacji są ściśle związane z tym poleceniem. Nie znaczy to, że organ prowadzący czynności nie może wyjść poza zakres wskazany poleceniem sądu. Jest to możliwe, jeśli w toku wykonywania tych czynności wyjdą na jaw okoliczności wymagające utrwalenia dowodu, którego nie będzie można powtórzyć przed sądem, lub znalezienia i zatrzymania przedmiotu.

Czynności wyjaśniające powinny być w miarę możliwości podjęte w miejscu popełnienia czynu bezpośrednio po jego ujawnieniu i zakończone w ciągu miesiąca od ich podjęcia. Termin ten jest terminem instrukcyjnym, czyli przekraczalnym, co oznacza, że czynność wykonana po tym terminie jest skuteczna. Niemniej jednak przekroczenie tego terminu może spowodować określone skutki prawne. Mogą to być skutki natury procesowej, określone np. w art. 27 § 2 k.p.w. – możliwość wystąpienia pokrzywdzonego jako oskarżyciela posiłkowego z własnym wnioskiem o ukaranie, jeśli nie otrzymał w terminie jednego miesiąca od powiadomienia o wykroczeniu właściwego organu informacji o skierowaniu wniosku o ukaranie. Mogą to być skutki natury dyscyplinarnej, gdy w ramach nadzoru czy kontroli zostaną ujawnione nieprawidłowości związane z nieterminowym realizowaniem czynności.

Czynności wyjaśniające zlecone przez sąd powinny być wykonane w terminie wskazanym poleceniem sądu, chyba że wyjdą na jaw okoliczności wymagające ustalenia dowodu, którego nie będzie można powtórzyć przed sądem.

Zakres czynności wyjaśniających jest związany z celami tych czynności. Nie jest on szczegółowo określony w przypadku realizacji celów wynikających z art. 54 § 1 k.p.w., wskazuje jedynie, że realizując cele w nim wskazane, można przeprowadzić odpowiednie czynności. Nie w każdym wypadku będziemy musieli przeszukiwać osobę, przeprowadzać oględziny rzeczy, dokonywać konfrontacji czy badać sprawcę wykroczenia na zawartość alkoholu w organizmie. W rzeczywistości na zakres czynności niezbędnych do wykonania będą wpływać charakter i okoliczności faktyczne popełnienia wykroczenia wskazujące ustawowe znamiona czynu w naruszonym przepisie.

W myśl przepisów § 12 ww. zarządzenia nr 323 przed sporządzeniem wniosku o ukaranie należy:

- 1) ustalić okoliczności faktyczne zdarzenia,
- 2) ustalić imię i nazwisko, miejsce pobytu i inne dane osobowe sprawcy wykroczenia, wymagane przez art. 57 § 2 i 3 oraz art. 54 § 8 k.p.w.,
- 3) zebrać i zabezpieczyć dowody, ustalić świadków oraz odebrać przedmioty uzyskane w wyniku wykroczenia, podlegające przepadkowi lub których posiadanie jest zabronione,
- 4) ustalić i zebrać inne dane niezbędne do sporządzenia wniosku o ukaranie, a w szczególności:
 - a) informacje o ujawnionych pokrzywdzonych,
 - b) wysokość wyrządzonej szkody albo wartość przedmiotu czynu,

- c) uprzednią karalność sprawcy za podobne przestępstwo lub wykroczenie, jeżeli oskarżyciel publiczny zamierza powołać się na tę okoliczność.

W celu ustalenia, zebrania, sprawdzenia i uzupełnienia danych, o których mowa wyżej, zgodnie z § 13 zarządzenia nr 323 policjant dokonuje czynności wyjaśniających, które mogą w szczególności polegać na:

- 1) oględzinach miejsca, osoby, rzeczy,
- 2) wylegitymowaniu osoby, wobec której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie, pokrzywdzonego i świadków,
- 3) przesłuchaniu osoby pokrzywdzonej i osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie,
- 4) przesłuchaniu świadków,
- 5) dokonywaniu konfrontacji,
- 6) okazywaniu osób, wizerunku i rzeczy,
- 7) przeprowadzeniu oględzin z udziałem osoby podejrzanej lub świadka,
- 8) wezwaniu do wydania albo okazania przedmiotu lub dokumentu podlegającego oględzinom lub mogącego stanowić dowód rzeczowy,
- 9) przeszukaniu pomieszczeń i innych miejsc, a także osób oraz zatrzymaniu rzeczy znalezionych podczas przeszukania, w razie odmowy wydania lub okazania przedmiotów, o których mowa w pkt 8,
- 10) ustaleniu stanu trzeźwości osoby podejrzanej o popełnienie wykroczenia,
- 11) zwróceniu się o wydanie opinii do urzędów powołanych do ich wydania, instytucji, zakładów specjalistycznych lub do biegłego albo biegłych,
- 12) dokonaniu tymczasowego zajęcia przedmiotu w celu zabezpieczenia ewentualnego przypadku,
- 13) przeprowadzeniu w drodze eksperymentu procesowego doświadczenia albo odtworzenia przebiegu zdarzenia lub jego fragmentu.

Katalog ten nie jest zamknięty.

Prowadząc czynności wyjaśniające w trybie art. 54 § 1 k.p.w. w sprawach kolizji drogowych, z praktycznego punktu widzenia należałoby się zastanowić, czy oprócz sporządzenia typowej dokumentacji z kolizji nie jest celowe przeprowadzenie oględzin miejsca zdarzenia oraz sporządzenie dokumentacji fotograficznej zdarzenia. W szczególności, gdy na miejscu nie ma sprawcy zdarzenia, a pozostały tam ślady, które mogą przyczynić się do identyfikacji pojazdu, którym sprawca się poruszał (np. fragmenty jego pojazdu). Prowadząc czynności, należy też pamiętać, aby obok uczestników i postronnych świadków zdarzenia przesłuchać policjantów podejmujących na miejscu czynności. Z upływem czasu w ich pamięci mogą się zatrzeć istotne szczegóły zdarzenia, które w przyszłości mogą zaważyć o powodzeniu w końcowym rozstrzygnięciu sprawy. W takiej sytuacji oskarżyciel publiczny może na rozprawie wnieść na podstawie art. 75 § 1 k.p.w. o odczytanie przez sąd fragmentów zeznań świadka, który nie pamięta szczegółów interwencji.

Zakres czynności wyjaśniających prowadzonych na podstawie art. 55 § 1 k.p.w. określony jest poleceniem sądu.

Rozdział IX

WNIOSEK O UKARANIE

Wniosek o ukaranie i materiały czynności wyjaśniających powinny odpowiadać wymogom formalnym wskazanym w art. 57 § 2–4 k.p.w.

W myśl § 61 ww. zarządzenia nr 323 wniosek o ukaranie powinien zawierać:

- 1) dane i informacje określone w art. 57 § 2 i 3 k.p.w.,
- 2) nazwę organu Policji kierującego wniosek o ukaranie, datę sporządzenia oraz numer, pod który został wpisany do RSoW,
- 3) w miarę możliwości dane o warunkach materialnych, rodzinnych i osobistych obwinionego, ze wskazaniem źródła dochodów (np. zasiłek dla bezrobotnych, zasiłek z ośrodka pomocy społecznej, utrzymanie rodziców),
- 4) kwalifikację prawną wykroczenia (wskazanie przepisu określającego dany czyn jako wykroczenie),
- 5) wyszczególnienie przedmiotów tymczasowo zajętych w celu zabezpieczenia przedpadku, o ile przedmioty takie zostały zajęte,
- 6) inne dane, a zwłaszcza informacje o uprzednim skazaniu za podobne przestępstwo lub wykroczenie (jeżeli oskarżyciel publiczny zamierza powołać się na tę okoliczność), o zachowaniu się po popełnieniu wykroczenia, o stosowaniu środków przewidzianych w postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jeżeli dane te są znane jednostce Policji lub ustalenie ich i podanie we wniosku o ukaranie jest obowiązkiem wynikającym z innych przepisów,
- 7) informację o odmowie przyjęcia przez sprawcę wykroczenia grzywny w drodze mandatu karnego lub o nieuiszczeniu grzywny nałożonej mandatem karnym zaocznym,
- 8) podpis i wskazanie stanowiska sporządzającego wniosek o ukaranie oraz podpis organu Policji kierującego wniosek, z uwzględnieniem treści § 65 ust. 2.

W zarządzeniu nr 323 Komendanta Głównego Policji (§ 62 ust. 1) nakazano organowi Policji dołączyć do wniosku o ukaranie dokumenty wskazane w art. 57 § 4 k.p.w., a w szczególności:

- 1) protokoły (przesłuchania, oględzin miejsca zdarzenia, przeszukania, tymczasowego zajęcia przedmiotów, użycia urządzeń kontrolno-pomiarowych do ilościowego oznaczania alkoholu w wydychanym powietrzu),
- 2) w przypadku wykroczenia, w sprawie którego początkowo prowadzono postępowanie przygotowawcze umorzone na podstawie art. 18 k.p.k. – materiały tego postępowania,
- 3) dowody rzeczowe, opinie biegłych, notatki oraz inne materiały dotyczące danej sprawy, uzyskane w toku czynności wyjaśniających,
- 4) w przypadku wykroczeń drogowych dane z ewidencji kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego,
- 5) kopie pism informujących pokrzywdzonych o skierowaniu wniosku o ukaranie.

Tryb postępowania z dokumentem stwierdzającym uprawnienie do prowadzenia pojazdu w przypadku ujawnienia wykroczenia, za które sąd orzeka lub może orzec środek karny w postaci zakazu prowadzenia pojazdów, określa art. 136 *Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym*.

KONKLUZJA

Istotnym elementem wniosku o ukaranie jest konkluzja. To ona określa ramy przedmiotowe skargi, jaką jest wniosek o ukaranie. Konkluzja stanowi określenie zarzucanego obwinionemu czynu i powinna być oparta na zebranych w toku czynności wyjaśniających materiale dowodowym.

Przy jej formułowaniu obowiązują zasady pisowni języka polskiego, styl oficjalny, co oznacza m.in., że nie powinno się używać określeń gwarowych, wyrażenia używane w konkluzji powinny być jednoznaczne, nie dające możliwości różnorodnego ich interpretowania, można stosować powszechnie znane, używane skróty słów (np. godziny – godz., roku – r.). Konkluzja musi być napisana w formie jednego rozwiniętego zdania złożonego, przy zastosowaniu zasady „minimum słów, maksimum treści”. W przypadku konkluzji złożonych można ją sformułować z kilku zdań stanowiących odrębne zarzuty, oznaczonych cyframi rzymskimi.

Uwaga! Konkluzja powinna być połączeniem stanu faktycznego ze stanem prawnym, czyli łączyć okoliczności rzeczywiste zdarzenia i bezpośrednio nawiązywać do ustawowych znamion wykroczenia znajdujących się w naruszonym przepisie.

Konkluzja musi mieć określoną budowę, w skład której wchodzi wskazane w art. 57 § 2 pkt 2 i § 3 pkt 2 i 3 k.p.w. ściśle po sobie występujące elementy, którymi są:

- 1) czas popełnienia czynu,
- 2) miejsce popełnienia czynu,
- 3) sposób i okoliczności popełnienia czynu,
- 4) skutek powstały w wyniku popełnienia czynu,
- 5) wskazanie pokrzywdzonego.

Czas popełnienia czynu określamy poprzez wskazanie daty (dzień, miesiąc – słownie, rok) i godziny. Jeżeli z materiałów czynności wyjaśniających wynika, że możemy wskazać dokładnie (co do minuty) czas popełnienia wykroczenia, wtedy zapisu dokonujemy w następujący sposób:

Przykład: W dniu 20 maja 2015 r. o godz. 20:32...

W przypadku rozbieżności w ustaleniach dokładnej godziny zapisujemy ją w przybliżeniu (z reguły do pięciu minut).

Przykład: W dniu 21 kwietnia 2015 r. około godz. 20:15...

Jeżeli nie można ustalić godziny zdarzenia, które miało miejsce np. w nocy, na przełomie dwóch dni, wówczas czas popełnienia wykroczenia określamy, wskazując te dni.

Przykład: W nocy z 15 na 16 maja 2015 r....

Jeżeli wykroczenie ma charakter trwały, tj. polega na wytworzeniu i utrzymaniu przez jakiś czas stanu niezgodnego z prawem, zapis powinien przedstawiać się następująco:

Przykład: W okresie od 11 do 30 maja 2015 r....

lub w przypadku przestrzeni czasowej trwającej przez kilka miesięcy tego samego roku.

Przykład: W okresie od 12 stycznia do 15 maja 2015 r...,
lub na przełomie różnych lat:

Przykład: W okresie od 02 grudnia 2014 r. do 23 kwietnia 2015 r....

Miejsce popełnienia czynu opisujemy w myśl zasady „od ogółu do szczegółu”, wskazując w kolejności:

- 1) miejscowość (w razie potrzeby także gminę),
- 2) ulicę,
- 3) numer posesji/lokalu,
- 4) w razie potrzeby inny charakterystyczny obszar lub obiekt (np. park, plac zabaw, fontanna, pomnik).

Regułą jest, że stosujemy nazwy administracyjne i geograficzne. Wyjątkowo, gdy nie można dokładnie określić miejsca za pomocą tych nazw, stosujemy nazwy regionalne używane w miejscowym języku gwarowym.

W przypadku wykroczeń drogowych do dokładnego określenia miejsca wykroczenia wykorzystujemy dodatkowo:

- 5) nazwy tras (np. na trasie Słupsk – Redzikowo),
- 6) numery dróg (np. droga krajowa nr 6), a także
- 7) słupki hektometryczne używane do oznaczenia kilometrów na konkretnej trasie.

Przykłady:

- ...w Słupsku przy ul. Wolności nr 11 w mieszkaniu nr 6...,
- ...w Słupsku przy ul. Kołłątaja nr 25 w markecie Kaufland...,
- ...w Słupsku w Parku Kultury i Wypoczynku przy ul. Rybackiej na wysokości fontanny...,
- ...w miejscowości Głobino koło Słupska na wysokości szkoły podstawowej...,
- ...w miejscowości Bierkowo gminy słupskiej...,
- ...na trasie Bruskowo Małe – Bruskowo Wielkie w pobliżu Wierzbęcina...,
- ...na drodze nr 210 w pobliżu miejscowości Głobino przy zjeździe z obwodnicy słupskiej...

Istotnym elementem zarzutu jest **opis czynu**. Musi być określony w sposób zwięzły, przy użyciu jednoznacznych określeń, łączyć opis zachowania sprawcy w powiązaniu z ustawowymi znamionami określonymi w naruszonym przepisie.

Przykłady:

- ...będąc w stanie po użyciu alkoholu (I badanie 0,12 mg/dcm³, II badanie 0,14 mg/dcm³), prowadził samochód osobowy marki Ford Fiesta nr rej. GS12345...,
- ...poprzez uruchomienie ręcznej syreny alarmowej...,
- ...głośno śpiewając...

W opisie tym powinno znaleźć się też określenie karalnej formy stadialnej lub zjawiskowej (nie tylko dokonania i sprawstwa), którą swym zachowaniem wypełnił sprawca wykroczenia.

Przykłady:

- ...usiłował dokonać kradzieży...,
- ...działając wspólnie i w porozumieniu z Janem Płotką, dokonał kradzieży...

Nie wszystkie elementy zarzutu będą obligatoryjnie występować w konstrukcji każdej konkluzji. **Skutek**, będący efektem zachowania się sprawcy, jest wymaganym elementem konkluzji w przypadku wykroczeń materialnych. Wpisanie skutku w treść zarzutu jest wymagane przy kwalifikacji czynu z art. 51 k.w.

Przykłady:

- ...uszkodził...,
- ...wywołał zgorzenie...,
- ...zakłócił spoczynek nocny...,
- ...zakłócił porządek publiczny...,
- ...spowodował zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym...

W przypadku wykroczeń przeciwko mieniu, w których występuje konkretna szkoda materialna, należy określić ją rodzajowo, ilościowo, jakościowo lub wartościowo, podając w zależności od sytuacji nazwę przedmiotów, ich ilość, wagę, pojemność, klasę, jakość, gatunek, długość i łączną wartość.

Przykłady:

- ...dokonał uszkodzenia dwóch drewnianych szczebli w płocie o wartości 78,00 zł...,
- ...dokonał kradzieży jednego koszyka brzoskwiń o wadze 1 kg i wartości 5,99 zł...

W przypadku gdy przedmiotem czynu będzie większa ilość rzeczy, należy wskazać rzecz najbardziej charakterystyczną ze względu na cenę czy ilość, a pozostałe wskazać uogólnionym zapisem.

Przykłady:

- ...dokonał kradzieży dwóch butelek czerwonego wina marki Wampir o pojemności 0,7 l każda i łącznej wartości 10 zł...,
- ...dokonała kradzieży jednego słoika kawy rozpuszczalnej Mokka o wadze 200 g i innych artykułów spożywczych o łącznej wartości 53,77 zł...

Jeżeli czyn będący wykroczeniem godzi w dobra indywidualne, w konkluzji należy określić **pokrzywdzonego**. Określenie to następuje poprzez wskazanie imienia i nazwiska, jeżeli pokrzywdzonym jest osoba fizyczna, a w przypadku pokrzywdzonego będącego instytucją należy wskazać jej nazwę i siedzibę.

Przykłady:

- ...działając na szkodę Leona Rybaka...,
- ...działając na szkodę Urzędu Miasta w Słupsku...

Pokrzywdzony nie występuje, gdy norma prawna chroni interes ogólny i czyn z istoty swej nie godzi w żadne dobra indywidualne¹¹⁶.

Kwalifikacja prawna stanowi wskazanie przepisu materialnego prawa wykroczeń, pod który czyn będący wykroczeniem podpada. Musi ściśle odpowiadać stanowi faktycznemu wskazanemu w konkluzji, co oznacza, że musi być poparta zebraniem materiałem dowodowym. W przypadku gdy czyn narusza znamiona opisane w dyspozycji konkretnego przepisu, po analizie ustawowych znamion z reguły nie będzie problemu z określeniem kwalifikacji prawnej. Wystarczające będzie wpisanie w kwalifikacji naruszonego przepisu (np. art. 87 § 1 k.w.). Nie zawsze jednak będzie wystarczało wskazanie przepisu kodeksu wykroczeń czy ustawy szczególnej zawierającej przepisy karne. Niektóre przepisy mają charakter blankietowy, a więc odsyłający w swej konstrukcji do innych przepisów, co powoduje, że niezbędne jest wskazanie szczegółowego przepisu, którego naruszenie uzasadnia uznanie, że naruszony został przepis blankietowy¹¹⁷.

¹¹⁶ Zob. szerzej: T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 160. Wzory przykładowych konkluzji do wniosku o ukaranie przedstawione są w opracowaniu P. Cekała, A. Gołąbek, M. Kalinowski, D. Przepolska, *Przykłady zarzutów do wybranych kategorii wykroczeń*, Słupsk 2017, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 21.04.2017 r.

¹¹⁷ Zob. J. Lewiński, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenie. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 189.

Na przykład w razie postawienia zarzutu kierowania motocyklem przez kierującego, który naruszył obowiązek używania w czasie jazdy kasku ochronnego, nie wystarczy wskazanie w kwalifikacji tylko art. 97 k.w. Należy także wskazać art. 40 ust. 1 ustawy Prawo o ruchu drogowym. Kwalifikacja będzie następująca:

Przykład: Art. 97 k.w. w zw. z art. 40 ust. 1 *Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym* (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 128 z późn. zm.).

Należy pamiętać, że w przypadku przywoływania w kwalifikacji prawnej przepisów ustaw szczególnych należy wskazać pełną nazwę ustawy wraz z publikatorem.

Przykład: Art. 43¹ ust. 1 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 487 z późn. zm.).

W kwalifikacji karalnych form stadialnych i zjawiskowych (z wyjątkiem dokonania i współsprawstwa) w kwalifikacji należy naruszony przepis poprzedzić przepisem określającym tę formę.

Przykłady:

- usiłowanie – art. 11 § 1 k.w. w zw. z art. 119 § 1 k.w.,
- pomocnictwo – art. 12 k.w. w zw. z art. 51 § 1 k.w.

W przypadku zbiegu przepisów ustawy w kwalifikacji wpisujemy naruszone jednym czynem przepisy połączone spójnikiem „i” z przywołaniem art. 9 § 1 k.w.

Przykład: Art. 87 § 1 k.w. i art. 95 k.w. w zw. z art. 9 § 1 k.w.

Rozdział X

POSTĘPOWANIE ADMINISTRACYJNE

PODSTAWY PRAWNE I CELE POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO

Źródłem postępowania administracyjnego są przepisy *Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego*, w którym unormowano postępowanie:

- 1) przed organami administracji publicznej w należących do właściwości tych organów sprawach indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych,
- 2) przed innymi organami państwowymi oraz przed innymi podmiotami, gdy są one powołane z mocy prawa lub na podstawie porozumień do załatwiania spraw indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych,
- 3) w sprawach rozstrzygania sporów o właściwość między organami jednostek samorządu terytorialnego i organami administracji rządowej oraz między organami państwowymi oraz przed innymi podmiotami, gdy są one powołane z mocy prawa lub na podstawie porozumień do załatwiania spraw indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych,
- 4) w sprawach wydawania zaświadczeń¹¹⁸.

Zgodnie z art. 3 § 3 k.p.a. przepisy kodeksu nie mają zastosowania m.in. w sprawach dotyczących podległości służbowej, o ile przepisy szczególne same nie stanowią inaczej. Policja jest formacją, której działanie i organizacja opierają się przede wszystkim na podległości służbowej i hierarchizacji. Z reguły przepisy kodeksu postępowania administracyjnego w sprawach dotyczących podległości służbowej nie mają zastosowania, jednakże sama ustawa o Policji przewiduje odstępstwa od tej zasady.

W drodze decyzji administracyjnej następuje przydział czy opróżnienie mieszkań, wypłacenie policjantowi równoważnika pieniężnego za brak lokalu mieszkalnego oraz zwrot kosztów dojazdu do miejsca pełnienia służby¹¹⁹.

Celem bezpośrednim postępowania administracyjnego jest wiążące ustalenie konsekwencji norm prawa materialnego w odniesieniu do konkretnie oznaczonego adresata w sprawie indywidualnej. Ustalenia tego dokonuje właściwy organ administracji publicznej w formie decyzji.

Postępowanie określone w art. 1 pkt 1 i 2 k.p.a. ma także na celu:

- 1) zagwarantowanie jednolitego i przewidywalnego biegu postępowania w procesie stosowania przepisów prawa materialnego,
- 2) wykonywanie i urzeczywistnianie prawa materialnego (tzw. służebna funkcja postępowania administracyjnego),

¹¹⁸ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 23 z późn. zm.), art. 1 pkt 1.

¹¹⁹ *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1782 z późn. zm.), art. 97 ust. 5.

3) zapewnienie poszanowania chronionych Konstytucją RP praw i wolności, zwłaszcza wtedy, gdy te prawa i wolności są naruszane przez państwo¹²⁰.

Należy zauważyć, że zgodnie z art. 1 k.p.a. postępowanie administracyjne prowadzone jest przed organami administracji publicznej lub innymi organami państwowymi i ma na celu załatwienie sprawy indywidualnej rozstrzyganej w formie decyzji administracyjnej. Omawiane pojęcie „sprawa administracyjna” odnosi się do konkretnego stanu faktycznego, konkretnego zjawiska czy konkretnej sytuacji życiowej, która jest uregulowana przepisami prawa administracyjnego i która przewiduje rozstrzygnięcie tej sytuacji w formie decyzji administracyjnej¹²¹. Sprawa taka musi mieć charakter indywidualny, a więc musi odnosić się do ściśle wskazanego podmiotu (np. osoby fizycznej lub prawnej), to np. wydanie pozwolenia na budowę, na broń, wydanie prawa jazdy, rozkaz personalny kierownika danej jednostki Policji dotyczący mianowania na stanowisko służbowe policjanta.

Celem postępowania administracyjnego jest również rozstrzygnięcie sporów o właściwość między organami jednostek samorządu terytorialnego i organami administracji rządowej oraz m.in. podmiotami, gdy są one powołane z mocy prawa lub na podstawie porozumień do załatwiania spraw indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych¹²².

Kodeks postępowania administracyjnego normuje postępowanie w sprawach wydawania zaświadczeń¹²³, które toczy się przed organami administracji publicznej. Postępowanie to nie kończy się jednak wydaniem decyzji stosowania prawa, konkretyzującym normy prawa materialnego w odniesieniu do oznaczonego adresata w konkretnej sprawie, lecz wydaniem osobie zainteresowanej zaświadczenia. Osoba ubiegająca się o zaświadczenie nie jest stroną postępowania w rozumieniu art. 28 k.p.a.¹²⁴

Postępowanie administracyjne ma na celu także rozstrzygnięcie skarg i wniosków (dział VIII k.p.a. *Skargi i wnioski*) przed organami państwowymi, organami jednostek samorządu terytorialnego oraz przed organami organizacji społecznych¹²⁵. Postępowanie w tym wypadku jest uproszczone, ponieważ nie występują tutaj strony postępowania, nie jest wydawana żadna decyzja administracyjna czy inne rozstrzygnięcie, które podlegałoby zaskarżeniu.

PODMIOTY WYSTĘPUJĄCE W POSTĘPOWANIU ADMINISTRACYJNYM. POZYCJA PRAWNA STRONY TEGO POSTĘPOWANIA

Artykuł 1 k.p.a. wskazuje na organy administracji publicznej jako podmioty postępowania administracyjnego, w ramach których wyodrębnić można:

- 1) ministrów,
- 2) centralne organy administracji rządowej,
- 3) wojewodów,

¹²⁰ M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, LEX 2013, s. 10.

¹²¹ G. Łaszczyca, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–103*, LEX 2010, s. 19.

¹²² *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 1 pkt 3.

¹²³ Tamże, art. 1 pkt 4.

¹²⁴ M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 11.

¹²⁵ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 3.

- 4) działające w ich lub we własnym imieniu inne terenowe organy administracji rządowej (zespolonej i niezespolej),
- 5) organy jednostek samorządu terytorialnego,
- 6) inne organy państwowe oraz podmioty powołane z mocy prawa lub na podstawie porozumień do załatwiania spraw indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych,
- 7) organizacje społeczne.

Uczestnikiem postępowania administracyjnego jest również każdy inny podmiot, którego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek – a więc zgodnie z art. 28 k.p.a. strona postępowania.

Samo znamię „interes prawny” nie jest zdefiniowane w przepisach kodeksu postępowania administracyjnego, lecz znalazło swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego, gdzie przyjęto, że:

interes prawny to interes indywidualny, konkretny i sprawdzalny obiektywnie, a jego istnienie znajduje potwierdzenie w okolicznościach faktycznych, będących przesłankami zastosowania przepisu prawa materialnego. Interes prawny to zatem interes, którego podstawą mogą być wyłącznie przepisy materialnego prawa administracyjnego, a to z tego względu, że decyzja administracyjna jest władczą konkretyzacją prawa administracyjnego¹²⁶.

Zgodnie z art. 29 k.p.a. stronami mogą być osoby fizyczne i osoby prawne, a gdy chodzi o państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne i organizacje społeczne – również jednostki nieposiadające osobowości prawnej.

Zdarzają się sytuacje, iż trudno jest określić, czy uczestnik postępowania administracyjnego może brać w nim udział jako jego strona. Pomocy w tym zakresie udziela orzecznictwo sądowe, w którym przyjmuje się m.in., że:

- 1) osoba fizyczna, będąca właścicielem nieruchomości położonej w sąsiedztwie obiektu, którego funkcjonowanie powoduje uciążliwości dla środowiska, może być stroną w rozumieniu art. 28 w postępowaniu administracyjnym, którego przedmiotem jest ograniczenie tych uciążliwości (art. 76 nieobowiązującej *Ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska*)¹²⁷,
- 2) „podmiotem mającym interes prawny w sprawie wymierzenia kary pieniężnej decyzją administracyjną, a więc stroną postępowania, jest wyłącznie ten podmiot, który dopuścił się czynu, za który ustawodawca przewidział tę karę. Nie może natomiast być uznany za stronę w postępowaniu prowadzonym w sprawie wymierzenia kary pieniężnej inny podmiot (np. ten, na którego gruncie rosły drzewa lub który zawiadomił organ o wycięciu drzew i domaga się zastosowania kary wobec innego podmiotu)”¹²⁸.

Uwaga! Od pojęcia „organ administracji publicznej” należy odróżnić pojęcie „urząd”, które oznacza swoistego rodzaju zorganizowany aparat pomocniczy, pomagający

¹²⁶ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 kwietnia 2007 r. (I OSK 755/06), LEX nr 337023.

¹²⁷ Uchwała składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 października 1999 r. (OPS 11/99), „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 2, s. 38.

¹²⁸ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 marca 2007 r. (II OSK 428/06), LEX nr 325265.

w wypełnianiu zadań i kompetencji organowi. Organem administracji publicznej jest np. Komendant Główny Policji, któremu w działaniu pomaga urząd, tj. Komenda Główna Policji.

WYBRANE ZASADY POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO

zasady ogólne – to normy obowiązującego prawa lub ich logiczne konsekwencje oceniane jako podstawowe dla całego systemu (znaczenie normatywne)

O zasadniczym charakterze takiej normy przesądza jej usytuowanie w hierarchicznej strukturze systemu prawa, stosunek do innych norm, rola w kształtowaniu danej instytucji prawnej oraz ocena celu, zadań i funkcji pełnionych przez normę w kontekście jej stosowania¹²⁹. Są to zasady, które mają:

- 1) obowiązywać we wszystkich stadiach postępowania,
- 2) stanowić wiążącą wytyczną dla stosowania wszystkich przepisów kodeksu.

Cechą charakterystyczną zasad procesowych jest to, że znajdują współzastosowanie wraz z każdym przepisem kodeksu, tzn. że – ilekroć organy administracji w jakimkolwiek stadium postępowania stosują przepisy kodeksu, powinny „współstosować” te zasady ogólne. Ponadto – charakterystyczną cechą wszystkich tych zasad jest, że nie wprowadzają żadnych nowych, samoistnych instytucji – nie rozszerzają katalogu instytucji postępowania administracyjnego. Są one natomiast normami, które mają być realizowane przez istniejące instytucje¹³⁰.

ZASADY POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO

1. Zasada uwzględniania interesu społecznego i słusznego interesu obywateli.

Zgodnie z postanowieniami art. 7 k.p.a. organ administracji publicznej prowadzący postępowanie powinien podejmować wszelkie kroki niezbędne do załatwienia sprawy, mając na względzie interes społeczny i słuszny interes obywateli.

Uznanie interesu za słuszny powinno wynikać z obiektywnej oceny sytuacji, a nie z własnego przekonania strony opartego na poczuciu krzywdy i nierówności¹³¹.

„Interes społeczny” (interes publiczny) nie jest kategorią jednolitą. Można w jego obrębie wyróżnić m.in. interes ogólnonarodowy, interes gminy, interes powiatu. Pojęcie interesu społecznego jest pojęciem niedookreślonym, które powinno być skonkretyzowane przez organ administracji publicznej w procesie stosowania prawa proceduralnego, w szczególności zaś organ jest obowiązany wyjaśnić treść tego pojęcia w konkretnym przypadku i udowodnić, że taki interes przemawia przeciwko rozstrzygnięciu zgodnie z wnioskiem strony. Nie można bowiem powoływać się na abstrakcyjnie ujęty interes społeczny przy podejmowaniu negatywnych dla strony rozstrzygnięć procesowych bez udowodnienia i wyczerpującego uzasadnienia, na czym ten interes w konkretnym przypadku polega i dlaczego przemawia przeciwko załatwieniu sprawy proceduralnej zgod-

¹²⁹ K. Opalek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969, s. 92 i n.

¹³⁰ G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 45.

¹³¹ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 maja 1998 r. (I SA/Ka 1744/96, niepubl.).

nie z wnioskiem strony (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 11 czerwca 1981 r., SA 820/81, ONSA 1981, nr 1, poz. 57)¹³².

Użycie słowa „obywatel” i brak odniesienia do interesu prawnego wskazują, że zakresem podmiotowym przepisu objęta jest nie tylko strona postępowania, ale także inni „obywatele” dysponujący jedynie interesem faktycznym. Problem jest niezwykle istotny, gdyż skutki decyzji administracyjnej mogą dotyczyć i stron postępowania, i innych podmiotów (osób fizycznych, prawnych, innych jednostek organizacyjnych). Natomiast prawo materialne nie zawsze obejmuje ochroną te wszystkie podmioty (nawet w podobnych sytuacjach, np. właściciele nieruchomości sąsiednich w postępowaniu dotyczącym warunków zabudowy i zagospodarowania terenu są stroną, a w postępowaniu o uzyskanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych już stroną nie są)¹³³.

W wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 lutego 2002 r. (II SA 3126/00, LEX nr 81779) stwierdzono, że zasada uwzględnienia interesu społecznego i słusznego interesu obywateli, wyrażona w art. 7 k.p.a., nie może powodować naruszenia przepisów prawa materialnego, gdyż przepisy prawa materialnego wyznaczają treść rozstrzygnięcia sprawy administracyjnej.

2. Zasada prawdy obiektywnej.

Zasada ta została skodyfikowana w art. 7 k.p.a. Wedle niej organy administracji publicznej podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego.

Organ administracji publicznej prowadzący postępowanie musi zachować bezstronność, nie przedkładać interesu społecznego nad słuszny interes obywateli. Prowadząc postępowanie dowodowe, organ administracji publicznej zobowiązany jest do podejmowania wszelkich czynności niezbędnych do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy. Czynności te mogą być podejmowane zarówno z urzędu, jak i na wniosek strony.

Wyjaśniając stan faktyczny oraz załatwiając sprawę, organ administracji publicznej ma obowiązek harmonizowania interesu społecznego i interesu obywateli, jeżeli są one ze sobą sprzeczne.

W razie wydania negatywnej dla strony decyzji opartej na uznaniu administracyjnym za udzieleniem ochrony interesowi społecznemu muszą przemawiać istotne przesłanki, wykluczające przyznanie tej ochrony stronie postępowania¹³⁴.

Przestrzeganie zasady prawdy obiektywnej w postępowaniu administracyjnym zabezpieczone jest innymi przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. Przepisy art. 22–27 stanowią o obligatoryjnym wyłączeniu pracownika organu administracji publicznej z postępowania, jeżeli zachodzą wątpliwości co do jego bezstronności, a art. 75–86 wskazują na konieczność przeprowadzenia dowodu w celu wyjaśnienia sprawy.

W orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego wskazuje się na obowiązek organu prowadzącego postępowanie zebrania i rozpatrzenia materiału dowodo-

¹³² M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 83.

¹³³ G. Łaszczyca, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 67.

¹³⁴ Patrz szerzej wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 stycznia 2007 r. (I OSK 1800/06, niepubl.).

wego, aby ustalić stan faktyczny sprawy zgodny z rzeczywistością¹³⁵. W szczególności organ ten jest obowiązany dokonać wszechstronnej oceny okoliczności konkretnego przypadku na podstawie analizy całego materiału dowodowego, a stanowisko wyrażone w decyzji uzasadnić w sposób wymagany przez przepisy kodeksu postępowania administracyjnego¹³⁶.

3. Zasada pogłębiania zaufania obywateli do organów państwa.

W myśl tej zasady, wskazanej w art. 8 k.p.a., organy administracji publicznej prowadzą postępowanie w sposób budzący zaufanie jego uczestników do władzy publicznej. W zasadzie tej można zamieścić szeroki wachlarz innych podstawowych zasad procesowych (np. zasadę legalizmu, praworządności, obiektywizmu czy prawdy obiektywnej).

Wymóg „pogłębiania” zaufania obywateli, świadomości prawnej, kultury prawnej zakłada systematyczność w dążeniu do osiągnięcia takiego celu. Towarzyszyć powinien on zatem każdemu działaniu (każdej czynności) organu administracji publicznej¹³⁷.

Przykład: W postępowaniu biorą udział dwie strony, które mają sprzeczne ze sobą interesy. Organ administracji publicznej wydając decyzję korzystną dla jednej ze stron, powinien przekonać drugą stronę postępowania w uzasadnieniu decyzji, iż jej postulaty i argumenty zostały wzięte pod uwagę, i wskazać, jakie przesłanki faktyczne i prawne przemawiały za takim rozstrzygnięciem.

4. Zasada udzielania przez organ administracji publicznej informacji faktycznej i prawnej.

Przepisy art. 9 k.p.a. nakładają na organ administracji publicznej dwa obowiązki:

- 1) należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego,
- 2) czuwania nad tym, aby strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie poniosły szkody z powodu niezajomości prawa, i w tym celu udzielają im niezbędnych wyjaśnień i wskazówek.

Pierwszy z obowiązków dotyczy bezpośrednio stron, a jego ramy czasowe wyznacza toczące się postępowanie administracyjne. Stanowisko takie podkreśla orzecznictwo sądowe, odnosząc określony w art. 9 k.p.a. obowiązek informowania stron do „toczącego się postępowania”, a nie do wszelkich kontaktów pomiędzy obywatelami a organami administracji¹³⁸.

Oczywistą rzeczą jest, że poza samym postępowaniem organy powinny również udzielać informacji zgodnych z prawem, ale nieprawidłowości w tym zakresie nie mogą mieć bezpośredniego wpływu na ocenę zgodności z prawem zaskarżonej decyzji; rościć mogą innego rodzaju skutki (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia

¹³⁵ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 maja 1981 r. (SA 810/81, ONSA 1981, nr 1, poz. 45).

¹³⁶ Zob. szerzej: M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 86.

¹³⁷ G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 69.

¹³⁸ Zob. szerzej: wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 czerwca 1997 r. (SA/Sz 1114/96, niepubl.); wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 maja 1999 r. (I SA/Gd 754/97, niepubl.); wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 czerwca 1998 r. (SA/Sz 1570/97, niepubl.); wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 15 września 2005 r. (VI SA/Wa 652/05, niepubl.).

28 lipca 1996 r., SA/Ka 1500/95, niepubl.)¹³⁹. Treścią tego obowiązku jest informowanie strony o okolicznościach faktycznych (przesłanki faktyczne, brane pod uwagę przy rozstrzygnięciu sprawy) oraz okolicznościach prawnych (powszechnie obowiązujące przepisy prawa, treści tych przepisów). Informacja powinna być udzielona stronom w sposób należyty (właściwy, stosowny) oraz wyczerpujący (wszechstronny, gruntowny, dokładny).

Drugi obowiązek dotyczy nie tylko strony postępowania, ale również innych osób uczestniczących w postępowaniu. Mogą to być osoby fizyczne, osoby prawne lub inne jednostki organizacyjne, których interes prawny nie jest przedmiotem postępowania administracyjnego, ale samo rozstrzygnięcie tego postępowania nie jest dla nich obojętne.

Powyższa zasada zabezpieczona jest przez szereg przepisów kodeksu postępowania administracyjnego, i tak np. art. 61 § 4 nakłada na organ administracji publicznej obowiązek zawiadomienia wszystkich osób będących stronami w sprawie – o wszczęciu postępowania z urzędu lub na żądanie jednej ze stron. Natomiast art. 131 k.p.a. stanowi, iż organ administracji publicznej, który wydał decyzję, ma obowiązek zawiadomienia strony o wniesieniu odwołania.

5. Zasada prawa do czynnego udziału w postępowaniu.

W myśl tej zasady, wskazanej w art. 10 k.p.a., na organ administracji publicznej nałożony został obowiązek:

- 1) zapewnienia stronom czynnego udziału w każdym stadium postępowania,
- 2) przed wydaniem decyzji umożliwienia stronom wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań.

Przez każde *stadium postępowania* należy rozumieć etap wszczęcia postępowania, etap postępowania wyjaśniającego, czynności pomiędzy zakończeniem postępowania wyjaśniającego a wydaniem decyzji oraz etap podejmowania decyzji.

Czynny udział strony w postępowaniu zapewniony jest przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. Artykuł 79 § 1 nakłada na organ administracji publicznej obowiązek zawiadomienia strony o miejscu i terminie przeprowadzenia dowodu ze świadków, biegłych lub oględzin przynajmniej na siedem dni przed terminem. Natomiast § 2 tego artykułu stanowi, iż strona ma prawo brać udział w przeprowadzeniu dowodu, może zadawać pytania świadkom, biegłym i stronom oraz składać wyjaśnienia.

Zgodnie z art. 81 k.p.a. okoliczność faktyczna może być uznana za udowodnioną, jeżeli strona miała możliwość wypowiedzenia się co do przeprowadzonych dowodów, chyba że zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 10 § 2 k.p.a.

Organ prowadzący postępowanie ma obowiązek zagwarantowania stronie możliwości wypowiedzenia się co do zebranych materiałów i dowodów oraz zgłoszonych żądań przed wydaniem decyzji (prawo strony do wypowiadania się co do zebranych materiałów i zgłoszonych żądań).

Pojęcie dowodu zostało zdefiniowane w art. 75 § 1 k.p.a. i zgodnie z nim za dowód należy uznać wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz oględziny. Do materiałów należy zaliczyć całość akt sprawy, w tym protokoły, adnotacje, notatki itp.¹⁴⁰

¹³⁹ G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 72.

¹⁴⁰ Tamże, s. 78.

Organy administracji publicznej mogą odstąpić od omawianej zasady tylko w dwóch przypadkach:

- 1) gdy załatwienie sprawy jest niecierpiące zwłoki ze względu na niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzkiego,
- 2) ze względu na grożącą niepowetowaną szkodę materialną.

Przedstawione zostały tutaj przypadki, gdy rozstrzygnięcie, np. w drodze decyzji administracyjnej, musi nastąpić natychmiast, a wszelka zwłoka spowodowałaby niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzkiego lub niepowetowaną szkodę materialną. Niebezpieczeństwo to musi być realne, obiektywnie nieabstrakcyjne i subiektywne.

Okoliczności powyższe dotyczące niebezpieczeństwa muszą być w odpowiedni sposób stwierdzone w toku postępowania administracyjnego.

niepowetowana szkoda materialna – to szkoda odnosząca się do takich dóbr materialnych, których nie będzie można przywrócić do stanu pierwotnego i w pełni naprawić; mogą to być np. przedmioty o wartości zabytkowej, artystycznej

Organ administracji publicznej obowiązany jest utrwalić w aktach sprawy, w drodze adnotacji, przyczyny odstąpienia od omawianej zasady.

6. Zasada szybkości i prostoty postępowania.

Zasada nakazuje organom administracji publicznej działać w sprawie wnikliwie i szybko, posługując się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do jej załatwienia. Sprawy, które nie wymagają zbierania dowodów, informacji lub wyjaśnień, powinny być załatwione niezwłocznie¹⁴¹. Jednak szybkość działania organów administracji publicznej w postępowaniu administracyjnym nie może odbywać się kosztem jego jakości. Niedopuszczalne jest doprowadzanie do przewlekłości postępowania. Mają do niego nie dopuszczać terminy dotyczące załatwiania spraw. Ogólną regułą dotyczącą szybkości prowadzenia postępowania administracyjnego jest zasada, iż sprawę należy załatwiać bez zbędnej zwłoki.

Uwaga! Załatwienie sprawy wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu miesiąca, a sprawy szczególnie skomplikowanej – nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania, zaś w postępowaniu odwoławczym – w ciągu miesiąca od dnia otrzymania odwołania¹⁴².

Wskazane terminy są terminami porządkowymi mającymi zapobiec opieszałości organów administracji publicznej w postępowaniu administracyjnym. Przekroczenie tych terminów bez usprawiedliwienia może rodzić odpowiedzialność dyscyplinarną dla organu prowadzącego postępowanie¹⁴³.

¹⁴¹ Zob. *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 12.

¹⁴² Tamże, art. 35 § 3.

¹⁴³ Tamże, art. 38. Więcej na temat terminów w dalszej części rozdziału.

ZAKRES POSTĘPOWANIA DOWODOWEGO I SPOSOBY DOKUMENTOWANIA CZYNNOŚCI

Zakres postępowania dowodowego wynika z treści art. 7 k.p.a., który stanowi, że organy administracji publicznej z urzędu lub na wniosek stron podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy. Przez sformułowanie „wszelkie niezbędne czynności” należy rozumieć właśnie prowadzenie postępowania dowodowego, które często w przepisach kodeksu nosi nazwę postępowania wyjaśniającego¹⁴⁴.

Zakres tego postępowania wyznaczają jego cele. Postępowanie prowadzone jest w celu:

- 1) dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego,
- 2) załatwienia sprawy.

Pojęcie „sprawa indywidualna” nie ma samodzielnego znaczenia prawnego, oznacza bowiem jedynie, że jest to sprawa indywidualnie, ściśle oznaczonego podmiotu w konkretnie określonej sytuacji. Tak rozumiana sprawa indywidualna może być rozstrzygana (rozpoznawana) w trybie zarówno kodeksu postępowania administracyjnego, jak i kodeksu postępowania cywilnego. Należy przyjąć, że użyte pojęcie sprawy indywidualnej wyznacza zakres obowiązywania przepisów kodeksu o ogólnym postępowaniu administracyjnym w powiązaniu z innymi przesłankami wymienionymi w art. 1 pkt 1 i 2 k.p.a., które muszą być spełnione łącznie.

Organ administracyjny jest zatem obowiązany do ustalenia nie tylko cechy danej sprawy jako sprawy indywidualnej, lecz także tego, czy sprawa ta należy do właściwości organów administracji publicznej i czy jest rozstrzygana w drodze decyzji. Jednak bezsporne ustalenie, że dana sprawa nie jest sprawą indywidualną, zezwala na przyjęcie, że do jej załatwienia nie stosuje się przepisów kodeksu¹⁴⁵.

Warunki przeprowadzania postępowania dowodowego przez organy administracji publicznej zostały uregulowane w kodeksie postępowania administracyjnego (dział drugi, rozdział *Dowody*), gdzie określono, że jako dowód należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być:

- 1) dokumenty,
- 2) zeznania świadków,
- 3) opinie biegłych,
- 4) oględziny¹⁴⁶.

Podstawową formą dokumentowania czynności dowodowych postępowania jest protokół. Organ administracji publicznej sporządza zwięzły protokół każdej czynności postępowania, mającej istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że czynność została w inny sposób utrwalona na piśmie.

W szczególności sporządza się protokół:

- 1) przyjęcia wniesionego ustnie podania,
- 2) przesłuchania strony, świadka i biegłego,
- 3) oględzin i ekspertyz dokonywanych z udziałem przedstawiciela organu administracji publicznej,

¹⁴⁴ Zob. tamże, art. 35 § 3, art. 106 § 4, art. 89 § 2.

¹⁴⁵ M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 35.

¹⁴⁶ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 75 § 1.

- 4) rozprawy,
- 5) ustnego ogłoszenia decyzji i postanowienia¹⁴⁷.

Wymogi formalne protokołu zostały wskazane w art. 68 k.p.a. Prawidłowo sporządzony protokół powinien wskazywać na:

- 1) podmiot dokonujący czynności, tj. oznaczenie organu administracji publicznej z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego pracownika organu upoważnionego do przeprowadzenia danej czynności,
- 2) datę oraz miejsce dokonania czynności objętej protokołem,
- 3) rodzaj i charakter czynności,
- 4) dane osób biorących udział w czynności (imię, nazwisko, adres) oraz ich charakter uczestnictwa (np. świadek, biegły),
- 5) wynik oraz sposób przeprowadzenia czynności,
- 6) uwagi dotyczące czynności osób biorących w niej udział.

Protokół powinien zawierać również wzmiankę o odczytaniu go wszystkim osobom obecnym, biorącym udział w czynności oraz ich podpis. Jeżeli osoba nie potrafi lub nie może się podpisać albo odmawia złożenia podpisu, wówczas w protokole należy uczynić o tym wzmiankę i podać przyczynę braku podpisu.

Znaczenie wymagań formalnych protokołu judykatura ujmuje w sposób jednoznaczny. Protokół nieodpowiadający wymaganiom formalnym art. 68 § 1 k.p.a. nie może być podstawą ustaleń dotyczących okoliczności faktycznych sprawy (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 stycznia 2000 r., SA/Rz 2134/98, niepubl.; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 22 września 2005 r., I SA/Wa 1285/04, niepubl.)¹⁴⁸.

Dodatkowe wymogi formalne wskazane w art. 69 k.p.a. dotyczą protokołu przesłuchania osoby w charakterze świadka. Protokół przesłuchania powinien być odczytany i przedstawiony do podpisu osobie zeznającej niezwłocznie po złożeniu zeznania. Osoba składająca zeznanie winna być uprzedzona o odpowiedzialności karnej wynikającej z art. 233 § 1 k.k. – składanie fałszywych zeznań w ramach toczącego się na podstawie ustawy postępowania. W protokołach przesłuchania osoby, która złożyła zeznanie w języku obcym, należy podać w przekładzie na język polski treść złożonego zeznania oraz wskazać osobę i adres tłumacza, który dokonał przekładu; tłumacz ten powinien podpisać protokół przesłuchania¹⁴⁹. Artykuł 70 k.p.a. daje możliwość (nie obowiązek) organowi administracji publicznej dołączenia do protokołu zeznania na piśmie, podpisanego przez zeznającego, oraz innych dokumentów. Załącznikami mogą być wyłącznie:

- 1) zeznania na piśmie, podpisane przez zeznającego,
- 2) inne dokumenty mające znaczenie dla sprawy, takie jak faktury VAT, umowy cywilno-prawne, zaświadczenia.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie zgody na dołączanie do protokołu zeznań na piśmie czy innych dokumentów następuje w formie postanowienia¹⁵⁰, na które nie przysługuje zażalenie¹⁵¹. Skreśleń i poprawek w protokole należy tak dokonywać, aby wyrazy skreślone i poprawione były czytelne. Skreślenia i poprawki powinny być stwierdzo-

¹⁴⁷ Tamże, art. 67.

¹⁴⁸ G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 325.

¹⁴⁹ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 69 § 2.

¹⁵⁰ Zob. tamże, art. 123.

¹⁵¹ Zob. tamże, art. 141 § 1.

ne w protokole przed jego podpisaniem¹⁵². Niedopuszczalne jest czynienie skreśleń czy poprawek po podpisaniu protokołu – bez zgody i wiedzy osoby (osób) uczestniczącej w czynności.

Czynności organu administracji publicznej, z których nie sporządza się protokołu, a które mają znaczenie dla sprawy lub toku postępowania, utrwała się w aktach w formie adnotacji podpisanej przez pracownika, który dokonał tych czynności¹⁵³. Adnotacja, o której mowa, stanowi postać notatki urzędowej lub służbowej. Jak podkreśla Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 4 czerwca 1982 r. (I SA 258/82, ONSA 1982, nr 1, poz. 54),

mogą to być bieżące adnotacje, pomocne wprawdzie przy rozpatrywaniu sprawy, jednakże nie obejmujące ustaleń, od których jej rozstrzygnięcie zależy lub może zależeć.

Ustalenia istotne dla sprawy powinny (...) spełniać warunki określone w art. 67 k.p.a.

Adnotacja powinna być podpisana przez pracownika, który dokonał czynności utrwalonej w tej formie. W razie sporządzenia adnotacji z czynności dokonanej ustnie adnotacja powinna być podpisana także przez stronę postępowania¹⁵⁴.

Uwaga! Czynność stwierdzona przez organ administracji publicznej w drodze adnotacji nie może dotyczyć ustaleń istotnych dla sprawy.

ROZSTRZYGNĘCIA ZAPADAJĄCE W OGÓLNYM POSTĘPOWANIU ADMINISTRACYJNYM

Rozstrzygnięcie w postępowaniu administracyjnym polega na zastosowaniu obowiązującego prawa do ustalonego stanu faktycznego sprawy administracyjnej. W ten sposób organ administracji publicznej realizuje cel postępowania administracyjnego, jakim jest **urzeczywistnienie obowiązującej normy prawnej** w zakresie stosunków administracyjnoprawnych, gdy stosunki te tego wymagają¹⁵⁵.

Podstawowym rozstrzygnięciem postępowania administracyjnego jest **decyzja**, wydana przez organ administracji publicznej¹⁵⁶. W drodze decyzji, jak stanowi kodeks postępowania administracyjnego, organ ten załatwia sprawę. Poprzez załatwienie sprawy należy rozumieć wydanie decyzji administracyjnej w indywidualnej sprawie, skierowanej do konkretnie oznaczonego adresata. W szeroko rozumianym prawie administracyjnym decyzja administracyjna może mieć różną nazwę, może to być np.:

- 1) zezwolenie (na sprzedaż napojów alkoholowych)¹⁵⁷,
- 2) pozwolenie (na broń wydawane przez właściwy organ Policji)¹⁵⁸,

¹⁵² Tamże, art. 71.

¹⁵³ Tamże, art. 72.

¹⁵⁴ Zob. tamże, art. 14 § 2.

¹⁵⁵ M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 371.

¹⁵⁶ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 104 § 1.

¹⁵⁷ Zob. *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 487 z późn. zm.), art. 18 ust. 1.

¹⁵⁸ Zob. *Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji* (tekst jednolity: Dz.U. z 2012 r., poz. 576), art. 10.

3) koncesja na prowadzenie określonej działalności gospodarczej (np. dotycząca wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią i amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym)¹⁵⁹.

Decyzje rozstrzygają sprawę co do jej istoty w całości lub w części albo w inny sposób kończą sprawę w danej instancji¹⁶⁰. Decyzja wydana w ogólnym postępowaniu administracyjnym w myśl art. 105 k.p.a. może stanowić o jego całkowitym lub częściowym umorzeniu. Umorzenie postępowania ma charakter obligatoryjny, gdy postępowanie z jakiegokolwiek przyczyny stało się bezprzedmiotowe w całości albo w części, lub fakultatywny, gdy wystąpi o to strona, na której żądanie postępowanie zostało wszczęte, a nie sprzeciwiają się temu inne strony oraz gdy nie jest to sprzeczne z interesem społecznym.

Inną formą załatwienia sprawy, rozstrzygnięciem zapadającym w ramach postępowania administracyjnego, jest **ugoda** – zawarta przez strony tego postępowania. Ugoda może być zawarta, jeżeli przemawia za tym charakter sprawy, przyczyni się to do uproszczenia lub przyspieszenia postępowania i nie sprzeciwia się temu przepis prawa. Wprowadzenie tej formy działania o charakterze powszechnym podczas nowelizacji kodeksu postępowania administracyjnego w 1980 r. stworzyło możliwość załatwiania spraw administracyjnych w innej niż dotychczas, tradycyjnej formie władczego aktu administracyjnego. Było świadectwem odejścia w postępowaniu administracyjnym od działań charakteryzujących się rygoryzmem, spowodowało także wyeksponowanie funkcji przekonywania jako jednej z zasad ogólnych postępowania administracyjnego¹⁶¹.

Ugodę zawierają ze sobą strony o spornych interesach, jej zawarcie możliwe jest do czasu wydania przez organ administracji publicznej decyzji w danej sprawie w ramach toczącego się postępowania w pierwszej instancji lub postępowania odwoławczego. Zatwierdzenie bądź odmowa zatwierdzenia ugody następuje w drodze postanowienia, na które służy zażalenie; postanowienie w tej sprawie powinno być wydane w ciągu siedmiu dni od dnia zawarcia ugody¹⁶². Zatwierdzona ugoda wywiera takie same skutki jak decyzja wydana w toku postępowania administracyjnego¹⁶³.

Rozstrzygnięcia w ramach ogólnego postępowania administracyjnego mogą zapadać również w formie **postanowienia**. W odróżnieniu od decyzji administracyjnej czy ugody postanowienie nie rozstrzyga w żadnym zakresie o istocie sprawy (nie załatwia sprawy administracyjnej będącej przedmiotem postępowania), a zatem nie określa praw i obowiązków stron postępowania w sferze prawa materialnego. Postanowienia rozstrzygają jednakże o prawach i obowiązkach procesowych stron i innych uczestników postępowania i w tym sensie różnią się od decyzji administracyjnych, które rozstrzygają sprawę co do istoty w całości lub w części.

Postanowienie, w odróżnieniu od decyzji administracyjnej, która niezależnie od treści zawartego w niej rozstrzygnięcia kończy sprawę w danej instancji, z reguły nie powoduje zakończenia postępowania przed organem pierwszej lub drugiej instancji¹⁶⁴.

¹⁵⁹ Zob. *Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1829 z późn. zm.), art. 46 ust. 1.

¹⁶⁰ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 104 § 2.

¹⁶¹ G. Łaszczyca, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Tom II. Komentarz do art. 104–269*, LEX 2010, s. 65.

¹⁶² *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 119 § 1.

¹⁶³ Tamże, art. 121.

¹⁶⁴ M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 432, 433.

BUDOWA DECYZJI ADMINISTRACYJNEJ

W myśl art. 107 § 1 k.p.a. decyzja administracyjna powinna zawierać następujące elementy:

- 1) oznaczenie organu administracji publicznej (poprzez podanie pełnej nazwy organu i jego siedziby (adresu),
- 2) datę wydania (datę wydania decyzji na piśmie lub datę ogłoszenia decyzji ustnie),
- 3) oznaczenie strony lub stron (dla osoby fizycznej podanie jej imienia/imion, nazwiska, miejsca zamieszkania i innych danych, np. nr PESEL, zaś w odniesieniu do osób prawnych, państwowych jednostek organizacyjnych i organizacji społecznych nieposiadających osobowości prawnej – ich nazwy oraz siedziby),
- 4) powołanie podstawy prawnej (przepis prawa materialnego, na podstawie którego organ administracji publicznej wydał decyzję),
- 5) rozstrzygnięcie (sformułowane w sposób jasny i zrozumiały; z reguły nakłada na stronę postępowania określony obowiązek),
- 6) uzasadnienie faktyczne (w szczególności wskazanie faktów, które organ uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, oraz przyczyn, z powodu których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej),
- 7) uzasadnienie prawne (wyjaśnienie podstawy prawnej decyzji, z przytoczeniem przepisów prawa),
- 8) pouczenie, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie¹⁶⁵,
- 9) podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby upoważnionej do wydania decyzji lub – jeżeli decyzja została wydana w formie dokumentu elektronicznego, to powinna być opatrzona bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu.

Od uzasadnienia decyzji można odstąpić:

- 1) gdy uwzględnia ona w całości żądanie strony (nie dotyczy to jednak decyzji rozstrzygających sporne interesy stron oraz decyzji wydanych na skutek odwołania),
- 2) w przypadkach, w których z dotychczasowych przepisów ustawowych wynikała możliwość zaniechania lub ograniczenia uzasadnienia ze względu na interes bezpieczeństwa państwa lub porządek publiczny.

Decyzja, w stosunku do której może być wniesione powództwo do sądu powszechnego lub skarga do sądu administracyjnego, powinna zawierać ponadto pouczenie o dopuszczalności wniesienia powództwa lub skargi.

Przykład: Orzeczenie oraz postanowienie kończące postępowanie dyscyplinarne, od którego policjantowi przysługuje prawo wniesienia skargi do sądu administracyjnego¹⁶⁶.

Przepisy szczególne mogą określać także inne składniki, które decyzja powinna zawierać. Tymi składnikami mogą być np.:

- 1) informacja o zajęciu stanowiska przez inny organ¹⁶⁷,
- 2) klauzula o natychmiastowej wykonalności¹⁶⁸ lub

¹⁶⁵ Zob. szerzej: *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., dział II, rozdział 10 *Odwołania*.

¹⁶⁶ Zob. *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji...*, dz. cyt., art. 138.

¹⁶⁷ Zob. *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 106.

¹⁶⁸ Tamże, art. 108.

- 3) instytucja warunku, określona w art. 89 k.c., zgodnie z którą powstanie lub ustanie skutków czynności prawnej można uzależnić od zdarzenia przyszłego i niepewnego (warunek)¹⁶⁹.

Przykład: Decyzja kierownika jednostki Policji dotycząca równoważnika pieniężnego za remont zajmowanego lokalu mieszkalnego.

TERMINY WYSTĘPUJĄCE W POSTĘPOWANIU ADMINISTRACYJNYM

TERMINY NA ZAŁATWIANIE SPRAW. Pojęcie „termin” nie jest rozumiane jednoznacznie. W przepisach kodeksu postępowania administracyjnego określenie to pojawia się w dwóch znaczeniach:

- 1) jako oznaczenie pewnego okresu (liczba dni, tygodni, miesięcy, lat), w ciągu którego dokonuje się określonych czynności lub kompleksu czynności procesowych,
- 2) jako oznaczenie daty pewnej czynności; terminy w tym znaczeniu są wyznaczane przez organ, nie wymagają obliczania i nie będą przywracane, lecz w uzasadnionych przypadkach mogą być ponownie wyznaczane¹⁷⁰.

Terminy procesowe dzielą się na **zwykłe (instrukcyjne)** i **zawite**.

terminy procesowe zwykłe (instrukcyjne) – to terminy, których niezachowanie nie powoduje ujemnych konsekwencji procesowych

terminy procesowe zawite – to terminy, których niezachowanie powoduje bezskuteczność czynności dokonanej po jego upływie; są to terminy przywracalne

Terminy zawite są wskazane przez kodeks, to tzw. terminy ustawowe (np. termin do wniesienia odwołania od decyzji – art. 129 § 2 k.p.a., termin do wniesienia zażalenia – art. 141 § 2 k.p.a.).

Oprócz terminów ustawowych występują także **terminy wyznaczone przez organ stronie lub innemu uczestnikowi na dokonanie określonej czynności** (np. termin wyznaczony do zawarcia ugody – art. 116 § 1 k.p.a., termin do złożenia przez stronę przed rozprawą wyjaśnień, dokumentów i innych dowodów). Terminy wyznaczone przez organ są wiążące dla uczestnika postępowania, wobec którego zostały ustanowione. Natomiast dla organu, który termin wyznaczył, będzie miał on charakter instrukcyjny, nie ma bowiem przeszkód prawnych, by wyznaczony przez organ termin został przez ten organ skrócony lub wydłużony¹⁷¹.

SPOSOBY OBLICZANIA TERMINÓW. Terminy w postępowaniu administracyjnym oblicza się w myśl art. 57 k.p.a., i tak:

1. Jeżeli początkiem terminu określonego w dniach jest pewne zdarzenie, przy obliczaniu tego terminu nie uwzględnia się dnia, w którym zdarzenie nastąpiło. Zdarzeniem takim może być np. doręczenie pisma stronie czy innemu uczestnikowi

¹⁶⁹ Zob. szerzej: *Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny* (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 459 z późn. zm.), art. 89–94.

¹⁷⁰ G. Łaszczyca, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania administracyjnego. Tom I...*, dz. cyt., s. 283.

¹⁷¹ Tamże, s. 284.

postępowania. Upływ ostatniego z wyznaczonej liczby dni uważa się za koniec terminu. Ostatnim dniem jest termin do godziny 24.00, przy czym jeśli zainteresowany nadał pismo jako zwykłą przesyłkę (tj. bez pokwitowania nadania), to rozstrzygające znaczenie dla daty nadania pisma, tym samym dla zachowania terminu, ma data stempla pocztowego zamieszczona na kopercie.

2. Terminy określone w tygodniach kończą się z upływem tego dnia w ostatnim tygodniu, który nazwą odpowiada początkowemu dniowi terminu. W tym wypadku, jeżeli termin na dokonanie określonej czynności wynosi np. dwa tygodnie od 4 grudnia (środy), to czynności można dokonać do godziny 24.00 dnia 18 grudnia (środy).
3. Terminy określone w miesiącach kończą się z upływem tego dnia w ostatnim miesiącu, który odpowiada początkowemu dniowi terminu, a gdyby takiego dnia w ostatnim miesiącu nie było – w ostatnim dniu tego miesiąca.

Przykład: Załatwienie sprawy szczególnie skomplikowanej, wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania. Jeżeli za datę wszczęcia przyjmiemy dzień 30 czerwca, to załatwienie sprawy powinno nastąpić do dnia 30 sierpnia. Gdybyśmy jednak termin początkowy wyznaczili na dzień 31 grudnia, to w tym wypadku termin dwóch miesięcy, o którym mowa wyżej, kończyłby się z dniem 28 lub 29 lutego.

4. Jeżeli koniec terminu przypada na dzień ustawowo wolny od pracy, za ostatni dzień terminu uważa się najbliższy następny dzień powszedni.

Dniami wolnymi od pracy są, zgodnie z art. 151⁹ § 1 *Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy*, niedziele i święta określone odrębnymi przepisami. Są to wszystkie niedziele oraz następujące święta państwowe i katolickie określone w art. 1 *Ustawy z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy*:

- a) 1 stycznia – Nowy Rok,
- b) 6 stycznia – Święto Trzech Króli,
- c) pierwszy dzień Wielkiej Nocy,
- d) drugi dzień Wielkiej Nocy,
- e) 1 maja – Święto Państwowe,
- f) 3 maja – Święto Narodowe Trzeciego Maja,
- g) pierwszy dzień Zielonych Świątek,
- h) dzień Bożego Ciała,
- i) 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny,
- j) 1 listopada – Wszystkich Świętych,
- k) 11 listopada – Narodowe Święto Niepodległości,
- l) 25 grudnia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- m) 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia.

W orzecznictwie sądów administracyjnych można odnotować rozbieżność stanowisk co do tego, czy sobota jest dniem równorzędnym z dniem ustawowo wolnym od pracy w rozumieniu art. 57 § 4 k.p.a. Za dominujący należy uznać pogląd zaprezentowany w uchwale Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 15 czerwca 2011 r. (I OPS 1/11), zgodnie z którym sobota jest dniem równorzędnym z dniem ustawowo wolnym od pracy w rozumieniu art. 57 § 4 k.p.a. Trzeba bowiem zauważyć, jak wskazał Naczelny Sąd Administracyjny, że od wielu lat sobota przestała w praktyce być dniem powszednim, a raczej stała się dla większości pracowników dniem odpoczynku, wolnym od pracy. Nie ma również żadnych wątpliwości, że sobota jest dniem, w którym nie działają zarówno sądy, jak i urzędy organów administracji publicznej oraz przeważająca

większość urzędów pocztowych, zwłaszcza we wsiach i małych miasteczkach. Dochowanie terminu kończącego się w sobotę przez złożenie pisma przed upływem terminu w urzędach organów administracji publicznej, urzędach pocztowych i polskich urzędach konsularnych może więc w praktyce nastąpić w dniu powszednim poprzedzającym sobotę – najczęściej w piątek, co prowadziło do skrócenia terminu¹⁷².

PRZESŁANKI PRZYWRÓCENIA TERMINU W RAZIE JEGO UCHYBIENIA. Przesłanki do przywrócenia terminu w razie jego uchybienia zostały wskazane w art. 58 k.p.a. Prawo to przysługuje „zainteresowanemu”, który winien wystąpić z „prośbą”¹⁷³ do „właściwego organu administracji publicznej”¹⁷⁴. „Zainteresowanym” może być nie tylko strona postępowania, ale również uczestnik na prawach strony czy inny jego uczestnik uprawniony bądź zobowiązany do dokonania czynności procesowej. Nie jest nim organ administracji publicznej prowadzący postępowanie administracyjne.

„Prośba”, z którą występuje „zainteresowany”, winna odpowiadać wymogom formalnym dotyczącym podań i należy ją traktować jako pismo procesowe. Podanie powinno zawierać co najmniej wskazanie osoby, od której pochodzi, jej adres i żądanie oraz czynić zadość innym wymaganiom ustalonym w przepisach szczególnych¹⁷⁵. Podanie wniesione pisemnie albo ustnie do protokołu powinno być podpisane przez wnoszącego, a protokół ponadto przez pracownika, który go sporządził. Gdy podanie wnosi osoba, która nie może lub nie umie złożyć podpisu, podanie lub protokół podpisuje za nią inna osoba przez nią upoważniona, czyniąc o tym wzmiankę obok podpisu¹⁷⁶.

Stosownie do art. 58 k.p.a., aby „zainteresowany” mógł wystąpić z „prośbą” o przywrócenie uchybionego terminu, muszą być spełnione następujące przesłanki:

- 1) musi on uprawdopodobnić, że uchybienie nastąpiło bez jego winy. Istnienie po stronie tej osoby niedbalstwa, czy chociażby winy nieumyślnej, powoduje niemożność przywrócenia terminu (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 22 maja 1997 r., SA/Sz 630/96, niepubl.). Przeszkody powodujące uchybienie terminu powinny mieć charakter obiektywny, niezależny od zainteresowanego oraz trwać przez cały bieg terminu przewidzianego dla dokonania czynności procesowej (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 13 października 1999 r., IV SA 1656/97, niepubl.)¹⁷⁷,
- 2) prośbę o przywrócenie terminu należy wnieść w ciągu siedmiu dni od dnia ustania przyczyny uchybienia terminu. Jednocześnie z wniesieniem prośby należy dopełnić czynności, dla której określony był termin¹⁷⁸.

Termin siedmiu dni jest terminem nieprzywracalnym. Datą, od której należy liczyć ten termin, jest data uzyskania przez osobę zainteresowaną wiadomości o zdarzeniu powodującym rozpoczęcie biegu terminu. Jeśli zatem strona nie wiedziała o uchybieniu terminu, to termin do złożenia prośby o jego przywrócenie liczy się od uzyskania przez nią wiadomości o tym, że odwołanie zostało złożone z uchybieniem terminu (wyrok

¹⁷² T. Lewandowski, *Sobota jako dzień ustawowo wolny od pracy*, LEX/el. 2013.

¹⁷³ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 58 § 1.

¹⁷⁴ Tamże, art. 58 § 2.

¹⁷⁵ Tamże, art. 63 § 2.

¹⁷⁶ Tamże, art. 63 § 3.

¹⁷⁷ Zob. szerzej: G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania administracyjnego. Tom I...*, dz. cyt., s. 288.

¹⁷⁸ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 58 § 2.

Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 marca 2000 r., I SA/Lu 1524/98, LEX nr 42915)¹⁷⁹.

Jeżeli uchybiony termin dotyczy np. wniesienia odwołania od decyzji, to wraz z prośbą o przywrócenie terminu strona winna wnieść odwołanie. Niespełnienie tego obowiązku skutkuje odmową przywrócenia terminu.

ZASADY SPORZĄDZANIA WNIOSKU I POSTANOWIENIA W SPRAWIE PRZYWRÓCENIA UCHYBIONEGO TERMINU DO WNIESIENIA ODWOŁANIA. Instytucji odwołania poświęcony jest dział drugi, rozdział 10 k.p.a. *Odwołania*. W świetle art. 127 § 1 k.p.a. od decyzji wydanej w pierwszej instancji służy stronie odwołanie tylko do jednej instancji. Odwołanie wnosi się w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji stronie, a gdy decyzja została ogłoszona ustnie – od dnia jej ogłoszenia stronie¹⁸⁰. Przy obliczaniu tego terminu nie bierze się pod uwagę dnia doręczenia lub ogłoszenia stronie decyzji, a dzień następnym¹⁸¹.

Gdyby odwołanie zostało skierowane z zachowaniem terminu do organu administracji publicznej, który jest niewłaściwy w sprawie, to ten niezwłocznie je przekazuje do organu właściwego, zawiadamiając jednocześnie o tym wnoszącego podanie.

Odwołanie wniesione do organu niewłaściwego przed upływem przepisanej terminu uważa się za wniesione z zachowaniem terminu¹⁸².

Zgodnie z art. 129 § 3 k.p.a. przepisy szczególne mogą przewidywać inne terminy do wniesienia odwołania. Chodzi tutaj o terminy krótsze niż 14 dni.

Przykład: Organizatorowi zgromadzenia publicznego służy odwołanie od decyzji o zakazie zgromadzenia publicznego bezpośrednio do sądu okręgowego właściwego ze względu na siedzibę organu gminy w terminie 24 godzin od jej udostępnienia w Biuletynie Informacji Publicznej¹⁸³.

Przykład: Organizatorowi oraz uczestnikowi zgromadzenia przysługuje prawo odwołania się od decyzji w sprawie rozwiązania zgromadzenia w terminie siedmiu dni od dnia rozwiązania zgromadzenia¹⁸⁴.

Jak już wspomniano, w razie uchybienia terminu do wniesienia odwołania termin ten należy przywrócić na prośbę zainteresowanego, gdy spełnione zostaną przesłanki wskazane w art. 58 k.p.a. Prośbę taką traktuje się jako pismo procesowe, które musi odpowiadać wymogom formalnym wskazanym w art. 63 § 2 i 3 k.p.a. Wniosek, podanie w sprawie przywrócenia uchybionego terminu do wniesienia odwołania powinien zawierać co najmniej następujące elementy:

1. Wskazanie osoby, od której pochodzi, oraz jej adresu. „Wskazanie osoby” to – w odniesieniu do osoby fizycznej – co najmniej podanie jej danych personalnych (nazwiska i imienia/imion), a gdy chodzi o osoby prawne i inne jednostki organizacyjne – podanie pełnej nazwy i siedziby (miejscowości). Wskazanie adresu wiąże się z oznaczeniem dokładnego miejsca zamieszkania lub pobytu osoby albo znajdowania się siedziby (określenie miejscowości, nazwy ulicy, jeśli taka jest wprowadzona,

¹⁷⁹ G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania administracyjnego. Tom I...*, dz. cyt., s. 290.

¹⁸⁰ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 129 § 2.

¹⁸¹ Tamże, art. 57 § 1.

¹⁸² Tamże, art. 65.

¹⁸³ *Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach* (Dz.U. z 2015 r., poz. 1485), art. 16 ust. 1.

¹⁸⁴ Tamże, art. 20 ust. 4.

numeru domu, budynku czy lokalu)¹⁸⁵. Spełnienie tego wymogu ma umożliwić organowi administracji publicznej, do którego kierowany jest wniosek o przywrócenie terminu, ocenę, czy wniosek pochodzi od osoby uprawnionej (strony lub uczestnika postępowania). Stosownie do treści art. 58 § 1 k.p.a. z wnioskiem takim może wystąpić wyłącznie „zainteresowany”.

2. Żądanie osoby występującej z wnioskiem. Żądanie to dotyczy będzie przywrócenia uchybionego terminu. Uzasadnieniem żądania winny być okoliczności wskazujące na to, że uchybienie nastąpiło bez winy zainteresowanego.

Okolicznościami takimi mogą być np.:

- 1) obłożna choroba,
- 2) niedoręczenie stronie decyzji,
- 3) nieprawidłowe doręczenie stronie decyzji¹⁸⁶,
- 4) naruszenie przez organ procesowy zasady procesowej prawa do informacji prawnej, wskazanej w art. 9 k.p.a.

Błędne pouczenie w decyzji co do prawa odwołania albo wniesienia powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego nie może szkodzić stronie, która zastosowała się do tego pouczenia¹⁸⁷.

W orzecznictwie sądowym wymienia się następujące przypadki uchybienia terminowi, które nie spełniają warunku „braku winy”:

- 1) oczekiwanie na poradę radcy prawnego – nie jest przesłanką uprawdopodobniającą brak winy strony w uchybieniu terminowi dokonania czynności procesowej (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 26 listopada 1997 r., I SA/Lu 1219/96, niepubl., LEX nr 31857),
- 2) nieznajomość prawa – nie może być uznana za okoliczność usprawiedliwiającą uchybienie terminowi do wniesienia odwołania (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 29 sierpnia 1997 r., III SA 101/96, niepubl.),
- 3) istnienie choćby winy nieumyślnej, niedbalstwa po stronie zobowiązanego do dokonania czynności – stanowią negatywną przesłankę do przywrócenia terminu na zasadzie art. 58 § 1 k.p.a. (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z dnia 22 maja 1997 r., SA/Sz 630/96, niepubl.),
- 4) nieprawidłowości organizacyjne jednostki lub zaniedbania jej pracowników (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 20 września 2001 r., IV SA 1340/99, LEX nr 54141),
- 5) „przeoczenie” wynikające ze słabej znajomości procedury (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 maja 2001 r., V SA 1150/00, LEX nr 109294),
- 6) nieznajomość prawa polskiego i postępowania przed organami państwowymi (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie 10 grudnia 1999 r., V SA 946/99, LEX nr 49950),

¹⁸⁵ G. Łaszczycza, Cz. Martysz, A. Matan, *Kodeks postępowania administracyjnego. Tom I...*, dz. cyt., s. 309.

¹⁸⁶ Zob. szerzej: wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 4 lipca 2012 r. (II GSK 688/11), LEX nr 1217417.

¹⁸⁷ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 112.

- 7) brak staranności strony w zapoznaniu się z treścią pouczeń zawartych w doręczonych decyzjach (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 21 maja 1999 r., I SA/Gd 2243/98, LEX nr 38700),
- 8) oczekiwanie na poradę radcy prawnego (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 26 listopada 1997 r., I SA/Lu 1219/96, LEX nr 31857),
- 9) choroba wymagająca leżenia – nie uzasadnia sama przez się braku zawinienia i przywrócenia terminu do dokonania czynności procesowej, o ile osoba uprawniona do dokonania tej czynności mogła skorzystać z pomocy osób trzecich (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 31 stycznia 2012 r., II OSK 2175/10, LEX nr 1138097).

Sam sposób wniesienia wniosku o przywrócenie uchybionego terminu został wskazany w art. 63 § 1 k.p.a., który stanowi, że może być to dokonane pisemnie, telegraficznie, za pomocą telefaksu lub ustnie do protokołu, a także za pomocą innych środków komunikacji elektronicznej przez elektroniczną skrzynkę podawczą organu administracji publicznej utworzoną na podstawie *Ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne*. Podanie wniesione pisemnie albo ustnie do protokołu powinno być podpisane przez wnoszącego, a protokół ponadto przez pracownika, który go sporządził. Gdy podanie wnosi osoba, która nie może lub nie umie złożyć podpisu, podanie lub protokół podpisuje za nią inna osoba przez nią upoważniona, czyniąc o tym wzmiankę obok podpisu¹⁸⁸.

Termin przywracany jest na prośbę zainteresowanego przez organ administracji publicznej. Właściwy organ administracji publicznej wydaje w tym zakresie postanowienie. W zależności od tego, czy zostały spełnione przesłanki do przywrócenia terminu wskazane w art. 58 k.p.a., organ administracji publicznej zajmujący się sprawą wydaje postanowienie o przywróceniu uchybionego terminu lub o odmowie jego przywrócenia. Zgodnie z art. 59 k.p.a. właściwą formą rozstrzygnięcia w tym zakresie jest postanowienie. Powinno ono sprostać wymogom formalnym wskazanym w art. 124 k.p.a. i zawierać następujące elementy:

- 1) oznaczenie organu administracji publicznej,
- 2) datę jego wydania,
- 3) oznaczenie strony lub stron albo innych osób biorących udział w postępowaniu,
- 4) powołanie podstawy prawnej,
- 5) rozstrzygnięcie,
- 6) pouczenie, czy i w jakim trybie służy na nie zażalenie lub skarga do sądu administracyjnego,
- 7) podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby upoważnionej do jego wydania lub – jeżeli postanowienie wydane zostało w formie dokumentu elektronicznego, powinno być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu.

Postanowienie powinno zawierać uzasadnienie faktyczne i prawne, jeżeli służy na nie zażalenie lub skarga do sądu administracyjnego oraz gdy wydane zostało na skutek zażalenia na postanowienie.

Na postanowienie o odmowie przywrócenia terminu przysługuje zainteresowanemu zażalenie do organu wyższego stopnia nad organem administracji publicznej właściwym w sprawie, który postanowienie wydał. Postanowienie o odmowie przywrócenia uchybionego terminu wydane przez organ administracji publicznej wyższego stopnia

¹⁸⁸ Tamże, art. 63 § 3.

nie podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia i jest ostateczne. Ze względu na fakt, że kończy ono postępowanie, stronie służy w tym wypadku skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego¹⁸⁹.

DORĘCZENIA, WEZWANIA I ZAWIADOMIENIA

SPOSODY DORĘCZANIA PISM. Organ administracji publicznej doręcza pisma za pokwitowaniem przez operatora pocztowego w rozumieniu *Ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe*, przez swoich pracowników lub przez inne upoważnione osoby lub organy¹⁹⁰. Do dnia 31 grudnia 2012 r. jedynie Poczcie Polskiej S.A. powierzono obowiązek wykonywania zadań operatora publicznego na mocy art. 46 ust. 2 uchylonej *Ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe*. Nowa ustawa *Prawo pocztowe z 2012 r.*, wdrażając w Polsce prawo europejskie¹⁹¹, zakłada m.in., że wszystkie firmy świadczące usługi pocztowe otrzymają równy dostęp do rynku – wystarczy, że będą miały wpis do rejestru operatorów pocztowych w Urzędzie Komunikacji Elektronicznej (UKE) zamiast obecnego zezwolenia; ponadto znosi monopol Poczty Polskiej na listy lżejsze niż 50 g.

Doręczanie przesyłek listowych, w tym poleconych, zalicza się do usług powszechnych, do których obowiązany jest na terenie całego kraju operator wyznaczony¹⁹². Operator wyznaczony jest wybierany na okres 10 lat przez Prezesa UKE, w drodze decyzji, spośród operatorów pocztowych wyłonionych w drodze konkursu ogłaszanego przez Prezesa UKE¹⁹³.

Przedmiotem doręczeń są **pisma**. W kodeksie postępowania administracyjnego występują takie formy pism, jak:

- 1) wezwanie (np. do złożenia wyjaśnień lub zeznań – art. 52 k.p.a.),
- 2) zawiadomienie (np. o przekazaniu podania – art. 65 § 1 k.p.a.),
- 3) protokół (np. z ustnego ogłoszenia decyzji i postanowienia – art. 76 § 2 pkt 5 k.p.a.),
- 4) decyzja (wydana na podstawie art. 104 k.p.a.),
- 5) ugoda, postanowienie czy inne dokumenty mające znaczenie procesowe.

Kodeks wprowadza wymóg formalny potwierdzenia przez uczestnika postępowania pisma w formie pokwitowania. Pokwitowanie doręczenia powinno być potwierdzone na odpowiednim dokumencie urzędowym. Odbierający pismo potwierdza jego odbiór swoim podpisem z podaniem daty odbioru. Od daty doręczenia pisma rozpoczyna się bieg niektórych terminów proceduralnych.

W świetle art. 43 i 44 k.p.a. oraz art. 3 pkt 21 i 23, art. 37 ust. 2 pkt 3 ustawy *Prawo pocztowe* osobą uprawnioną do odbioru pisma awizowanego, a doręczanego w postępowaniu administracyjnym, może być również osoba pełnoletnia zamieszkująca z adresatem pod warunkiem, że adresat nie złożył w placówce operatora zastrzeżenia w zakresie

¹⁸⁹ *Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 718), art. 3 § 2 pkt 2.

¹⁹⁰ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 39.

¹⁹¹ *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/6/WE z dnia 20 lutego 2008 r. zmieniająca dyrektywę 97/67/WE w odniesieniu do pełnego urzeczywistnienia rynku wewnętrznego usług pocztowych Wspólnoty* (Dz.U. UE.L.2008.52.3).

¹⁹² *Ustawa z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1113), art. 45 ust. 1 pkt 1 lit. a) i art. 46 ust. 1.

¹⁹³ Tamże, art. 71 ust. 1.

doręczenia przesyłki rejestrowanej lub przekazu pocztowego pod adresem wskazanym na przesyłce, przekazie pocztowym lub umowie o świadczenie usługi pocztowej, lub w placówce operatora¹⁹⁴.

Doręczenie pisma w myśl art. 39¹ k.p.a. możliwe jest również z zastosowaniem środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu przepisów *Ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną* pod warunkiem spełnienia przez stronę lub innego uczestnika postępowania dwóch przesłanek:

- 1) wcześniejsze wystąpienie do organu administracji publicznej o doręczenie,
- 2) wyrażenie zgody na doręczenie mu pism za pomocą tych środków.

środki komunikacji elektronicznej – to rozwiązania techniczne, w tym urządzenia teleinformatyczne i współpracujące z nimi narzędzia programowe, umożliwiające indywidualne porozumiewanie się na odległość przy wykorzystaniu transmisji danych między systemami teleinformatycznymi, a w szczególności pocztę elektroniczną

W przypadku zastosowania przez organ administracji publicznej tej formy doręczenia nie jest konieczne doręczenie tradycyjne. Doręczenie dokonywane w formie elektronicznej zastępuje doręczenie „tradycyjne”, stąd niedopuszczalne jest doręczenie dokumentu równocześnie w postaci papierowej i elektronicznej. Taki wniosek wynika z treści art. 46 § 3 k.p.a., który przewiduje kolejność sposobów doręczania: najpierw elektroniczne (jeżeli uczestnik złożył oświadczenie, o którym mowa w art. 39¹ § 1 k.p.a.), a w dalszej kolejności tradycyjne, jednak tylko w braku skuteczności doręczenia elektronicznego. Inaczej ujmując, uczestnik postępowania stoi przed wyborem sposobu doręczenia spośród dwóch opcji przewidzianych w kodeksie postępowania administracyjnego, z tym że wybór doręczenia elektronicznego powoduje rezygnację z tradycyjnego doręczenia dokumentu¹⁹⁵.

Pewne wątpliwości budził fakt doręczeń pism za pomocą faksu. Zostały one rozwiązane orzeczeniem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, który orzekł, że doręczenie pisma za pośrednictwem faksu nie jest doręczeniem za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu przepisów o świadczeniu usług drogą elektroniczną, o którym mowa w art. 39¹ § 1 k.p.a. Faks nie jest urządzeniem informatycznym, gdyż przez tego rodzaju urządzenia należy rozumieć komputery wyposażone w pamięć umożliwiającą zapisywanie i odtwarzanie danych. Z tego względu wysyłanie informacji pomiędzy urządzeniami faksowymi nie może być uznane za komunikowanie się za pomocą urządzeń tworzących zespół teleinformatyczny¹⁹⁶.

W przypadku doręczenia pisma za pomocą środków komunikacji elektronicznej doręczenie jest skuteczne, jeżeli w terminie siedmiu dni od dnia wysłania pisma organ administracji publicznej otrzyma potwierdzenie doręczenia pisma¹⁹⁷. Gdy adresat pisma nie otrzyma takiego potwierdzenia, organ doręczający pismo zobowiązany jest dostarczyć je w sposób tradycyjny.

¹⁹⁴ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 lipca 2011 r. (II OSK 1205/10), LEX nr 1083577.

¹⁹⁵ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 28 lutego 2013 r. (II SA/Go 43/13), LEX nr 1292143, LEX nr 295045.

¹⁹⁶ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 5 grudnia 2006 r. (III SA/Wa 1836/06).

¹⁹⁷ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 46 § 3.

Doręczając pismo za pomocą środków komunikacji elektronicznej, organ administracji publicznej przesyła na adres elektroniczny adresata informację zawierającą:

- 1) wskazanie, że adresat może odebrać dokument w formie dokumentu elektronicznego,
- 2) wskazanie adresu elektronicznego, z którego adresat może pobrać dokument i pod którym powinien dokonać potwierdzenia doręczenia dokumentu,
- 3) pouczenie dotyczące sposobu odbioru dokumentu, a w szczególności sposobu identyfikacji pod wskazanym adresem elektronicznym w systemie teleinformatycznym organu administracji publicznej oraz informacji o wymogu podpisania urzędowego poświadczenia odbioru w sposób wskazany w art. 20a *Ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne*.

Doręczenie dokumentu w formie dokumentu elektronicznego do podmiotu publicznego w rozumieniu przepisów ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne następuje przez elektroniczną skrzynkę podawczą tego podmiotu, w sposób określony w tej ustawie¹⁹⁸.

Pisma doręcza się stronie, a gdy strona działa przez przedstawiciela – temu przedstawicielowi. Jeżeli strona ustanowiła pełnomocnika, pisma doręcza się pełnomocnikowi. Jeżeli ustanowiono kilku pełnomocników, doręcza się pisma tylko jednemu pełnomocnikowi. Strona może wskazać takiego pełnomocnika¹⁹⁹.

W toku postępowania strony oraz ich przedstawiciele i pełnomocnicy mają obowiązek zawiadomić organ administracji publicznej o każdej zmianie swego adresu. W razie zaniebdania obowiązku określonego w art. 41 § 1 doręczenie pisma pod dotychczasowym adresem ma skutek prawny. Pisma doręcza się osobom fizycznym w ich mieszkaniu lub miejscu pracy, mogą być doręczone również w lokalu organu administracji publicznej, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej²⁰⁰.

Uwaga! W razie niemożności doręczenia pisma w mieszkaniu lub miejscu pracy osoby fizycznej lub w lokalu organu administracji publicznej, a także w razie koniecznej potrzeby pisma doręcza się w każdym miejscu, gdzie się adresata zastanie²⁰¹.

W przypadku nieobecności adresata pismo doręcza się, za pokwitowaniem, dorosłemu domownikowi, sąsiadowi lub dozorczy domu, jeżeli osoby te podjęły się oddania pisma adresatowi. O doręczeniu pisma sąsiadowi lub dozorczy zawiadamia się adresata, umieszczając zawiadomienie w oddawczej skrzynce pocztowej lub, gdy to nie jest możliwe, w drzwiach mieszkania²⁰².

Pismo może być uznane za doręczone pomimo niemożności dostarczenia pisma w sposób określony uprzednio. Spełnione przy tym muszą być następujące warunki:

- 1) pismo przechowuje się przez okres 14 dni w placówce pocztowej (w przypadku doręczania pisma przez operatora pocztowego) lub urzędzie właściwej gminy (miasta) – gdy doręczane jest przez pracownika urzędu gminy (miasta) lub upoważnioną osobę lub organ,

¹⁹⁸ Zob. szerzej: *Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne* (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 570), art. 20a.

¹⁹⁹ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 40.

²⁰⁰ Tamże, art. 41 § 1 i 2.

²⁰¹ Tamże, art. 42.

²⁰² Tamże, art. 43.

- 2) w oddawczej skrzynce pocztowej lub, gdy nie jest to możliwe, na drzwiach mieszkania adresata, jego biura lub innego pomieszczenia, w którym adresat wykonuje swoje czynności zawodowe, bądź w widocznym miejscu przy wejściu na posesję adresata umieszcza się zawiadomienie o pozostawieniu pisma wraz z informacją o możliwości jego odbioru w terminie siedmiu dni, licząc od dnia pozostawienia zawiadomienia,
- 3) w przypadku niepodjęcia przesyłki w terminie siedmiu dni od pozostawienia zawiadomienia pozostawia się powtórne zawiadomienie o możliwości odbioru przesyłki w terminie nie dłuższym niż 14 dni od daty pierwszego zawiadomienia.

Doręczenie uważa się za dokonane z upływem 14 dnia przechowywania pisma w placówce pocztowej operatora pocztowego lub urzędu gminy (miasta), a pismo pozostawia się w aktach sprawy²⁰³.

Gdy adresatem pisma jest jednostka organizacyjna lub organizacja społeczna, pisma doręcza się w lokalu ich siedziby do rąk osób uprawnionych do odbioru pism. Przepis art. 44 k.p.a. dotyczący niemożności dostarczenia pisma w przypadku nieobecności adresata stosuje się odpowiednio.

Gdyby doręczenie pisma nie było możliwe z uwagi na nieobecność tych osób, stosuje się tak samo jak wyżej opisaną procedurę pozostawienia pisma na okres 14 dni w placówce pocztowej operatora pocztowego lub urzędzie gminy (miasta).

Odbierający pismo potwierdza doręczenie mu pisma swym podpisem ze wskazaniem daty doręczenia²⁰⁴. Jeżeli odbierający pismo uchyla się od potwierdzenia doręczenia lub nie może tego uczynić, doręczający sam stwierdza datę doręczenia oraz wskazuje osobę, która odebrała pismo, i przyczynę braku jej podpisu²⁰⁵. Brak czytelnego podpisu (z podaniem imienia i nazwiska) nie oznacza tym samym, że doręczenie w postępowaniu administracyjnym jest nieskuteczne, skoro przepis art. 46 k.p.a. wymaga, ażeby osoba potwierdziła odbiór pisma swoim podpisem i datą²⁰⁶.

Jeżeli adresat odmawia przyjęcia pisma przesłanego mu przez operatora pocztowego w rozumieniu ustawy Prawo pocztowe lub inny organ albo w inny sposób, pismo zwraca się nadawcy z adnotacją o odmowie jego przyjęcia i datą odmowy. Pismo wraz z adnotacją włącza się do akt sprawy²⁰⁷. W przypadku odmowy przyjęcia pisma przez adresata pismo i tak uważa się za doręczone. Za moment doręczenia pisma uważa się dzień, w którym adresat pisma odmówił jego przyjęcia²⁰⁸. Reguła ta nie ma zastosowania, gdy odebrania pisma odmawia sąsiad, dozorca czy inny dorosły domownik, który nie jest adresatem pisma.

Doręczanie pism, których adresatami są osoby nieznanne z miejsca pobytu, następuje do przedstawiciela ustanowionego dla osoby nieobecnej. Poprzez osobę nieobecną należy rozumieć osobę, która nie ma miejsca zamieszkania czy pobytu²⁰⁹.

Pisma kierowane do osób korzystających ze szczególnych uprawnień wynikających z immunitetu dyplomatycznego lub konsularnego doręcza się w sposób przewidziany

²⁰³ Tamże, art. 44.

²⁰⁴ Tamże, art. 46 § 1.

²⁰⁵ Tamże, art. 46 § 2.

²⁰⁶ Zob. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 października 2012 r. (II OSK 1065/11), *Wymóg podpisu adresata na zwrotnym poświadczeniu odbioru a skuteczność doręczenia*, LEX nr 1234048.

²⁰⁷ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 47 § 1.

²⁰⁸ Tamże, art. 47 § 2.

²⁰⁹ Tamże, art. 48 § 1.

w przepisach szczególnych, w umowach i zwyczajach międzynarodowych²¹⁰. Zasada ta nie dotyczy wszystkich osób korzystających w jakimkolwiek zakresie z immunitetu dyplomatycznego czy konsularnego, a tylko osób korzystających „ze szczególnych uprawnień” w ramach tego immunitetu. Organ administracji publicznej ma wówczas obowiązek doręczenia pisma w sposób przewidziany w danej umowie czy zwyczaju międzynarodowym.

Sposób doręczenia pisma może obejmować takie elementy, jak tryb doręczenia, podmiot dokonujący doręczenia, pora lub inne szczególne wymagania.

Strony mogą być zawiadamiane o decyzjach i innych czynnościach organów administracji publicznej przez obwieszczenie lub w inny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania, jeżeli przepis szczególny tak stanowi; w tych przypadkach zawiadomienie bądź doręczenie uważa się za dokonane po upływie 14 dni od dnia publicznego ogłoszenia²¹¹. Zasada ta może mieć zastosowanie wyłącznie w przypadkach ściśle wskazanych przepisami ustawy. Przykładem takiego przepisu jest art. 5a *Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane*, który stanowi, że

w przypadku budowy obiektu liniowego, którego przebieg został ustalony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, a także wykonywania innych robót budowlanych dotyczących obiektu liniowego, gdy liczba stron w postępowaniu przekracza 20, stosuje się przepis art. 49 Kodeksu postępowania administracyjnego²¹².

Innym przykładem jest zapis art. 53 ust. 1 *Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, który stanowi, że o wszczęciu postępowania w sprawie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz postanowieniach i decyzji kończącej postępowanie strony zawiadamia się w drodze obwieszczenia, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości. Uregulowanie to nie dotyczy jedynie inwestora oraz właścicieli i użytkowników wieczystych nieruchomości, na których będą lokalizowane inwestycje celu publicznego. Te podmioty zawiadamia się na piśmie.

ZASADY WZYWANIA DO UDZIAŁU W CZYNNOŚCIACH PROCESOWYCH ORAZ ZAWIADAMIANIA O ZAMIERZONYCH CZYNNOŚCIACH PROCESOWYCH UCZESTNIKÓW POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO. Organ administracji publicznej może wzywać uczestników postępowania administracyjnego do złożenia zeznań lub wyjaśnień, wzięcia udziału w podejmowanych czynnościach procesowych nawet pod rygorem środków przymusu.

Zawiadomienie ma charakter mniej rygorystyczny. W ramach zawiadomienia organ administracji publicznej jedynie informuje uczestników postępowania o zamierzonych czynnościach w ramach toczącego się postępowania. Ewentualna nieobecność osoby w czynności nie może skutkować stosowaniem wobec niej środków przymusu.

Organ administracji publicznej może wzywać osoby do udziału w podejmowanych czynnościach i do złożenia wyjaśnień lub zeznań osobiście, przez pełnomocnika lub na piśmie, jeżeli jest to niezbędne dla rozstrzygnięcia sprawy lub dla wykonywania czynności urzędowych²¹³. Podmiotem wezwania mogą być nie tylko strony postępowania,

²¹⁰ Tamże, art. 48 § 2.

²¹¹ Tamże, art. 49.

²¹² *Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 290 z późn. zm.).

²¹³ Tamże, art. 50 § 1.

ale również inne osoby, które w jakikolwiek sposób mogą przyczynić się do załatwienia sprawy będącej przedmiotem postępowania administracyjnego.

Niestawienie się na wezwanie organu administracji publicznej skutkuje karą grzywny do 50 zł lub 200 zł – w przypadku ponownego niezastosowania się do wezwania. Kara ta dotyczy jednakże tylko świadków i biegłych²¹⁴.

Organ administracji publicznej może korzystać z instytucji wezwania tylko, jeżeli jest to niezbędne dla rozstrzygnięcia sprawy lub dla wykonywania czynności urzędowych. Jeżeli w ramach prowadzonego postępowania administracyjnego wystarczające jest wezwanie i przesłuchanie jednego świadka, należy odstąpić od wzywania innych świadków – jeżeli wiadomo, że nie wniosą oni nic nowego do sprawy. Konieczność podjęcia przez organ administracji publicznej czynności urzędowej również uzasadnia wezwanie osoby przez ten organ. Samo pojęcie czynności urzędowej nie jest do końca jasne. Należałoby przez to rozumieć czynność procesową podejmowaną przez organ w związku z prowadzonym przez niego postępowaniem administracyjnym mającą przyczynić się do załatwienia sprawy.

Osoba wezwana przez organ może zadośćuczynić swojemu obowiązkowi poprzez:

- 1) złożenie wyjaśnień lub zeznań osobiście,
- 2) złożenie wyjaśnień lub zeznań poprzez pełnomocnika,
- 3) złożenie wyjaśnień lub zeznań na piśmie²¹⁵.

Sam wybór sposobu złożenia wyjaśnień lub zeznań należy jednak do organu wzywającego. W wezwaniu bowiem powinien on wskazać:

- 1) nazwę i adres organu wzywającego,
- 2) imię i nazwisko wzywanego,
- 3) w jakiej sprawie oraz w jakim charakterze i w jakim celu zostaje wezwany,
- 4) czy wezwany powinien się stawić osobiście lub przez pełnomocnika, czy też może złożyć wyjaśnienie lub zeznanie na piśmie,
- 5) termin, do którego żądanie powinno być spełnione, albo dzień, godzinę i miejsce stawienia się wezwanego lub jego pełnomocnika,
- 6) skutki prawne niezastosowania się do wezwania²¹⁶.

Wezwanie powinno być zaopatrzone podpisem pracownika organu wzywającego, z podaniem imienia, nazwiska i stanowiska służbowego podpisującego lub, jeżeli dokonywane jest z użyciem dokumentu elektronicznego, powinno być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu²¹⁷. Brak któregośkolwiek z tych elementów będzie czynił wezwanie nieprawidłowym. Konsekwencją tego będzie brak podstaw do zastosowania kary grzywny za niezastosowanie się do wezwania, bowiem kara ta może być zastosowana tylko w przypadku „prawidłowego wezwania”²¹⁸.

Dokonując wezwania, organ administracji publicznej powinien dołożyć starań, aby wezwanie nie było uciążliwe dla osoby. Miarą tej uciążliwości jest przede wszystkim ewentualna konieczność osobistego stawienia się osoby wezwanej. Należy pamiętać, że wezwany może zadośćuczynić wezwaniu poprzez pełnomocnika lub złożenie wyjaśnień

²¹⁴ Tamże, art. 88.

²¹⁵ Tamże, art. 50 § 1.

²¹⁶ Tamże, art. 54 § 1.

²¹⁷ Tamże, art. 54 § 2.

²¹⁸ Tamże, art. 88 § 1.

albo zeznań na piśmie. W przypadkach, w których osoba wezwana nie może stawić się z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się pokonać przeszkody, organ może dokonać określonej czynności lub przyjąć wyjaśnienie albo przesłuchać osobę wezwaną w miejscu jej pobytu, jeżeli pozwalają na to okoliczności, w jakich znajduje się ta osoba²¹⁹. Przeszkodą taką nie jest pobyt za granicami kraju w celach zarobkowych²²⁰.

Wezwany ma obowiązek osobistego stawiennictwa się, wyłącznie gdy zamieszkuje lub przebywa w obrębie gminy lub miasta organu administracji publicznej dokonującego wezwania lub gminy albo miasta z nim sąsiadującego²²¹. Niestawienie się na wezwanie organu administracji publicznej, który swą siedzibę ma poza granicami gminy lub miasta, gdzie wezwany przebywa lub zamieszkuje, lub granicami gminy lub miasta sąsiedniego, nie może rościć sankcji w postaci kary grzywny. W tym wypadku organ administracji publicznej może zwrócić się w ramach pomocy prawnej do właściwego terenowego organu administracji rządowej lub organu samorządu terytorialnego o wezwanie osoby zamieszkałej lub przebywającej w danej gminie lub mieście do złożenia wyjaśnień lub zeznań albo do dokonania innych czynności, związanych z toczącym się postępowaniem²²².

Organ administracji publicznej może jednak ominąć ograniczenia powyższe dotyczące obowiązku osobistego stawienia się wezwanej osoby, jeżeli wykaże, iż charakter sprawy lub czynności wymagają dokonania czynności przed organem administracji publicznej prowadzącym postępowanie²²³. W tym wypadku wezwany ma obowiązek stawić się niezależnie od miejsca pobytu czy zamieszkania, a ewentualne niestawienie się skutkować będzie zastosowaniem kary grzywny.

Możliwe jest odstąpienie od pisemnej formy wezwania osoby przez organ administracji publicznej wówczas, gdy sprawa jest niecierpiąca zwłoki. W tym wypadku wezwania można dokonać telefonicznie albo przy użyciu innych środków łączności²²⁴. Takie wezwanie powinno jednak zawierać informacje wymagane dla tradycyjnego wezwania. Pracownik organu administracji publicznej dokonujący takiego wezwania powinien z tej czynności sporządzić notatkę służbową i włączyć ją do akt sprawy.

Uwaga! Wezwanie powoduje skutki prawne tylko wtedy, gdy nie ma wątpliwości, że dotarło do adresata we właściwej treści i w odpowiednim terminie.

Osobie, która stawiała się na wezwanie, przyznaje się **koszty podróży i inne należności**. Przepisy szczególne dotyczące tych kosztów i należności znajdują się w *Ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych* (tytuł trzeci *Wydatki*, dział drugi *Należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron w postępowaniu cywilnym*).

Koszty podróży dotyczą kosztów przejazdu własnym samochodem lub innym odpowiednim środkiem transportu. Świadkowi przysługuje również zwrot kosztów noc-

²¹⁹ Tamże, art. 50 § 3.

²²⁰ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 25 maja 2007 r. (II SA/Wa 390/07), LEX nr 470103.

²²¹ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 51.

²²² Tamże, art. 52.

²²³ Tamże, art. 53.

²²⁴ Tamże, art. 55.

legu oraz utrzymania w miejscu wykonywania czynności sądowej²²⁵. Inne należności to zwrot zarobku lub dochodu utraconego z powodu stawiennictwa na wezwanie²²⁶.

Prawo do żądania powyższych należności służy osobie wezwanej w charakterze świadka, jeżeli się stawiła, choćby nie została przesłuchana. W wypadku gdy osoba uprawniona do otrzymania należności zostanie wezwana w charakterze świadka w kilku sprawach na ten sam dzień, przyznaje się jej te należności tylko raz. Świadcowi, który zgłosił się bez wezwania sądu, należności mogą być przyznane tylko w wypadku, jeżeli został przesłuchany przez sąd²²⁷.

Zwrot kosztów i należności związanych ze stawiennictwem, o których mowa wyżej, należą się odpowiednio osobie towarzyszącej, jeżeli świadek nie mógłby się stawić na wezwanie bez opieki tej osoby (jeśli np. świadek jest osobą niewidomą)²²⁸.

Koszty i należności związane ze stawiennictwem nie należą się świadkowi zatrudnionemu w organie władzy publicznej, jeżeli został powołany do zeznawania w związku z tym zatrudnieniem. W tym przypadku świadkowi służy prawo do należności na zasadach określonych w przepisach regulujących wysokość i warunki ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju²²⁹.

Koszty i należności, o których mowa, należą się również w przypadku osobistego stawiennictwa się bez wezwania, gdy spełnione zostaną łącznie następujące warunki:

- 1) stawiennictwo dotyczy strony postępowania,
- 2) gdy postępowanie zostało wszczęte z urzędu.

O zwrot kosztów i należności strona może wystąpić, gdy bez swojej winy została błędnie wezwana do stawienia się.

Żądanie przyznania należności należy zgłosić organowi administracji publicznej, przed którym toczy się postępowanie, przed wydaniem decyzji, pod rygorem utraty roszczenia²³⁰.

ŚRODKI ZASKARŻANIA

ISTOTA I RODZAJE ŚRODKÓW ZASKARŻANIA. Kodeks postępowania administracyjnego przewiduje możliwość odwołania się od rozstrzygnięć organów administracji publicznej uprawnionym do tego podmiotom w ramach tzw. środków zaskarżania. Sam termin „środki zaskarżania” nie występuje w przepisach prawa administracyjnego, a jest wytworem języka prawniczego i doktryny prawa w tym zakresie. Istota środków zaskarżania sprowadza się do weryfikacji decyzji czy innego rozstrzygnięcia organu administracji publicznej poprzez np. jego uchylenie czy zmianę. Z żądaniem takim może wystąpić uprawniony do tego podmiot, któremu przepisy prawa administracyjnego dają taką możliwość.

²²⁵ Zob. szerzej: *Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 6243), art. 85.

²²⁶ Zob. szerzej: tamże, art. 86.

²²⁷ Tamże, art. 87.

²²⁸ Tamże, art. 88.

²²⁹ Tamże, art. 88a.

²³⁰ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 56 § 2.

W zależności od charakteru zaskarżanego rozstrzygnięcia dokonuje się podziału środków zaskarżania na dwie grupy:

- 1) środki zaskarżania zwyczajne,
- 2) środki zaskarżania nadzwyczajne.

Środki zaskarżania zwyczajne przysługują w stosunku do rozstrzygnięć o charakterze nieostatecznym. Środkiem odwoławczym od rozstrzygnięć o charakterze nieostatecznym organów administracji publicznej jest **odwołanie**. Zasady, przesłanki i warunki wnoszenia tego środka zaskarżania zostały uregulowane w dziale drugim kodeksu postępowania administracyjnego *Postępowanie*, rozdziale *Odwołania*. Omawiając odwołanie jako zwyczajny środek zaskarżania decyzji nieostatecznych, należy podkreślić, iż prawo odwołania do organu administracji publicznej wyższego stopnia od decyzji wydanej w pierwszej instancji przysługuje stronie²³¹.

Zażalenie jest środkiem odwoławczym przysługującym stronie na wydane w toku postępowania postanowienie, ale tylko gdy przewidziane jest to przez przepisy kodeksu postępowania administracyjnego²³². Istotą tego środka odwoławczego jest to, iż zażalenie wnosi się na postanowienia wydawane przez organ administracji publicznej, które nie rozstrzygają w całości o postępowaniu, a dotyczą tylko kwestii proceduralnych tego postępowania²³³.

Nadzwyczajne środki zaskarżania przysługują określonym podmiotom od decyzji ostatecznych. W ramach tych środków można wyróżnić:

- 1) skargę o wznowienie postępowania,
- 2) orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności aktu normatywnego,
- 3) skargę dotyczącą naruszenia zasady równego traktowania,
- 4) sprzeciw prokuratora od decyzji ostatecznej,
- 5) skargę do wojewódzkiego sądu administracyjnego.

Wznowienie postępowania administracyjnego jest możliwe, gdy sprawa została zakończona decyzją ostateczną i zachodzi jedna z przesłanek wskazana przepisami kodeksu postępowania administracyjnego, tj.:

- 1) decyzja została wydana w wyniku przestępstwa,
- 2) dowody, na których podstawie ustalono istotne dla sprawy okoliczności faktyczne, okazały się fałszywe,
- 3) decyzja została wydana przez pracownika lub organ administracji publicznej, który podlega wyłączeniu stosownie do art. 24, 25 i 27 k.p.a.,
- 4) strona bez własnej winy nie brała udziału w postępowaniu,
- 5) wyjdą na jaw istotne dla sprawy nowe okoliczności faktyczne lub nowe dowody istniejące w dniu wydania decyzji, nieznanie organowi, który wydał decyzję,
- 6) decyzja została wydana bez uzyskania wymaganego prawem stanowiska innego organu,
- 7) zagadnienie wstępne zostało rozstrzygnięte przez właściwy organ lub sąd odmiennie od oceny przyjętej przy wydaniu decyzji (art. 100 § 2 k.p.a.),

²³¹ Tamże, art. 127 § 1 i 2.

²³² Tamże, art. 31 § 2, art. 37 § 1, art. 59 § 1, art. 66 § 3, art. 74 § 2, art. 88 § 1 i 2, art. 96, art. 101 § 3, art. 106 § 5, art. 108 § 2, art. 113 § 3, art. 119 § 1, art. 149 § 4, art. 152 § 2, art. 159 § 2, art. 219, art. 261 § 3, art. 264 § 2.

²³³ Szerzej na temat zwyczajnych środków zaskarżania tamże, rozdział *Postępowanie*.

8) decyzja została wydana w oparciu o inną decyzję lub orzeczenie sądu, które zostało następnie uchylone lub zmienione²³⁴.

Podstawą wznowienia postępowania jest również **orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą, na podstawie którego została wydana decyzja**. Ten nadzwyczajny środek zaskarżenia jest odzwierciedleniem przepisu art. 190 ust. 4 Konstytucji RP, który stanowi, że:

orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach, stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania.

Skargę o wznowienie postępowania wnosi się w terminie jednego miesiąca od dnia wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego²³⁵.

Na podstawie art. 24 pkt 1 *Ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* z dniem 1 stycznia 2011 r. została dodana nowa podstawa wznowienia dotycząca naruszenia zasady równego traktowania. Zgodnie z nią wznowienie postępowania dotyczącego decyzji ostatecznej możliwe jest w przypadku wydania orzeczenia sądu stwierdzającego naruszenie zasady równego traktowania, zgodnie z ww. ustawą o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, jeżeli naruszenie tej zasady miało wpływ na rozstrzygnięcie sprawy zakończonej decyzją ostateczną.

Skargę o wznowienie postępowania wnosi się w terminie jednego miesiąca od dnia uprawomocnienia się orzeczenia sądu²³⁶.

O możliwości wznowienia postępowania i uchylecia ostatecznej decyzji może przesądzić czas. Uchylenie to nie może nastąpić, jeżeli od dnia doręczenia lub ogłoszenia decyzji upłynęło 10 lat. Dotyczy to decyzji wydanej w postępowaniu, gdy dowody, na których podstawie ustalono istotne dla sprawy okoliczności faktyczne, okazały się fałszywe, lub decyzji wydanej w wyniku przestępstwa.

Gdy podstawą do wznowienia postępowania są inne, wyżej wskazane przesłanki, uchylenie decyzji nie jest możliwe, jeżeli od dnia doręczenia lub ogłoszenia decyzji upłynęło pięć lat²³⁷. Nie uchyla się decyzji także, jeżeli w wyniku wznowienia postępowania mogłaby zapaść wyłącznie decyzja odpowiadająca w swej istocie decyzji dotychczasowej²³⁸.

Wznowienie postępowania może nastąpić z urzędu lub na żądanie strony. Formą żądania wznowienia postępowania jest podanie, które wnosi się do organu administracji publicznej, który wydał w sprawie decyzję w pierwszej instancji. Podanie należy wnieść w terminie jednego miesiąca od dnia, w którym strona dowiedziała się o okoliczności stanowiącej podstawę do wznowienia postępowania.

Prawo sprzeciwu prokuratora od decyzji ostatecznej to kolejny nadzwyczajny środek zaskarżenia. Prokurator może wnieść sprzeciw, jeżeli przepisy kodeksu lub przepisy

²³⁴ Tamże, art. 145 § 1.

²³⁵ Tamże, art. 145a.

²³⁶ Tamże, art. 145b.

²³⁷ Tamże, art. 146 § 1.

²³⁸ Tamże, art. 146 § 2.

szczególne przewidują wznowienie postępowania, stwierdzenie nieważności decyzji albo jej uchylenie lub zmianę²³⁹. Wynika z tego, iż decyzja ostateczna musi być dotknięta wadą prawną wskazaną w przepisach kodeksu postępowania administracyjnego²⁴⁰. Może być to np. decyzja, która została wydana z rażącym naruszeniem prawa czy której wykonanie wywołałoby czyn zagrożony karą. Sprzeciw wnoszony jest do organu właściwego do wznowienia postępowania, stwierdzenia nieważności decyzji albo jej uchylenia lub zmiany i powinien być rozpatrzony i załatwiony w terminie 30 dni od daty jego wniesienia²⁴¹. Jeżeli decyzja ostateczna została wniesiona przez ministra, sprzeciw wnosi Prokurator Generalny²⁴².

Skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego może być wnoszona na postanowienia ostateczne. Warunkiem wniesienia tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia jest wyczerpanie zażalenia²⁴³. Przykładem postanowienia ostatecznego, od którego służy skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego, jest postanowienie organu odwoławczego dotyczące przywrócenia terminu na wniesienie odwołania lub zażalenia lub postanowienie o niedopuszczalności odwołania lub uchybienia terminu do jego wniesienia.

Decyzja ostateczna może być uchylona czy zmieniona przez organ administracji publicznej, który ją wydał z urzędu, bez stosowania nadzwyczajnych środków zaskarżenia w przypadku, gdy:

- 1) przemawia za tym interes społeczny lub słuszny interes strony,
- 2) decyzja jest wadliwa,
- 3) jeżeli w inny sposób nie można usunąć stanu zagrażającego życiu lub zdrowiu ludzkiemu albo zapobiec poważnym szkodom dla gospodarki narodowej lub dla ważnych interesów państwa,
- 4) o ile przewidują to przepisy szczególne²⁴⁴.

POSTĘPOWANIE ODWOŁAWCZE. Prawo obywateli do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji zagwarantowane jest przez Konstytucję RP²⁴⁵.

Odwołanie jest zwyczajnym środkiem zaskarżenia, bowiem przysługuje od decyzji nieostatecznych. Prawo strony do złożenia odwołania jest ściśle związane z zasadą dwuinstancyjności postępowania²⁴⁶. Zgodnie z tą zasadą od decyzji organu pierwszej instancji stronie służy odwołanie. Organem właściwym do jego rozpatrzenia jest organ administracji publicznej wyższego stopnia, czyli organ drugiej instancji, chyba że ustawa przewiduje inny organ odwoławczy. Odwołanie przysługuje stronie od decyzji wydanej w pierwszej instancji do organu drugiej instancji.

Odwołanie jest formą podania, może być więc wnoszone pisemnie, telegraficznie, za pomocą telefaksu lub ustnie do protokołu, a także za pomocą innych środków

²³⁹ Tamże, art. 184 § 1.

²⁴⁰ Tamże, dział drugi *Postępowanie*, rozdział *Uchylenie, zmiana oraz stwierdzenie nieważności decyzji*.

²⁴¹ Tamże, art. 59 § 2 i art. 134.

²⁴² Tamże, art. 184 § 3.

²⁴³ *Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami...*, dz. cyt., art. 3 § 2 pkt 2.

²⁴⁴ Zob. szerzej: *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 154–163.

²⁴⁵ Zob. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (tekst jednolity: Dz.U. Nr 78, poz. 483), art. 78.

²⁴⁶ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 15.

komunikacji elektronicznej przez elektroniczną skrzynkę podawczą organu administracji publicznej²⁴⁷.

Odwołanie jako forma podania powinno spełniać wymogi formalne wskazane w przepisach kodeksu postępowania administracyjnego. Powinno zawierać co najmniej wskazanie osoby, od której pochodzi, jej adres i żądanie oraz czynić zadość innym wymaganiom ustalonym w przepisach szczególnych²⁴⁸.

Odwołanie nie wymaga szczegółowego uzasadnienia. Wystarczy, jeżeli z odwołania wynika, że strona nie jest zadowolona z wydanej decyzji. Przepisy szczególne mogą ustalać inne wymogi co do treści odwołania²⁴⁹. Niezadowolenie, o którym mowa, powinno dotyczyć jednego z elementów decyzji organu pierwszej instancji.

Strona wnosi odwołanie do organu drugiej instancji za pośrednictwem organu, który wydał decyzję. Organ pierwszej instancji może uznać, że odwołanie zasługuje w całości na uwzględnienie, i w tym zakresie może wydać nową decyzję, uchylającą lub zmieniającą zaskarżoną decyzję²⁵⁰.

Termin na wniesienie odwołania wynosi 14 dni od dnia doręczenia decyzji stronie, a gdy decyzja została ogłoszona ustnie – od dnia jej ogłoszenia stronie²⁵¹. Do czasu upływu terminu 14 dni na wniesienie odwołania decyzja nie ulega wykonaniu. Gdy strona wniesie odwołanie od decyzji, jej wykonanie zostaje wstrzymane. Nie dotyczy to jednak przypadków, gdy decyzji został nadany rygor natychmiastowej wykonalności, o którym mowa w art. 108 k.p.a., lub gdy decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu z mocy ustawy. Jednakże i w tym wypadku organ odwoławczy może w uzasadnionych przypadkach wstrzymać natychmiastowe wykonanie decyzji²⁵².

Decyzja podlega również wykonaniu przed upływem terminu 14 dni do wniesienia odwołania, gdy jest zgodna z żądaniem wszystkich stron²⁵³.

Gdy w postępowaniu administracyjnym występowały dwie lub więcej stron i jedna z nich wniosła odwołanie od decyzji, o wniesieniu odwołania organ administracji publicznej, który wydał decyzję, zawiadomi pozostałe strony.

Organ administracji publicznej, który wydał decyzję, obowiązany jest przesłać odwołanie wraz z aktami sprawy organowi odwoławczemu w terminie siedmiu dni od dnia, w którym otrzymał odwołanie, jeżeli w tym terminie nie wydał nowej decyzji w myśl art. 132 k.p.a.²⁵⁴ Nie jest on upoważniony do oceny dopuszczalności odwołania i zachowania terminu jego wniesienia, bowiem kompetencja w tym zakresie należy do wyłącznej właściwości organu odwoławczego – drugiej instancji.

Organ administracji publicznej, za którego pośrednictwem wniesiono odwołanie do wyższej instancji, nie może go pozostawić bez rozpoznania i nie nadać mu dalszego biegu. Niedopuszczalność odwołania oraz uchybienie terminu do wniesienia odwołania stwierdza organ odwoławczy w drodze postanowienia. Postanowienie w tej sprawie jest ostateczne²⁵⁵.

²⁴⁷ Tamże, art. 63 § 1.

²⁴⁸ Tamże, art. 63 § 2.

²⁴⁹ Tamże, art. 128.

²⁵⁰ Tamże, art. 132 § 1.

²⁵¹ Tamże, art. 129 § 2.

²⁵² Tamże, art. 135.

²⁵³ Tamże, art. 130.

²⁵⁴ Tamże, art. 133.

²⁵⁵ Tamże, art. 134.

Organ odwoławczy przed podjęciem decyzji jest zobowiązany przeprowadzić czynności wyjaśniające w niezbędnym zakresie. Co więcej, zgodnie z orzecznictwem Naczelnego Sądu Administracyjnego wydanie postanowienia o niedopuszczalności odwołania oraz o uchybieniu terminu do jego wniesienia bez dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego narusza podstawowe zasady procesowe, takie jak zasada uwzględniania interesu społecznego i słusznego interesu obywateli oraz zasada zbierania i rozpatrywania materiału dowodowego, wskazane w art. 7 i 77 k.p.a.²⁵⁶

Niedopuszczalność odwołania może być stwierdzona przez organ odwoławczy w dwóch sytuacjach:

- 1) gdy niedopuszczalność wynika z ustawy (np. jeżeli zostało ono wniesione przez osobę, która nie jest stroną w rozumieniu art. 28 k.p.a., lub wniesione przez stronę, która nie ma zdolności do czynności prawnych),
- 2) gdy odwołanie zostało złożone po upływie terminu. Terminy wnoszenia odwołania wskazane w art. 129 § 2 lub 3 k.p.a. są terminami ustawowymi, nie podlegającymi skracaniu czy wydłużaniu przez organ administracji publicznej. Są to terminy zawite, których upływ organ odwoławczy uwzględnia z urzędu.

Jeżeli odwołanie zawiera pewne błędy formalne (np. brak podpisu, adresu czy innych danych), to organ administracji publicznej wzywa wnoszącego do usunięcia braków w terminie siedmiu dni z pouczeniem, że nieusunięcie tych braków spowoduje pozostawienie odwołania bez rozpoznania²⁵⁷.

Wniesienie odwołania wstrzymuje wykonanie decyzji, nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy:

- 1) decyzji został nadany rygor natychmiastowej wykonalności (art. 108 k.p.a.),
- 2) decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu z mocy ustawy.

Jednak pomimo wystąpienia powyższych przesłanek natychmiastowe wykonanie decyzji może być wstrzymane przez organ odwoławczy „w uzasadnionych przypadkach”²⁵⁸. Jest to pojęcie nieostre, podlegające ocenie przez organ odwoławczy. Do „uzasadnionych przypadków” zaliczyć można:

- 1) prawdopodobieństwo wadliwości decyzji nieostatecznej,
- 2) wywołanie przez wykonanie decyzji nieodwracalnych skutków prawnych,
- 3) zmianę okoliczności uzasadniających nadanie rygoru.

Organ odwoławczy może przeprowadzić na żądanie strony lub z urzędu dodatkowe postępowanie w celu uzupełnienia dowodów i materiałów w sprawie albo zlecić przeprowadzenie tego postępowania organowi, który wydał decyzję²⁵⁹. Nie oznacza to, że przeprowadzenie takiego postępowania jest konieczne i obligatoryjne. Organ odwoławczy podejmuje decyzję co do przeprowadzenia dodatkowego postępowania, jeżeli stwierdzi, że dowody i materiał w danej sprawie należy uzupełnić. Decyzja ta może być podjęta z urzędu lub na żądanie strony.

„Dodatkowe postępowanie w celu uzupełnienia dowodów i materiałów w sprawie” może obejmować zarówno powtórzenie przez organ odwoławczy dowodów wadliwie zebranych przez organ pierwszej instancji, jak i przeprowadzenie nowych dowodów

²⁵⁶ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego OZ w Gdańsku z dnia 11 maja 1994 r. (SA/Gd 2813/93), Lexis Nexis nr 355735.

²⁵⁷ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 64 § 2.

²⁵⁸ Tamże, art. 135.

²⁵⁹ Tamże, art. 136.

wskazanych przez stronę w odwołaniu lub zgromadzonych przez organ odwoławczy z urzędu²⁶⁰.

W wypadku złożenia przez stronę wniosku o cofnięcie odwołania od decyzji organ odwoławczy zobowiązany jest sprawdzić, czy nie dojdzie do naruszenia prawa lub interesu społecznego na skutek utrzymania w mocy decyzji. Jeżeli skutek taki miałby nastąpić, organ nie uwzględni cofnięcia przez stronę odwołania od decyzji²⁶¹.

Złożenie przez stronę odwołania od decyzji zmusza organ odwoławczy do wydania jednej z trzech decyzji, w której organ ten:

- 1) utrzymuje w mocy zaskarżoną decyzję albo
- 2) uchyla zaskarżoną decyzję w całości albo w części i w tym zakresie orzeka co do istoty sprawy albo uchylając tę decyzję – umarza postępowanie pierwszej instancji w całości albo w części, albo
- 3) umarza postępowanie odwoławcze²⁶².

Organ administracji publicznej rozpatrujący odwołanie od decyzji nie może wydać decyzji o sentencji innej niż wskazanej powyżej (np. o stwierdzeniu nieważności decyzji na podstawie art. 156 k.p.a.). Organ odwoławczy może uchylić zaskarżoną decyzję w całości i przekazać sprawę do ponownego rozpatrzenia organowi pierwszej instancji, gdy decyzja ta została wydana z naruszeniem przepisów postępowania, a konieczny do wyjaśnienia zakres sprawy ma istotny wpływ na jej rozstrzygnięcie. Przekazując sprawę, organ ten powinien wskazać, jakie okoliczności należy wziąć pod uwagę przy ponownym rozpatrzeniu sprawy.

W wyniku odwołania od decyzji zaskarżona decyzja może zostać uchylona w całości przez organ odwoławczy, a sprawa przekazana do ponownego rozpatrzenia organowi pierwszej instancji, gdy decyzja ta została wydana z naruszeniem przepisów postępowania, a konieczny do wyjaśnienia zakres sprawy ma istotny wpływ na jej rozstrzygnięcie. Organ odwoławczy powinien wydać wytyczne organowi pierwszej instancji dotyczące czynności, które należy przeprowadzić w celu wyjaśnienia sprawy²⁶³.

Jeżeli przepisy przewidują wydanie decyzji na blankiecie urzędowym, w tym za pomocą środków komunikacji elektronicznej, a istnieją podstawy do zmiany zaskarżonej decyzji, organ odwoławczy uchyla decyzję i zobowiązuje organ pierwszej instancji do wydania decyzji o określonej treści²⁶⁴. Przykładem takich przepisów jest *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 6 marca 2014 r. w sprawie wzorów zezwoleń na wykonywanie krajowych i międzynarodowych przewozów drogowych osób oraz wypisów z zezwoleń*, zgodnie z którym zezwolenie na wykonywanie przewozu osób w transporcie drogowym wydawane jest na zezwoleniu, którego wzór znajduje się w załączniku do rozporządzenia²⁶⁵. Blankiety, na których decyzje te są wydawane, posiadają znaki wodne oraz pouczenie o możliwości wniesienia odwołania.

Organ odwoławczy nie może orzekać co do istoty sprawy i wydać nowej decyzji, gdyż nie dysponuje blankietem urzędowym i nie jest uprawniony do jego wydania.

²⁶⁰ Zob. szerzej: M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Kodeks postępowania...*, dz. cyt., s. 470.

²⁶¹ *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania...*, dz. cyt., art. 137.

²⁶² Tamże, art. 138 § 1.

²⁶³ Tamże, art. 138 § 2.

²⁶⁴ Tamże, art. 138 § 4.

²⁶⁵ Zob. szerzej: *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 6 czerwca 2014 r. w sprawie wzorów zezwoleń na wykonywanie krajowych i międzynarodowych przewozów drogowych osób oraz wypisów z zezwoleń* (Dz.U. z 2014 r., poz. 402).

Może tylko zobowiązać organ pierwszej instancji do wydania decyzji o określonej treści – na blankiecie urzędowym spełniającym cechy formalne przewidziane odpowiednimi przepisami prawa.

Organ odwoławczy nie może wydać decyzji na niekorzyść strony odwołującej się, chyba że zaskarżona decyzja rażąco narusza prawo lub rażąco narusza interes społeczny²⁶⁶. W doktrynie wskazuje się, iż w postępowaniu odwoławczym obowiązuje zasada zakazu *reformatio in peius* (przekształcenia na gorsze, zmiany na niekorzyść). Jest to gwarancja procesowa znajdująca swoje odzwierciedlenie w orzecznictwie sądowym, czemu wyraz daje wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1993 r. (III ARN 33/93, PiP 1994, z. 9, s. 111 z glosą Wierzbowskiego), stwierdzający, że jego respektowanie w postępowaniu odwoławczym stanowi jedną z fundamentalnych zasad prawa procesowego w demokratycznym państwie prawa²⁶⁷. Złamanie tej zasady przez organ odwoławczy i wydanie decyzji w wyniku odwołania na niekorzyść strony musi mieć charakter wyjątkowy. Rozstrzygając na niekorzyść strony wnoszącej odwołanie, organ odwoławczy w uzasadnieniu decyzji zobowiązany jest wskazać, że zaskarżona decyzja rażąco narusza prawo lub rażąco narusza interes społeczny.

Od decyzji wydanej w pierwszej instancji przez ministra lub samorządowe kolegium odwoławcze odwołanie nie służy. W tym wypadku strona, która jest niezadowolona z decyzji, może zwrócić się z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy. Wniosek ten kieruje się do tego samego organu, który wydał decyzję. Jest nim właściwy minister lub samorządowe kolegium odwoławcze²⁶⁸.

Do wymogów formalnych wniosku oraz terminu jego złożenia stosuje się przepisy dotyczące odwołań od decyzji. Po złożeniu wniosku minister lub samorządowe kolegium odwoławcze wydaje decyzję, w której utrzymuje w mocy zaskarżoną decyzję, uchyla ją w całości albo w części lub umarza postępowanie odwoławcze²⁶⁹.

Na postanowienia wydane przez organ administracji publicznej, które nie rozstrzygają w całości o sprawie będącej przedmiotem postępowania administracyjnego, lecz mają wpływ na jego przebieg, stronie służy **zażalenie**. Zażalenie wnosi się w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia postanowienia stronie, a gdy postanowienie zostało ogłoszone ustnie – od dnia jego ogłoszenia stronie²⁷⁰. Z przytoczonego przepisu wynika, że prawo do złożenia zażalenia przysługuje stronie (podmiotom na prawach strony).

Na niektóre postanowienia zażalenie może złożyć nie tylko strona postępowania, ale również i inny jego uczestnik – zainteresowany. Przykładem może być uchybienie terminu, który należy przywrócić na prośbę zainteresowanego, jeżeli uprawdopodobni, że uchybienie nastąpiło bez jego winy²⁷¹. Zainteresowanym w tym wypadku nie musi być koniecznie strona, może to być inny jego uczestnik. Postanowienia można wnosić łącznie w przypadkach wskazanych w ustawie.

Gdy od danego postanowienia stronie nie służy zażalenie, zmuszona jest ona niejako poczekać do czasu wydania decyzji przez organ administracji publicznej rozstrzygającej w całości o sprawie tego postępowania, a następnie w odwołaniu od tej decyzji

²⁶⁶ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania..., dz. cyt., art. 139.

²⁶⁷ Zob. szerzej: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1993 r. (III ARN 33/93, z glosą M. Wierzbowskiego), LEX nr 10913.

²⁶⁸ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania..., dz. cyt., art. 127 § 3.

²⁶⁹ Tamże, art. 138 § 1.

²⁷⁰ Tamże, art. 141 § 1.

²⁷¹ Tamże, art. 58.

zaskarżyć powyższe postanowienie. W odwołaniu tym skarżący powinien wykazać, że zarzuty dotyczące postanowienia wskazują na naruszenie przez postanowienie przepisów postępowania, zaś uzasadnienie tych zarzutów powinno wykazać, że naruszenie to miało wpływ na załatwienie sprawy administracyjnej co do jej istoty w drodze decyzji²⁷². Organ odwoławczy ustosunkuje się do tych zarzutów w uzasadnieniu decyzji odwoławczej.

Wniesienie zażalenia nie wstrzymuje wykonania postanowienia, jednakże organ administracji publicznej, który wydał postanowienie, może wstrzymać jego wykonanie, gdy uzna to za uzasadnione²⁷³. Decyzja o ewentualnym wstrzymaniu wykonania postanowienia należy do organu, który je wydał. Wstrzymanie wykonania postanowienia może nastąpić zarówno z urzędu, jak i na skutek złożenia zażalenia przez uprawniony do tego podmiot. Organ decyduje w tym zakresie według własnego uznania, ewentualne wstrzymanie wykonania postanowienia jest fakultatywne, nie obligatoryjne jak w przypadku wniesienia odwołania od decyzji. Postanowieniu nie może zostać nadany rygor natychmiastowej wykonalności²⁷⁴.

W sprawach nieuregulowanych w przepisach kodeksu postępowania administracyjnego dotyczących zażalenia zastosowanie mają odpowiednie przepisy dotyczące odwołań²⁷⁵. W przepisach umieszczonych w rozdziale dotyczącym zażalenia nie została uregulowana np. kwestia właściwości organu administracji publicznej uprawnionego do rozpatrzenia zażalenia. Zastosowanie będzie miał w tym wypadku przepis art. 127 § 2 k.p.a. w zw. z art. 144 k.p.a. mówiący, iż właściwy do rozpatrzenia odwołania jest organ administracji publicznej wyższego stopnia, chyba że ustawa przewiduje inny organ odwoławczy.

Odwołanie wnosi się do właściwego organu odwoławczego za pośrednictwem organu, który wydał decyzję, ale w terminie właściwym dla wniesienia zażalenia²⁷⁶.

²⁷² Tamże, art. 142.

²⁷³ Tamże, art. 143.

²⁷⁴ Tamże, art. 126.

²⁷⁵ Tamże, art. 144.

²⁷⁶ Tamże, art. 129 § 1, art. 141 § 2.

Rozdział XI

ETYKA I KULTURA PRACY POLICJANTA RUCHU DROGOWEGO

Policjant ruchu drogowego przystępuje do służby wyposażony w wiedzę oraz doświadczenie i umiejętności nabywane z każdym kolejnym dniem służby. Niejednokrotnie jednak nie tylko te komponenty decydują o kompetencji zawodowej. Profesjonalizm jego działań w dużej mierze będzie określany przez prezentowaną przez niego postawę. Istotę postawy oczekiwanej od policjanta oddaje ślubowanie, w którym policjanci, jako obywatele Rzeczypospolitej Polskiej świadomi podejmowanych obowiązków, zobowiązują się:

służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia (...), pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych (...), strzec tajemnic związanych ze służbą, honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej²⁷⁷.

postawa – to ogół względnie trwałych dyspozycji do oceniania i emocjonalnego reagowania oraz ewentualnie towarzyszących tym emocjonalno-oceniającym dyspozycjom względnie trwałych przekonań i zachowań²⁷⁸

Każda postawa składa się więc z trzech wzajemnie powiązanych elementów: poznawczego, emocjonalnego oraz behawioralnego, odnoszących się do zachowań. Postawy są reakcją oceniającą wobec obiektu, odzwierciedloną w przekonaniach, uczuciach i gotowości jednostki do określonego wobec niego zachowania. Przekonania obejmują wiedzę i wyobrażenia; posiadane przez jednostkę wierzenia i uczucia sprowadzają się do lubienia/nielubienia obiektu, natomiast intencje oznaczają gotowość do reagowania na obiekt w określonej sytuacji.

Przedmiot postawy mogą stanowić obiekty materialne, ludzie, idee, zachowania innych lub własne. Postawa nie jest bezpośrednio obserwowalna. O jej treści, intensywności i kierunku wnosimy albo z deklarowanych werbalnie lub pisemnie przekonań, uczuć lub intencji, albo z bezpośrednio obserwowanego zachowania. Zachowanie jest więc czymś innym niż postawa, choć zachowania i postawy wzajemnie na siebie oddziałują²⁷⁹. W pewnym uproszczeniu postawa predestynuje do tego, w jaki sposób zdobyta wiedza i umiejętności zostaną zastosowane w praktyce.

²⁷⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., dz. cyt., art. 27.

²⁷⁸ S. Nowak, *Metody badań socjologicznych*, Warszawa 1973, s. 23.

²⁷⁹ W. Wosińska, *Psychologia życia społecznego*, Gdańsk 2004, s. 139–140.

Szczególnie **pożądane postawy policjanta ruchu drogowego** powinny się przejawiać w:

- 1) zachowaniu staranności w ubiorze i wyglądzie zewnętrznym,
- 2) wystrzeganiu się wulgaryzmów, poufałości i niestosownych gestów,
- 3) traktowaniu osób w każdej sytuacji grzecznie i uprzejmie,
- 4) zachowaniu bezstronności i niebraniu udziału w sporach,
- 5) wystrzeganiu się wszelkich agresywnych i prowokujących lub pogardliwych zachowań i postaw,
- 6) bezwzględny poszanowaniu osoby, przejawiającym się m.in. w postawie tolerancji i całkowitego braku dyskryminacji oraz faworyzowania, np. ze względu na pochodzenie, narodowość, wyznanie, płeć, wiek, status społeczny i materialny,
- 7) opanowaniu emocjonalnym, zachowaniu spokoju i cierpliwości.

Bardziej sformalizowane wskazania co do wymogów moralnych wobec policjanta określone są w *Zasadach etyki zawodowej*²⁸⁰, mają one za zadanie pomóc policjantom właściwie funkcjonować zarówno w grupie zawodowej, jak i w społeczeństwie.

Etyka zawodowa nie może jednak stać się instrukcją, jak należy się zachować w każdym przypadku, w każdej okoliczności, bo nie sposób wyczerpać listy wszystkich takich przypadków i okoliczności. To, co Ija Lazari-Pawłowska nazwała przekonaniem moralnymi i postępowaniem danej grupy, zawarte jest w tzw. etosie zawodu.

etos zawodu – to moralność faktycznego zachowania się określonej grupy zawodowej w konkretnym środowisku i wartościowanie z punktu widzenia jej osobistych zapatrywań²⁸¹

Etyka zawodowa będzie czymś zasadniczo innym aniżeli etos. Skorowski wyraził to następująco:

etyka zawodowa kryje w sobie podejście nie opisowe, co ma miejsce w przypadku etosu, ale wartościujące i normatywne, co w praktyce oznacza, że zajmuje się ona tym „jak być powinno” i „dlaczego być powinno”. Można zatem powiedzieć, że przez etykę zawodową rozumie się próbę opracowania najważniejszych etycznych norm i dyrektyw określonego zawodu, a także ich faktycznych motywacji²⁸².

Normy etyki zawodowej nie różnią się w istocie od przyjętych powszechnie norm postępowania, obowiązujących w danym społeczeństwie, cechujących tzw. porządnego, przyzwoitego człowieka. Są natomiast dokładniejszym sprecyzowaniem pożądanych zachowań w szczególnych okolicznościach, jakie mogą występować podczas wykonywania zawodu²⁸³.

Do zadań etyki zawodowej można zaliczyć głównie regulowanie stosunków wewnątrz środowiska zawodowego, w tym charakter współzycia ludzi w tych środowiskach, zjawisko solidarności wewnątrz zawodowej – jako przejaw elementarnej życzliwości we wzajemnych stosunkach ludzi stykających się stale na gruncie wspólnych ce-

²⁸⁰ Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz.Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

²⁸¹ H. Skorowski, *Moralność społeczna. Wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej i politycznej*, Warszawa 1996, s. 106.

²⁸² Tamże.

²⁸³ R. Rauhut, *Etyka zawodowa*, Piła 2007, s. 15.

łów i zainteresowań zawodowych. Prowadzi to nierzadko do ukrywania błędów i nadużyć zawodowych, kamuflowania zjawisk zasługujących na przeciwdziałanie²⁸⁴.

Do podstawowych funkcji moralności zawodowej należy również normowanie stosunku przedstawicieli zawodu do swoich zadań i uprawnień, zwłaszcza jeśli odnoszą się one bezpośrednio do interesów człowieka.

Reguły etyki zawodowej określają stosunek przedstawicieli zawodu do przedmiotu działania (np. zasady rzetelności i sumienności zawodowej, poczucia odpowiedzialności i troski o wysoki poziom kwalifikacji zawodowych)²⁸⁵.

Warto przytoczyć poglądy, które biorą pod wątpliwość zasadność mówienia o etyce zawodowej, gdyż punktem odniesienia, zarówno w przypadku dyscypliny zwanej „etyką”, jak i poddyscypliny nazywanej „etyką zawodową”, za każdym razem jest człowiek i w praktyce obie dyscypliny wskazują na te same wartości i normy. Na tę wątpliwość zwraca uwagę m.in. Lazari-Pawłowska, cytując tezę Janczewskiego dotyczącą tożsamości pojęć etyki ogólnej i etyki zawodu²⁸⁶, np. adwokata:

to, co z punktu widzenia etyki ogólnej jest uznane za nieetyczne, niemoralne, zakazane lub niewłaściwe, jest tak samo nieetyczne, niemoralne, zakazane lub niewłaściwe z punktu widzenia etyki adwokackiej²⁸⁷,

a dotyczy to także policjantów.

Uwaga! Etyka zawodowa nie zawiera i nie może zawierać elementów przeciwstawnych moralności ogólnospołecznej. To swego rodzaju powtórzenie moralności dominującej w społeczeństwie.

Etos oznacza poprawność moralną faktycznego zachowania się grupy ludzi w określonym środowisku, ocenianą z punktu widzenia zapatrywań i przekonań moralnych tychże ludzi, tj. w świetle reguł istniejących w ich świadomości i subiektywnie uznanych. Ale i też z drugiej strony: faktyczne uznanie i praktykowanie powinności moralnej, a więc poprawność moralną faktycznego zachowania się ludzi w świetle norm obiektywnie obowiązujących.

Etos wyznacza wartości, formy i kierunki działania danej grupy. Stworzenie etosu jest trudne, jest procesem rozłożonym na wiele lat. Podobnie w odniesieniu do policji jako służby: wymaga wiele pracy ze strony przełożonych i podwładnych, którzy powinni dbać o zasady moralne, praworządność zachowań, czynów dokonywanych w służbie i poza nią. To budowanie świadomości przynależności do grupy zawodowej o wysokim morale i wysokim statusie społecznym, do której przynależność jest przywilejem dla nielicznych, a noszenie munduru powinno być powodem do dumy.

²⁸⁴ M. Michalik, *Od etyki zawodowej do etyki biznesu*, Warszawa 2003, s. 74.

²⁸⁵ R. Rauhut, *Etyka...*, dz. cyt., s. 16.

²⁸⁶ I. Lazari-Pawłowska, *Etyki zawodowe jako role społeczne*, [w:] A. Sarapata (red.), *Etyka zawodowa*, Warszawa 1971, s. 36.

²⁸⁷ S. Janczewski, *Godność zawodu*, „Palestra” 1959, nr 6, s. 4.

KORUPCJA JAKO GŁÓWNY PROBLEM ETYCZNY W PIONIE RUCHU DROGOWEGO

Policja jest instytucją, która została powołana do ochrony mienia, wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz ścigania ich sprawców, a także do zapobiegania przestępczości. Jest instytucją służącą społeczeństwu, współpracującą z nim i chroniącą je przed niebezpieczeństwami. Sam zawód policjanta jest specyficzny. Od policjanta oczekuje się, aby stał po stronie prawa, wymagał egzekwowania tego prawa od innych, ale żeby i sam postępował zgodnie z normami prawnymi i moralnymi.

Środki masowego komunikowania przytaczają przypadki przekupstwa, nepotyzmu, kumoterstwa itp. Chociaż w przekazach bywa wiele taniej sensacji zamiast rzetelnej analizy samego zjawiska, niestety zjawisko to występuje.

Korupcja to pojęcie trudne do zdefiniowania, ponieważ jest zjawiskiem wieloaspektowym i wielowątkowym. Korupcja jest analizowana na płaszczyźnie ekonomicznej, socjologicznej, psychologicznej, kulturowej i – rzecz jasna – karnoprawnej.

korupcja – to zepsucie, demoralizacja społeczna, przekupstwo²⁸⁸

łapownictwo/przekupstwo/korupcja (używane zamiennie) – to przestępstwo polegające na przyjęciu przez osobę pełniącą funkcję publiczną korzyści majątkowej lub osobistej (albo jej obietnicy) w zamian za dokonanie czynności urzędowej lub bezprawnej (łapownictwo bierne), także udzielenie (lub obietnica) takiej korzyści (łapownictwo czynne)²⁸⁹

Definicja korupcji została uregulowana również w ustawie o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym.

korupcja – to czyn:

- 1) polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną dla niej samej lub dla jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji
- 2) polegający na żądaniu lub przyjmowaniu przez osobę pełniącą funkcję publiczną bezpośrednio, lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub dla jakiegokolwiek innej osoby, lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji
- 3) popełniany w toku działalności gospodarczej, obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu, bezpośrednio lub pośrednio, osobie kierującej jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującej w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub na rzecz jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie
- 4) popełniany w toku działalności gospodarczej obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na żądaniu lub przyjmowaniu bezpośrednio

²⁸⁸ S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1969, s. 305.

²⁸⁹ *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982, s. 428.

lub pośrednio przez osobę kierującą jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującą w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki jakichkolwiek nienależnych korzyści lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści, dla niej samej lub dla jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie²⁹⁰

Ale korupcja to nie tylko wręczenie i przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej. To również gotowość i możliwość dalszego dysponowania, posługiwania się osobami skorumpowanymi dla realizacji różnych bliższych i dalszych celów, znacznie trwalsze niż tylko jeden przypadek zaprzędania, dyspozycyjność wobec korumpujących. Jako środek korumpowania dominuje pieniądź, ale występują też świadczenia rzeczowe bądź tzw. służbowe i „ukryte łapówki”.

Rozstrzygnięcia prawne zawarte w kodeksie karnym to:

- 1) **łapownictwo bierne** (art. 288 k.k.) – polega na przyjęciu korzyści majątkowej, przyjęciu jej obietnicy albo na żądaniu takiej korzyści w związku z pełnieniem funkcji publicznej,
- 2) **łapownictwo czynne**, czyli dawanie łapówek (art. 299 k.k.) – polega na udzieleniu lub obietnicy udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną²⁹¹.

W kodeksie karnym z 1997 r. znajdują się inne przepisy, które mogą być wykorzystane do walki z korupcją:

- 1) art. 230 – płaćta protekcja,
- 2) art. 231 – nadużycie funkcji publicznej,
- 3) art. 256 – ujawnienie tajemnicy państwowej,
- 4) art. 271 – poświadczenie nieprawdy,
- 5) art. 296 – przestępstwo nadużycia zaufania,
- 6) art. 297 § 2 – niepowiadomienie o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie lub ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, pożyczki bankowej, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego,
- 7) art. 299 § 2, 3, 4 – pomoc pracownika banku, instytucji finansowej lub kredytowej w procederze tzw. prania brudnych pieniędzy,
- 8) art. 305 – udaremnienie lub utrudnianie przetargu²⁹².

Zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa obejmuje wszelkie obowiązujące normy prawne, w tym takie, które wynikają z aktów normatywnych o charakterze wewnętrznym. W myśl art. 132 ustawy o Policji sprawca czynu stanowiącego przewinienie dyscyplinarne, wypełniającego jednocześnie znamiona przestępstwa lub wykroczenia, albo przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej niezależnie od odpowiedzialności karnej²⁹³. W związku z tym, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, iż czyn, którego dopuścił się funkcjonariusz Policji w czasie pełnienia obowiązków służbowych, wyczerpuje znamiona przestępstwa,

²⁹⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1310), art. 1 ust. 3a.

²⁹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1137 z późn. zm.), art. 228, 229.

²⁹² Tamże, art. 230, 231, 256, 271, 296, 297, 299, 305.

²⁹³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., dz. cyt., art. 132.

należy jednocześnie uznać za przewinienie dyscyplinarne. W przypadku zaistnienia takiej sytuacji przełożony dyscyplinarzy ma obowiązek wszcząć postępowanie dyscyplinarne w trybie art. 132 ust. 4 ustawy o Policji. Postępowanie prowadzone jest więc dwutorowo²⁹⁴.

Zgodnie z *Zasadami etyki zawodowej policjanta* (§ 11):

policjant jako funkcjonariusz publiczny powinien wystrzegać się korupcji w każdej jej postaci oraz zwalczać wszelkie jej przejawy.

Rozbudowana forma sformułowania „korupcja w każdej postaci i wszelkie jej przejawy” wskazuje na bardzo szerokie spektrum sytuacji, zachowań i działań, które mogą składać się na zjawisko korupcji. Każdy policjant intuicyjnie wyczuwa, kiedy zachodzi taka sytuacja, jednak zamiast lekceważyć swoje odczucia, tłumacząc sobie „to być może jeszcze nie jest karalne”, powinien zastanowić się nad możliwymi konsekwencjami. W naszym społeczeństwie w wyniku przemian ustrojowych funkcjonuje jeszcze wiele uzasadnień zachowań ocierających się o korupcję, które w poprzednim ustroju były postrzegane jako właściwe i konieczne. Dzisiaj takie stosunki zależności są już przestępstwem. Najlepszym przykładem jest „załatwianie” czegoś. Społeczeństwo doskonale orientuje się, do jakich możliwości ma dostęp policjant, i bywa, że wywiera na niego presję. W tych momentach bez zachowania sztywnego kręgosłupa moralnego policjant jest wystawiony na próbę utraty niezależności w swych decyzjach. W psychologii zjawisko to nazywane jest **dysonansem moralnym** po dokonaniu czynu niezgodnego z preferowanymi wartościami.

dysonans poznawczy – to psychologiczne napięcie, które pojawia się, gdy jednostka odnotowuje niezgodność między swoim zachowaniem a posiadanym w danej sprawie przekonaniem

Napięcie to jest stanem niekomfortowym i motywuje do jego redukcji, która może nastąpić w wyniku zaprzestania zachowania lub przez zmianę postawy²⁹⁵. Dysonans poznawczy po podjęciu decyzji jest redukowany poprzez zmianę elementów poznawczych, aby uczynić je bardziej zgodnymi ze sobą lub też dodać nowe elementy poznawcze, które pomogą zmienić znaczenie kłopotliwych informacji.

Dowiedziano, że dla wielu z nas jest bardzo ważne, aby własne przekonania i postawy były zgodne z własnym zachowaniem, i dlatego jesteśmy motywowani do uzasadniania swego zachowania, gdy jest ono niezgodne z istniejącą już postawą. W pewnych okolicznościach to uzasadnienie może przyjąć postać zmiany pierwotnej postawy, w innych – formę wypierania tego zachowania lub wypaczania jego znaczenia. **Człowiek usprawiedliwia swoje zachowanie, minimalizując postrzegane niebezpieczeństwo lub wyolbrzymiając wagę danej czynności.**

Uwaga! Jeśli trudno będzie znaleźć uzasadnienie zewnętrzne (sytuacyjne) dla swego zachowania lub będzie ono niewystarczające, znajdziemy uzasadnienie wewnętrzne, czyli nastąpi zmiana postawy²⁹⁶.

²⁹⁴ H. Ślifierz, *Więcej sądu, mniej przełożonych – postępowanie dyscyplinarne w Policji*, „Policja 997” 2005, nr 2, s. 6–7.

²⁹⁵ W. Wosińska, *Psychologia życia...*, dz. cyt., s. 168.

²⁹⁶ E. Aronson, G. Wieczorkowska, *Kontrola naszych myśli i uczuć*, Warszawa 2001, s. 70–72.

To dążenie do redukcji napięcia poprzez zmianę przekonania w kierunku zgodnym z zachowaniem (początkowo rozbieżnym z nim) zostało nazwane przez Festingera i jego zespół **efektem niewystarczającego usprawiedliwienia**. Ta zasada w skrajnych sytuacjach powoduje, że pełne poświęcenia zaangażowanie się w działalność grupy, w której przebywamy, wpłynie na rozwinięcie się silnej postawy i ukształtowanie się głębokiego przywiązania do danej ideologii. Grupy, które chcą wytworzyć ślepe zaangażowanie swoich członków, aranżują m.in. ceremonie inicjacji wymagające przechodzenia bolesnych praktyk oraz domagają się aktywności kosztownych czasowo, fizycznie, emocjonalnie lub finansowo. To wszystko stwarza przywiązanie do danej grupy; reguła ta dotyczy niestety nie tylko grup patologicznych, lecz także społecznie poważanych i elitarnych.

Przykład: Absolwenci Harvardu łożą na swą uczelnię ogromne sumy pieniędzy, przez co ich przywiązanie do uczelni staje się bardziej trwałe, manifestuje się to niejednokrotnie pozostawieniem spadku jej, a nie własnym dzieciom²⁹⁷.

Innym zjawiskiem sprzyjającym podejmowaniu decyzji niezgodnych z preferowanymi wartościami może być **potrzeba przynależności do grupy i rozwijający się w niej syndrom grupowego myślenia**. Syndrom grupowego myślenia jest pojęciem stworzonym przez Irvinga Janisa i oznacza myślenie bezkrytyczne, zwykle charakteryzujące te grupy, w których chęć uniknięcia konfliktu i osiągnięcia porozumienia okazuje się ważniejsza niż potrzeba rozważenia możliwych rozwiązań. Zespoły są często narażone na następujące **przejawy grupowego myślenia**:

- 1) złudzenie niezniszczalności – zespoły mogą podejmować ryzykowne decyzje w poczuciu, że w żadnym razie nie mogą być niesłuszne,
- 2) podzielenie stereotypów – pomysły sprzeczne z poglądami większości są często prezentowane w stereotypowy sposób.

Przykład: „Cóż, wiesz, jacy są przełożeni, zawsze i tak niezadowoleni”

Takie stereotypy ułatwiają zespołowi dewaluowanie znaczenia „innych” jako nic nieznaczących,

- 3) racjonalizacja – usprawiedliwianie lub tłumaczenie szczegółowego przebiegu działań blokuje krytyczne myślenie zespołu,
- 4) złudzenie moralności grupowej – niekwestionowane przekonanie o słuszności i moralności decyzji podejmowanych przez grupę powstrzymuje jej członków od rozważania możliwych, negatywnych konsekwencji tych decyzji,
- 5) autocenzura – kiedy jacyś członkowie są przekonani, że tylko oni mają wątpliwości, lub kiedy się obawiają, że wyrażenie wątpliwości czy odmiennego zdania zaburzy harmonię panującą w grupie, wolą się nie odzywać,
- 6) złudzenie jednomyślności – autocenzura prowadzi do błędnego założenia, że wszyscy się ze sobą zgadzają, podczas gdy tak naprawdę część członków grupy ma pewne wątpliwości,
- 7) bezpośrednia presja – jeśli któryś z członków grupy wyrazi głośno swoją wątpliwość i obstaje przy niej, to przywódca (lub inni członkowie grupy) stosuje bezpośrednią presję, mającą przywrócić poczucie harmonii,
- 8) filtrowanie informacji – członkowie bronią się przed naruszeniem nietykalkości psychicznej (selekcja informacji, które mogłyby sprawić, że zespół zacznie poddawać w wątpliwość swoje decyzje lub opinie).

²⁹⁷ W. Wosińska, *Psychologia życia...*, dz. cyt., s. 169–170.

By zespół nie ulegał syndromowi grupowego myślenia, powinien postrzegać konflikt jako zdrową metodę działania, gwarantującą rozważenie wszystkich pomysłów, a konflikty powinny być nie łagodzone, a rozwiązywane²⁹⁸.

Do rozwiązywania konfliktów wewnątrzgrupowych czy też radzenia sobie z naciskami społecznymi niezbędna jest **asertywność**. Naciski (koleżeńskie, rodzinne, polityczne) opierają się na regułach wpływu społecznego i mogą pojawiać się w postaci złożonych technik manipulacji, wobec których ulegająca osoba nie jest bezbronna i której nie musi być świadoma.

asertywność – to umiejętność wyrażania własnych praw oraz poglądów bez naruszania praw i poglądów drugiej osoby²⁹⁹

Asertywny styl kontaktu to sposób komunikowania się z ludźmi. To stanowczość bez przemocy, łagodność wobec innych, a zarazem siła i zdecydowanie. Często służy do psychologicznej obrony. Jest również sposobem wywierania wpływu. Jest tarczą, a jednocześnie siłą przebicia, w której nie ma ani agresji, ani manipulacji³⁰⁰.

Techniki i procedury asertywne budują stronę językową asertywnej komunikacji. Język asertywny służy zwiększeniu efektywności komunikacji interpersonalnej. Jednak używanie samych tylko technicznych sposobów reagowania jest już próbą manipulacji. **Dopiero powiązanie asertywnego języka z asertywną postawą tworzy asertywne zachowanie**³⁰¹.

Jedną z takich technik to **asertywne odmawianie**. Łatwo jest odmówić, gdy nie możemy spełnić prośby z powodów niezależnych od nas. Znacznie trudniej jest w sytuacji, gdy potencjalnie jesteśmy w stanie spełnić oczekiwania naszego rozmówcy, ale kosztem naszych chęci, dążeń lub interesów. Wtedy jest właśnie miejsce na asertywną odmowę. Konstrukcja zdaniowa asertywnej odmowy zawiera następujące elementy składowe:

- 1) słowo NIE,
- 2) informację o decyzji,
- 3) wyjaśnienie motywu odmowy.

Słowo NIE nadaje kierunek rozmowy. Informacja o decyzji wskazuje, że nie zrobię tego, o co zostałem poproszony – bez używania „nie mogę” lub „nie chcę”. Przedstawienie krótkiego prawdziwego wyjaśnienia naszej odmowy (bez usprawiedliwień i pretensji) jest okazaniem szacunku naszemu partnerowi rozmowy i zmniejsza napięcie w relacji³⁰².

Przykład:

- 1) „Nie”,
- 2) „nie przymknę oka na popełnione wykroczenie”,
- 3) „ponieważ jestem uczciwym policjantem”.

Technikami wspomagającymi asertywną odmowę, przydatnymi w codziennej służbie, mogą być technika „zdarłej płyty” i technika „jestem słoniem”. Technika „zdarłej płyty” polega na powtarzaniu zdania, które zostało wypowiedziane za pierwszym

²⁹⁸ Ch. Hamilton, *Skuteczna komunikacja w biznesie*, Warszawa 2011, s. 352–353.

²⁹⁹ S. P. Morreale, B. H. Spitzberg, J. K. Barge, *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, Warszawa 2007, s. 357.

³⁰⁰ M. Król-Fijewska, P. Fijewski, *Asertywność menedżera*, Warszawa 2000, s. 9.

³⁰¹ Tamże.

³⁰² Tamże, s. 44–45.

razem, i trzymaniu się konsekwentnie prawdziwego, stanowczego wariantu asertywnego, bez jego zmiany, i powtarzaniu go tyle razy, ile będzie trzeba. Stosowanie „zdarłej płyty” utrwała naszą pewność siebie, nie pozwala nam uciekać od prawdy, a także nie dostarcza nowych, zbędnych informacji do dyskusji.

Technika „jestem słoniem” polega na tym, by zwolnić tempo reagowania. By łatwiej było ją zastosować, należy poczuć się dużym, ciężkim i powolnym słoniem, wolniej mówić, głębiej oddychać, parafrazować, wzmacniać okazywany szacunek kontaktem wzrokiem. Technika daje poczucie pewności i spokój obu rozmówcom³⁰³.

Uwaga! Postawa asertywna to patrzenie na samego siebie oraz innych ludzi jak na wartość, która wymaga szacunku i należytej ochrony, ochrony godności i praw osobistych.

Uwaga! Postawa asertywna to dążenie do tego, by stosunki z ludźmi były oparte na zaufaniu i prawdomówności.

Uwaga! Postawa asertywna to traktowanie siebie i innych jak ludzi odpowiedzialnych, a rozmówcy nie jak wroga lub przeciwnika, lecz godnego partnera³⁰⁴.

UDZIELANIE INFORMACJI MEDIOM

Policjant służy społeczeństwu i wykonuje zadania w ramach przyznaných uprawnień. Każdy obywatel ma prawo do informacji o działalności organów władzy publicznej. Na co dzień można zaobserwować, że działania Policji cieszą się szczególnym zainteresowaniem społeczeństwa, a w szczególności dziennikarzy. Policjanci wykonując nawet najprostsze zadania, mogą mieć kontakt z osobami zbierającymi informacje o ich pracy. Zrealizowanie konstytucyjnego prawa obywatela do dostępu do informacji wymaga wiedzy, by podana informacja nie zaszkodziła dobru obywatela, społeczeństwa, państwa.

Podstawowe przepisy obligujące policjanta do udzielania informacji środkom masowego przekazu to:

- 1) Konstytucja RP,
- 2) ustawa o Policji,
- 3) ustawa Prawo prasowe,
- 4) przepisy wewnętrzne regulujące zasady udzielania informacji środkom masowego przekazu.

Z zapisów konstytucyjnych wynika (art. 14 Konstytucji), że w naszym demokratycznym państwie mamy zapewnioną wolność mediów, które nie mogą podlegać wpływom władzy i nie mogą być ograniczane ani cenzurowane:

Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu.

To, że prawo do pozyskiwania i rozpowszechniania informacji ma każdy człowiek, zostało zapisane w art. 54 Konstytucji. Korzystanie z tego prawa wymaga jednak od każdego odpowiedzialności i podlega ograniczeniom. Ograniczenia te muszą wynikać z ustaw i być niezbędne ze względu na:

- 1) bezpieczeństwo lub porządek publiczny,

³⁰³ Tamże, s. 48–51.

³⁰⁴ Tamże, s. 9.

- 2) ochronę środowiska, zdrowia i moralności publicznej,
- 3) wolność i prawa innych osób³⁰⁵,
- 4) zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych,
- 5) zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej³⁰⁶.

Nie mogą one jednak naruszać samej istoty praw i wolności przysługujących każdemu człowiekowi.

W ustawie o Policji (art. 1 pkt 1) z kolei czytamy:

Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego,

co również wskazuje na obowiązek współpracy z mediami w służbie społeczeństwu.

Natomiast *Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe* wyraźnie wskazuje, że organy państwowe (w tym Policja) są zobowiązane do udzielania informacji prasowej o swojej działalności i do umożliwienia mediom zbierania informacji krytycznych³⁰⁷. Przy tym nakłada na dziennikarza obowiązki działania zgodnie z etyką i w ramach obowiązującego prawa. W rozdziale drugim ustawy *Prawo prasowe* zawarto unormowania dotyczące wykonywania zawodu. Na wstępie nałożono na dziennikarza obowiązek służenia społeczeństwu i państwu oraz obowiązek szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystywaniu materiałów prasowych.

Mając na uwadze interes osób udzielających informacji oraz osób, których materiały prasowe dotyczą, wprowadzono niezbędne **ograniczenia w swobodzie publikowania materiałów prasowych**. Ograniczenia te są związane ze sferą prywatności oraz dobrami osobistymi, takimi jak wizerunek, głos. Uregulowane zostały następujące zachowania:

- 1) dziennikarz nie ma prawa odmówić autoryzacji dosłownie cytowanej wypowiedzi pod warunkiem, że nie była ona wcześniej nigdy publikowana,
- 2) dziennikarz nie może się sprzeciwić żądaniom embarga prasowego,
- 3) zabronione jest publikowanie informacji oraz danych dotyczących prywatnej sfery życia pod warunkiem, że nie dotyczą osoby bezpośrednio związanej z działalnością publiczną,
- 4) ustawa zakazuje mediom wypowiedzania opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia w pierwszej instancji,
- 5) publikowanie danych osobowych świadków, pokrzywdzonych jest zabronione, chyba że wyrażą na to zgodę,
- 6) wizerunek i dane osobowe podejrzanych można zamieszczać w mediach za zgodą prokuratora lub sądu,
- 7) w przypadku tajemnicy zawodowej dziennikarz nie może ujawniać personaliów informatorów, jeśli oni sami nie wyrażą na to zgody³⁰⁸.

Ustawa *Prawo prasowe* wskazuje kompetencje w udzielaniu informacji mediom, co szczegółowo w Policji określa *Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej*

³⁰⁵ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*..., dz. cyt., art. 31.

³⁰⁶ *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.* (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.), art. 10.

³⁰⁷ *Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe* (tekst jednolity: Dz.U. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.).

³⁰⁸ L. Dankowski, *Kontakt policjanta z dziennikarzem na poziomie podstawowym*, Słupsk 2016, s. 11–12, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 27.04.2016 r.

w *Policji*. Zarządzenie określa formy i metody prowadzenia działalności prasowo-informacyjnej w *Policji*, w szczególności sposób działania rzeczników i oficerów prasowych oraz udzielania przez nich informacji środkiem masowego przekazu³⁰⁹.

Zarządzenie wskazuje też na zakres odpowiedzialności za działalność prasowo-informacyjną w jednostkach *Policji*. Reguluje ją w sposób następujący:

- 1) działalność prasowo-informacyjną w *Policji* prowadzą, w zakresie swojej właściwości, Komendant Główny *Policji*, Komendant Centralnego Biura Śledczego *Policji*, komendanci wojewódzcy (stołeczny) *Policji* oraz komendanci powiatowi (miejscy, rejonowi) *Policji*,
- 2) działalność prasowo-informacyjna wykonywana jest za pośrednictwem rzeczników prasowych: Komendanta Głównego *Policji*, Komendanta Centralnego Biura Śledczego *Policji* i komendantów wojewódzkich (stołecznych) *Policji*, oficerów prasowych w komendach powiatowych (miejskich, rejonowych) *Policji*, działających w imieniu komendantów, o których mowa w ust. 1, oraz innych funkcjonariuszy i pracowników *Policji* upoważnionych do udzielania informacji³¹⁰.

Oprócz rzeczników i oficerów prasowych na temat działań prowadzonych przez *Policję* mogą wypowiadać się, ale w **granicach swoich kompetencji**, inni policjanci i pracownicy *Policji*³¹¹. Przekazujący informacje powinni być do tego przygotowani (np. przez ukończenie kursu specjalistycznego w zakresie współpracy z mediami) i mieć upoważnienie jednorazowe lub czasowe od właściwego rzecznika prasowego. Rzecznik prasowy określa, w jakim zakresie osoba udzielająca informacji może się wypowiadać³¹².

Policjant wykonujący czynności służbowe jest zobowiązany udzielić dziennikarzowi informacji. Bezpośrednio na miejscu wykonywania czynności – na jego wyraźne żądanie i po okazaniu przez niego legitymacji prasowej³¹³. Za udzielenie informacji, niezależnie od tego, ilu policjantów bierze udział w czynnościach, odpowiada i informacji udziela kierujący działaniami. Może on wyznaczyć do tego inną osobę spośród zespołu, którym kieruje. Gdy rodzaj zdarzenia wiąże się z docieraniem na miejsce osób, które przejmują kierowanie działaniami, także na nich przechodzi obowiązek udzielania informacji lub wyznaczania do tego odpowiednich osób.

Uwaga! Udzielane na miejscu zdarzenia lub działań informacje powinny stanowić jedynie ogólny opis zadania wykonywanego przez funkcjonariusza, nie mogą sugerować żadnych rozstrzygnięć co do winy uczestników oraz nie mogą zawierać danych, które posłużyłyby do formułowania sądów o winie uczestników zdarzenia lub do identyfikacji osób uczestniczących w zdarzeniu³¹⁴.

³⁰⁹ Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego *Policji* z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej w *Policji* (Dz.Urz. KGP Nr 21, poz. 155 z późn. zm.), § 1.

³¹⁰ Tamże, § 2.

³¹¹ Tamże, § 6.

³¹² L. Dankowski, *Kontakt policjanta...*, dz. cyt., s. 16.

³¹³ Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego *Policji* z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i..., dz. cyt., § 7 ust. 1.

³¹⁴ Tamże, § 7 ust. 2–3.

W przypadku szczególnego zainteresowania środków masowego przekazu działaniami Policji – na miejscu zdarzenia powinien znajdować się rzecznik lub oficer prasowy lub policjant albo pracownik Policji upoważniony do udzielania informacji³¹⁵.

Uwaga! Dziennikarze zbierając informacje, mogą przebywać na terenie **ogólnie dostępnym**. Nie jest potrzebna na to żadna zgoda. Fotografowanie, filmowanie, nagrywanie dźwięku w miejscu publicznym, czyli ogólnie dostępnym, jest dozwolone dla wszystkich³¹⁶.

Uwaga! Zgodę na dostęp do **miejsca wykonywania czynności** może wyrazić dziennikarzowi policjant kierujący działaniami – po uprzednim uzgodnieniu z rzecznikiem, oficerem prasowym, policjantem lub pracownikiem Policji upoważnionym do udzielania informacji. Dostęp ten może być pełny lub ograniczony³¹⁷.

Przy zabezpieczeniu miejsca zdarzenia taśma policyjna powinna być oddalona od miejsca wykonywania czynności na taką odległość, ażeby dziennikarze i inni obserwatorzy nie utrudniali pracy policjantom i żeby nie pozacierano śladów. Obowiązek umieszczenia taśmy w odpowiedniej odległości spoczywa na policjantach. Dziennikarze mają świadomość, że wyznaczonej granicy bez zezwolenia nie mogą przekroczyć³¹⁸.

Policja ma swoją jednorodną politykę medialną, dba o jakość i treść informacji, nie zapominając o wizerunku Policji w społeczeństwie i pamiętając jednocześnie, że zarówno dziennikarze, jak i policjanci spełniają służebną funkcję wobec społeczeństwa. Dobra współpraca Policji z przedstawicielami środków masowego przekazu ma nie tylko wpływ na kreowanie wizerunku Policji, ale również jest dobrym orężem walki z przestępczością.

Analizując dotychczasowe doświadczenia Policji w zakresie współpracy z przedstawicielami środków masowego przekazu oraz akty prawne regulujące działalność mediów i zasady służby, można sformułować następujące cele, które charakteryzują działalność prasowo-informacyjną w Policji:

1. Realizowanie konstytucyjnego prawa swobodnego dostępu do informacji – Konstytucja RP (art. 54 pkt 1):
Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.
2. Zapewnianie warunków do społecznej kontroli nad działalnością Policji – ustawa o Policji (art. 1 pkt 1):
Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego.
3. Kształtowanie wizerunku Policji – zarządzenie nr 805 (§ 23):
Policjant powinien dbać o społeczny wizerunek Policji jako formacji, w której służy, i podejmować działania służące budowaniu zaufania do niej.

³¹⁵ Tamże, § 8.

³¹⁶ Tamże, § 9 ust. 2.

³¹⁷ Tamże, § 9 ust. 1–2.

³¹⁸ L. Dankowski, *Kontakt policjanta...*, dz. cyt., s. 17, zob. też: *Taktyka udzielania informacji na miejscu zdarzenia*, praca zbiorowa, Słupsk 2015, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 27.11.2016 r.

4. Wykonywanie innych ustawowych zadań Policji za pomocą środków masowego przekazu, np.:
 - 1) publikowanie komunikatów dotyczących osób poszukiwanych, zmiany organizacji ruchu na odcinkach dróg z różnych powodów, poszukiwania świadków zdarzeń, poszukiwania osób zaginionych itp.,
 - 2) realizowanie zadań wynikających z programów z zakresu prewencji kryminalnej itp.

By właściwie zrealizować te zadania, należy wykorzystać sztukę komunikacji w celu zbudowania skutecznego przekazu. Sztuka komunikacji jest umiejętnością oddziaływania. Od policjanta zależy forma, sposób, kształt, atrakcyjność udzielonej informacji. **Sposób udzielenia informacji**, z zachowaniem zasad merytorycznych i technicznych, ma duży wpływ na tworzenie wizerunku Policji. Równie ważne znaczenie ma kultura osobista i wygląd policjanta. Dlatego też mogą się okazać pomocne poniższe wskazówki.

ZASADY UDZIELANIA INFORMACJI MEDIOM

1. Zawsze zachowuj kulturę osobistą.
2. Nie kieruj się stereotypami i uprzedzeniami.
3. Wypowiadaj się tylko w ramach swoich kompetencji.
4. Jeśli dziennikarz oczekuje od ciebie więcej informacji, grzecznie wskaż osobę kompetentną do ich udzielenia.
5. Nie ujawniaj dowodów, danych osób pokrzywdzonych i świadków oraz sprawców.
5. Nie wydawaj sądów, nie spekuluj.
6. Nie chwal przestępców – nie jesteś ich rzecznikiem.
7. Pamiętaj, że podmiotem twojej wypowiedzi jest działająca Policja.
8. Nigdy nie okłamuj dziennikarza.
9. Miej świadomość obecności mediów – pełnij służbę wzorowo.

TECHNICZNE ASPEKTY WYSTĄPIENIA PRZED KAMERĄ

1. Zachowaj stabilną sylwetkę – nie wykonuj zbędnych ruchów.
2. Opuść ręce wzdłuż tułowia lub miej je zajęte.
3. Mów zawsze do dziennikarza, kieruj na niego wzrok.
4. Panuj nad emocjami.
5. Mów precyzyjnie i zwięźle (nie dłużej niż 15–20 sekund).
6. Unikaj policyjnego slangu³¹⁹.

Wskazówki te mogą być przydatne w kontakcie z dziennikarzami, kiedy chcemy podkreślić np. pracę policjantów na miejscu zdarzenia. Celem każdego wystąpienia jest przecież przekazanie informacji, przekonanie odbiorcy do siebie i Policji oraz zaprezentowanie zaangażowania policjantów większej grupie społeczeństwa. Dlatego przed wystąpieniem do nagrania należy się dobrze przygotować i przemyśleć swoją wypowiedź³²⁰.

³¹⁹ Tamże, s. 22–25.

³²⁰ Więcej na temat zasad współpracy z dziennikarzami zob. inne wydawnictwa Szkoły Policji w Słupsku: Grzybowska M., *Kształtowanie wizerunku Policji w mediach*, Grzybowska M., Hanak A., Niezabitowska A., *Przekaz medialny oraz Taktyka udzielania informacji na miejscu zdarzenia*, praca zbiorowa. Wszystkie są dostępne na stronie www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl.

Rozdział XII

DOSKONALENIE UMIEJĘTNOŚCI W ZAKRESIE UDZIELANIA PIERWSZEJ POMOCY

Głównymi zadaniami funkcjonariuszy Policji jest ochrona życia i zdrowia ludzi jako dobra najwyższego oraz mienia przed bezprawnymi zamachami, jak również ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego. Działania są związane z wykrywaniem i zatrzymywaniem sprawców przestępstw, a niejednokrotnie z udzielaniem pomocy osobom poszkodowanym w wyniku przestępstwa. Policjant musi być mobilny podczas wykonywania swoich działań (pościg za sprawcą, użycie środków przymusu bezpośredniego), a jednocześnie gotowy do udzielania pierwszej pomocy ofierze czy sprawcy.

Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym wyraźnie określa, czym jest pierwsza pomoc.

pierwsza pomoc – to zespół czynności podejmowanych w celu ratowania osoby w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego (np. zawał mięśnia sercowego, wypadek komunikacyjny), wykonywanych przez osobę znajdującą się w miejscu zdarzenia, w tym również z wykorzystaniem udostępnionych do powszechnego obrotu wyrobów medycznych oraz produktów leczniczych (np. środki opatrunkowe)³²¹

Poniżej przedstawiono najważniejsze zasady związane z udzielaniem pierwszej pomocy w podstawowych stanach zagrożenia życia³²². Należy jednak pamiętać, że żadna publikacja nie zastąpi profesjonalnego szkolenia prowadzonego pod okiem wykwalifikowanej osoby z odpowiednimi kompetencjami z zakresu ratownictwa medycznego oraz medycyny ratunkowej. Jeżeli osoba ratująca ma jakiegokolwiek wątpliwości co do postępowania ratowniczego, powinna skontaktować się z dyspozytorem medycznym drogą telefoniczną. Zadaniem dyspozytora medycznego jest odpowiednie poinstruowanie osoby będącej na miejscu zdarzenia oraz pomoc w podejmowaniu krytycznych decyzji.

POSTĘPOWANIE NA MIEJSCU WYPADKU ORAZ WSTĘPNA OCENA STANU OSOBY POSZKODOWANEJ

Wstępna ocena na miejscu zdarzenia składa się z takich elementów, jak:

A. Ocena/zapewnienie bezpieczeństwa na miejscu zdarzenia, bezpieczeństwa własnego.

Zespół ratownictwa medycznego (zrm) wykonując medyczne czynności ratunkowe na miejscu zdarzenia, nie ma obowiązku narażania swojego życia podczas niesienia pomocy. Funkcjonariusze służb mundurowych są jedną z niewielu grup zawodowych

³²¹ Zob. <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20061911410>, dostęp: 30.09.2015 r.

³²² Szerzej tematyka związana z pierwszą pomocą została opracowana na stronie internetowej Polskiej Rady Resuscytacji – www.prc.krakow.pl, zakładka *Wytyczne*.

zobligowanych do działania w środowisku niebezpiecznym, gdzie inne, „cywilne” zespoły ratownicze nie są w stanie podejmować działań ratowniczych.

Zagrożenia na miejscu zdarzenia można podzielić na następujące strefy:

- 1) środowisko zewnętrzne – zagrożenia niezwiązane z bezpośrednim działaniem człowieka:
 - a) prąd,
 - b) ulatniający się gaz,
 - c) niestabilne konstrukcje budynku,
 - d) pożar,
 - e) woda (powódź),
 - f) wyciek niebezpiecznej substancji.

W takich sytuacjach głównym elementem bezpieczeństwa jest zapewnienie wsparcia innych służb (ratownicy Państwowej Straży Pożarnej, pogotowie gazowe, pogotowie energetyczne itp.),

- 2) zagrożenia związane z bezpośrednim działaniem człowieka:

- a) agresywny tłum (np. zamieszki stadionowe),
- b) panika w tłumie (ryzyko stratowania),
- c) agresywnie zachowanie członków rodziny osoby poszkodowanej.

Zapewnienie bezpieczeństwa w takich sytuacjach leży głównie w gestii funkcjonariuszy Policji,

- 3) zagrożenie biologiczne związane z drobnoustrojami chorobotwórczymi, takimi jak:

- a) wirusy i bakterie,
- b) pasożyty i inne zagrożenia mikrobiologiczne.

Głównym zadaniem jest profilaktyka, czyli przeciwdziałanie zakażeniom poprzez:

- 1) stosowanie środków ochrony osobistej (rękawiczki ochronne, okulary, maski),
- 2) mycie i dezynfekcję rąk po każdej akcji ratowniczej,
- 3) dezynfekcję sprzętu/wyposażenia, który miał kontakt z materiałem biologicznym.

B. Ocena mechanizmu zdarzenia.

Wiedza na temat mechanizmu urazu pozwala z dużym prawdopodobieństwem przewidzieć zaistnienie obrażeń, których przeoczenie może być katastrofalne, zwłaszcza gdy zostaną wykryte po wyczerpaniu mechanizmów kompensacyjnych ustroju. Podstawowe mechanizmy urazów to urazy:

- 1) tępe (np. uderzenie ciała o płaską powierzchnię, uderzenie tępym przedmiotem),
- 2) przenikające (np. pociski z broni palnej, noże, upadki na wystające nieruchome, ostre przedmioty).

C. Liczba poszkodowanych.

Podanie dokładnej lub szacunkowej liczby poszkodowanych (w przypadku katastrof) pozwoli na zadysponowanie odpowiedniej liczby ratowników i środków transportu niezbędnych do transportu do szpitali osób poszkodowanych. Informacja o liczbie poszkodowanych pozwoli zabezpieczyć odpowiednią liczbę miejsc w przypadku niekorzystnych warunków atmosferycznych (np. ewakuacja mieszkańców z płonącego bloku w porze zimowej).

D. Niezbędny sprzęt.

Należy sprawdzić, czy niezbędny sprzęt na miejscu akcji ratowniczej jest w wystarczającej ilości, czy konieczne jest zadysponowanie dodatkowych służb (np. pogotowie gazowe, pogotowie energetyczne).

W przypadku podejrzenia urazu kręgosłupa algorytm postępowania jest prawie taki sam jak w przypadku nagłego zatrzymania krążenia. Jeżeli osoba ma zachowany oddech, należy jak najwcześniej ręcznie stabilizować odcinek szyjny kręgosłupa, kontrolować czynności życiowe osoby poszkodowanej – bez jej przemieszczania.

Osobę należy ułożyć w pozycji leżącej na wznak, gdy pojawi się problem z:

- 1) utrzymaniem drożności dróg oddechowych,
- 2) oceną oddechu,
- 3) zaopatrzeniem krwotoku zewnętrznego.

ZADŁAWIENIE I RESUSCYTACJA KRĄŻENIOWO-ODDECHOWA W RÓŻNYCH GRUPACH WIEKOWYCH

Poniżej przedstawiono algorytmy postępowania w przypadku nagłego zatrzymania krążenia w różnych grupach wiekowych.

Uwaga! Głównym objawem zatrzymania krążenia jest utrata przytomności, brak wyczuwalnego oddechu bądź też oddech skrajnie niewydolny (agonalny).

Uwaga! Jeżeli jesteś sam, wykonuj czynności resuscytacyjne przez 1 min, a następnie skutecznie wezwij pomoc.

ALGORYTM POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU

NAGŁEGO ZATRZYMANIA KRĄŻENIA U NIEMOWLAKA (DZIECKO DO PIERWSZEGO ROKU ŻYCIA)

1. Oceń bezpieczeństwo miejsca i poszkodowanego.
2. Oceń stan przytomności osoby (głosem i dotykiem).
3. Wyznacz osobę do pomocy (drugą osobę z patrolu), zapewnij sobie środek łączności.
4. Udrożnij drogi oddechowe osoby poszkodowanej.
5. Oceń oddech osoby poszkodowanej przez 10 sek. (wzrokiem, słuchem, dotykiem).
6. Jeżeli osoba nie oddycha lub oddech jest nieprawidłowy (łapiący), wezwij skutecznie zespół ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia (drogą radiową, ewentualnie drogą telefoniczną).
7. Wykonaj 5 oddechów ratunkowych (metoda usta – usta – nos).
8. Jeżeli brak reakcji na oddechy, rozpocznij resuscytację krążeniowo-oddechową:
 - 1) ułóż opuszki dwóch palców centralnie na środku klatki piersiowej,
 - 2) uciskaj klatkę piersiową 30 razy (tempo 100–120/min, głębokość ucisku 4 cm),
 - 3) wykonaj 2 oddechy ratownicze (metoda usta – usta – nos).
9. Wykonuj czynności ratownicze naprzemiennie (30 uciśnień/2 oddechy).

ALGORYTM POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU

NAGŁEGO ZATRZYMANIA KRĄŻENIA U DZIECKA (POWYŻEJ JEDNEGO ROKU ŻYCIA)

1. Oceń bezpieczeństwo miejsca i poszkodowanego.
2. Oceń stan przytomności osoby (głosem i dotykiem).
3. Wyznacz osobę do pomocy (drugą osobę z patrolu), zapewnij sobie środek łączności.
4. Udrożnij drogi oddechowe osoby poszkodowanej.
5. Oceń oddech osoby poszkodowanej przez 10 sek. (wzrokiem, słuchem, dotykiem).

6. Jeżeli osoba nie oddycha lub oddech jest nieprawidłowy (łapiący), wezwij skutecznie zespół ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia (drogą radiową, ewentualnie drogą telefoniczną).
7. Wykonaj 5 oddechów ratunkowych (metoda usta – usta).
8. Jeżeli brak reakcji na oddechy, rozpocznij resuscytację krążeniowo-oddechową:
 - 1) ułóż jedną rękę centralnie na środku klatki piersiowej,
 - 2) uciskaj klatkę piersiową 30 razy (tempo 100–120/min, głębokość ucisku 5 cm),
 - 3) wykonaj 2 oddechy ratownicze (metoda usta – usta).
9. Wykonuj czynności ratownicze naprzemiennie (30 uciśnień/2 oddechy).

ALGORYTM POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU NAGŁEGO ZATRZYMANIA KRĄŻENIA U OSOBY DOROSŁEJ

1. Oceń bezpieczeństwo miejsca i poszkodowanego.
2. Oceń stan przytomności osoby (głosem i dotykiem).
3. Wyznacz osobę do pomocy (drugą osobę z patrolu), zapewnij sobie środek łączności.
4. Udroźnij drogi oddechowe osoby poszkodowanej.
5. Oceń oddech osoby poszkodowanej przez 10 sek. (wzrokiem, słuchem, dotykiem).
6. Jeżeli osoba nie oddycha lub oddech jest nieprawidłowy (łapiący), wezwij skutecznie zespół ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia (drogą radiową, ewentualnie drogą telefoniczną).
7. Rozpocznij resuscytację krążeniowo-oddechową:
 - 1) ułóż ręce centralnie na środku klatki piersiowej,
 - 2) uciskaj klatkę piersiową 30 razy (tempo 100–120/min, głębokość ucisku 5–6 cm),
 - 3) wykonaj 2 oddechy ratownicze (metoda usta – usta).
8. Wykonuj czynności ratownicze naprzemiennie (30 uciśnień/2 oddechy).

Resuscytację przerwij, gdy:

- 1) zespół ratownictwa medycznego przejmie czynności,
- 2) u poszkodowanego powrócą oznaki zachowanego krążenia,
- 3) opadniesz z sił,
- 4) nagle wystąpi bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia.

ALGORYTM POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU NAGŁEGO ZATRZYMANIA KRĄŻENIA W WYNIKU PODTOPIENIA U OSOBY DOROSŁEJ

1. Oceń bezpieczeństwo miejsca i poszkodowanego.
2. Oceń stan przytomności osoby (głosem i dotykiem).
3. Wyznacz osobę do pomocy (drugą osobę z patrolu), zapewnij sobie środek łączności.
4. Udroźnij drogi oddechowe osoby poszkodowanej.
5. Oceń oddech osoby poszkodowanej przez 10 sek. (wzrokiem, słuchem, dotykiem).
6. Jeżeli osoba nie oddycha lub oddech jest nieprawidłowy (łapiący), wezwij skutecznie zespół ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia (drogą radiową, ewentualnie drogą telefoniczną).
7. Wykonaj 5 oddechów ratowniczych (metoda usta – usta).
8. Jeżeli krążenie nie powróciło, rozpocznij resuscytację krążeniowo-oddechową:
 - 1) ułóż ręce centralnie na środku klatki piersiowej,
 - 2) uciskaj klatkę piersiową 30 razy (tempo 100–120/min, głębokość ucisku 5–6 cm),
 - 3) wykonaj 2 oddechy ratownicze (metoda usta – usta).
9. Wykonuj czynności ratownicze naprzemiennie (30 uciśnień/2 oddechy).

**ALGORYTM POSTĘPOWANIA Z UŻYCIEM AED W PRZYPADKU
NAGŁEGO ZATRZYMANIA KRĄŻENIA U OSOBY DOROSŁEJ**

1. Oceń bezpieczeństwo miejsca i poszkodowanego.
2. Oceń stan przytomności osoby (głosem i dotykiem).
3. Wyznacz osobę do pomocy (drugą osobę z patrolu), zapewnij sobie środek łączności.
4. Udrożnij drogi oddechowe osoby poszkodowanej.
5. Oceń oddech osoby poszkodowanej przez 10 sek. (wzrokiem, słuchem, dotykiem).
6. Jeżeli osoba nie oddycha lub oddech jest nieprawidłowy (łapiący), wezwij skutecznie zespół ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia (drogą radiową, ewentualnie drogą telefoniczną).
7. Zadzysponuj na miejsce zdarzenia AED.
8. Rozpocznij resuscytację krążeniowo-oddechową.
9. Podłącz AED i wykonuj jego polecenia głosowo-światłne.

NIEMOWLĘ	DZIECKO, OSOBA DOROSŁA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpoznań zadławienie. 2. W przypadku ciężkiego zadławienia wykonaj 5 uderzeń w okolicę międzyłopatkową. 3. Jeżeli powyższe czynności nie przyniosły poprawy stanu, wykonaj 5 uciśnień klatki piersiowej. 4. Wykonuj naprzemiennie: 5 uderzeń w okolicę międzyłopatkową i 5 uciśnień mostka. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpoznań zadławienie. 2. W przypadku ciężkiego zadławienia wykonaj 5 uderzeń w okolicę międzyłopatkową. 3. Jeżeli powyższe czynności nie przyniosły poprawy stanu, wykonaj 5 uciśnień nadbrzusza. 4. Wykonuj naprzemiennie: 5 uderzeń w okolicę międzyłopatkową i 5 uciśnień nadbrzusza.
<p>W przypadku utraty przytomności poszkodowanej osoby:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ułóż ją bezpiecznie na ziemi, 2) natychmiast wezwij zespół ratownictwa medycznego, 3) rozpocznij resuscytację krążeniowo-oddechową. 	

Tablica 1. Postępowanie ratownicze w przypadku niedrożności dróg oddechowych

POSTĘPOWANIE Z POSZKODOWANYM PO URAZIE

1. Zaopatrywanie ran różnych okolic ciała.

Głównym celem udzielania pierwszej pomocy przez policjanta jest:

- 1) utrzymanie drożności dróg oddechowych (ang. *airway*),
- 2) ocena oddechu/podtrzymanie oddechu (ang. *breathing*),
- 3) ocena krążenia/podtrzymanie krążenia (ang. *circulation*).

W przypadku urazów penetrujących krytycznym zagrożeniem dla poszkodowanego może być silny krwotok zewnętrzny. Uzasadniona wówczas jest kolejność:

- 1) ocena krążenia/podtrzymanie krążenia (ang. *circulation*) – **zatomowanie silnego krwotoku zewnętrznego**,
- 2) utrzymanie drożności dróg oddechowych (ang. *airway*),
- 3) ocena oddechu/podtrzymanie oddechu (ang. *breathing*).

OKOLICA CIAŁA	SPOSÓB ZAOPATRZENIA
<i>głowa</i>	opatrunek chłonący
<i>gałka oczna</i>	opatrunek osłonowy
<i>szyja</i>	opatrunek uciskowy lub docisk miejsca własną dłonią
<i>klatka piersiowa</i>	opatrunek okluzyjny (nieprzepuszczający powietrza, oklejony z trzech stron plastrem)
<i>jama brzuszna (wyrzewienie)</i>	narządy przykryj jałową gazą (najlepiej nasączoną 0,9% roztworem NaCl lub czystą wodą); gazę przykryj materiałem nieprzepuszczającym wody; całość zabezpiecz plastrem
<i>kończyny dolne lub górne</i>	1) rana mocno krwawiąca: – opatrunek uciskowy; jeżeli nie zadziała – dołóż kolejny – jeżeli ww. metody zawiodą, rozważ użycie opaski uciskowej 2) rana skąpo krwawiąca: – opatrunek osłonowy
W przypadku zabrudzenia rany przemyj okolicę uszkodzenia czystą wodą, a następnie miejsce uszkodzenia zabezpiecz opatrunkiem.	
Opaskę uciskową stosuj jako środek ostateczny: – gdy zawiodą inne metody zatamowania krwotoku, – w przypadku zmiążdżenia kończyny, – w przypadku katastrofy (duża liczba osób poszkodowanych). W pierwszej kolejności używaj opasek rekomendowanych. Opaskę załóż powyżej miejsca uszkodzenia. Po założeniu opaski oznacz dokładny czas jej założenia (godz./min).	
W przypadku amputacji urazowej kikut zabezpiecz zgodnie z zasadami zaopatrywania ran. Oderwany fragment włóż do foliowego worka, następnie zanurz w pojemniku z wodą i kostkami lodu.	
Ciało obce w ranie ustabilizuj opatrunkiem, nie wyciągaj (wyjątek: konieczność rozpoczęcia resuscytacji krążeniowo-oddechowej, gdy ciało obce uniemożliwia wykonanie tych czynności).	
W przypadku ran mocno krwawiących w miejscach szczególnie niebezpiecznych (szyja, pachwina) rozważ zastosowanie opatrunku hemostatycznego.	

Tablica 2. Najważniejsze sposoby zaopatrywania ran różnych okolic ciała

2. Zaoopatrywanie urazów kostno-stawowych.

W ocenie uszkodzeń w obrębie układu kostno-stawowego, głównie kończyn, zwracamy uwagę na:

- 1) deformacje (widoczne zniekształcenia obrysu ciała) – dlatego ważne jest odsłonięcie uszkodzonej okolicy, aby ocenić, z jakimi obrażeniami mamy do czynienia,
- 2) otwarte rany – w przypadku złamania otwartego najpierw należy zabezpieczyć ranę, przeciwdziałając wstrząsowi krwotocznemu. Po zabezpieczeniu krwotoku kolejną czynnością jest unieruchomienie miejsca uszkodzenia,
- 3) tkliwość uciskową – badanie uszkodzonego miejsca należy wykonać delikatnie, nie powodując pogłębiania zaistniałego urazu,
- 4) spuchnięte miejsca – należy zdjąć jak najszybciej te części ubrania lub garderoby osoby poszkodowanej, które mogą spowodować zaburzenia krążenia w obrębie uszkodzonego miejsca,
- 5) zaburzenia czucia i krążenia – sprawdzenie ucieplenia, koloru skóry i reakcja na dotyk pozwolą ocenić, czy nie doszło do poważnych uszkodzeń w obrębie układu krążenia i układu nerwowego.

Zalecaną metodą zabezpieczającą urazy w obrębie układu kostno-stawowego jest unieruchomienie uszkodzonego miejsca według następujących zasad:

- 1) w przypadku złamania kości długiej – **unieruchamiamy miejsce złamania i najbliższe stawy** (nie dotyczy uszkodzeń kości ramiennej i udowej – wtedy należy unieruchomić całą kończynę),
- 2) w przypadku uszkodzenia stawu (skręcenie, zwichnięcie) – **unieruchamiamy uszkodzony staw i kości tworzące ten staw.**

POSTĘPOWANIE Z POSZKODOWANYM W WYNIKU DZIAŁANIA CZYNNIKÓW NIEBEZPIECZNYCH ORAZ W POURAZOWYCH STANACH ZAGROŻENIA ŻYCIA I ZDROWIA

ALGORYTM POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU ZAGROŻEŃ ZWIĄZANYCH Z DZIAŁANIEM CZYNNIKÓW NIEBEZPIECZNYCH (CHEMICZNYCH, TERMICZNYCH, ENERGII ELEKTRYCZNEJ)

1. Oceń bezpieczeństwo otoczenia i poszkodowanego:
 - 1) odłącz źródło energii, stosuj sprzęt ochrony osobistej,
 - 2) w celu identyfikacji substancji potencjalnie niebezpiecznej skontaktuj się z dyspozytorem Państwowej Straży Pożarnej,
 - 3) rozważ możliwość ewakuacji osoby poszkodowanej (pożar, wybuch),
 - 4) jeżeli niemożliwe jest działanie w środowisku niebezpiecznym, wezwij specjalistyczne służby ratownicze, zabezpiecz dostęp do miejsca zagrożenia osobom postronnym.
2. W strefie bezpiecznej oceń funkcje życiowe osób poszkodowanych (przytomność, drożność dróg oddechowych, oddech).
3. Wezwij zespół ratownictwa medycznego.
4. W przypadku wystąpienia oparzeń:
 - 1) zdejmij odzież, na której jest substancja wydzielająca ciepło, oraz elementy mogące pogłębić obrażenia (biżuteria, inne elementy garderoby),

- 2) miejsce oparzenia schładzaj strumieniem chłodnej, bieżącej wody przez około 1 min lub do momentu ustania bólu,
 - 3) jeżeli masz możliwość, zastosuj jak najszybciej opatrunek hydrożelowy,
 - 4) oparzenia II i III stopnia zabezpiecz opatrunkiem jałowym (osłonowym) lub jeżeli zastosowałeś opatrunek hydrożelowy, zabezpiecz opatrunek obwojami bandaża,
 - 5) zwróć szczególną uwagę na oparzenia wziewne (pożar, wybuch) i u dzieci (duża powierzchnia oparzenia ciała),
 - 6) oparzoną gałkę oczną schładzaj strumieniem wody w kierunku na zewnątrz, tak aby nie powodować wtórnego oparzenia, następnie zabezpiecz uszkodzone miejsce jałowym opatrunkiem (osłonowym).
5. Zapewnij komfort cieplny – okryj osobę kocem ratunkowym.
 6. Kontroluj funkcje życiowe osoby do czasu przyjazdu zespołu ratownictwa medycznego.

STAN	OBJAWY	POSTĘPOWANIE RATOWNICZE
<i>zawał mięśnia sercowego</i>	<ul style="list-style-type: none"> – silny ból zamostkowy, promieniujący do lewego barku – uczucie duszności – szybki, płytki oddech – uczucie lęku 	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnij dostęp powietrza – złącz wywiad ratowniczy – wezwij szybko zrm – po wykluczeniu uczulenia, incydentów krwotoków, wrzodów żołądka można podać doustnie aspirynę – ułóż osobę w pozycji siedzącej lub półsiedzącej – zakaż osobie wykonywania wysiłku fizycznego – zadysponuj AED – bądź gotów do wdrożenia procedur resuscytacyjnych – kontroluj funkcje życiowe do czasu przybycia zrm
<i>udar mózgu</i>	<ul style="list-style-type: none"> – silny ból głowy – zaburzenia równowagi, widzenia, mowy – niedowład lub porażenie połowicze ciała – opadająca powieka, kącik ust 	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnij dostęp powietrza – złącz wywiad ratowniczy – wezwij szybko zrm – ułóż osobę w pozycję bezpieczną – zakaż osobie wykonywania wysiłku fizycznego – zadysponuj AED – bądź gotów do wdrożenia procedur resuscytacyjnych – kontroluj funkcje życiowe do czasu przybycia zrm

<i>cukrzyca</i>	<ul style="list-style-type: none"> – zaburzenia świadomości – szybki, sploty oddech – wzmożone pocenie – bladość 	<ul style="list-style-type: none"> – zbierz wywiad ratowniczy – podaj osobie osłodzony napój do wypicia (jeżeli jest przytomna) – wezwij zrm – kontroluj funkcje życiowe do czasu przybycia zrm
<i>padaczka</i>	<ul style="list-style-type: none"> – nagła utrata przytomności – bezdech – szczykocisk – drgawki 	<ul style="list-style-type: none"> – w trakcie napadu: chroń głowę osoby przed urazami, odsuń przedmioty, które mogą jej zagrażać – nie wkładaj niczego osobie do ust, walcz z drgawkami – wezwij zrm – po ustąpieniu ataku postępuj jak w przypadku, gdy osoba jest nieprzytomna – po wybudzeniu osoby zbierz wywiad ratowniczy – kontroluj funkcje życiowe do czasu przybycia zrm
<i>omdlenie</i>	<ul style="list-style-type: none"> – krótkotrwała utrata przytomności z zachowanym oddechem osoby poszkodowanej 	<ul style="list-style-type: none"> – na początku postępuj jak w przypadku, gdy osoba jest nieprzytomna – jeżeli podejrzewasz omdlenie: zapewnij dostęp świeżego powietrza, rozluźnij odzież osoby poszkodowanej, możesz unieść nogi osoby około 30 cm powyżej poziomu podłoża – po odzyskaniu przytomności przez osobę zbierz wywiad ratowniczy i ewentualnie wezwij zrm – kontroluj funkcje życiowe do czasu przybycia zrm
<p>Zbierz wywiad ratowniczy od osoby poszkodowanej lub członków rodziny:</p> <ul style="list-style-type: none"> – objawy (na jakie dolegliwości się skarża), – czy jest uczulona (leki, substancje, pokarmy), – czy przyjmuje leki (czy ma je przy sobie, czy zażyła, jaka to była dawka), – czy osoba poszkodowana jest na coś chora (pobyty w szpitalu, poważne urazy), – jeżeli osobą poszkodowaną jest kobieta, czy jest w ciąży, – czy pamięta okoliczności zdarzenia, – w zależności od sytuacji uzyskaj inne istotne informacje o osobie poszkodowanej. 		

Tablica 3. Postępowanie w pourazowych stanach zagrożenia życia i zdrowia

ZAŁĄCZNIKI

..... nazwa i numer rejestru albo znak sprawy
..... nazwa jednostki Policji prowadzącej sprawę

PROTOKÓŁ OGLEDZIN POJAZDU

marki Volvo V50 nr rej. ZBI 17382

Droga krajowa nr 6, Słupsk ul. Szczecińska 7 czas rozpoczęcia oględzin

1	0	0	0
g	g	m	m

0	7	0	9	2	0	1	5
d	d	m	m	r	r	r	r

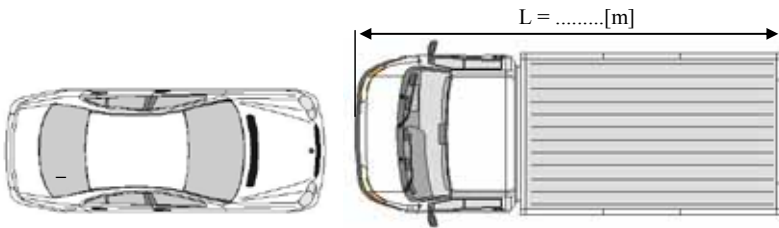
(wpisać miejsce oględzin)

..... asp. Lukasz Holtyn Z SP Słupsk
(stanowisko bądź stopień, imię i nazwisko prowadzącego czynność) (nazwa jednostki Policji albo Prokuratury)

przy udziale asp. Jan Kowalski – technik techniki kryminalistycznej KMP Słupsk
(charakter udziału, stopień – dotyczy policjanta – imię i nazwisko osoby uczestniczącej w czynności – jeżeli w czynności biorą udział specjaliści, należy wskazać ich imiona i nazwiska, specjalność, miejsce zamieszkania, miejsce pracy i stanowisko oraz podać rodzaj i zakres czynności wykonywanych przez każdego z nich)

Przebieg czynności będzie utwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz/dźwięk* tak, nie, o czym uprzedzono uczestników Aparat fotograficzny Nikon D300, obiektyw Nikkor 18/105, karta pamięci
(rodzaj i cechy identyfikacyjne urządzenia, nośnika oraz techniczne warunki rejestracji)

..... SanDisk 16 GB
obsługiwanego przez asp. Jan Kowalski – technik techniki kryminalistycznej, ul. Kilińskiego 12 78-200 Słupsk
(imię, nazwisko i adres oraz stanowisko służbowe – w przypadku policjantów adres jednostki Policji)

A	Pojazd: <u>Volvo V50</u> nr rej. <u>ZBI 17382</u> (marka i typ)
	kolor <u>czarny</u> rok produkcji <u>2008</u> stan licznika <u>237000</u> nr nadwozia <u>VRT17356781132333</u> nr silnika VIN
	data badania stanu technicznego: ostatniego <u>07.10.2015 r.</u> następnego <u>07.10.2016 r.</u>
B	Pozycja dźwigni zmiany biegów: <u>Wyjściowa 0.</u>
C	Układ kierowniczy: (luz na kole kierownicy określić w stopniach, ograniczenia skrętu)
	<u>Brak luzu, skręt przekazany jest na dwa koła, można skrócić kołem kierowniczym w lewą i prawą stronę.</u>
D	Uszkodzenia pojazdu: <u>NIE MA, SA</u> Opis: <u>Pęknięta szyba czołowa z prawej strony, wyrwane z umocowania prawe zewnętrzne lustro wraz z obudową, wgniecenie na przednim prawym błotniku na długości 6 cm i szerokości 2 cm, wgniecenie pokrywy silnika z prawej strony na długości 5 cm i szerokości 4 cm, zbity kłosz przedniego prawego reflektora zespolonego, deformacja obręczy koła osi przedniej z prawej strony, pęknięcie przedniego zderzaka z prawej strony o długości 10 cm, brak śruby mocującej przednie prawe koło.</u>
	
	Uwagi: – w zależności od rodzaju pojazdu na sylwetkach zaznaczyć wielkość deformacji, – wykonać zdjęcia stojąc twarzą do poszczególnych boków (stron) pojazdu.
	Zdjęcia wykonano: <u>NIE, TAK</u> – liczba <u>17</u> Rejestracja wideo: <u>NIE, TAK</u>

Hamulec roboczy: Hydrauliczny: odległość pedału od podłogi po jego pełnym naciśnięciu: jednokrotnym: ..7..... [cm], kilkukrotnym ..7..... [cm] Szczelność układu (wycieki – w tym ze zbiorniczków) Brak wycieków Pneumatyczny: Nie dotyczy . Ciśnienie w układzie: zastane..... po naładowaniu po 10 min				E																																																				
Instalacja elektryczna: Sprawna (opisać niesprawności) Sygnal dźwiękowy: SPRAWNY, NIESPRAWNY Oświetlenie: wpisać pozostałe niesprawne światła																																																								
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">światło</th> <th>prawe</th> <th>lewe</th> <th>opis uszkodzeń</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td colspan="2">mijania</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td>Zbity kłosz przedniego prawego reflektora zespolonego.</td> </tr> <tr> <td colspan="2">drogowe</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td rowspan="3">kierunkowskazy</td> <td>przód</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td>bok</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td>tył</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="2">światło hamowania</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td rowspan="2">pozycyjne</td> <td>przód</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td>tył</td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="2"></td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="2"></td> <td>Ś, N</td> <td>Ś, N</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>				światło		prawe	lewe	opis uszkodzeń	mijania		Ś, N	Ś, N	Zbity kłosz przedniego prawego reflektora zespolonego.	drogowe		Ś, N	Ś, N		kierunkowskazy	przód	Ś, N	Ś, N		bok	Ś, N	Ś, N		tył	Ś, N	Ś, N		światło hamowania		Ś, N	Ś, N		pozycyjne	przód	Ś, N	Ś, N		tył	Ś, N	Ś, N				Ś, N	Ś, N				Ś, N	Ś, N		F
światło		prawe	lewe	opis uszkodzeń																																																				
mijania		Ś, N	Ś, N	Zbity kłosz przedniego prawego reflektora zespolonego.																																																				
drogowe		Ś, N	Ś, N																																																					
kierunkowskazy	przód	Ś, N	Ś, N																																																					
	bok	Ś, N	Ś, N																																																					
	tył	Ś, N	Ś, N																																																					
światło hamowania		Ś, N	Ś, N																																																					
pozycyjne	przód	Ś, N	Ś, N																																																					
	tył	Ś, N	Ś, N																																																					
		Ś, N	Ś, N																																																					
		Ś, N	Ś, N																																																					
Ś – świeci, N – nie świeci Gdy w czasie wypadku były lub miały być włączone światła, zabezpieczyć żarówki! Rodzaj reflektorów głównych: KONWENCJONALNY, SOCZEWKOWY Szkło: RYFLOWANE, GŁADKIE Jeśli reflektor został rozbity, ustal materiał szyby: SZKŁO, TWORZYWO SZTUCZNE Żarówki reflektorów głównych: BILUX, H1, H2, H3, H4, H7, WYŁADOWCZE Pozycja włącznika reflektorów głównych: WYŁĄCZONY, MIJANIA, DROGOWE Pozycja korektora reflektorów: DOLNA, ŚREDNIA, WYSOKA albo CYFRA ..0.....																																																								
Stan szyb i świateł: Szyba czołowa: CZYSTA, ZABRUDZONA, POPEKANA, BRAK Szklane reflektory: CZYSTE, BRUDNE, POPEKANE, BRAK Światła odbłaskowe: CZYSTE, BRUDNE, POPEKANE, BRAK .. Pęknięta szyba czołowa z prawej strony, zbity kłosz przedniego prawego reflektora zespolonego (uwagi do szyb i świateł (np. różny stan światła prawego i lewego)) Tablice wyróżniające: CZYSTE, BRUDNE, POPEKANE, BRAK .. Dotyczy pojazdów lub zespołu pojazdów, którego długość przekracza 8 m lub DMC przekracza 12 ton (uwagi do tablic wyróżniających (np. różny stan tablicy prawej i lewej)) Wycieraczka szyby czołowej: SPRAWNA, NIESPRAWNA; jakość ścierania – DOBRA, ZŁA Wycieraczka szyby tylnej: SPRAWNA, NIESPRAWNA; jakość ścierania – DOBRA, ZŁA Szyby przyciemniane: NIE, TAK (uwagi do przyciemnienia)				G																																																				
Lusterka wsteczne: .. Lewe i prawe zewnętrzne, wewnętrzne ustawione prawidłowo, czyste																																																								
Poduszki powietrzne: kierowcy: JEST, BRAK, wystrzeliła – TAK, NIE pasażera: JEST, BRAK, wystrzeliła – TAK, NIE inne (jaki?) .. Kurtynowe tylne, wystrzeliły: TAK, NIE Pasy bezpieczeństwa: czy jest zablokowany – NIE, TAK, który pas Układ ABS: NIE MA, JEST – DZIAŁA, NIE DZIAŁA, BRAK MOŻLIWOŚCI USTALENIA Układ ASR: NIE MA, JEST – DZIAŁA, NIE DZIAŁA, BRAK MOŻLIWOŚCI USTALENIA Układ inny: (jaki?) .. EDS – blokada DZIAŁA, NIE DZIAŁA, BRAK MOŻLIWOŚCI USTALENIA Układ inny: (jaki?) .. mechanizmu DZIAŁA, NIE DZIAŁA, BRAK MOŻLIWOŚCI USTALENIA różnicowego				H																																																				

W czasie oględzin:

1. Znaleziono Rzeczy osobiste znalezione przy pojeździe, których nie ma powodu zabezpieczać (portfel, telefon, zegarek).
(wymienić, jakie przedmioty)
2. Ujawniono i zabezpieczono Rzeczy i ślady, które będą miały istotny wpływ w toku prowadzonego postępowania (substancja koloru brunatnoczerwonego zabezpieczona z koła kierownicy, odzież, oderwany wahacz pojazdu, który miał wpływ na zdarzenie, część ogumienia).
.....
3. Wykonano 15 zdjęć fotograficznych.
(szkic, zdjęcia, nagranie wideo)

Omówienie skreśleń oraz poprawek i uzupełnień poczynionych w protokole Nie było.
.....
.....

Zgłoszone przez osoby uczestniczące w czynności zarzuty co do treści protokołu oraz oświadczenie prokuratora bądź policjanta prowadzącego czynność Nie zgłaszano zarzutów co do treści protokołu.
.....
.....

Do protokołu dołączono Załącznik: 1 - dokumentacja fotograficzna.
(liczba i rodzaj załączników)

Pojazd zabezpieczono: ~~NIE~~, TAK – miejsce zabezpieczenia Parking strzeżony „Auto Car” ul. Polna 17.
78-200 Słupsk.

Benedykt Starło
(imię i nazwisko osoby przyjmującej pojazd)

Starło
(podpis osoby przyjmującej pojazd)

Oględziny zakończono

1	1	0	0
g	g	m	m

0	7	0	9	2	0	1	5
d	d	m	m	r	r	r	r

Hołyn
(podpis dokonującego czynność)

Hołyn
(podpis protokolanta)

Protokół osobiście odczytałem/odczytano mi*

Lubasz Janasz
(podpis właściciela/użytkownika pojazdu)

Osoby biorące udział w czynnościach powinny
złożyć podpis na każdej stronie protokołu.

Obecni przy oględzinach:

1.

2.

Instrukcja wypełnienia protokołu (dotyczy napisów wyróżnionych dużymi literami) PRAWIDŁOWE SFORMUŁOWANIA OBWIEŚĆ PROSTOKĄTEM, POZOSTAŁE PRZEKREŚLIĆ

*) niepotrzebne skreślić

WZÓR: Instytut Ekspertyz Sądowych – Kraków, Zakład Badania Wypadków Drogowych w współpracy z Zarządkiem Ruchu Drogowego Biura Służby Prewencyjnej KGP

.....
 nazwa i numer rejestru albo znak sprawy

 nazwa jednostki Policji prowadzącej sprawę

PROTOKÓŁ OGLEDZIN POJAZDU

marki **BMX** nr rej. (ramy) **Y1758V4444**

Ślupsk ul. Szczecińska 17 czas rozpoczęcia oględzin **10 : 00** **07.09.2015**
 (wpisać miejsce oględzin) (g g m m d d m m r r r r)

asp. Lukasz Holtyn Z **SP Ślupsk**
 (stanowisko bądź stopień, imię i nazwisko prowadzącego czynność) (nazwa jednostki Policji albo Prokuratury)

przy udziale **asp. Jan Kowalski – technik techniki kryminalistycznej KMP Ślupsk**
 (charakter udziału, stopień – dotyczy policjanta – imię i nazwisko osoby uczestniczącej w czynności – jeżeli w czynności biorą udział specjaliści, należy wskazać ich imiona i nazwiska, specjalność, miejsce zamieszkania, miejsce pracy i stanowisko oraz podać rodzaj i zakres czynności wykonywanych przez każdego z nich)

Przebieg czynności będzie utwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz/dźwięk* tak, **nie**,

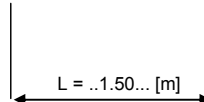
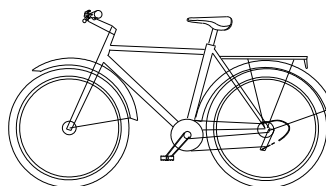
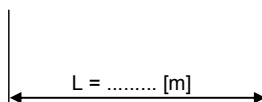
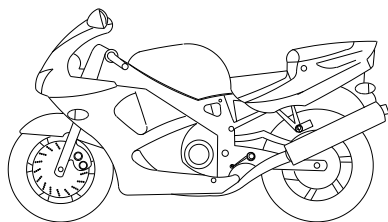
o czym uprzedzono uczestników **Aparat fotograficzny Nikon D300, obiektyw Nikkor 18/105, karta pamięci**
 (rodzaj i cechy identyfikacyjne urządzenia, nośnika oraz techniczne warunki rejestracji)
SanDisk 16 GB

obsługiwanego przez **asp. Jan Kowalski – technik techniki kryminalistycznej, ul. Kilińskiego 12, 78-200 Ślupsk**
 (imię, nazwisko i adres oraz stanowisko służbowe – w przypadku policjantów adres jednostki Policji)

A	Pojazd: SOLO, Z WÓZKIEM BOCZNYM, BMX RM nr rej. (ramy) Y1758V4444 (marka i typ) kolor BMX RM rok produkcji stan licznika nr ramy Y1758V4444 nr silnika VIN
	data badania stanu technicznego: ostatniego ..Nie dotyczy.. następnego ..Nie dotyczy..
B	Pozycja dźwigni zmiany biegów: ..Nie dotyczy..
C	Kierownica (sprawdzić, czy nie występuje blokowanie, luz w ułożyskowaniu główki ramy)
	Nie występuje luz w ułożyskowaniu główki ramy.
D	Hamulec koła przedniego: MECHANICZNY, HYDRAULICZNY, BRAK Sprawdzić stan linek Linka prawidłowo naciągnięta, pancerz nie poskręcany, nie poprzecierany. albo, Szczelność układu (wycieki – w tym ze zbiorniczka) ..Nie dotyczy.. Stan elementów ciernych Klocki zintegrowane z lewej i prawej strony o grubości 0,5 cm.
	Czy występuje siła hamująca na kole: TAK, NIE
	Hamulec koła tylnego: MECHANICZNY, HYDRAULICZNY, BRAK Sprawdzić stan linek ..Nie dotyczy.. albo, Szczelność układu (wycieki – w tym ze zbiorniczka) ..Nie dotyczy.. Stan elementów ciernych Brak możliwości ustalenia – system hamulcowy pedalowy – torpeda.
	Czy występuje siła hamująca na kole: TAK, NIE

Uszkodzenia pojazdu: NIE, MA, SA

Opis: Przetarty pokrowiec siodełka, pocięte widelki z prawej strony, skrzywiona dźwignia hamulca przedniego w kierownicy z prawej strony, uszkodzenie prawej manetki, skrzywiona przednia felga roweru, rozzerwany hok przedniej opony.....

Uwagi: – należy zmierzyć faktyczną odległość między osiami pojazdu,

– wykonać zdjęcia stojąc twarzą do poszczególnych boków (stron) pojazdu.

Zdjęcia wykonano: NIE, TAK – liczba 12..... Rejestracja wideo: NIE, TAK

Instalacja elektryczna: Światła zasilane baterią, włączone – sprawne.....

(opisać niesprawności, a w przypadku roweru opisać, czy światła pozycyjne zasilane są dynamem: czy jest włączone, czy jest sprawne, czy zasilane z baterii. Czy tylne światło pozycyjne jest stałe, czy jest migające)

Signal dźwiękowy: SPRAWNY, NIESPRAWNY, BRAK

Oświetlenie: wpisać pozostałe światła

światło	jedno	dwa		opis stanu i uszkodzeń
		lewe	prawe	
mijania	Ś, N	Ś, N	Ś, N	
drogowe	Ś, N	Ś, N	Ś, N	
światło hamowania	Ś, N	Ś, N	Ś, N	
pozycyjne dotyczy także roweru	przód	Ś, N	Ś, N	Uszkodzona instalacja elektryczna.
	tył	Ś, N	Ś, N	
		Ś, N	Ś, N	
		Ś, N	Ś, N	
kierunkowskazy	przód	Ś, N		
	tył	Ś, N		

Ś – świeci, N – nie świeci

Gdy w czasie wypadku były lub miały być włączone światła, zabezpieczyć żarówki!

Rodzaj reflektorów głównych: KONWENCJONALNY, SOCZEWKOWY;

Szkoło: RYFLOWANE, GŁADKIE

Jeśli reflektor został rozbity ustalić materiał szyby: SZKŁO, TWORZYWO SZTUCZNE

Żarówki reflektorów głównych: BILUX, H1, H2, H3, H4, H7

Pozycja włącznika reflektorów głównych: WYŁĄCZONE, MIJANIA, DROGOWE

W czasie oględzin:

1. Znaleziono **Rzeczy osobiste znalezione przy pojeździe, których nie ma powodu zabezpieczać, np.: plecak, telefon, helm ochronny**.....
(wymienić, jakie przedmioty)
2. Ujawniono i zabezpieczono **Rzeczy i ślady, które będą miały istotny wpływ w toku prowadzonego postępowania, np.: substancja koloru brunatnoczerwonego zabezpieczona z kierownicy, odzież, wyrwy na bokach opony**.....
3. Wykonano **12 zdjęć fotograficznych**.....
(szkic, zdjęcia, nagranie wideo)

Omówienie skreśleń oraz poprawek i uzupełnień poczynionych w protokole **Nie było**.....

Zgłoszone przez osoby uczestniczące w czynności zarzuty co do treści protokołu oraz oświadczenie prokuratora bądź policjanta prowadzącego czynność... **Nie zgłaszano zarzutów co do treści protokołu**.....

Do protokołu dołączono **Załącznik: 1 – dokumentacja fotograficzna**.....
(liczba i rodzaj załączników)

Pojazd zabezpieczono: NIE, TAK – miejsce zabezpieczenia **Parking strzeżony „Auto Car” ul. Polna 17**.....
78-200 Słupsk.....

(imię i nazwisko osoby przyjmującej pojazd)

(podpis osoby przyjmującej pojazd)

Oględziny zakończono **10 : 50** **07.09.2015**
(g g m m d d m m r r r r)

Hołtyn

(podpis dokonującego czynności)

Hołtyn

(podpis protokolanta)

Protokół osobiście odczytałem/odczytano mi*

Lubasz Janasz

(podpis właściciela/użytkownika pojazdu)

Osoby biorące udział w czynnościach powinny złożyć podpis na każdej stronie protokołu.

Obecni przy oględzinach:

1.

2.

Instrukcja wypełnienia protokołu (dotyczy napisów wyróżnionych dużymi literami) PRAWIDŁOWE SFORMUŁOWANIA OBWIEŚĆ PROSTOKĄTEM, POZOSTAŁE PRZEKREŚLIĆ

*) niepotrzebne skreślić

WZÓR: Instytut Ekspertyz Sądowych – Kraków, Zakład Badania Wypadków Drogowych we współpracy z Zarządem Ruchu Drogowego Biura Służby Prewencyjnej KGP

WYKAZ RYCIN

Ryc. 1. Etapy postępowania ze śladem	14
Ryc. 2. Kryminalistyczne zabezpieczenie śladów	18
Ryc. 3. Przykład doboru SPO i wyznaczenia SLO	35
Ryc. 4. Przykład doboru dodatkowego SPO i wyznaczenia kolejnej SLO	35
Ryc. 5. Wymiarowanie położenia śladu o niewielkich rozmiarach na prostym odcinku drogi	36
Ryc. 6. Wymiarowanie położenia śladu prostoliniowego (np. śladu blokowania koła) na prostym odcinku drogi	37
Ryc. 7. Wymiarowanie położenia śladu powierzchniowego na prostym odcinku drogi	37
Ryc. 8. Wymiarowanie położenia śladu krzywoliniowego (np. śladu zarzucania) na prostym odcinku drogi	37
Ryc. 9. Wymiarowanie położenia samochodu osobowego na prostym odcinku drogi	38
Ryc. 10. Wymiarowanie łuku drogi metodą pomiaru jego cięciwy i strzałki ugięcia	38
Ryc. 11. Wymiarowanie położenia samochodu osobowego na łuku drogi	39
Ryc. 12. Sposób wymiarowania śladów powypadkowych na przeszkodzie	39
Ryc. 13. Schemat poruszania się po miejscu zdarzenia spiralnie dośrodkowo	49
Ryc. 14. Schemat poruszania się po miejscu zdarzenia spiralnie odśrodkowo	49
Ryc. 15. Stadia i fazy oględzin	50
Ryc. 16. Przykład szkicu kryminalistycznego dotyczącego oględzin miejsca wypadku drogowego, wykonanego w skali	61
Ryc. 17. Sposób fotograficznego dokumentowania miejsca wypadku rozciągającego się na dużej przestrzeni	62
Ryc. 18. Sposób fotografowania uszkodzonego pojazdu	62
Ryc. 19. Rozmieszczenie zdjęć w dokumentacji fotograficznej	63
Ryc. 20. Różnica między rzeczywistym i pozornym zbiegiem przepisów ustawy	74

WYKAZ TABLIC

Tablica 1. Postępowanie ratownicze w przypadku niedrożności dróg oddechowych	141
Tablica 2. Najważniejsze sposoby zaopatrywania ran różnych okolic ciała	142
Tablica 3. Postępowanie w pourazowych stanach zagrożenia życia i zdrowia	145

BIBLIOGRAFIA

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/6/WE z dnia 20 lutego 2008 r. zmieniająca dyrektywę 97/67/WE w odniesieniu do pełnego urzeczywistnienia rynku wewnętrznego usług pocztowych Wspólnoty (Dz.U. UE.L.2008.52.3).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.).

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708).

Decyzja ramowa Rady 2005/214/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania kar o charakterze pieniężnym (Dz.Urz. UE L76/16 z dnia 22 marca 2005 r.).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (tekst jednolity: Dz.U. Nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy (Dz.U. z 2015 r., poz. 90).

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 23 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 459).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1822).

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2015 r., poz. 827).

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 1094).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1654).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 487).

Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (tekst jednolity: Dz.U. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1782 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 5 lipca 1990 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. z 2015 r., poz. 1485).

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 290 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 546).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1137 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy* (Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1749 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym* (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 128).
- Ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Więziennej, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego i Centralnego Biura Antykorupcyjnego* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1169).
- Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji* (tekst jednolity: Dz.U. z 2012 r., poz. 576).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1713 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 718).
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 778).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1829).
- Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne* (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r., poz. 570).
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 6243).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1310).
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1868).
- Ustawa z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe* (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1113).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2012 r. w sprawie rodzaju urzędzeń i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych oraz sposobu ich przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisów* (Dz.U. z dnia 2 października 2012 r., poz. 1090).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 6 czerwca 2014 r. w sprawie wzorów zezwoleń na wykonywanie krajowych i międzynarodowych przewozów drogowych osób oraz wypisów z zezwoleń* (Dz.U. z 2014 r., poz. 402).
- Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”* (Dz.Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).
- Zarządzenie nr 1173 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 2004 r. w sprawie organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Policji* (tekst jednolity: Dz.Urz. KGP z 2013 r., poz. 73).
- Zarządzenie nr 609 Komendanta Głównego Policji z dnia 25 czerwca 2007 r. w sprawie sposobu pełnienia służby na drogach przez policjantów* (Dz.Urz. KGP Nr 13, poz. 100).
- Zarządzenie nr 1204 Komendanta Głównego Policji z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie form i metod działalności prasowo-informacyjnej w Policji* (Dz.Urz. KGP Nr 21, poz. 155 z późn. zm.).

Zarządzenie nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym (Dz.Urz. KGP Nr 15, poz. 119 z późn. zm.).

Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metody wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców (Dz.Urz. KGP Nr 9, poz. 48 z późn. zm.).

Zarządzenie nr 4 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2002 r. w sprawie form i metod wykonywania negocjacji policyjnych (Dz.Urz. KGP Nr 5, poz. 25).

Zarządzenie nr 360 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania przez policjantów konwojów i doprowadzeń (Dz.Urz. KGP Nr 6, poz. 29 z późn. zm.).

Zarządzenie nr 130 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Dz.Urz. KGP Nr 19, poz. 42).

Zarządzenie nr 10 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie sposobu postępowania z materiałem badawczym oraz trybu tworzenia i sposobu prowadzenia zbiorów kryminalistycznych w laboratoriach kryminalistycznych Policji (Dz.Urz. KGP z dnia 8 maja 2015 r., poz. 30).

Zarządzenie nr 24 Komendanta Głównego Policji z dnia 21 lipca 2015 r. w sprawie szczegółowych zasad przyznawania i użytkowania broni przez policjantów (Dz.Urz. KGP, poz. 57).

Zarządzenie nr 25 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym (Dz.Urz. KGP, poz. 58).

Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz.Urz. KGP Nr 13, poz. 104 z późn. zm.).

Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2007 r. w sprawie postępowania policjantów na miejscu zdarzenia drogowego (Dz.Urz. KGP Nr 17, poz. 133).

Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 lipca 2015 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz.Urz. KGP, poz. 59).

Wytyczne Głównego Inspektora Sanitarnego MSW z dnia 12 lutego 2014 r. w sprawie postępowań poekspozycyjnych w jednostkach podległych i nadzorowanych przez MSW.

Wytyczne resuscytacji 2010, Polska Rada Resuscytacji, Kraków 2010.

Decyzja nr 13 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 stycznia 2008 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Zestawu zasadniczych umówionych znaków operacyjnych właściwych dla komórek organizacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji” (Dz.Urz. MSW z dnia 18 kwietnia 2008 r. Nr 5, poz. 16).

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1960 r. (VI KO 64/60, OSNKW 1961, nr 2, poz. 31).

Uchwała składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 października 1999 r. (OPS 11/99), „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 2.

OSNKW 1998/11–12/48, OSP 1999/2/37, „Prokuratura i Prawo”, wkł. 1999/1/4, M.Prawn. 1999/2/7, M.Prawn. 1999/1/8, Biul.SN 1998/11/10, Wokanda 1999/1/14.

OSNKW 2014/7/54, KZS 2014/5/26, LEX nr 1441242, Prok.i Pr.-wkł. 2014/6/8, OSP 2014/7–8/79, Biul.PK 2014/3/6, Biul.SN 2014/7/15.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1993 r. (III ARN 33/93, z glosą M. Wierzbowskiego), LEX nr 10913.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2015 r. II KK 62/15 (OSNKW 2015/9/74, LEX nr 1666889, Prok.i Pr.-wkł. 2015/6/7).

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 maja 1981 r. (SA 810/81, ONSA 1981, nr 1, poz. 45).

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 czerwca 1997 r. (SA/Sz 1114/96, niepubl.).

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 maja 1998 r. (I SA/Ka 1744/96, niepubl.).

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 czerwca 1998 r. (SA/Sz 1570/97, niepubl.).

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 maja 1999 r. (I SA/Gd 754/97, niepubl.).

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 stycznia 2007 r. (I OSK 1800/06, niepubl.).

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 marca 2007 r. (II OSK 428/06), LEX nr 325265.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 kwietnia 2007 r. (I OSK 755/06), LEX nr 337023.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 lipca 2011 r. (II OSK 1205/10), LEX nr 1083577.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 4 lipca 2012 r. (II GSK 688/11), LEX nr 1217417.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 października 2012 r. (II OSK 1065/11) *Wymóg podpisu adresata na zwrotnym poświadczeniu odbioru a skuteczność doręczenia*, LEX nr 1234048.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego OZ w Gdańsku z dnia 11 maja 1994 r. (SA/Gd 2813/93), Lexis Nexis nr 355735.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 15 września 2005 r. (VI SA/Wa 652/05, niepubl.).

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 5 grudnia 2006 r. (III SA/Wa 1836/06).

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 28 lutego 2013 r. (II SA/Go 43/13), LEX nr 1292143, LEX nr 295045.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 25 maja 2007 r. (II SA/Wa 390/07), LEX nr 470103.

Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 12 stycznia 2001 r. (III KKN 504/98), LexPolonica nr 351731, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2001, nr 10, poz. 13, OSP 2001/9, poz. 126.

Procedury postępowania Policji podczas organizowania i przeprowadzania oględzin miejsca przestępstwa, Warszawa 2001, załącznik do pisma Komendanta Głównego Policji nr Ad-1078/2001 z dnia 7 sierpnia 2001 r.

Adamiak B., Borkowski J., *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2004.

Algorytm postępowania poekspozycyjnego w przypadku możliwości zakażenia krwiopochodnego pracowników podległych MSW, Warszawa 2012.

Andres J. (red.), *Pierwsza pomoc i resuscytacja krążeniowo-oddechowa*, Kraków 2006.

Aronson E., Wieczorkowska G., *Kontrola naszych myśli i uczuć*, Warszawa 2001.

Aronson E., Wilson T. D., Akert R. M., *Psychologia społeczna*, Poznań 1997.

Baj D., Bober D., *Odpowiedzialność dyscyplinarna policjanta*, Legionowo 2013.

Bieliński L., Miś W., *Kryminalistyczno-procesowe zabezpieczenie śladów na miejscu zdarzenia*, Piła 2009.

Bocian M., Kobryś R., Piotrowski J., *Wypadek drogowy – wybrane aspekty obsługi zdarzenia drogowego*, „Kwartalnik Policynny” 2011, nr 4, www.kwartalnik.csp.edu.pl/kp/archiwum-1, dostęp: 27.11.2015 r.

Bojarski M., Radecki W., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2011.

Bruliński A., Sochacki A., *Narkomania – problemy prawne i praktyczne*, Słupsk 2001.

Buchfelder M., Buchfelder A., *Podręcznik pierwszej pomocy*, Warszawa 2011.

Campbell J. E. (red.), *International Trauma Life Support. Ratownictwo przedszpitalne w urazach*, Kraków 2009.

Cekała P., Gołąbek A., Kalinowski M., Przypolska D., *Przykłady zarzutów do wybranych kategorii wykroczeń*, Słupsk 2017, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 21.04.2017 r.

Ciećkiewicz J. (red.), *Ratownictwo medyczne w wypadkach masowych*, Wrocław 2005.

Dankowski L., *Kontakt policjanta z dziennikarzem na poziomie podstawowym*, Słupsk 2016, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 27.04.2016 r.

Daszkiewicz W., Dzikon K., Monczak J., *Interwencje wobec osób agresywnych i niebezpiecznych*, Słupsk 2013, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 27.11.2015 r.

Ellis A., *Jak opanować złość, zanim ona opanuje ciebie*, Poznań 1999.

Encyklopedia popularna PWN, Warszawa 1982.

Fortuński R., *Podstawowe zagadnienia z zakresu postępowania administracyjnego*, Słupsk 2016, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 27.04.2016 r.

Garbatowski W., Żaba C., *Wybrane zagadnienia mechaniczno-medyczne kolizji motocykla z nieruchomą przeszkodą*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminalistyki” 1994, XLIV.

Goc M., Kasprzak J., *Mianownictwo przedmiotów oględzin*, Legionowo 1997.

Goc M., Moszczyński J., *Ślady kryminalistyczne. Ujawnianie, zabezpieczanie, wykorzystanie*, Warszawa 2007.

Górniok O. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004.

Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2008.

Gutekunst W., *Kryminalistyka*, Warszawa 1974.

- Hamilton Ch., *Skuteczna komunikacja w biznesie*, Warszawa 2011.
- Hanausek T., *Kryminalistyka – zarys wykładu*, Zakamycze 2000.
- Hołyst B., *Kryminalistyka*, Warszawa 2000.
- Hołyst B., *Kryminalistyka*, Warszawa 2010.
- Jakubaszko J. (red.), *ABC postępowania w urazach*, Wrocław 2003.
- Jakubaszko J. (red.), *Ratownik medyczny*, Wrocław 2003.
- Janczewski S., *Godność zawodu*, „Palestra” 1959, nr 6.
- Jaśkowska M., Wróbel A., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, LEX 2013.
- Jurczyk W., Łakomy A. (red.), *Pierwsza pomoc w stanach zagrożenia życia*, Kraków 2006.
- Kaczmarek M., *Kryminalistyczne badanie miejsca zdarzenia w teorii i praktyce*, Piła 2011.
- Kasprzak J., Młodziejowski B. (red.), *Kryminalistyka*, Warszawa 2006.
- Kędzierski W. (red.), *Technika kryminalistyczna*, Szczytno 1993 (1).
- Kędzierski W. (red.), *Technika kryminalistyczna*, Szczytno 2007 (2).
- Kędzierska G. (red.), *Technika kryminalistyczna*, Szczytno 2007 (3).
- Kołecki H., *Funkcje śladów kryminalistycznych. Kierunki wykorzystania treści informacyjnej śladów*, „Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych” 1980, z. 27.
- Kozdrowski St., *Oględziny miejsca zdarzenia*, Legionowo 1991.
- Kozdrowski St., *Oględziny miejsca zdarzenia*, Słupsk 1988.
- Koźmiński L., Miś W., Szplit L., *Wybrane czynności techniczno-kryminalistyczne podczas oględzin miejsc zdarzeń bez udziału technika kryminalistyki*, Piła 2010.
- Król-Fijewska M., Fijewski P., *Asertwność menedżera*, Warszawa 2000.
- Kudrelek J., Kwasiński R., *Pisma procesowe w postępowaniu przygotowawczym*, Szczytno 2006.
- Kulikowski D., Zaranek K., *Ślady kryminalistyczne na miejscu wypadku drogowego z udziałem motocykla*, „Kwartalnik Policynjny”, Legionowo 2013, nr 1.
- Lazari-Pawłowska I., *Etyki zawodowe jako role społeczne*, [w:] Sarapata A. (red.), *Etyka zawodowa*, Warszawa 1971.
- Leigh A., Maynard M., *Komunikacja doskonała*, Poznań 1999.
- Lewandowski T., *Sobota jako dzień ustawowo wolny od pracy*, LEX/el. 2013.
- Lewiński J., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenie. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Łaszczycza G., Martysz Cz., Matan A., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–103*, LEX 2010.
- Łaszczycza G., Martysz Cz., Matan A., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz. Tom II. Komentarz do art. 104–269*, LEX 2010.
- Marek A., *Prawo wykroczeń*, Warszawa 2008.
- Mazepa J. (red.), *Vademecum technika kryminalistyki*, Warszawa 2009.
- Michalik M., *Od etyki zawodowej do etyki biznesu*, Warszawa 2003.
- Morreale S. P., Spitzberg B. H., Barge J. K., *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, Warszawa 2007.
- Moszczyński J., Rybczyńska-Królik M., *Daktyloskopia – materiały szkoleniowe*, Legionowo 2000.
- Nowak S., *Metody badań socjologicznych*, Warszawa 1973.
- Opalek K., Wróblewski J., *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969.
- Przybysz P., *Kodeks postępowania administracyjnego – komentarz*, Warszawa 2006.
- Rauhut R., *Etyka zawodowa*, Piła 2007.
- Roda S., *Pierwsza pomoc w urazach. Algorytmy postępowania*, Słupsk 2014.
- Ruszkowski Z., *Fizykochemia kryminalistyczna*, Warszawa 1992.
- Sehn J., *Ślady kryminalistyczne*, [w:] *Z zagadnień kryminalistyki*, Warszawa 1960.

- Skorowski H., *Moralność społeczna. Wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej i politycznej*, Warszawa 1996.
- Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1969.
- Smerek J. (red.), *Diagnostyka i postępowanie w ratownictwie medycznym*, Wrocław 2013.
- System EC – ABS w motocyklach klasy Super Sport, www.autoflesz.pl/artykuły/2078system_ECABS_w_motocyklach_klasy_Super_Sport.html, dostęp: 27.11.2015 r.
- Ślifierz H., *Więcej sądu, mniej przełożonych – postępowanie dyscyplinarne w Policji*, „Policja 997” 2005, nr 2.
- Świder P., *Nowe możliwości wykorzystania metody Slibara w rekonstrukcji wypadku drogowego*, „Paragraf na Drodze”, Kraków 2008, nr 5.
- Świder P., *Rozszerzone możliwości zastosowania metody prof. Alfreda Slibara*, www.cyborgidea.com.pl/downloads/EVU2007_Slibar_PL.pdf, dostęp: 27.11.2015 r.
- Taktyka udzielania informacji na miejscu zdarzenia*, praca zbiorowa, Słupsk 2015, <http://www.slupsk.szkolapolicji.gov.pl>, dostęp: 27.11.2016 r.
- Ukraiński J., *Postępowanie przygotowawcze w sprawie o wypadek drogowy. Część techniczna*, Rzeszów 1992.
- Unarski J., *Analiza wypadków drogowych z udziałem pojazdów jednośladowych (część 2)*, „Paragraf na Drodze” 2000, nr 7.
- Unarski J. i in., *Opis i rekonstrukcja wypadków drogowych*. Materiały szkoleniowe dla uczestników studiów podyplomowych *Diagnostyka, mechatronika, rzeczoznawstwo samochodowe i ubezpieczenia*, Warszawa 2006.
- Widacki J., *Kryminalistyka*, Warszawa 1999.
- Wierciński J., Reza A. (red.), *Wypadki drogowe. Vademecum biegłego sądowego*, Kraków 2004.
- Wosińska W., *Psychologia życia społecznego*, Gdańsk 2004.
- Zahorski R., *Dowody w rekonstrukcji wypadku drogowego*, Warszawa 2012.
- Zajder M. i Goc M. (red.), *Nowoczesność oględzin procesowo-kryminalistycznych*, Szczyt-no 1999.
- Zawadzki A. (red.), *Medycyna ratunkowa i katastrof*, Warszawa 2011.
- Strona internetowa: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20061911410>, dostęp: 30.09.2015 r.
- Strona internetowa: <http://prawoity.pl>, dostęp: 27.11.2016 r.